TEKNŐS PÉTER

AZ ELNÖK FUTÁRA

DELFIN KÖNYVEK

Szerkeszti
RÓNASZEGI MIKLÓS

Előkészületben

ANATOLIJ SZTASZJ
A ZÖLD ÚTVESZTŐ

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1974

TEKNŐS PÉTER

AZ ELNÖK FUTÁRA

REGÉNY

MÖRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1974

BALOGH PÉTER

rajzaival

© TEKNŐS PÉTER, 1974
ISBN 963 11 0113 4

NAPLÓT ÍROK VAGY MIT

Nevem Jack. Jack Andrews. Szavamra mondom: zavarban vagyok. Megeshet, hogy tényleg elolvassátok, amiket összevissza firkálok, és akkor mit gondoltok majd rólam?! Az igazat megvallva, alig írtam még valamit életemben azokon a leckéken kívül, amiket nem lógtam el. Mert átkozottul rossz kölyök voltam, azt elhihetitek, ha én mondom. A Nyugat csak az ilyen belevaló kölyköknek való, mint jómagam. No, meg az Öreg Ábris. Mellesleg: lehetne ám csupa nagybetűvel írni a nevét, így:

ABRAHAM L I N C O L N

És nemcsak azért, mert csuda koponya, hanem azért is, mert olyan hosszú figura, hogy mindenkinél magasabb.

De hát hadd mondom meg végre, mi vitt rá az írásra. Az, hogy az Öreg Ábrisnak köszönhetem a létemet. Tizenkilenc éves koromban, amikor megismerkedtem vele, hát akkor születtem én meg! Attól kezdve vagyok én - én. No persze az, hogy megismerkedtünk - nagyzolás a javából. Én voltam a száznegyvenhetedik, akivel akkor kezet rázott. Mit mondjak, a választási hadjáratban én is szent esküvéssel fogadtam meg, lesz, ami lesz, nem tágítok mellőle. Ő lesz az elnököm, én pedig leghűségesebb katonája.

NEM HAGYOM LEPUFFANTANI AZ ÖREG ÁBRIST

Amit megfogadtam, valóra is váltottam: elnök lett. Csak ne nevessetek, ez nem tréfa. Éjjel-nappal kutyagoltam, minden farmra bekopogtam és beszéltem, beszéltem, hogy majd elkopott a nyelvem. Az ördög se sejtette, hogy ennyit tudok szövegelni. És úgy látszik, nagy része nem is volt szamárság, mert még onnan se kergettek ki vasvillával, ahol különben nem kedvelték az én Favágómat. Az a fő, hogy nem vadásztam hiába a szavazatokra. Mégiscsak Lincoln lett az elnökünk.

Ezzel aztán én megtettem mindent, ami tőlem telt, gondoltam, a többi már az Öreg dolga.

Majdnem biztos, hogy sohase került volna sor rá, hogy nekiessem a papirosnak, mert a farmerkedésben egészen elszoktam a betűvetéstől, ha ki nem tör a polgárháború.

Az amerikai polgárháború.

Tudjátok, mi az, ugye? Hát persze: Észak Dél ellen, Dél Észak ellen. A kék mundérosok háborúja a szürke mundérosok ellen, és megfordítva.

Észak, persze, itt is észak, dél meg dél, de hát aki a déli államokat csak délen keresi, az nemigen érti meg ezt az egész fölfordulást. Mert Louisiana állam, tudjátok, ott a Mississippi deltája körül, az délen van, annál délebbre már nehezen lehet valami, Virginia is „déli" állam ebben a háborúban, de a fölső csücske

északabbra nyúlik, mint amilyen északon Washington fekszik, márpedig az Észak fővárosa.

Jól megkevertelek benneteket, mi? Pedig azt nem is említettem, hogy vannak déli államok, amelyek se ide, se oda nem tartoznak. Déliek, mert ott rabszolgák a négerek, mégis északiak, mert nem léptek ki az Észak-amerikai Egyesült Államok közösségéből. Most aztán itt az ideje, hogy megnézzetek egy térképet.

Ha megnéztétek a térképet, már okosabbak lettetek valamivel, de még nem sokkal. De hát hogyan is lennétek, amikor én, aki életre-halálra Lincoln elnök hívének szegődtem el, még én se tudom igazából megmondani, ki, miért, hol áll, illetve lő a túloldalira. De nem akarlak most hosszú szövegekkel fárasztani benneteket, ahogyan az illinoisi farmereket gyötörtem a szavazatokért. Elégedjetek meg annyival, hogy a déli államok, amikor látták, hogy nem nekik való elnök kerül a Fehér Házba, kimondták: mostantól nem tartoznak az Észak-amerikai Egyesült Államokhoz. Az északiak ezzel szemben arra esküdtek, hogy nem társasjáték az ilyesmi. Gondolunk egyet, és azt kiabáljuk, hogy „Nem ér a nevem"? Az fog történni ebben az országban, amit a választásokon megnyilvánult többség kíván.

No, de én egy baltimore-i borbélyról akarok beszélni nektek. Illetve arról, hogy a véletlen milyen nagy változásokat hozhat az ember életében. Jegyezzétek meg jól ezt a dátumot: 1861. február 23. Akkor nyírták volna ki az Öreg Ábrist, ha Jack Andrews hagyja.

Az egész úgy kezdődött, hogy majd a guta ütött meg: apám elküldött valami okból Baltimore-ba.

- Leszálltam a vonatról. Most mit csináljak? Van vagy másfél órám, mivel üssem agyon? Lekapom

mérgemben a kalapom, beletúrok a hajamba, akkor veszem észre, hogy ugyancsak hosszú. No, jól van, gyerünk borbélyhoz. Ott meleg van, jó szagok, úgyis mindig várni kell, elmegy az idő.

Hamarosan találtam borbélyt, a járda felett lengett a cégér a februári szélben, az ajtó fölött meg a tábla:

FERNANDINA
FÉRFIFODRÁSZ SZALONJA

Fernandina? Hajvágó, jámbor olasz. Hát gyerünk. Éppen nyílik az ajtó, valóságos gőzfelhő vág ki az utcára. Egy pomádészagú ficsúr kilép, én meg be. Szól a harangjáték veszettül a fejem fölött, nem hallom, hogy az olasz mit szónokol. Mert ahelyett, hogy borotválna, áll a félig leborotvált vendég mellett, és a villogó késsel hadonászva nyomja a szöveget. Fekete kis ember, orra fölött összenőtt szemöldökkel, villogó fekete szempárral. Egy kis megkönnyebbüléssel gondolok arra, hogy még alig-alig nő a szakállam, nem kerülök a kése alá. A csilingelés abbamarad, most majd érteni is fogom, mit ad elő ilyen hévvel Fernandina mester. De nem. Elhallgat, szúrósan végigmustrál, aztán barátságtalanul int, hogy üljek le és várjak. Leülök. Fernandina vadul borotvál, a segéd hajat vág, az inas egy vendéget szappanoz.

Fene eszi, gondolom magamban, miattam hallgathattok, én ugyan meg nem szólalok. Hát abban a pillanatban már nyitom is a számat, és ezt mondom:

- Kérem, igazítsanak már útba, hol találok valami tisztességes szállást. Ma érkeztem, és csak holnap tudok visszautazni.

Ha még nem láttatok csodát, hát ott az történt.

Egyszerre kezdett beszélni mindenki, azt se tudtam merre kapkodjam a fejemet.

- Eszedbe ne jusson, fiam - mondta végül az a tekintélyes úr, akit Fernandina borotvált -, hogy elutazz, mielőtt az a négerbérenc égimeszelő ide ne érkezne! Légy kinn a pályaudvaron, az lesz színház a javából!

- Hallottam róla - válaszoltam óvatosan -, hogy mindenütt fene nagy ünnepséget csapnak, ahol Lincoln keresztülutazik Washingtonba menet.

- Lesz itt is ünnepség - nevetett az az úr, és a többiek kórusban röhögtek vele. - Igaz, Fernandina?

- Megmondtam, és ehhez tartom magam - fordult hozzám a borbély. - Ez a niggerimádó Favágó soha-

sem lesz az Egyesült Államok elnöke. Az én életem nem számít, szívesen áldozom fel cserébe az övéért. Ahogy Orsini életét adta Itáliáért, én is kész vagyok meghalni Délért. Kiirtom ezt a hórihorgas niggerajnározót.

- Nem megmondtam, hogy páratlan ünnepség készül? - göcögött a közben simára borotvált úr. - De a hangulatról is gondoskodunk.

Hát én áldottam az eszemet, hogy akaratom ellenére ilyen kitűnő helyzetbe hozott. Már hallottam ilyesmit, hogy tudniillik válságos helyzetben az ember fölülmúlja önmagát. De abban a pillanatban nem tudtam örülni, amiért ilyen veszélynek jöttem a nyomára. Legszívesebben felpattantam volna, hogy rohanjak, belecsimpaszkodjak az Öreg Ábrisba, és ne engedjem Baltimore-ba, bármennyire is ide akar jönni. De hát hol lehet? Elérem-e? Közelébe tudok-e férni? Hisz-e nekem? Hallgat-e rám?

- Nekünk csak tizenkét niggerünk van - hazudtam elég folyékonyan; jellemző, hogy csak ilyen keveset mertem hazudni. De mindjárt meg is kaptam szerénységem jutalmát.

- Első pillantásra láttam rajtad - jegyezte meg az egyik fickó -, hogy nem tartozol a déli nábobok közé.

- Nem - bólintottam én. - De azért sajnálnám, ha az az egy tucat fekete barom elveszne.

- Vagyunk néhányan - mondta Fernandina -, akik nem engedik Amerikát a feje tetejére állítani. Tudunk bánni pisztollyal, késsel, és ennek holnap tanújelét is adjuk.

- Csakhogy ilyenkor mindig sok a rendőr - mondtam én bánatosan.

- Attól ne tartson - rázta fekete fejét a borbély. A rendőrkapitány a mi emberünk.

Ültem a székben, és egyre csak az járt a fejemben, hogy hol találom meg az elnököt. Egyszerre csak kivert a rémülettől a hideg veríték. Rájöttem, hogy képtelenség őt megtaláni, mert itt Baltimore-ban nem kérdezhetek meg senkit. Csak azt érhetem el, hogy magamat is bajba keverem. Akkor viszont mindennek vége.

- Hol lehet most az Öreg Ábris?

Puff! Hangosan kimondtam. Az aggodalom elvette az eszemet. Előbb felülmúltam önmagamat, most mindent elrontottam. Legalábbis ezt gondoltam. Lehunytam a szemem, és vártam. Történjen, aminek történnie kell. Ha Fernandina elmetszi a nyakamat, megérdemlem. De hát, úgy látszik, a részegeket és bolondokat az Úr vigyázza.

A harmadik széken ülő patkányarcú emberke, akit Fernandina gyors és széles húzásokkal hámozott ki a habcsomagolásból, vihogni kezdett, úgyhogy a maestro kénytelen volt szüneteltetni a borotválást.

- Philadelphiában éppen fölhúzza a lobogót a Függetlenségi Csarnok zászlórúdjára, oda, ahova őt kellene felhúzni. Aztán Harrisburgbe utazik, ott a törvényhozó testületet látogatja meg. Jól mulat majd a saját történetein, amikkel a képviselőket traktálja, és nem is sejti, hogy utoljára adomázik.

- De pontosan tetszik tudni! - csúszott ki a számon. Megint egy meggondolatlan mondat; de úgy látszik, ezen a napon nem hagy el a szerencse.

Fernandina türelmesen vár, az én vihogó patkányom pedig néhány sikertelen kísérlet után, hogy félretolja a kendőt, elővesz a zsebéből egy New York-i Heraldot, és meglengeti felém.

- Benne van az egész cirkuszi turné menetrendje.

Gondolhatjátok, hogy tüstént határoztam: nem ma-

radok itt Baltimore-ban egy percig se. Az ilyet, persze, könnyebb elhatározni, mint megtenni, mert nemcsak tőled függ, mikor utazol.

- Majd estefelé, kedves barátom, akkor utazhat Harrisburgbe - nevetett a vasutas.

- De hiszen akkor már rég ott kell lennem! - kiáltottam kétségbeesve.

A vasutas még jobban mulatott rajtam, szemmel láthatóan szórakoztatta, hogy egy farmergyerek milyen nagy ügyet kerekít néhány nyavalyás órából, mikor pedig tél van, nem kell se vetni, se aratni. Azt pedig - mivel nem volt gondolatolvasó -, hogy országos ügyben esz a fene, nem is sejthette.

- Tessék nekem megmondani, hogyan juthatok leghamarabb Harrisburgbe.

- Sehogy - válaszolta tömören a vasutas. - Hacsak föl nem adja magamagát teherárukénT. Az a teherszerelvény, ott a harmadik vágányon öt másodperc múlva indul. Csak a sípszómra vár a masiniszta. - Azzal a szájába vette a sípot. Én meg, mint az őrült, vágtattam a vonathoz. Hallottam, hogy kiabált valamit a jó ember, de utána mindjárt a síp is megszólalt. Nem volt tele a nadrágom, hogy mozgó vonatra kell fellépnem; engem se a gólya költött, meg aztán alig-alig mozgott még. Hanem fene magasak az ilyen tehervagonok, és oldaluk van. Ha meg csukottak, akkor különösen nem lehet beléjük jutni. Loholtam hát, és kerestem a nekem való vagont. Sehol egy se.

Ahogy így morfondírozok, hát egyszerre csak vége lett az egész vonatnak, rövidebb volt az, mint egy félig elszívott kubai szivar. Mit volt mit tenni: ha ledob is a fékező, fölkapaszkodom a legvégére, és meghúzom magam a fülkéjében. De nini! Rendes fickó ez: még a mancsát is nyújtja, hogy könnyebben fölkec-

meregjek a meredek lajtorján. Vannak rendes emberek Baltimore-ban is, úgy látszik.

Még világos nappal Harrisburgbe érkeztem. Ott pedig kérdezősködni se kellett, mindenki az Öreg Ábrisról beszélt. Így aztán egykettőre ott voltam a „Jones House" étteremben. Gondoltam, meghúzódom egy sarokban, és amikor az Öreg Ábris vacsorázik, odavágódom, és a fülébe súgom, hogy hézag van. No hiszen... Hogy micsoda tömeg volt az étterem körül meg benn az étteremben! Aztán mennyi mindenféle rendező tüsténtkedett az egész fogadóban! Na, mondom magamnak magamban, Jack Andrews, ha te itt közel tudsz férkőzni az elnökhöz, hát művész vagy. Márpedig nem vagy művész, édesapám. Akkor meg mi lesz?

Tudtam, hogy mindenfelé beszédeket mond az elnök, de ezúttal sokkal izgatottabb voltam, semhogy odafurakodtam volna a hallgatóság közé. Ott csellengtem inkább a szálloda körül, és egyre azon törtem a fejem, hogyan juthatnék az Öreg Ábris közelébe, ha megérkezik. Megtehettem volna persze, hogy szépen odalépek egy rendezőhöz, testőrhöz, rendőrhöz vagy más hivatalos személyhez, és szépen elmondom neki, amit tudok. Igen ám: csakhogy 1861 februárja nem mérhető normális, hétköznapi mércével. Akkor nem tudta az ember, kivel hányadán áll. Mert az, aki ma még az Egyesült Államok fölesküdött tisztje volt, az holnap vette a kalapját, és meg sem állt Richmondig, a lázadók fővárosáig, hogy ott esküdjön föl Jefferson Davisnek, a déliek elnökének. Két emberben bíztam meg összesen az egész Államokban: Lincoln Ábrahámban, vagyis az Öreg Ábrisban, meg magamban. Képzeljétek el, mit álltam én ki, amíg az elnök meg nem érkezett!

Kocsin hozták persze, már messziről hallani lehe-

tett a lovak trappolását meg a kerekek zaját. No, erre megbolydult a nép, mindenki a főbejárat elé tolongott. És akkor világosodott meg az elmém: most juthatok be a szállodába, mégpedig a hátsó kapun, ahol a személyzet közlekedik, ahol az élelmet meg az ágyneműt szállítják.

Odabenn alkalmas helyet kerestem magamnak. Ott lesbe álltam. Hamarosan jött is az öregúr néhány miniszterével, mármint azokkal, akik majd a miniszterei lesznek, ha már letette az esküt, és Buchanan, a régi elnök, az a mézes szájú kígyó kihurcolkodik a Fehér Házból.

Odatoppanok eléje, köszönök.

- Elnök úr - mondom -, fontos közlendőm lenne.

Már akkor ott is állt köztünk két úr, másik kettő meg cibálni kezdte a karomat, és nyomták a szöveget, hogy az elnök fáradt, vacsoráznia is kell, majd máskor elmondhatom, amit akarok. Hát engem cibálhattak, gondolhatjátok, kemény gyerek vagyok meg hosszú is; igaz, az elnöknél nyolc ujjnyival alacsonyabb. Az Öreg Ábris azonban így szól, hogy mindenki hallja:

- Nekem ez a legény ismerős. Mi már találkoztunk valahol.

- Igen, elnök úr - bólintottam én. - A nevem...

- Csitt! - emelte föl ujját az elnök, majd csontos ujjaival megfogta az állát, és gyúrni kezdte. - Jack! Jack Andrews.

- Elnök úr emlékszik a nevemre? - hüledeztem én.

- Bemutatkoztunk egymásnak, igaz?

- Be, de hát én voltam a száznegyvenhetedik. Nekem elhiheti, elnök úr, megszámoltam. Minden névre emlékszik?

Annyira elképedtem, hogy hirtelen el is felejtet-

tem, miért állunk egymással szemben ezen a szállodai folyosón.

- A vadásznak értenie kell a nyomolvasáshoz, a farmernek a földhöz, a politikusnak emlékeznie kell választóinak a nevére. Mivel azonban a politikus se isten, csak azokra emlékszik, akik nem egy, de több szavazatot jelentenek. Egy gyűlésen valaki rád mutatott, fiam, és azt mondta: „Ez a Jack Andrews ezer szavazatot jelent." Akkor jegyeztem meg a nevedet, de a fizimiskád már akkor is ismerős volt.

Meghívtak a díszvacsorára. Nafene. Hogy én bankettezzek? Szabódtam is egy darabig, de az Öreg Ábris rám ripadokott, és valami francia közmondással példálózott, ami annyit jelent, hogy aki közéleti szereplésre adja a fejét, ne viselkedjen úgy, mintha csak marhák legeltetéséhez értene. Van ő olyan paraszt, mint én, mégis elnök lett. Nem lehet ennek a meszelőnek ellentmondani. Biztos jó elnök lesz, nem hiába választottam meg.

A vacsora jó volt, bár ha párolt csizmatalpat tettek volna elém, azt is farkasétvággyal befaltam volna. Akkor döbbentem rá, hogy a nagy izgalomban egész nap nem ettem, nem ittam. Most végre jóllaktam, kellemes meleg volt, a pohárköszöntőket csak fél füllel hallgattam. Akkor még nem tudtam, hogy mindig résen kell lenni, legfőképp, amikor a legjobb mederben haladnak a dolgok.

Még ott a szállodafolyosón megkérdezte az elnök:

- Áruld el már, fiam, mit akartál velem közölni.
- Nem engedem lepuffantani, elnök úr.

Csuda különös volt ám! Senki se lepődött meg. Egy úr pedig, akit még sohase láttam, ezt mondta az elnök felé fordulva:

- Tessék!

- Ki akar engem lepuffantani? - kérdezte az elnök.

- A baltimore-i Fernandina borbély meg a cinkosai - feleltem én. Az a férfi meg:

- Tessék!

- Honnan veszed te ezt, fiam?

Mindent sorra elmondtam. Mire az Öreg Ábris odafordult a tessékező férfihoz:

- Azt hiszem, mégiscsak meg kell fogadnom az ön tanácsát, Mr. Pinkerton. De mit szól majd a nemzet, ha elnöke úgy surran be az ország fővárosába, mint valami éjjeli tolvaj?

Akkor valaki gyorsan azt indítványozta, hogy a részleteket majd később beszéljék meg, mármint hogy ne előttem. Jól van, nekem ennyi is elég. Ez annyit jelent, hogy az Öreg Ábris még ma éjjel meglép innen. Mindjárt elhatároztam azt is, hogy nem nélkülem. Azért is ültem hát nyugodtan a hátulsó részemen, ott az asztal végén. Amikor majd az Öreg Ábris elszelel, én is készenlétben állok.

Hat óra tájban látom ám, hogy Lincoln szedelőzködik, megy föl a szobájába. Tiszta sor: készülődik az útra. No, akkor Jack Andrews is indul. Mégpedig kedvenc kijáratomon át az utcára, ahol már várta is az elnököt a kocsi. Mindjárt gondoltam, hogy nem a főbejáraton át akar távozni. Jól van. Nekem ennyi elég is, iszkiri az állomásra!

Jól kiszámítottam. Amikor amúgy keményen kilépve megérkeztem a pályaudvarra, még nem volt ott Lincoln kocsija. Van nekem sütnivalóm: beleszámítottam a készülődést, átöltözést is. Megyek is mindjárt a pénztárhoz, hogy jegyet váltsak a philadelphiai vonatra. De a pénztáros rázza a fejét. Philadelphiába? Majd holnap reggel. Phűha! Különvonat viszi az elnököt, isten az atyám! Márpedig az ilyen különvona-

tot megtalálni se könnyű, nemhogy följutni rá, hiszen őrzik ám keményen. Na, Jack Andrews, most mi lesz veled?

Megtalálni nem volt művészet azt a különvonatot. Két okból se. A különvonat, ugyebár, arról nevezetes, hogy csak bizonyos személyek utaznak rajta, közönséges halandó nem kap rá jegyet. Minek következtében egy személykocsi is bőségesen elég, még sok is. A különvonat tehát feltűnő rövidségéről ismerhető fel. És még valamiről. Mivel nagyfejek utaznak rajta, vagy legalábbis olyanok, akiknek az isten felvitte a dolgát, a vasutasok igen előzékenyek, és ahelyett, hogy valahol hátul a raktáraknál, egy mellékvágányra tolnák, akkurátusan beállnak vele az állomásépület elé. Erre persze azt mondjátok, hogy jó-jó: általában így van, de amikor éppen az a cél, hogy senki se sejtse, ki utazik és hova... Ha így gondoljátok, csak azért gondoljátok, mert még fiatalok vagytok, nem ismeritek eléggé a dörgést. Vegyétek tudomásul, hogy a főnök álruhában is, inkognitóban is főnök. És aki tudja vagy sejti, hogy ki rejtőzködik az álszakáll mögött, az megadja neki, ami szerinte dukál. Ilyen már az emberi természet.

Ráadásul az Öreg Ábris hiába is álcázta volna magát legelésző őzikének, akkor is mindenki rögtön látta volna, hogy ő az, és senki más. Még káromkodtam is magamban cifrát, szidva azt a Pinkerton nevű detektívet, aki annyit ugrabugrált a Favágó körül, ahhoz volt esze; amikor viszont meg kellene védeni...

No, de akkor még nem tudtam, amit később kiszedtem ebből is, abból is, hogy nem esett azért az se a fejére; volt annyi sütnivalója, hogy elvágatta a távíródrótokat, senki se adhasson hírt Baltimore-nak a megváltozott utazási programról. Elképzeltem úgy

utólag az újságírók dühös pofáját, amint a távírdában egymás haját tépik, mert nem tudnak tudósítást küldeni a lapjuknak az elnök harrisburgi látogatásáról.

Egy szó, mint száz, ott álltunk mind a ketten: az első vágányon a szerelvény, amely egy mozdonyból és egy lefüggönyözött kocsiból állt. A peronon meg én. Most mit csináljak?

Megmarkoltam kis motyómat, és határozott léptekkel megindultam a különvonat felé. Először a kocsi hátulsó ajtaján szándékoztam felszállni, de aztán meggondoltam magam: ha lúd, legyen kövér. Már fenn voltam a lépcsőn, amikor hallom a kiáltást:

- Hé! Hova mész?

- Felszállok a vonatra - válaszoltam félfordulattal és olyan nyugodt hangon, hogy magam is csodálkoztam magamon, mellesleg nem először ezen a napon.

- Ez az elnök különvonata, nem?

Figyelitek ezt a hallatlan pimaszságot? Nem tudom, honnan szedtem hirtelen. Isten az atyám, hogy jóravaló fickó voltam és csak annyira belevaló, amennyire a vadonban muszáj. Most meg...

- Persze hogy ez - válaszolta a hang, és most már maga az ember is láthatóvá vált: az állomásfőnök. - De te... - próbálta folytatni, én azonban közbevágtam.

- Jack Andrews vagyok. És az elnök is mindjárt itt lesz a kísérőjével. Már hallom is a kocsit.

Valóban hallottam, siettem hát befelé. Az ajtót kitártam, mint aki az elnök fogadtatására készül, és intettem az állomásfőnöknek, hogy menjen a bejárathoz fogadni az Öreg Ábrist. Az engedelmesen hátraarcot csinált, és indult kifelé. Én meg imádkoztam magamban, hogy valóban az elnöki kocsi legyen az, amelyik megérkezett, akkor talán megúszom a dolgot.

Nem volt nehéz megállapítanom, hogy melyik fülkét rendezték be Lincolnnak. Behúzódtam tehát a legtávolabbiba, és a leengedett függöny mögül kukucskáltam. Ebben a pillanatban hórihorgas, utazóruhás, puhakalapos férfi lépett a peronra. Hiába tekert sálat a nyakára úgy, hogy még az álla se látszott ki. Ezer közül is megismertem volna, pedig már majdnem töksötét volt. Sietett, és ugyancsak szedte a lábát a kísérője is. A marha nagy kő a szívemről kezdett legördülni: ezeknek nemigen van idejük beszélgetni. Így is történt. Alighogy az elnök felszállt, megrándult a vonat, és egy perc múlva már nem is láttam Harrisburgöt. Ha még azt is megúszom, hogy az elnök kísérője átkutassa a kocsit, a szerencse fiának nevezhetem magam.

Úgy látszik, tényleg a szerencse fia lettem. Minden baj nélkül utaztam az elnöki vonaton Philadelphiába, ott a szerelvény túlsó felén leléptem, és szedtem a lábam, hogy idejében eljussak a másik állomásra. Onnan indul ugyanis a washingtoni vonat. Már akkor benn állt a New York-Washington szerelvény. Mivel a pályaudvaron nyoma sincs rövid szerelvénynek, bizonyára ezzel utazik az elnök. Ha azonban ezzel utazik, szakaszt béreltek a számára, az hétszentség, csak úgy dughatják el. Honnan tudhatnám meg, hogy így van-e? Rövid gondolkodás után a jegypénztárhoz mentem.

- Beteg bátyám részére szeretném kibérelni az utolsó kocsi utolsó fülkéjét. Lehet-e?

- Nahát! - csapta össze a kezét a jegypénztárban ülő éltes hölgy. - Ma mindenki a beteg bátyját utaztatja és éppen az utolsó kocsi utolsó fülkéjében!

Nekem ennyi elég is volt, azon nyomban meggyógyult a bátyám, és megelégedtem egyetlen közönsé-

ges jeggyel, mondván, hogy bátyám utaztatását inkább másnapra halasztom. De gondolhatjátok, hogy az utolsó kocsiba szálltam, és az utolsó előtti fülkébe telepedtem. Csak ki kellett lépnem a folyosóra, és láthattam a lefüggönyözött utolsó fülkét. Egyetlen árva lélek ült csak a vonaton, aki tudta, hogy ki van a függönyök mögött. És az az egy árva lélek úgy elfáradt addigra, hogy elaludt. Reggel 6-kor az utastársak ráztak föl. Megérkeztünk Washingtonba. Phű! Akkorát ugrottam, mint a szöcske. Látnom kell az Öreg Ábrist, biztos akarok lenni benne, hogy ép bőrrel megérkezett. Láttam is. Most ő volt az, aki a vonat túlsó felén szállt le, és egy teherszerelvény mögé kanyarodva baktatott kísérőjével a kijárat felé.

Megnyugodtam. Most meg azt sajnáltam, hogy nem lehetek ott, amikor az elnöki vonat, az elnök nélkül befut a baltimore-i pályaudvarra. Hát sajnálhattam is. Ha valahol, ott aztán állt a balhé. Nemhiába vágott föl rá Fernandina vendége, ott az első székben. Mondják, hogy tízezer ember nyüzsgött a pályaudvaron és körülötte. Amikor pedig a vonat megérkezett, rázendítettek a szavalókórusok. Három kórus a délieket éltette, vezényszóra, ütemesen. Másik három a déli lázadók elnökét, Jefferson Davist. Három pedig torkaszakadtából üvöltötte, hogy vesszen a Favágó. Goerge Brown polgármester és a város képviselőtestülete a peronon állt karba tett kézzel, mozdulatlanul. A vonaton nem mozdult senki. Hallgatták a nem mindennapi csinnadrattát. Végül is Seward, Lincoln egyik jó barátja, a leendő külügyminiszter lehúzta az ablakot, és a polgármester felé fordulva széttárta a karját.

- Sajnos, hiába fáradnak az ünnepléssel - mondta csöndesen, mert ha torkaszakadtából ordít, akkor se

tudja túlkiabálni a zajt -, Lincoln elnök nincs itt. Már Washingtonban van.

A polgármester látta, hogy neki szólnak Seward szavai, de nem értett belőlük semmit. Mivel azonban kíváncsi volt, mit mondhatott, leeresztette karját, és odalépett az ablakhoz. Seward pedig, odahajolva a füléhez, elismételte mondókáját. Aztán intett a mozdonyvezetőnek, aki meghúzta a gőzsíp karját, és el sem engedte mindaddig, amíg a szerelvény szép lassan, méltóságteljesen ki nem gurult a baltimore-i Calvert pályaudvarról.

Ami engem illet, Fernandina pofáját szerettem volna látni. De hát úgy tudom, hogy még a régi görögök szúrták el a dolgot, amikor kimondták, hogy az ember egyszerre nem lehet két helyen.

Legszívesebben Washingtonban maradtam volna, hogy továbbra is vigyázzak az Öreg Ábrisra, csak éppen azt nem tudtam, hogyan. Neki nem mondhattam meg, azoknak, akik körülötte nyüzsögtek, még kevésbé. Meg aztán az én öregem.... Belőle se csinálhattam majmot. Elküld Baltimore-ba, én meg eltűnök, mint szürke szamár a ködben!

Nagyot sóhajtottam hát, és visszautaztam Baltimore-ba, megkerestem azt az ügyvédet, akit kellett, akár ballaghattam volna az állomásra. De akkor megszólalt bennem a kisördög. Csak ennyit mondott: Fernandina. De ezt elismételte vagy százszor, amíg ott nem találtam magam a borbélyműhely előtt. Benyitni egy pillanat műve volt.

Fernandina keze megállt, amint a harangocskák elhallgattak. És felnézett. Én megálltam az ajtóban. Lehet, hogy ösztönösen készen a menekülésre. Fernandina felegyenesedett.

Kezében borotva, arcán barázdák, szeme alatt sötét karikák. Ez se tartozik a legboldogabb jenkik közé, az szent.

Mielőtt beléptem, szépen megfogalmaztam magamban egy kérdést: „Uraim! Nem találtak egy kalapot? Két napja itt vágattam hajat, lehet, hogy itt hagytam."

Szép két mondat, mi? Főleg azért lett igazán szép,

mert a kalap a fejemen díszelgett. Erről a körülményről volt szerencsém tökéletesen megfeledkezni. Még az a szerencse, hogy a borbélyoknál jókora tükrök vannak a falon. Így aztán ott láttam a feledékeny tökfejemet teljes életnagyságban, kalapostul együtt.

Ti mit csináltatok volna az én helyemben? Mert én a magam helyében csak álltam és hallgattam, mint a sült hal. A világon semmi se jutott eszembe, csak hogy milyen nagy ökörséget műveltem.

Tekintetemet nem voltam képes levenni Fernandina képéről, mégis láttam a borotvát: egyik felén szőrös hab, a másik villog, mint a penge. Biztos, hogy a nyakamat vágja el: kinyitja a nagy ütőereket, mint a böllér a disznóét, és kész. Véged van, Jack Andrews. Éltél két évtizedet, slussz.

Fernandina pedig jön. De miért olyan lassan? És miért lógatja jobbját a borotvával? Essünk már túl rajta, az istenfáját!

Pillantásom most a többiekre esett. Mindkét vendég félfordulattal bennünket nézett, holott a tükörből is jól láthattak volna. A segéd nekitámaszkodott a falnak, még a szerszámát is letette. Milyen érdeklődéssel és milyen nyugalommal szemlélik a baltimoreiak, amint Fernandina elpusztít egy farmerfiút!

A borotva megvillant közvetlen az arcom előtt.

- Ezzel - mondta rekedten az olasz borbély, és szeme megtelt könnyel.

Nagyot nyelt. Leejtette a kezét és vele a borotvát. Egy könnycsepp megindult a bal szeméből. Végigfutott az arcán, és megállt az állcsontján. Megvárta, amíg a jobb szeméből is kicsordul a könny, és aztán együtt hullottak a padlóra. Isten az atyám, hogy ez a Fernandina sír!

- Ezzel - ismételte Fernandina, aztán nyelt egyet,

majd folytatta: - Ezzel a kezemmel vágtam volna el a vén Meszelőnyél, a nyavalyás niggerimádó nyakát. De hát tehetek én róla, hogy nem jött ide? Tehetek én róla, hogy megszökött előlem? Tudom, maga azért jött, hogy felelősségre vonjon.

Akkor már sírt. Biz' isten megsajnáltam volna, ha nem gyűlölöm annyira.

És akkor megint valami olyat tettem, amit csak egy kis tündér súghatott. Honnan juthatott volna másképp az eszembe? Tudjátok, mit válaszoltam a bőgő borbélynak? Semmit. Legyintettem, aztán sarkon fordultam, és kimasíroztam az ajtón. És - nem hiszitek, milyen pimasz tud lenni valaki, aki nemrég már elkészült az erőszakos halálra - már a sarokról legszívesebben visszamentem volna megnézni a hatást.

Na most megint egy dátum: április 12-e. Akkor mondta apám:

- Hát, Jack! Ha akarod, szedd a sátorfádat, eriggy Washingtonba, és pörkölj oda azoknak a déli szemeteknek!

Sok mindennek történnie kell ám, amíg egy farmer ilyet mond a fiának! A farmon mindig kevés a dolgos kéz, mindig rengeteg a sürgős teendő. Nem nagyon zavarja el a háztól a farmer a felnőtt fiát, örül, ha minél tovább marad. Nagy sora van annak, ha már azt mondja, hogy eriggy, fiam.

Hát igen... Volt is. Az Öreg Ábris kongatta meg a vészharangot. Hogy veszélyben van az Unió, az Egyesült Államok, az a roppant nagy ország, amelyik jószerivel még csak most kezd kialakulni az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig. Hogy is ne?! Még nem olyan régen Illinois is Vadnyugatnak számított, pedig egyharmadnyi távolságra van csak a két óceán kö-

zött! Akkor micsoda Iowa, Nebraska, Wyoming, Idaho, főleg Oregon?

De hát most nem is erről akarok mesélni, hanem arról, hogy miért küldött apám Washingtonba. Mert az Öreg Ábris azt mondta, hogy 75 ezer önkéntes fickóra van szüksége, aki ellátja a déliek baját, mivelhogy azok fellázadtak ellenünk. Mellesleg: addig, amíg csak a szájuk járt, a Favágó szelíden próbált a lelkükre beszélni. Hogy az milyen türelmes tud lenni! Én már rég közéjük csördítettem volna. Ez meg egyre csak magyarázta nekik, hogy a nagy családban van a helyük.

Még akkor se dühödött meg, amikor ezek kongresszust hívtak össze, kimondták, hogy ezentúl nem tartoznak az Egyesült Államok kötelékébe, hogy Lincoln nem elnökük, és hogy nekik Jefferson Davis parancsol. Csak akkor gurult be a kisöreg, amikor lőni kezdtek. Most aztán már vége a szép szónak. Majd elbánunk velük gyorsan és alaposan.

Próbáljatok elképzelni egy langaléta fickót csizmában, bőrnadrágban, bőrzekében. A vállán puska, övén hatlövetű pisztoly lóg. Fején széles karimájú kalap, olyan, amilyet otthon hordott Illinoisban. Hát ilyen voltam én a katonamundérban. Nem mondom, hogy szerény voltam, amikor ki kellett választanom a puskát meg a pisztolyt. Átvizsgáltam vagy egy tucatot, mire ezeknél kikötöttem. De tehettem, mert igazán nem tolongtak az önkéntesek. Ha túlozni akarnék, azt mondhatnám, hogy én egymagam vagyok a washingtoni helyőrség.

Kutya helyzet ám ez! Nézzetek csak meg egy térképet. Virginia, a legvadabb déli állam, nyugodtan mondhatom, hogy a lázadás fő fészke úgy nyúlik észak felé, mint valami vaskos mutatóujj. Ráadásul

ezeket a déli fickókat nem ringatták kőbölcsőben, meg aztán a tisztességből se vettek különórákat! Április 17-én határozták el, hogy faképnél hagyják az Egyesült Államokat. Akkor azonnal megindították a csapataikat, és megrohanták Harper's Ferryt a mutatóujj végén. Az erőd is, vasúti csomópont is, arról nem is beszélve, hogy katonai raktárai csurig voltak fegyverrel. Csak összeszerelni való puska- és pisztolyalkatrész 20 ezer jutott a rablók kezébe.

Ha megnézitek a térképet, elszörnyülködtök. A vaskos hüvelykujj tövében lapul Washington. Keletre a tenger, északra a szeretett Baltimore, nyugatra pedig Virginia reteszeli el a többi északi államtól. Ezt mifelénk úgy nevezik, hogy kutyaszorító.

Sebaj! Majd jön az erősítés. Így gondolta mindenki. Addig is jól kidekorálták Washingtont. A Fehér Ház olyan volt, mint valami kaszárnya, ki-be járt az a néhány tucat katona, akit össze tudtak rántani, hogy a végsőkig kitartsanak, amennyiben a déliek le akarnák rohanni a fővárost. A Capitol, az a kupolás épület, ahol a parlament meg a szenátus szokott ülésezni, hadiraktárnak festett. Amikor körülnéztem, megértettem azt a mondást, ami úgy szól: ,,Hogy jön a csizma az asztalra?" Tarackok, gúlába rakott puskák, lisztes és szárított halas hordók a márványfolyosókon, embermagas, páncélozott barikádok a bejáratoknál. Az államkincstár meg a pénzverde épületében mozsárágyúk álltak.

Hazudnék, ha azt állítanám, hogy kellemes, tavaszi hangulat uralkodott a fővárosban. Szinte hallani lehetett, hogy vacog a foga az egész városnak.

Én nem értem rá félni, nekem mindent tudnom kellett, egész nap gyűjtöttem a híreket. Nem tehetek róla, már ilyen a természetem. Állítom, hogy majd-

nem annyit tudtam a helyzetről, mint az elnök. Hadd tegyem hozzá, hogy ez nem volt nagy dolog, ugyanis marylandi kedves barátaink elvágták az észak felé vezető távíróvezetékeket, de azzal se sokat értünk volna, ha működnek, mivel a baltimore-i távírdát valami Fernandina-féle népség kerítette hatalmába, azon keresztül ugyan el nem juthatott semmi az Unióba meg onnan se Washingtonba, ami jobb is, hiszen ezek mindent átjátszottak volna az ellenségnek.

Így aztán vártuk az erősítést. Meg is jött. Április 18-án 532 pennsylvaniai legény masírozott be Washingtonba. Nem éppen sorkatonaság, de legalább ami embereink. A képviselőházban szállásoltuk el őket. Ezek se gondolták volna még néhány napja, hogy valaha is meglátják belülről a törvényhozás házát. Ezek a fiúk is Baltimore-on keresztül érkeztek, és legfeljebb, ha görbén néztek rájuk. Már a 6. massachusettsi gyalogezrednek szívélyes üdvözlet is jutott. A kedves baltimore-i civilek, biztosan azok, akik annak idején olyan lelkesen üvöltöztek a pályaudvaron, féltéglákkal dobálták meg őket, sőt még néhány pisztoly is eldörrent. Erre aztán a mi fiaink is begurultak és visszszalőttek. Négy katonának ott mindjárt be is fejeződött a polgárháború, tizenhét pedig megsebesült. Tizenkét civil is fűbe harapott. Képzelhetitek azt a bevonulást Washingtonba, amint hordágyon cipelik a sebesülteket! Nahát, a massachusettsiek tiszteletbeli szenátorokká léptek elő, vagyis hogy ott volt egy darabig a szállásuk.

Nekem az Öreg Ábris cefetül tetszett ezekben a napokban. Begorombult. Máskor olyan szépen körül szokta simogatni a dolgokat, és még azt se mutatta, ha veszettül mérges. Most? Üzent Baltimore-ba, hogy beszélni akar velük.

- Vegyék tudomásul, hogy nem tűröm csapataink megtámadását! Ha a hajuk szála meggörbül, négy sarkán gyújtatom meg Baltimore-t.

- Mi csak tudomásul vennénk, elnök úr - csóválta fejét a küldöttség egyik tagja -, de 75 ezer marylandi megakadályozza a csapatok átvonulását.

- Maryland nem nagy kiterjedésű állam - válaszolta az elnök -, de arra elég a földje, hogy 75 ezer marylandit eltemessenek bele.

Megvallom töredelmesen, hogy mégsem tört ki pánik se Baltimore-ban, se vidéken, hiszen egyelőre nemigen lett volna kivel megtorolni bármit is.

Április 23-án végre kaptunk valami postát. Lapok is jöttek. Gondolhatjátok: addig sündörögtem ide-oda míg meg nem szereztem az egyik New York-i lapot kölcsönbe. Tyuhaj! Legszívesebben táncra perdültem volna, mivel az első oldalon nagy betűk ordították a képembe:

LELKES BÚCSÚ -
A 7. NEW YORK-I GÁRDAEZRED
ÉLJENZŐ EZREK SORFALA KÖZT
WASHINGTONBA INDULT.

A másik oldalon meg ez:

RHODE ISLAND KORMÁNYZÓJA
CSAPATOKKAL ÉS TÜZÉRSÉGGEL
WASHINGTON FELÉ VITORLÁZIK.

Jönnek! Ők jönnek és nem a déliek, akik - mellesleg - itt vannak a szomszédban. Az alexandriai torony tetején ott leng a hatalmas zászló, a lázadás jelképe. Jó szemű ember láthatja innen, távcsővel pe-

dig meg lehet olvasni rajta az öltéseket. Annál kevésbé lehetett látni a gárdaezredet meg a tenger felől a széles Potomac folyóra vitorlázó Rhode Island-ieket. Mondhatom: piszok érzés. Az egész várost úgy törte a nyavalya, mint a félős embert, aki a sötét erdőben barangol.

Bizisten nem értem, a déliek miért késlekedtek. Ahogy Harper's Ferryt el tudták foglalni, Washingtonért se kellett volna csatát vívniok. Nem mondom, hogy mi néhányan, akik szorongattuk a puskánkat, nem durrantottunk volna oda egyet-kettőt, de már egy ezred rohamának tíz percig se tudtunk volna ellenállni, nem is szólva arról, ha a déliek néhány ágyút is megszólaltatnak.

Mondják, hogy az elnök se fütyörészett jókedvében, és többet állt az ablaknál a Potomac folyót bámulva, mint az íróasztalánál, pedig ugyancsak sok minden várt elintézésre.

Aztán este lett. Az még félelmetesebb az oroszlán szájában. Mindenki behúzódott a kuckójába, elfüggönyözték az ablakokat, olyan csönd és sötét volt a városban, mint valami szakadékban. Eleinte szentségeltem, de aztán rájöttem, hogy nem is rossz dolog ez, így legalább az ellenség se tudja, mi vár rá, ha megpróbálná ide dugni az orrát.

Ronda hosszú volt az éjszaka. Én olyan vagyok különben, hogy még le se tettem a fejemet, már a levegőben elkezdek aludni. Most meg... Forgok ide, forgok oda. Semmi. Lehunyom a szemem, valósággal fölpattannak a pilláim, és meredek a sötétbe. Fülelek. És már hallom is a csosszanó lépteket meg a fojtott hangú vezényszavakat. Fölugrom. Erre kitör a ribillió.

A fene egye meg! Mindenki ébren feküdt és fülelt.

Most meg majd összetapostuk egymást ijedtünkben. Nem is szólva az őrségről. Azok szegények azt hitték, hogy az ellenség észrevétlenül behatolt a Fehér Házba. Hát ők is rohantak. Még jó, hogy a sötétben le nem lövöldöztük egymást.

Áprilisban már nem olyan nagyon hosszúak az éjszakák, mint télen. Valamennyien úgy üdvözöltük a hajnalt, mint a megváltást. Hogy is ne? Április 24-e lesz szabadulásunk, megkönnyebbülésünk, biztonságunk napja! Végre csak ideérnek a New York-iak. Már csak azért is, mert Seward külügyminiszter, aki mellesleg a Favágónak bizalmas jó barátja, több futárt is küldött eléjük. Megüzente nekik, hogy siessenek. Mást nemigen lehetett tenni, mivel távíróvonalaink nem voltak, mint említettem.

Nohát, ami a futárokat illeti, pontosan ugyanazt csinálták, mint a New York-iak. Nem jöttek. Úgy eltűntek, mintha fölszívódtak volna.

Halljuk ám, hogy a kisöreg nagyon lógatja az orrát odabenn. Mondom:

- Gyerekek! Meg kéne vigasztalni.

- Majd éppen minket vár - válaszolja az egyik massachusettsi fiú, azok közül, akik már szagoltak egy kis puskaport a kedves baltimore-iak jóvoltából.

- Nem vagyunk mi se szenátorok, se követek, se más ilyen fejes istenharagja!

- Nem, az biztos - bólogatok én.

Addig-addig rágtam a fülüket, amíg meghallja az egyik tiszt, aki éppen arra ballagott, megnézni, jól őrködünk-e. Neki tetszett az ötletem, ment is szaporán a többi tiszttel megbeszélni a dolgot. Egy óra se telt bele, már együtt is állt a küldöttség: csupa massachusettsi meg én, aki kiterveztem az ügyet. Láttátok volna, hogy megörült nekünk a Favágó!

Elfutotta szemét a könny: Mert szíve van ám! Most aztán különösen elérzékenyült.

- Nem is hiszem - mondta -, hogy Észak egyáltalán van! A hetedik gárdaezred valami olyasmi, mint a görög regék. Rhode Island? Szerintem nem is látható a térképen. Egyedül önök a kézzelfogható valóság. Ha mégis van egy reménysugár, hogy az Egyesült Államok nem délibáb, az önöknek köszönhető.

Nem mondom: a srácok kidüllesztették a mellüket, és mindegyik holmi Washington Györgynek érezte magát. De csak addig, amíg megint kinn nem jártunk az utcán. Akkor aztán valamennyiük szívesen megosztotta volna a dicsőséget néhány ezer másik északi katonával.

Ez az éjszaka már sokkal nyugodtabb volt. Úgy látszik, az életveszélyt is meg lehet szokni. Másnap szép idő lett, kisütött a nap, mindenki bizakodni kezdett. Talán megéreztük, hogy mi fog történni délben.

Az történt, hogy szokatlan hangot hallottunk. Erős hangot, harsányat. Márpedig napok óta egész Washington szinte lábujjhegyen járt, és suttogva beszélt. Most pedig rikoltva száll a sípszó, beleordítja Washington csendjébe, hogy itt a vonat. Ki tudja, mióta nem járt Washingtonban vonat! Igaza volt a Favágónak, amikor azt mondta tegnap a massachusettsieknek, hogy a főváros valósággal rabságban van. Se távíró, se vasút, csak a rémhírek járnak...

De most... Áttört egy szerelvény Marylanden.

Sem azelőtt, sem azóta nem volt olyan menetelés a Pennsylvania Avenue-n, mint 1861. április 25-én! Döngött a New York-i fiúk lába alatt a kőburkolat, és a tavaszi napsütésben úgy villogtak a kék kabátokon a rézgombok, mintha mind aranyékszer lett volna. Attól kezdve folyton jöttek a csapatok: először a

legendás Rhode Island-iek, majd újabb csapatok vonultak be Massachusettsből is.

Egyszerre megbolydult minden: rendbe hozták a vasútvonalakat, utat építettek észak felé a Washingtonba vonuló csapatok számára, helyrehozták a tönkretett mozdonyokat... Egykettőre 10.000 katona őrizte Washingtont. A kisöreg is megnyugodott, beszéltem a hintója kocsisával, első kézből tudom.

Amikor annak rendje és módja szerint túljutottunk a legnagyobb veszélyen, fúrni kezdte az oldalamat a kíváncsiság: milyen is lehet Anderson őrnagy meg az a kétszázadnyi fickó, akiknek a fejére először szakadt az áldás a déliek jóvoltából, Sumter-erődben. Ugyanis ott kezdődött a tánc.

Ez az erőd több mint 500 km-re délre fekszik Dél-Carolinában, Charleston város közelében. Gondolhatjátok, hogy úgy érezték magukat a lázadók, mint akinek tüske van a talpában.

Tudjátok, mennyi háromezer lövedék? Hát 12-én egész nap és 13-ra virradó éjszaka ennyit lőttek a déliek Sumter erődjére. Csaknem megfojtotta a mieinket a robbanások és a saját lövedékeik lőporfüstje. Ráadásul nem volt már egy falat kenyerük sem.

Reggel aztán megint felszólították Andersont a megadásra. Akkor már - 33 órás pergőtűz után - esztelenség lett volna meghalni a romok között. Így másnap, 14-én kivonultak.

Nahát ezután történt, hogy az Öreg Ábris begurult, és azt mondta: ha háború, legyen háború, ő mindent megtett, ami csak tőle telt, ezt már nem nyeli le. És ebben egyetértett az egész Észak. Mindenkinek viszketett a tenyere, nemcsak nekem.

Hát még az újságok! Plakátbetűkkel írtak a háborúról meg arról, hogy minden valamirevaló ember

köpi a markát. Még a New York-i Herald is arra biztatta az elnököt, hogy erélyesen vágjon vissza. Ami annál meglepőbb volt, mert nemrég azt javasolta neki, hogy mondjon le, ez menti majd meg a nemzetet. Bennett, a New York-i Herald főszerkesztője, nagy gazember az szent, de nem uborka van az agya helyén. Annyira nem, hogy valóságos zseni, ha úgy vesszük. Feltalálta az olvasható újságot. Nem tudom, ki hogy van vele, de ha én belekukkantok egy lapba, és csak megpillantom azt a szürke betűtengert, ami bennük látható, menten ásítani kezdek, tele lesz a szemem könnyel, és fenét se látok belőle. A New York-i Herald más! Arra csak ránéz az ember, és tisztában van a legfontosabb eseménnyel. Mert az akkora betűkkel ordít az első oldalról, mint az öklöm. Aztán kisebb, de még mindig jó nagy betűkkel címek szakítják meg a szöveget. És micsoda címek, fejre áll tőle az ember! Szóval: én kedvelem azt a lapot, pedig tudom, hogy sok sületlenség van benne, sőt sokszor olyan vaskos gorombaságokat vág az Öreg Ábris fejéhez, hogy szédelgek tőle.

John Hay, a Favágó titkára, az a jóképű fickó, akit mindig szép lányok társaságában lehet látni, és aki akkorákat mosolyog, hogy majd kiesik a foga a szájából, hangosan szokott nevetni a New York-i Herald bolondságain, ugyanakkor a másik titkár Nicolay, aki úgy járkál, meg a széken is úgy ül, mintha söprűnyél lenne a hátában, komoran ennyit mond:

- Bennett komolytalan, sőt nevetséges figura, és legalább annyira veszedelmes. Szerinte az újságnak nem tanítania kell, hanem meghökkentenie. Közben mégis tanítja az olvasóit. Tiszteletlenségre, felületességre, hányavetiségre. Elvtelenséget plántál beléjük. Ami azt illeti, ha én vagyok az Öreg Ábris, a nyaka

közé csördítek Benettnek a pimaszkodásaiért. A Favágót is biztatták a hívei. De ő a fejét rázta.

- Hatályon kívül helyeztük-e az alkotmányt? Ugye nem? Márpedig abban benne van a sajtószabadság, a véleménynyilvánítási szabadság. Ha, ne adj isten, katonai diktátor lennék, akkor talán bevezetném a sajtócenzúrát. De azt se nagyon hiszem. Nem a sajtót kell megregulázni, hanem a lázadó délieket.

Ilyen ember az Öreg Ábris. Biztosan igaza van.

Itt vagyok hát Washingtonban. Egyelőre a Fehér Házat őrzöm. Most már, hála isten, nem néhányadmagammal. Nemsokára kezdődik a haddelhadd! Én már köpöm a markom. Ott leszek azok között, akik elsőnek érnek Richmondba, és Jefferson Davis szeme közé néznek. Minket aztán nem bűvöl meg az a kobra! Arra esküszöm!!

VÉRES MAJÁLIS

A véres majális 1861. július 21-én volt, nem messze Washingtontól.

Ha azt kérdezitek, hogyan lehet majális júliusban, én meg azt kérdezem tőletek, hogyan lehet a majális véres. És azt válaszolom, hogy háborúban akármi megtörténhet. De hát elmondok én mindent sorban.

Áprilistól júliusig nem sok idő telt el, mégse lehetett ráismerni Washington környékére. Néhány hét alatt olyan hadsereg gyűlt össze, amilyet nem látott még a világ. Hatvannégy önkéntes ezred, 1200 jól kiképzett sorkatona, 255 000 toborzott katona a különböző államokból.

Ebben az időben olyan futárféle voltam a Potomac menti táborok meg a Fehér Ház között.

Egyik nap az Öreg Ábris megkérdezte tőlem, hogyan megy a kiképzés. Megvakartam a fejem.

- Az igazat megvallva, igen pocsékul, elnök úr.
- Már mér? - kérdezi a Favágó, és mosolyog.
- Legtöbbje még azt se tudja, melyik a bal meg a jobb lába - mondom én, de nem volt kedvem mosolyogni, mert magam előtt láttam azokat a girbegurba sorokat, az ide-oda forgolódó katonákat.
- Arra való a kiképzés, hogy megtanulják - mondja az elnök. - Legtöbb önkéntes nem ismeri még a vezényszavakat se. De itt majd megtanulja.

- De kitől, elnök úr? - csúszik ki a számon. - Hiszen a tisztek se tudják!

Ismeritek a közmondást, hogy vak vezet világtalant. Hát itt a Potomac mellett aztán az ment! Micsoda kavarodás! Sokszor vért izzadtam, mire megtaláltam a főtisztet, akit kerestem. Nem tudott senki semmit, nekem elhihetitek! És mit válaszol erre az Öreg Ábris?

- Bizony zöldfülűek, fiam. Úgyszólván az egész hadsereg az. De szerencsére odaát, a Potomacen túl éppen olyan zöldfülűek. - Megcsóválta a fejét. - Tudom én, hogy önkéntes alakulatokat vezényelni nem gyerekjáték. Harminc esztendővel ezelőtt magam is kipróbáltam, milyen az, amikor a Fekete Sólyom nevű indián főnök elhatározta, hogy két törzzsel visszatér Illinois területére, ahonnan a Mississippi mögé kergették.

Nem tudtam megállni, hogy meg ne kérdezzem:

- Legyőzték a Fekete Sólymot, elnök úr?

A kisöreg bánatosan rázta a fejét. Na, szép kilátások, mondhatom.

- Nemsokára hazaküldtek bennünket - folytatta a Favágó -, és a sorkatonaság vette fel a harcot, nehogy még többet megskalpoljanak közülünk.

Még szebb kilátások!

- Amikor ezek az önkéntesek igazi katonákká válnak, amikor a tisztek már tudnak majd parancsolni, megnyerjük a háborút.

- Olyan sokáig fog tartani, elnök úr?

- Attól tartok, fiam, nagyon sokáig. De maradjon ez köztünk, ne ijesztgessük az embereket.

Így kezdődött a május.

Az ördög se sejtette, hogy ilyen a háború, hogy ol-

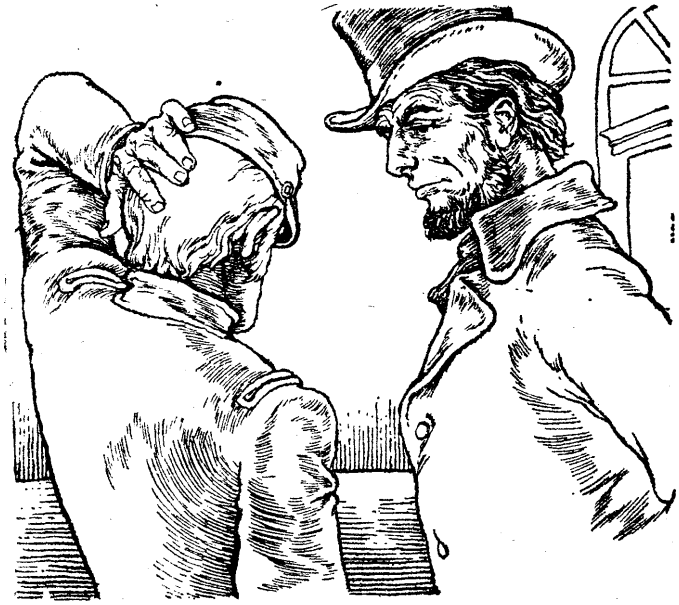

vasni lehet az újságban, mikor lesz a csata, meg hogy hol lesz. Mert lehetett.

Megírták, hogy végre csata lesz, méghozzá 1861. július 21-én, azaz vasárnap. És persze azt is, hogy jól helybenhagyjuk a délieket, és meg sem állunk Richmondig. Ami engem illet, nem találtam akkor ebben semmi kivetnivalót. Miért ne írnák meg az újságok azt, amire az emberek a leginkább kíváncsiak?! Ma már tudom, mi a hadititok, meg hogy a hadi siker egyik legfőbb eszköze a meglepetés. De hát akkor még honnan sejthettem volna? És úgy látszik, nem tudták a mi vezetőink sem. Szegény McDowell tábornok! Ő próbál parancsolni ennek a rengeteg civilnek, aki most katonaruhában botladozik Washington kör-

nyékén, a Potomac folyó partján. Mióta a Favágó rávette, hogy támadja meg a délieket, szemlátomást őszül. Nem csoda. Ha én lennék a helyében, talán már meg is keveredtem volna.

Mert nem mondom: jókora hadsereg ez, jóval nagyobb, mint a délieké, akik Manassasnél táboroznak, a vasúti elágazásnál. McDowell 30 ezer katonát vezényel, Beauregard tábornok - ugyanaz, aki rommá lövette Sumter erődjét - 22 ezret. Igaz ugyan, hogy Harper's Ferry körzetében, vagyis nem túl messze, 11 000 déli katona állomásozik. Ezeket Manassas közelébe vezényelni nem sokból áll. De nekünk erre is megvan az orvosságunk, kitalálták ezt jól az okosok. Egyik tábornokunk kisebb erőkkel Harper's Ferry ellen vonul, és megtámadja a délieket, így aztán azok nem is gondolhatnak Manassasre.

Scott tábornok, aki igazi katona, és ért valamit ahhoz, amit stratégiának neveznek, rögtön azt javasolta, hogy megfordítva kell az egészet csinálni. A Manassasnél levő főerőket kell becsapni általmadással és túlerővel lerohanni Harper's Ferryt. Ha ez a kulcsfontosságú város megint a mi kezünkön lesz, mindjárt nem csücsül Washington egérfogóban.

- Milyen igaz! Milyen ésszerű! - mondta a Favágó. McDowell tábornok már megesküdött volna, hogy minden rendben van. Az öreg, csúzos Scott tábornok is úgy vélekedett. Ha én akkor ott vagyok, megsúgtam volna nekik, hogy ne örüljenek korán. Mindig meg kell várni az Öreg Ábris következő mondatát is. Mert az igaz, hogy nagyon becsületes, de az is igaz, hogy furfangos, mint afféle vadnyugati fickó. Hát - ahogy később elmondták nekem - szépen finoman ki is jött a kisöreg a színnel. Tudja ő, azt mondja, hogy katonailag ez lenne a helyes, biztos, hogy sikert is ér-

nének el vele. Ő boldog is lenne, neki éppen hogy az a leghőbb vágya, hogy Harper's Ferry megint az északiaké legyen. De hát ő csak egy ember, még ha elnök is. Viszont millió és millió ember, az újságok is azt harsogják, hogy előre Richmond ellen! Márpedig Harper's Ferry éppen ellenkező irányban van, még ha olyan fontos is stratégiailag. Meg aztán vegyék tekintetbe, hogy ő nem katonai diktátor, aki azt csinál, amit akar. Tömérdek pénzt adott ki már eddig is az államkasszából, és majd csak utólag kéri rneg a képviselőket, hogy hagyják jóvá. Márpedig azok is győzelmet várnak. Méghozzá olyan győzelmet, amely Richmond felé mutat.

Hát csak láttátok volna, hogy az a Washington, amelyik még nemrég berezelve lapult, most milyen harsány lett, és hogy kivakaródzott. Isten az atyám, el nem tudom képzelni még ma sem, honnan az ördögből szedték azt a rengeteg csillagos-sávos lobogót, amivel feldíszítették nemcsak a házakat, hanem a fákat, még azokat a cölöpöket is, ahova a lovát köti az ember, ha bemegy a házba. És micsoda éneklés folyt! Nem mondom, hamisan is kornyikáltak, ez már vele jár, de ahol a niggerek vitték a szólamot, ott aztán ment. Mert sok mindent lehet mondani rájuk, de hogy ne tudnának énekelni, azt nem. Tudja a jó ég, hogy van ez, de már nem is lenne Amerika Amerika, ha ezek a suvickos képűek nem brummognának mindenhol, különösképpen este, amikor már őket is békében hagyják.

Veszedelmesen közeledett az a bizonyos vasárnap. Lehet, hogy McDowell tábornok is látta a zászlódíszt, meg hallotta a nagy lelkesedést, de biztos vagyok benne, hogy nem sokat törődött vele. Neki azért fájt a feje, hogy a 30 ezer katonából álló hadsereg tény-

leg ott álljon harcra készen a Potomac folyón túl, a Bull Run patakon innen. Már tudniillik azért innen, mert a túlsó partján az ellenség építette ki az állásait.

Ha mondjuk egy ilyen magamfajta fickótól kérdeznék meg, mennyi idő kell annak a 30 ezer katonának, hogy Washington tövéből a 20-25 mérföldnyi távolságban levő patakpartra vonuljon, akkor én megvakarnám a fejem búbját, és szomorúan ingatnám a fejemet. De McDowell tábornok szépen kiszámította. Hallottam, hát tudom, hogy még a Hosszú-hidat is belekalkulálta, azt a hidat, ami átvezet az istentelen széles Potomac folyó fölött. Az a híd, amilyen hosszú, olyan keskeny, éppen elég sokáig tart, amíg az a ménkű sok ember, a ménkű sok málhával átkecmereg rajta. Egy szó, mint száz, 18-án indította el az első ezredeket. Úgy számította, hogy 21-én kipihent, harcra kész hadsereget vezényelhet majd.

Hát ha 30 ezer katonája lett volna, így is történik. De katonája csak 1200 volt, a többi önkéntes. Még ha mind ilyen magamfajta legény lett volna, aki elhál a mezítelen földön is! De hát tíz önkéntesből hét, de hat biztosan a városokból jött ide, ahol legfeljebb a főutcán szokott menetelni a kislánnyal a karján estefelé, „korzózás" idején. Én a félvad nyugatról jöttem, tudom, mi a kapca, de ezek... Röhögni lenne kedvem rajtuk, ha nem északiak lennének, más szóval bajtársak. Ezek a Manassas felé vezető úton tanulták, meg, hogy a kapca föltekerése valóságos művészet, mert a kapca minden ránca olyan fájdalmakat okozhat, mintha késpengén járna a katona. Már arról nem is szólva, hogy új bakancsban menetgyakorlatot végezni valóságos lábgyilkosság. Egykettőre ott vannak a hólyagok a vastag és kemény marhabőr hajlásánál, a lábujjak tetején, a saroknál meg a boka magasságá-

ban, ahova a sarok felől előrenyúló kemény bőr széle dörzsölődik. A hólyagok nőnek, mert vízzel telnek meg, majd fölfakadnak. Ez az a pillanat, amikor a katona nagyot sóhajt, mert megkönnyebbült, úgy érzi, hogy vége az agyáig hasító fájdalmaknak. De már a következő lépésnél kiderül, hogy most kezdődik csak a haddelhadd! Már nem védi a húst a bőr, és a bakancs minden lépésnél tüzes tűkkel, rozsdás szegekkel, fűrésszel, késsel szúrja, vágja, darabolja a katona szerencsétlen lábát. Legalábbis így érezni.

Nekem nem is volt bajom a lábammal, megszokta az otthon, hogy használjam. Hanem a puska... Közbevetőleg hadd magyarázzam meg, hogy is kerültem menetszázadba, hiszen mostanáig futárféle voltam a Fehér Házban. Csakhogy megkértem a Favágót, adjon nekem egy kis szabadságot, mert Richmondban van dolgom. Megértően mosolygott s megadta. Így aztán bekéredzkedtem egy illinoisi ezredbe. Ennek köszönhető, hogy magam is megtudtam néhány újdonságot. Nevezetesen azt, hogy a puska sokkal nehezebb, mint amilyen.

Szép idő volt. Tűző nap, felhőtlen ég. És a puska minden kilométernél nehezebb lett. Érdekes, hogy az idő is egyre melegebb lett. A civil el se tudja képzelni, milyen meleg lehet júliusban a Washingtonból Manassas felé vezető úton. A menet elején még csak hagyján! De hát képzeljétek el: emelkedik ezer és ezer láb, aztán le a porba, megint emelkedik, megint le a porba. Valóságos porfelhő úszik körülöttünk és fölöttünk. Mivel pedig annyi láb tapossa, őrli szünet nélkül, egészen finommá válik. Belemegy az orrodba, belepi a szádat, csípi a szemedet. A veríték pedig megindul a homlokodról, és a fekete patakocskák egyenesen a szemedbe. Te aztán elmázolod a homlo-

kodon, a képeden, és néhány óra múlva olyan vagy, mint a kéményseprő, amikor lemászik a tetőről. Szomjas kéményseprő. A borzalmasan szomjas kéményseprő, akinek a nyelve a szájpadlásához tapad. És nincs víz egy csöpp se. Órákkal előbb megittad, ami a kulacsban volt.

Na, gyerekek, mondtam, hogy ha elevenen elérjük a Bull Run patakot, nem lesz előttünk akadály, menten kiisszuk. Már akkor nagyon kellett is a viccelődés, mert ugyancsak kornyadoztak a fiúk. És hát be kell vallanom, akadt miköztünk is egy-kettő, aki botladozni kezdett, és nehogy összeessen a puska alatt, el akarta hajítani. Elvettük tőle. Aztán meg azokat kellett támogatni, akik két puskát cipeltek. Közben megtelt a mező lábat ápolgató katonákkal, elhajított puskákkal és hátizsákokkal.

Micsoda fölfordulás volt! Kétségbeesett tisztek nyargalásztak le-föl a menetoszlopok mellett, káromkodtak, kardlapoztak, könyörögtek, hadbíróságot emlegettek, de akár a birkáknak kiabáltak volna. A pihenők egyre hosszabbak lettek, végigvágtuk magunkat a földön, és csak rugdosásra kászálódtunk föl nagy nehezen.

Washingtonban erről nem tudtak semmit. Ott egyre csak harsogtak a zenekarok, fehér ruhás kislányok és kisfiúk sorfala közt vonultak kifelé a csapatok, nem is sejtvén, hogy néhány mérfölddel távolabb mi vár rájuk.

És amikor elkövetkezett a csata megígért és beharangozott napja, akkor a washingtoni urak és hölgyek is felkerekedtek. Egész családok szálltak kocsiba, persze ünneplőben, nagy elemózsiás kosarak kíséretében, és hajrá Manassas felé. Végre is: szép az idő, vasárnap van, márpedig nem minden napfényes va-

sárnap adatik meg végignézni egy győztes csatát! Így folytatódott a majális.

Mindezek után mondanom sem kell, hogy vasárnap még egyre tartott a menetelés, ha egyáltalán annak lehet nevezni azt a szánalmas vánszorgást meg a birkák tolongására emlékeztető özönlést, ami Washington és a Bull Run patak között lezajlott ezen a júliusi majálison. Mert majális volt. Legalábbis a kocsikázó civilek szemében. Mondják az ismerős fiúk a parancsnokságról, hogy amikor McDowell tábornoknak jelentették, hogy a sereg nyomában kocsikaraván közeledik, rajta krinolinos hölgyek meg köcsögkalapos urak, szenátorok, kongresszusi tagok családostul, először azt hitte, rosszul hall. Aztán megeresztett egy cifra, amolyan igazi katonás káromkodást. Ez volt a lényege: az úristenit! Mit képzelnek ezek? Majális lesz itt?

De aztán legyintett. Van neki baja a katonaruhás civilekkel éppen elég, nem ér rá a civil ruhás civilekkel bajmolódni.

Volt is akkora fölfordulás a Bull Run patak partján, hogy nézni is rossz lehetett, hát még benne lenni. Minden egységnek ki volt persze jelölve a helye. Csakhogy oda is kellett érni. A menetoszlopok, amelyek mindenhez inkább hasonlítottak, mint katonai alakzatokhoz, egymásba gabalyodtak, és őrjítő lassúsággal, rettenetes zaj közepette hömpölyögtek előre. McDowell tábornok egyre csak azon imádkozott, hogy az ellenség el ne kezdjen lőni, mert akkor mindennek vége.

Úgy látszik, jól imádkozott. Odaát hallgattak a fegyverek, nem mozdult senki és semmi. McDowellen és vezérkarán kívül különben senkinek se jutott akkor eszébe az ellenség; hosszabb időre teljesen meg-

feledkeztek róla az emberek, katonák és tisztek egyformán, miért is jöttek ide.

Kora délelőtt érkeztek meg az utolsó századok. Ezeket hátraküldte a tábornok tartalékba. Fújják ki magukat, ápolják a lábukat. Azok, akiknek hiányzik valami - puska, töltény, hátizsák, gyalogsági ásó, mi-egymás -, vételezzenek. Mi, illinoisiak is ezek közé tartoztunk. Felvonultunk egy domboldalra, és letelepedtünk. Ott is táboroztunk egész idő alatt. Mint valami színházi erkélyről, úgy néztük végig az egész csatát.

Nem mondom, hogy nagyon virgonc lettem volna. Engem is megkínzott a por, az alakulatokat kísérő légyfelhő, a szomjúság. Meg aztán volt, hogy három puskát is cipeltem, mert mi keményebb fából faragott farmergyerekek úgy véltük, hogy ha beleszakadunk is, nem hagyunk az úton egyetlen puskát se. Szóval fáradt voltam én is, de nem heveredtem le, mint a többiek. Ha már nem lehetek ott elöl, ahol történik valami, legalább jól lássam. Most aztán hasznát vettem annak a távcsőnek, amelyet az egyik elhúzódó pihenő alkalmával találtam egy faágra akasztva, és amelyet nagy lelkesedéssel cipeltem idáig.

Kerestem a dombtetőn egy fát, azon egy kényelmes ágat. Oda felkapaszkodtam, és most már szemügyre vehettem az egész csatateret. Egy kicsit hadvezérnek éreztem magam, kezemben a távcsővel, hát rögtön megpróbáltam magam McDowell tábornok helyébe képzelni. Lehet, hogy egyszerre csak kiadja a parancsot: irány egyenes, indulj? Ez se lehetetlen. A Bull Run csak patak. A katona leveti a bakancsát, a kapcát szépen összehajtogatva bele a bakancsba, a két bakancsot a fűzőjénél összeköti, és ráakasztja a puskára. Nadrágot arasznyira feltűrni, és máris át le-

het gázolni a Bull Runon, ami csak patak, ugyebár, s nem akadály.

Azonmód meg is hűlt bennem a vér. Nem tudom, gázoltatok-e már át patakon? Ha nem, elárulom, hogy milyen könnyű beleesni a vízbe. Vagy éles kőre lép az ember, akkor azért esik le, vagy sima kőre lép az ember, ami csúszik, mint ha megolajozták volna, akkor azért esik le, főleg, ha nemigen szokott ilyent művelni életében. Még akkor is könnyű belehasalni a patakba, ha a túlsó partról nem lőnek. Mármost képzeljétek el, hogy tízlépésenként fölbukik egy-egy szerencsétlen flótás, a következő meg belebotlik, és maga is belétenyerel a vízbe, egymásba kapaszkodnak, fulladozni kezdenek, mert szemük-szájuk tele vízzel. Hát még ha sebesült zuhan a vízbe, és az egész patak egyszerre vérfolyóvá válik, legalábbis annak látszik. Olyan ribillió keletkezik, hogy ember legyen a talpán, aki ott rendet képes teremteni.

Hátha McDowell tábornoknak nem jut mindez eszébe, és kiadja a parancsot a támadásra; mi lesz akkor? Legszívesebben lekúsztam volna a fáról, hogy figyelmeztessem. Mivel azonban nem volt lovam, ezzel szemben volt annyi eszem, hogy a háborúban nem lehet ilyen társasjátékot játszani, maradtam, meresztettem a szemem, közben „szorítottam", hogy McDowell maga is rájöjjön, milyen veszély fenyegeti a hadseregét.

Kora délután már hadirendben álltak a kék ruhások. Én a fa tetejéről, a messzelátóval jól láttam a délieket is. Kőből, földből, ágakból összeeszkábált mellvéd mögött üldögéltek vagy feküdtek. Nagyon nyugodtnak látszottak. Csak a legelső vonalban levők keze ügyében volt fegyver. Hátrább gúlába rakva álltak

a puskák. Kerestem a távcsövemmel az ágyúkat is, de vagy nem voltak, vagy igen jól álcázták őket, nem találtam egyet se. Mindegy. Az a lényeg, hogy a déliek nem is gondolnak támadásra, biztos nem is sejtik, mennyire megzavarná ezeket a tűzpróbán még át nem esett fiúkat egy kis puskaropogás.

És akkor megdobbant a szívem. Megláttam, hogy a jobbszárnyon mozgás támad. Század század után szedelődzködik, és megindul nyugat felé, arra, ahol a Bull Run patak ered a hegyekben. Egyszóval McDowell is rájött, hogy a kis patak is nagy akadály lehet ennek a sok kétballábas fickónak. Azt is beláttam, mi a terve. Azokat a pihent ezredeket felmasíroztatja odáig, ahol a Bull Run csak erecske, ahol tehát csak át kell sétálni rajta. Magyarán szólva: oldalba kapja a délieket. Ez az, amit katonai szaknyelven szárnytámadásnak neveznek. Amikor az ellenség sorai a meglepetés következtében összezavarodnak, valóban meg lehet indítani a frontális támadást, akár a Bull Runon keresztül is. Csak meg ne neszeljék, a déliek ezt a turpisságot! Odaát is fel van már találva a messzelátó!

De nincs baj! McDowell, úgy látszik, erre is gondolt.

Mozgolódás indul a frontvonal egész hosszában. A katonák lassan szedelődzködnek, szerelvényt igazítanak, és komótosan baktatnak előre, a Bull Run irányába. De csak néhány lépést. Ott újra megállnak, majd megint elindulnak. Az egész térség csupa kék hullámzás. Odaát talán azt hihetik, hogy kezdődik a támadás, mindenesetre közelebb vezénylik a patakhoz az északi csapatokat, és ez lehet az általános támadás megkezdésének nyitánya is. Én azonban csak vigyorgok a nem létező szakállamba: tudom, hogy

McDowell tábornok előrenyomulást mímel, mert nem akarja, hogy az átkarolást észrevegyék.

Most viszont azt lenne jó tudni, mi történik északon, Harper's Ferry környékén. Az 50-60 mérföldnyire van innen, és eltakarják a dombok is, a fák is, meg aztán nem csillagászati távcső ez, hanem csak tiszti. Annyit sikerült megtudnom, hogy a déliek ottani 11 000 emberét meg kell rohannia a mi haderőnknek, hogy azok ne is gondolhassanak Manassasre. Tervnek nem rossz, csak a tábornok, aki vezeti a csapatainkat... Ahogy elnézem, lehet vagy 75 éves, és ha valamihez ért, az az üzlet s nem a hadvezetés.

El tudom képzelni, milyen arcot vágtok erre. Hogy lehet kinevezni valakit tábornoknak, amikor üzletember? Ha ezt kérdezitek, igazatok van. Meg nincs is. Ha ti lennétek a Favágó, ti se tennétek másképp. Ő ugyanis nagyon jól tudja, hogy semmit sem ér a lelkesedés meg a nagy elhatározás, ha nincs mivel lőni. Az pedig, hogy a hadsereget sok és jó fegyverrel ellássák, az üzeletembereken múlik. Ha ezek a pénzeszsákok látják, hogy a tábornoki karban is ott vannak a hasonszőrűek, akkor azt mondják, „ez a mi háborúnk", és megteszik a magukét.

Már minálunk Amerikában így folyik a hadviselés.

Fogtam a messzelátót, és nézelődni kezdtem. Előttem a Bull Run keskeny csíkja csillogott, balra a Potomac tóvá szélesülő tölcsértorkolata, jobbra pedig az a hegyvonulat emelkedett, amely elválasztotta a Potomac folyó völgyét a Shenandoah folyó völgyétől. Amint eljutottam idáig gondolatban, és szemügyre vettem a hegyvonulatot, eszembe jutott, hogy ezen a vonulaton hágók is vannak. Ha pedig az egyik vagy másik hágón átkelne egy nagyobbacska fegyveres dé-

li egység, észrevétlenül meg tudná közelíteni jobbszárnyunkat, vagy az egész sereg hátába kerülhetne.

Közben múlt az idő, és én látom ám, hogy odaát, a Bull Run jobb partján fenemód nagy a fölfordulás. Ennek már csak azért is örültem, mert egy idő óta aggódva nézegettem a mieinket. Ahogy előremozgott ez a nagy tömeg, amelyikről a déliek igazán nem sejthették, milyen ártalmatlan, odaát megszólaltak a fegyverek. Csak itt-ott dördült el egy-egy tarack meg egy-két puska, úgy látszik, ők legalább annyira idegesek voltak, mint mi. A mieinknek erről viszont eszébe jutott, hogy hohó, itt meg is lehet halni. Nem kellett egy fél óra, és az egész csatatér kezdett a manassasi országútra emlékeztetni.

Látom ám, hogy valahol a mi vonalunk közepe táján vagy két század hátraarcot csinál, és szabályosan elvonul a Hosszú-híd irányában. Később láttam, amint a hídon poroszkáltak át. Akkor nem tudtam mire vélni a dolgot, később viszont megtudtam, hogy amint megérkeztek délről az első ólomgolyók, ezeknek itt eszébe jutott, hogy lejárt az önkéntességi idejük, ezért elvonultak. Méghozzá a lehető legszabályosabb alakzatban.

Lefogadom, hogy ez meg a hasonló érthetetlen mozgások keverték meg a déliek megfigyelőit és tábornokait. Nem vették észre, hogy belemászunk a balszárnyukba. És nehogy azt gondoljátok, hogy ott valamiféle csata volt.

Amikor a mieink váratlanul felbukkantak a patak túlsó partján, a déli erők oldalában, és vezényelt ösztüzet zúdítottak a közvetlen közelben táborozó déli századokra, azok úgy megijedtek, hogy azon nyomban rohanni kezdtek. Márpedig ott bőven van hely. Sík a terep, és vagy 50 mérföldnyire délre folyik a

következő folyócska. Azok szaladtak, a mieink pedig komótosan nyomultak előre. Töltöttek, lőttek, töltöttek, lőttek. Én innen a dombról meg a fáról jól láttam, hogyan ránt magával mindig újabb meg újabb alakulatokat a megindult lavina. Most már csak az kellene, hogy a főerők is rohamra induljanak, és akkor tényleg meg sem állunk, ha nem is Richmondig, de a következő folyóig.

Nevettem magamban: még szurkoltam amiatt, hogy Harper's Ferryből esetleg ide vezényelnek egy-két ezredet. Hát ha meg is tették... Rég megnyertük a csatát, mire ideérnek. Röpülniök kellene különben. Aztán, inkább csak ösztönösen, a hegyek felé is végigpásztáztam a terepet a messzelátómmal. És megdermedtem.

Nem messze... Mi az, hogy nem messze?! Tulajdonképpen a közvetlen közelünkben, az egyik domboldalon valóságos kis hadsereg nyomult előre. A mi csapataink mögött! A dombtetőn pedig ott állt, mint valami erőd, a parancsnok. Akkor még nem tudtam a nevét, sajnos azóta kénytelen voltam megtanulni. Jacksonnak hívják, és akkor még ezredes volt. De hogy kerülhettek ezek ide?

Képtelen voltam fölfogni ésszel, ma már tudom, hogy gyalog. Lovasságuk a délieknek éppúgy nem volt, mint nekünk. Ez biztos nem megy a fejetekbe, hiszen a ló itt Amerikában a legkülönb közlekedési eszköz. Akinek sürgős a dolga, nem zötyögteti magát a lassú, kényelmetlen vonatokon. Csakhogy más dolog marhákat terelgetni a prérin, egyik farmról a másikra átkocogni az egyébként szántásra befogott lovakon, és megint más például a lovassági roham. Azt még jobban kell érteni, mint a gyalogságit. Ahhoz kiképzett lovak is kellenek, nemcsak katonák. Ennek a

Jacksonnak viszont volt egy remek találmánya: a „lovasított" gyalogság. Azt mondta, neki elég századonként két ló, méghozzá nem is hátasló, hanem olyan, amelyik árkon-bokron át elhúzza a szekeret. Farmerló kellett neki. Aztán meg szekereket kért, de nem a katonaságnál rendszeresített, ormótlan, esetlenül mozgó alkotmányokat, hanem könnyűeket, úttalan utakat elbírókat, mint a telepesek ekhós szekerei.

Megkapta a lovakat is, a szekereket is. Az ő katonái nem is dobták el a puskájukat. Mert nem is cipelték. Se puskát, se lőszert, se málhát. Semmit. Úgy aztán lehetett menni, mint a mennydörgős ménkű. Jöttek is.

És most itt voltak, sőt máris rohamra mennek a mieink ellen úgy, hogy azoknak sejtelmük sincs róla. Megint láttam valamit, amit más még nem tudott, és képtelen voltam mozdulni, segíteni. De piszok érzés!

Hanem az egész nem tartott semeddig se. Eldördült Jackson csapatainak első sortüze, majd a második, harmadik, és ki tudja még, hányadik. Ez az ördöngős déli ezredes úgy szervezte meg a tüzelést, hogy nem volt a sortüzek között úgyszólván semmi szünet. Az embernek az volt az érzése: ezek nem is töltenek, csak lőnek, lőnek, lőnek.

Már azt le nem tudom írni, mi történt ott a Bull Run mellett. Azok, akik a délieket üldözték, gyorsan átgázoltak az innenső oldalra, és szedték a lábukat, hogy minél előbb lőtávolon kívül kerüljenek. Egyik menekülő alakulat a másikat rántotta magával, és nemsokára az egész kék áradat a Hosszú-híd felé hömpölygött.

Legelőször nem a katonák, hanem a civilek érték el. Ők voltak ugyanis rajtam kívül az elsők, akik meglátták Jacksont meg a legényeit. Ugráltak is föl

a kocsikra, és hajtottak, mint a veszett fene. Lehet, hogy McDowell tábornok is onnan tudta meg először, hogy történt valami baj, amikor elrobogtak a főhadiszállása előtt. Ő akkor még azt hitte, hogy nyerésre áll, hogy a déliek menekülnek, a mieink meg üldözik őket. Biztos azt latolgatta, eljött-e az általános roham pillanata.

Ezt a csatát elvesztettük!

És nem segít rajtunk az sem, hogy a déliek seregének egy része szétszóródott a két folyócska közötti területen. Láttam, hogy ha villámgyorsan nem jutok a Hosszú-hidra, talán még holnapután is itt csücsülhetek, már amennyiben a déliek le nem puffantanak, vagy el nem fognak. Ezt két okból sem tartottam helyesnek. Egyrészt nem vagyok az a típus, aki szeret meghalni, másrészt kezdtem a Favágóért aggódni. Lehet, hogy megint egy maroknyi elszánt fickónak kell megvédenie Washingtont és benne a kisöreget. Márpedig én nem hiányozhatok közülük.

Kapaszkodtam is le a fáról, iszkiri a puskámért. Odakiáltottam a fiúknak, hogy rohanok a tábornokhoz, és valóban rohantam. Mikor odaértem, már ott is állt a balhé. McDowell egyik tisztet a másik után küldte a csapatokhoz újabb és újabb paranccsal. De hát lehetett is azoknak parancsolni!

Olyan fejetlenség volt a főhadiszálláson, hogy senki se kérdezte, mit keresek ott. Én meg szépen beléptem a tábornokhoz. Az fölnézett, és persze megismert. Sokszor hoztam-vittem a futárpostát a Fehér Ház meg McDowell parancsnoksága között.

- Jó, hogy jöttél, fiam - mondta. - Írok néhány sort az elnöknek. Ülj lóra, és rögtön vidd el neki. Siess, még mielőtt a menekülők elérnék a Hosszú-hidat.

Lefirkantott néhány mondatot, borítékba tette, pecsétet nyomott rá, és a kezembe nyomta. Akár mehettem volna is. Ha lett volna lovam. De nem volt. Otthon abrakolt az a Fehér Ház istállójában, várva, hogy visszajön a gazdi a győztes csatából, és újra küldönc lesz.

Tudtam, hogy minden pillanat drága; valahogy minél sürgősebb, annál kevésbé fog az ember feje. Csak álltam és hallgattam.

- Indulj, fiam - mondta McDowell. - Vágtass Washingtonig.

- Indulnék, tábornok úr - válaszoltam én -, de... - És akkor kicsúszott a számon az igazság: - De nincs lovam.

- Lesántult? - mondta a tábornok. - Ezek a lovak is mindig a legrosszabb pillanatban mondják fel a szolgálatot. Na, gyere!

Azzal felkelt, kilépett az ajtón, és parancsot adott az egyik tisztnek, hogy azonnal adjanak nekem egy gyors lovat.

A Hosszú-híd deszkái dübörögtek a lovam patkói alatt. Örültem, hogy milyen szerencsés fickó is vagyok. Aztán mindjárt rájöttem, hogy amilyen szerencsés fickó vagyok, olyan szerencsétlen flótás is, hiszen én viszem a gyászhírt a Favágónak.

A Fehér Ház előtt leugrottam a nyeregből, a kantárszárat odahajítottam az elém szaladó néger fiúnak, és kettesével véve a lépcsőket, azon porlepetten felszaladtam az elnöki hivatalba.

- Nini! Jack Andrews! - mosolygott Hay.
- Az elnök úr? - kérdeztem én.
- Kikocsizott - mondta Hay.
- Egész nap a táviratokat tanulmányozta - magyarázta Nicolay. - Mivel úgy találta, hogy minden rend-

ben megy, és győzni fogunk, nem mulasztotta el szokott sétakocsikázását.

- Jónak magyarázod! - nevetett titkártársára Hay. - Jack közvetlen a csatatérről jön. - Hozzám fordult: - Magyarázza meg ennek a jobb sorsra érdemes elnöki titkárnak, hogyan páholjuk a délieket.

- Elvesztettük a csatát - mondtam csendesen.

Úgy meredtek rám, mintha azt mondtam volna, hogy megöltem az anyjukat. A fene egye meg! Hát nem lehet minden csatát megnyerni!

- Teljes a felfordulás - folytattam. - Mindenki a híd felé tolong, a csapatok mögött pedig az ellenség nyomul előre.

Csönd lett. Végre megszólalt Nicolay:

- És McDowell tábornok? Mit csinál ő?

- Levelet küldött az elnök úrnak. Velem.

Nemsokára a Favágó is megérkezett. Amikor belépett, a titkárságon néma csend. Egyikünknek sem volt kedve a száját koptatni. Mint egy temetésen, olyan volt a hangulat, az arcunk is. De az Öreg Ábris nem vett észre semmit.

- Időváltozás lesz, fiúk! - Ezzel állított be. A téma, úgy látszik, annyira lekötötte, hogy fel sem tűnt neki a jelenlétem. Pedig nemrég ő maga adott engedélyt, hogy részt vegyek a csatában. - Megfigyeltem az eget a lemenő nap körül. Ismertem Illinoisban olyan farmereket, akik valósággal megszagolták az esőt. Még nyoma sem volt felhőnek az égen, de ők beleszimatoltak a levegőbe, és mérget lehetett rá venni, hogy még az éjjel vagy legkésőbb másnap reggel megjön az eső. Mindig irigyeltem őket.

Az elnök leereszkedett egy székre, kinyújtotta hosszú lábát, és tovább beszélt:

- De azért nekem is van időjelzőm! Itt. - És fölmutatta bal hüvelykujját.

Hej, de kutyául éreztem magam! Mintha égett volna a zsebemben a levél. Meg-megtapintottam, de még csak elő se mertem húzni. Különben sem illik félbeszakítani az ország első emberét, de most különösen nem akaródzott. Még az se vigasztalt, hogy a két titkár ugyanolyan kínban van, mint én. A Favágó belemelegedett a mondókájába.

- Siheder koromban fát vágtam az erdőn. - Elmosolyodott. - Lehet, hogy azokat a híres karókat hasítottam, amikről Favágónak kereszteltek, nem is tudom, hogy a barátaim-e vagy az ellenfeleim. Egyszóval: forgatom a fejszét úgy, ahogy kell. Minden megy a maga rendjén, hullik a forgács, egyre nagyobb a kupac. És akkor csomót ért a fejsze foka. A fa... - mondta elgondolkodva az elnök - olyan rejtély, mint az ember. Kívülről szép, nyájas, még az illata is kellemes, de a lényege belül van. Ezek a csomók is! Ki látja a kéreg alatt? És olyanok, mint az acél, sőt még talán annál is keményebbek... Egyszóval: amekkorát odasuhintottam, akkorát vágott vissza a csomó, vagyis nagyot. Erőm az mindig volt. Csak egy emberrel akadtam össze életemben, akit nem tudtam földhöz vágni...

Megérezhette a kínos némaságot, mert felpillantott. Sorra megnézte az arcunkat, és megkérdezte:

- Valami baj van?

Hay most nem mosolygott; komor arccal, némán bólintott.

- Komoly baj - mondta a Favágó. Nem kérdezte, állította. - Mindegy - legyintett -, ha már elkezdtem, befejezem az időjárási mondókámat. - Megint felmutatta a hüvelykujját. - Látják itt a tövében ezt a fe-

hér karikát? A fa néha úgy viselkedik, mint a bosszúálló ember. Azért is jó fát vágni, mert az ember küszködik vele, mintha birkózna. A csomó ide vágta viszsza a fejsze élét. Hajszál híján lemetszettem a bal hüvelykujjamat. De, úgy látszik, szerencsés csillag alatt születtem. Engem mindig csak kerülgetett az erőszakos halál, de nem fog rajtam.

Hát én csak bámultam az Öreg Ábrist. Ennek meg se rezdül az arca, meg se csuklik a hangja, pedig tudja, hogy lecsapni készül valami istennyila, sőt már le is csapott, csak még nem tudja biztosan, hova. Elhallgatott. Tartott egy kis szünetet, aztán csak ennyit mondott:

- Elvesztettük a csatát.

Nem kérdezte. Kimondta, mintha tudná. Mint ahogy tudta is, leolvasta a sanyarú képünkről.

A két titkár nagyot nyelt és bólintott, mintha egy spárgán húzták volna őket. Én meg odaugrottam, és átnyújtottam a levelet.

- A csatát elvesztettük - olvasta hangosan a levelet -, a csapatokat képtelenség együtt tartani és vezényelni. A fejvesztett tömeg Washington felé menekül. Igyekezzenek összeszedni annyi embert, amennyivel meg lehet védeni a várost.

Fölnézett, és megakadt rajtam a szeme.

- Jack Andrews! Hiszen te onnan jössz, fiam! Hadd halljam gyorsan, mi történt ott a Bull Run mellett! Mielőtt kikocsiztam volna, még olyan táviratokat kaptam, hogy a déliek menekülnek. Lódítottak talán?

- Igazat táviratoztak, elnök úr - válaszoltam én. - Ha hátba nem támadnak bennünket, már Richmond felé járnánk.

Az Öreg Ábris akkor leültetett egy székre, és kérdezett, kérdezett és kérdezett.

Hétfőn egész nap esett az eső. Lassan, kitartóan, ősziesen. Ennek köszönhető, hogy világoskék nadrágos, rézgombbal díszített, sötétkék zubbonyos katonák helyett mocskos madárijesztők támolyogtak be a washingtoni utcákra. Legtöbbjük ott dőlt el az utcák kövén, a kertek füvén, és úgy elaludtak, hogy Beauregard ágyúinak a dörgése se ébresztette volna föl őket.

Ami engem illet, nagyon füleltem. De nem hallottam még puskaropogást sem. Aztán pedig hamarosan megtudtam, mi is történt. A Favágó azt mondta, üljek már lóra, nézzek körül, mi újság a Washington-Manassas úton.

Nekem előző nap se tetszett ez az út, elmeséltem, miért. De esküszöm nektek, hogy az eldobált holmival, a kínzó porfelhővel és szomjúsággal maga volt a vidám majális ahhoz képest, ahogy hétfőn festett. Ki szereti, amikor mosogatórongy színű felhők lógnak majdnem a földig? Hát még ha a mosogatólé az ember nyakába csurog?! Pedig én a ló hátán akár vidáman fütyörészhettem volna. Hanem azok a szerencsétlen katonák, akik holtfáradtan, bőrig ázva hevertek a sárban! Biz' isten, elfacsarodott a szívem, pedig nem vagyok missziós nővér.

Elvergődtem a Hosszú-hídig. Azon még mindig jöttek, egyre csak jöttek a katonák. De úgy, mint a birkák, nem vezette azokat senki. Na, mondom, Jack Andrews, ha te itt átjutsz, varázsló vagy.

Úgy látszik: varázsló vagyok, mert átjutottam. Van azért magamhoz való eszem.

Megsarkantyúztam a lovamat, és neki a hídnak, közben szünet nélkül ordítottam. Állandóan egyetlen szót, de azt érthetően. Mire a híd túlsó felére jutottam, egész berekedtem.

Mit gondoltok, mi volt az a bűvös szó, aminek a hallatára helyet szorítottak a lovamnak?

- Futár! Futár! Futár!

Tulajdonképpen még csak nem is hazudtam. De nem az a lényeg, hanem hogy odaértem McDowell tábornok főhadiszállására. Ott két dolgot tudtam meg. Hogy hatökör vagyok, meg azt, hogy miért nem támadnak a déliek.

A tábornok nagyon megörült nekem. Nem azért, mintha futárra lett volna szüksége, hiszen működtek a távíróvonalak, állandó összeköttetésben állt Scott tábornok főhadiszállásával, így tulajdonképpen az Öreg Ábrissal is. (Hogy erre magamtól nem jöttem rá, azért voltam ökör, de nagy.) Viszont végre valakitől megkérdezhette - no persze, csak úgy fél szavakkal, szőrmentén, nehogy sokat tartsak magamról -, hogyan vélekedik az eseményekről a Favágó.

Nem mondhattam neki, hogy ugrál örömében, mivelhogy lógatta az orrát. Node, hogy nem dühös-e? Erre mit feleljek? Csak a vállamat vonogattam. Később felbátorodtam és megkérdeztem, hogy a déliek miért nem támadnak.

- Nem vagyok beszélő viszonyban sem Jefferson Davisszel, a déli elnökkel, sem Lee tábornokkal, a jobb kezével - mosolygott McDowell -, de majdnem biztosra veszem, miért vannak csöndben. Ma azért, mert esik az eső.

- És tegnap? - kérdeztem én.

- Ha Jackson gyorsan mozgó alakulatai meg nem lepnek minket, megfutamítjuk a délieket. Egy részük már meg is kezdte a futást. Beauregard tábornok örülhetett, hogy fel nem bomlott az egész hadrendje úgy, mint az enyém később. Jackson is hamarosan el-

tűnt. Szerintem a szárnytámadásunk által szétszórt csapatokat terelte össze.

- Köszönöm, tábornok úr - vertem össze a sarkamat. - Jelenteni fogom az elnök úrnak.

- Azt hittem, hogy te vagy rá kíváncsi - nevetett McDowell tábornok.

- Én is kíváncsi voltam rá, tábornok úr, de úgy gondolom, hogy az elnök úr is kíváncsi lesz rá.

A tábornok megint nevetett, aztán hirtelen komoly lett az arca, és felvonta a szemöldökét:

- Az ám! Hogy jutottál át a hídon?
- Tábornok úrnak jelentem: lovon.
- Ott egy tű sem fér el!

- Megkértem a katonákat, hogy szorítsanak egy kis helyet. Azt mondták, hogy az, aki olyan bolond, hogy a Bull Run felé lovagol, csak menjen, ahogy a lába bírja.

A tábornok megint nevetett és megkérdezte:

- És most, hogy Washington felé lovagolsz te is?

- Most majd hagyom magam sodortatni, tábornok úr!

Nyakig sárosan érkeztem meg én is Washingtonba, akárcsak a katonák. A lovam is, mintha sárból gyúrták volna. Az utcákon akkor már nyüzsögtek a sáros madárijesztők. Tyűha! - mondtam magamban. Baj lesz ebből! A civilek teljesen el fognak gyávulni.

És mit láttam? Azt, hogy körülveszik ezeket a szegény, mocskos, feltört lábú, éhes, álmos fiúkat, beviszik a házakba, fürösztik, etetik, ápolják, kimosdatják őket. Megint embert, megint katonát csinálnak belőlük. A civilek! Ez már derék.

Ki gondolta volna, hogy ilyenek a civilek? És hogy ilyen a háború?

Később, amikor a katonák kipihenték a fáradalmai-

kat meg a nagy ijedséget, mindenki szépen megkereste az alakulatát. Akkor aztán elkezdtek számolni a tisztek. 1226-tal voltak kevesebben a közlegények, nem számítva persze azt a 444-et, akit holtan szedtek össze a csatatéren, 16 halott tiszttel együtt. Ehhez járult még 1100 sebesült. Ha meggondoljuk, hogy 30 000 ember tiporta egymást, hogy minél előbb felkerüljön egy keskeny hídra, akkor ez nem is olyan sok. Majálisnak, persze, elég véres.

Akkor aztán azt kérdeztem, amit annyian mások is: most mi lesz? Mert hogy ez így nem vezet jóra, azt mindenki felfogta ésszel. A Favágó is.

Láttátok volna, milyen processziózás folyt a Fehér Házban! A miniszterek, mindenféle piros nadrágos főfőtisztek, egyszóval a legnagyobb fejek jöttek nap nap után az Öreg Ábris nyakára. Nem irigylem a kisöreget, ezek hetvenen nyolcvanfélét mondanak, aztán mind megsértődik, akinek nem fogadja meg a tanácsát. Hát úgy, ahogy mondom: mind. Mert ahogy az én elnökömet ismerem, a nyolcvanféle tanácsból kikalapál egy nyolcvanegyediket. És az lesz a jó.

Tényleg, valami tökmás kezdődött, mint ami eddig volt. Egyelőre elégedjetek meg annyival, hogy McClellannek hívták, mármint az igazi nevén. Különben mindenki úgy beszélt róla, hogy a „Kis Mac".

Ott voltam a közelben, amikor McDowell tábornokot elcsapták. Tudtam, hogy ez lesz a vége. Pedig, ha valaki, ő nem érdemelte meg. De hát tegyétek a szívetekre a kezeteket: ha ti vagytok az Öreg Ábris helyében, meg tudjátok-e védeni? Így vagy úgy - fúrta az oldalamat a kíváncsiság: maga a tábornok hogyan vélekedik a dologról?

Amint nyílt az elnöki ajtó, én, usgyi, ki a Fehér Házból, oda, ahol a fejesek lovaira vigyáztak. Odakiáltom a lovászgyereknek:

- McDowell tábornok lovát, de, mint a villám!

Az persze ugrik, mert tudja, ki vagyok. Már a kezemben is a kantárszár, gyors léptekkel vezetem a fényesre kefélt, jó formájú állatot a főbejárat elé.

- A lova, tábornok úr - mondom, és vigyázzba vágom magam.

- Mi a fene? - mosolyog McDowell tábornok. - Előléptél lovászfiúnak?

- Tiszteletadás a Potomac-hadsereg távozó parancsnokának - mondom én. Közben kilel a hideg. Hátha gúnynak véli a tábornok. Meg aztán hogy jövök én ahhoz, fiatal kölyök létemre, hogy belekapcáskodjam a nagyok dolgába?!

Úgy látszik, én a disznóról is gyapjút tudnék nyírni. Ahelyett ugyanis, hogy McDowell végighúzott volna a hátamon a lovaglóostorával, vagy leteremtett

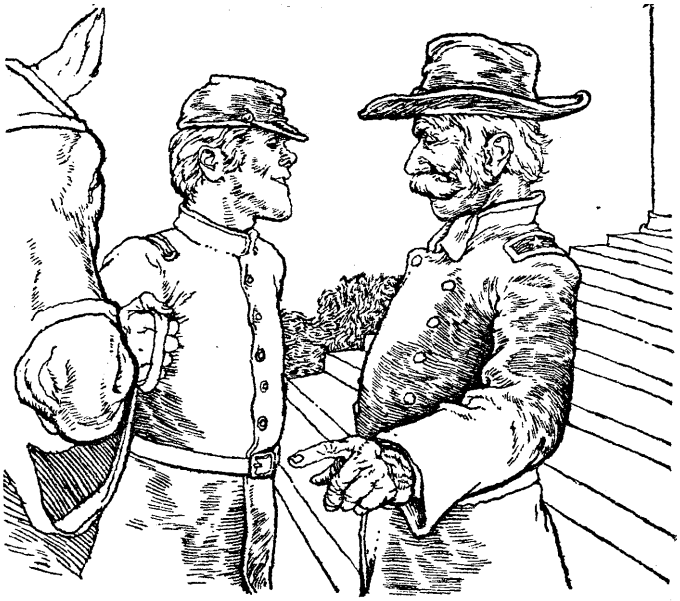

volna a sárga földig, rám nézett, elmosolyodott, és lábát, amelyet már felemelt, hogy a kengyelbe dugja, visszatette a földre.

- Egyszóval, Jack, te nem értesz egyet a leváltásommal.

- Nem, tábornok úr. Nem én! - ráztam a fejem. - De az elnök úr sem, arra mérget vehet!

- De hiszen ő írta alá.

- Nem a saját jószántából. Én magam hallottam, amikor mondta. Tetszik tudni, hogy van az, amikor valaki elnök.

Erre aztán elnevette magát a tábornok, rávert a vállamra, nyeregbe pattant, és mielőtt sarkantyúba kapta volna a lovát, még ennyit mondott:

- Biztos igazad van, Jack Andrews. Ha annyit forgolódnék a Fehér Házban, mint te, én is jobban érteném a csíziót. Mellesleg - tette még hozzá - én magam is aláírtam volna a leváltási parancsot. A hadvezér nem hagyhatja fedezetlenül egyik szárnyát sem, főleg ha valamelyik a hegyek felől észrevétlen megközelíthető.

- De hát azok a csapatok... - kezdtem én, de a tábornok legyintett.

- Tudom, fiam. Mégis meg kellett volna kísérelnem. Harmincezer ember közül ki lehetett volna válogatni néhány százat: hegyipásztorokat, farmereket, önként jelentkező elszánt fickókat. Elmulasztottam, most iszom a levét.

Azzal elvágtatott.

Igaza volt a Favágónak, amikor ezt mondta McDowellről:

- Rokonszenves ember, gondom lesz rá, hogy el ne vágják e miatt a szerencsétlen vereség miatt. Már csak azért se, hiszen (mint a példa mutatja) egy katonai vereség néha fölér egy politikai győzelemmel.

Hopp! Ez meg mi? Jól hangzik, annyi szent, de nem értem.

Lincoln meg a többiek azonban nagyon is érthetik, mert nem szólnak róla többet egy szót sem.

Nem tudom, ti hogy vagytok vele, én aludni sem tudok, ha krumplinak érzem a fejemet és benne savanyú káposztának az agyamat. Mintha csak a Bibliában lenne megírva, hogy Jack Andrewsnak mindent tudnia kell.

A választ mégsem az Öreg Ábristól, hanem az újságokból tudtam meg.

Így írt a Herald:

NÉGYSZÁZEZER KATONÁT
KÉRT AZ ELNÖK,
FÉLMILLIÓT SZAVAZOTT MEG
A KÉPVISELŐHÁZ
Szolgálati idő: a háború végéig.

A cikkben még az is olvasható volt részletesen, hogy az Öreg Ábris eleinte nem nagyon tisztelte a törvényeket, és úgy viselkedett, mint valami diktátor. (Ezt megkontrázom: akkor már rég lakat alatt lenne ennek a Heraldnak az igen tisztelt szerkesztője.) A képviselők mindazonáltal nem hánytak a szemére semmit, hiszen a siker érdekében cselekedett.

Értitek már, gyerekek? A tisztelt képviselők úgy berezeltek a vereségtől, hogy mindent megadtak, amire csak szükség volt, sőt még többet is. Így változott a vereség politikai győzelemmé. Mert ha sikerül könnyű győzelmet aratni, aminek semmi más eredménye nincs, mint hogy 20 mérfölddel közelebb kerülünk Richmondhoz, lehet, hogy fejükbe száll a dicsőség, és azt hiszik, meg is nyertük a háborút, már nincs szükség nemhogy erőfeszítésre, de még jóindulatú szavazásra sem. Látjátok, ilyenkor örülök neki, hogy nem én vagyok az elnök. Egy ilyen elnöknek mindent kéne tudnia, akár az istennek.

Például azt is kellene tudnia, hogy McClellan tábornok tényleg a legmegfelelőbb tábornok-e a Potomac-hadsereg főparancsnokának. Mert az igaz, hogy igen szépeket ír róla a New York-i Herald, viszont éppen a Herald szokta pocskondiázni a Favágót... Nehéz eligazodni a politikában, én mondom... Mindegy: megnézzük azt a tábornokot, aztán majd meglátjuk...

Megérkezett. Valahogy úgy jött ki a lépés, hogy

elkerültük egymást a Fehér Házban. Pedig nem adtam volna egy hátultöltős, vontcsövű Enfield-puskáért, ha jól szemügyre vehetem. Nem láttam én, látta más. Példának okáért egy lány, aki igen jóképű lány, minek következtében gyakran beszélgetni szoktam vele. Nem a politikai helyzetről, persze, és nem is Észak stratégiai terveiről. (Ámbár egy lány mégis van itt Washingtonban, akivel el lehetne csevegni az ilyesmiről. A neve Miss Catherine Chase, de mifelénk mindenki csak Katinak hívja. Azt szokták mondani, a pénzügyminiszternek az a szerencséje, hogy olyan lánya van, aki a fia.)

Kati helyett megelégedtem Maryvel, aki szobalány volt, méghozzá nem is akárhol. Ott, ahol McClellan tábornok szállt meg.

Alighogy találkoztunk, kérdeztem Maryt, milyen az új főparancsnok. Mit gondoltok, mit válaszolt? Semmit. Vihogott. Aminek, ugye, a lányok ismeretében két oka lehet: vagy nagyon tetszik neki, vagy nagyon is nem állhatja. Hát csak óvatosan, Jack Andrews!

- Olyan édesen nevetsz, hogy elhallgatnám holnap reggelig - mondtam egy idő után. - De elárulhatnád végre: miért nem tetszik neked McClellan tábornok?

- Egy szóval sem állítottam, hogy nem tetszik. - Ezt komolyan mondta, és hátrahajtva a fejét kacéran a szemembe nézett.

Na tessék. Így próbáljon az ember a nőktől komoly katonapolitikai értesüléseket szerezni. Rémes!

Úgy tettem, mintha kitörne a frász a féltékenységtől. Komor arccal kérdeztem meg a lányt:

- Egyszóval tetszik. Jó. Akkor azt szíveskedjél elárulni, miért.

- Azt se mondtam, hogy tetszik.

Istenem, milyen fárasztó tud lenni egy ilyen lány!

- Tudod, mit? - mondtam, mintha nagyon dühös lennék. - Nem érdekel. Beszéljünk másról.

- Csak azért is elmondom - nyelvelt Mary. - Ha tudni akarod, nagyon jóvágású! Szép fekete szeme van, komoly, szigorú arca. Katonás! Azt látnád, hogy ki van suvickolva a csizmája, megnézheted a fizimiskádat benne, mint a tükörben!

- Jó vicc - válaszolom én megvetést tettetve. - A legénye dörgöli órák hosszat, nem ő.

Az igazság viszont az, hogy nem is olyan buta ez a lány, mint amilyennek látszik a vihogásától. Ha nem is tudja, de megérzi, hogy nem a csicskástól függ, milyen fényes a csizma, hanem a tiszttől, aki megköveteli. Nem is ellenkeztem vele meggyőződésből, hanem hogy tovább mondja, amire kíváncsi vagyok.

- Van akkora, mint a Favágó?

Erre megint kacarászni kezdett. Te jóságos isten... Észrevehette, hogy összevonom a szemöldököm, mert csak kibökte két nevetés között:

- Kicsit alacsony, az Öreg Ábrisnak talán ha a derekáig ér, de kihúzza magát. Ki is dülleszti a mellét. - Erre aztán megint kacagott egy sort.

Most már én is láttam magam előtt a kis Macet. Fekete, bajszos emberke, peckes, szigorú, nehogy nevessenek rajta.

- Ha te vagy az elnök, kinevezed ezt a McClellant, Mary?

- Ki én!

- Egy ilyen kis mitugrász legénykét?

- Látnád, hogy ül a lovon. Mintha oda lenne nőve a nyeregbe!

Ezek után gondolhatjátok, hogy ugyancsak vártam az első találkozást a Kis Mackel. Másnap reggel talál-

koztam is vele, mégpedig úgy, hogy - nem találkoztam vele.

Ébresztő után sorakozunk - mármint mi, akik a Fehér Ház őrizetére kirendelt zászlóaljhoz tartozunk - parancshirdetésre. Addig se szokott tartani más reggeleken, ameddig az elmondása tart, most meg... Előhúz a parancsnokunk egy papírlapot, és azt mondja:

- Fölolvasom a Potomac-hadsereg főparancsnokának, McClellan tábornoknak a kiáltványát. - És felolvasta.

> *Katonák! Ti azért álltatok az Unió csillagos lobogója alá, hogy harcoljatok az egységért. Az Egyesült Államok olyan lesz, mint azelőtt. De csak akkor, ha mindenki teljesíti a kötelességét. A katona kötelessége: engedelmesség, fegyelem, helytállás. Én mint a Potomac-hadsereg főparancsnoka kemény leszek, de igazságos. Nem nézek el semmit, mert az ügyünket veszélyezteti. Mindenhol ott leszek, ahol meg kell látni a hibát, és ahol látni lehet az erényt.*

Aki már volt katona, tudja, hogy parancsolvasáskor inkább azon töpreng az ember, mi lesz ebédre, meg azon, hogyan lehetne eltávozást kiügyeskedni, ahelyett, hogy odafigyelne. Rásandítottam a bajtársakra, és láttam, most sincs másként.

Egy hét telhetett el. Sürgős postát kézbesítettem a tábornoknak. Éppen belovagoltam a táborba, amikor az egységek szabályos rendben hallgatták McClellan második napiparancsát. Szegények - gondoltam magamban -, megint unatkozhattok. Eszembe se jutott, hogy az arcokat nézegessem. Vágtában tartottam a

főparancsnoki körlet felé. És akkor hajszál híján ledobott a lovam.

Pedig jó ló volt. Az, amelyiket a Bull Run mellett McDowell tábornoktól kaptam. Egy darabig bántott a lelkiismeret, hogy megtartottam, de nem vitt rá a lélek, hogy megváljak tőle. Mint ahogy a messzelátót se szolgáltattam be. Azzal nyugtattam meg magamat, hogy ennél több is elpusztult a porban, sárban, tumultusban, sőt, ami nálam van, végül is az Egyesült Államokat erősíti.

Bevallom, attól még jobban féltem, hogy azok, akik értenek hozzá, kiszúrják a lovat. Mert fél kilométerről látni lehetett, hogy tiszti ló az. Idomított. Gyors. Okos. Szép. Erős. Tüzes. Mégis nyugodt. Nem kellett annak a sarkantyú, térdem nyomásából megértette, mit akarok. Most mégis megbokrosodott. Ha ló vagyok, én is fölágaskodom.

Az ezred ugyanis, amely mellett éppen elhaladtam, olyan észbontó üvöltésbe kezdett, hogy majd megsüketültem:

- Hur-rá, Kis Mac! Hur-rá, Kis Mac! - És a levegőbe dobálták a sapkájukat. A fene eszi, ezek odafigyeltek a főparancsnok szövegére. Mi történt?

Amikor a lovam végre megint a négy lábán állt, kissé remegő inakkal és rángó fejjel, jól kinyitottam a szememet. De nem láttam semmi különöset. Később elolvastam a kiáltványt. Még olyan se volt, mint az első. Vagyis nem a kiáltvány szövegének szólt a hurrázás, hanem az újdonsült főparancsnoknak.

Visszatérve a Fehér Házba, a titkárságon találtam a Favágót. Mondom, hogy mit tapasztaltam.

- Az nagyon hasznos, ha a főparancsnok népszerű. De mitől?

- Sejtelmem sincs róla, elnök úr.

- A népszerűség misztikus dolog - mondta elgondolkodva az Öreg Ábris. - Napóleont például azért szerették rajongásig a katonái, mert el tudta hitetni velük, hogy tábornok, hadvezér és császár létére egy közülük. Velük gyalogolt a sivatagban, és ha kellett, zászlóval a kezében vezette a rohamot, olykor egész falvak kiirtásával bosszulta meg francia katonák lelövését, ezért észre sem vették, hogy százezreket áldoz fel nagyhatalmi tervei érdekében, és hogy válságos helyzetben a csávában hagyja a katonáit, nélkülük tér haza. Mint például az oroszországi vereség után. Talán McClellan is így viselkedik? - fordult felém a kérdésével.

- Nem tudom, elnök úr - ráztam a fejem. - De biztos vagyok benne, hogy McClellan tábornok nem ilyen. Láttam néhányszor az elmúlt héten. Sohasem száll le a lováról, és szörnyen szigorú: pattog, kiabál, úgy csattannak a parancsai, mint az ostor.

- Hm - húzta el a száját az Öreg Ábris. - Egy parancsnok, aki lóhátról beszél a katonáival, dühödt utálatot szokott kiváltani a seregében. Ez pedig... Lesd meg, fiam, és derítsd fel a titkát. Itt a Fehér Házban más arcot vesz fel... ámbár... - A Favágó grimaszt vágott, én meg ezt gondoltam. Nocsak! Ez a McClellan, úgy látszik, elég arcátlan, hogy magával Abraham Lincolnnal is magas lóról beszéljen. Már a nyelvem hegyén volt a kérdés, de aztán még idejében visszaszívtam. Lassan a testtel, Jack Andrews! Az igazán nagy emberek jóságával, egyszerűségével és közvetlenségével nem szabad visszaélni.

Ezt különben nektek is szíves figyelmetekbe ajánlom. Egy szó, mint száz: megígértem a Favágónak, hogy kinyitom a csipámat, és segítek megfejteni a McClellan-rejtélyt.

Hamarosan meggyűlt a bajom a tábornokkal. Pontosabban: neki velem.

Egyik nap viszem a Favágó levelét, az meg ahelyett, hogy átvenné a borítékot, rám mered a szigorú képével. Néz egy darabig, aztán rám reccsen:

- Hol szolgálsz?

- Tábornok úr, jelentem: a Fehér Ház védelmére kirendelt zászlóalj második századában.

- Mettől meddig tart a gyalogsági kiképzés abban a zászlóaljban?

- Jelentem: nem kapunk gyalogsági kiképzést.

- Úgy?! - mondta McClellan vészjóslóan. - Lógatja a lábát a tisztelt társaság?! Parádézik? A napon sütteti a hasát a sok kis mama kedvence? Majd lesz gondom rátok. Végeztem.

Gondolhatjátok, hogy nem álltam tótágast az örömtől. Nem azért, mintha fáztam volna egy kis mozgástól. Az ördög se akart örökké csak levelekkel szaladgálni. No de: ahogy én ezt a McClellant elnézem, nem az fáj neki, hogy négyszáz legény nem tanulja meg a katonák mesterségét! Nem a parancsnokunk kapja meg az ordrét, hogy hajnalban keltsen bennünket, és hajrá minden áldott nap! Szét fog az bennünket szórni, hogy nyomunk se marad!

Elmehettem volna jósnak. Már másnap hívat az Öreg Ábris.

- Egy időre el kell búcsúznunk, fiam. - Ezzel kezdte. Én csak hallgattam, de már akár ne is folytatta volna, tudtam, hogy nem beszélt a levegőbe, a Kis Mac, amikor megígérte, hogy gondja lesz ránk.

- Nem szívesen engedlek el benneteket. Ti voltatok a támaszom az első, legeslegnehezebb napokban. Azóta is jól teljesítitek a szolgálatot. Különösen te, Jack fiam. De meg kell értened: nem mondhattam nemet a főparancsnoknak. Abba se egyezett bele, hogy itt, külön kapjatok kiképzést. Azt mondja, más az a táborban. És, azt hiszem, ebben neki van igaza. Viszont megígértettem vele, hogy amint vége a kiképzésnek, megint visszakerültök őrségbe. Addig állandóan váltogatják a századokat. De aztán lássalak ám, ha eltávozást kapsz!

Nem is olyan nagyon sokára valóban sor került a viszontlátásra, de egyikünk se gondolta volna, hogy milyen különleges és tragikus alkalomból. Azt is megmondom, mikor történt. Az ilyen dátumokat még a legfeledékenyebb ember is élete végéig őrzi a koponyájában.

1861. október 21. Ez a dátum, ama nevezetes. De tudnotok kell az előzményeket is.

Azt hiszem (sőt, 1861. október 21-e óta biztos vagyok benne), hogy szerencsés csillagzat alatt születtem. De már előbb gyanítottam, mert ahhoz az alakulathoz osztottak be, amelyiknek Edward D. Baker volt a parancsnoka. Mi csak Ned Bakernek, illetve Ned bácsinak neveztük magunk között.

Gondolhatjátok, milyen sanyarú pofával hurcoltam be magamat a körletembe. A fiúk azonnal megismertek, annyit nyargalásztam köztük heteken, majdnem hónapokon keresztül. Tartottam tőle, hogy némi kárörömmel fogadnak, hiszen valahonnan az

égből, de mindenesetre a magas lóról pottyantam le. De nem! Szinte örültek nekem. Ha valahol, itt szerették az Öreg Ábrist, és sejtették, hogy én tudok róla mesélni, hiszen közvetlen közelből ismerem. Egy perc alatt kiderült az is, hogy akárha a Favágó lenne most is a parancsnokom. Mert Ned Baker a legjobb barátai közül való, ha nem a legeslegjobb. Ő volt az, aki az elnöki beiktatásnál a beszédet mondta. Hát azt szerettem volna hallani! Mert a Favágó se megy a szomszédba, amikor szónokolni kell, de Ned Baker... Az úgy beszél, hogy megbűvöli a hallgatóit. Azok elfelejtenek mindent, és tátott szájjal hallgatják. Nem tudom, miért. Talán mert jó ember.

Ne értsetek félre, gyerekek. Nem afféle jó ember, aki mindent elnéz, mindent megenged, még parancsolni is röstell a katonának, aztán amikor valaki bajban van, akkor is annyira jó ember, hogy az ujját se mozdítja, mert hátha az illető ellenségének fog ártani, márpedig ő nem, még a légynek sem.

Ned bácsi nem ilyen! Az kemény legény.

Azt mondja nekünk október 20-án:

- Fiúk! A délutánt fordítsátok arra, hogy hozzátok rendbe a fegyvereket, kapcát, bakancsot, mindent, ami menetfelszereléshez kell. Holnap hajnalban különleges menetgyakorlatra indulunk. Nekem holnap ne sírjon senki, arra nem lesz se mód, se idő. Tehát előkészülni, és nagyot pihenni. Világos? Végeztem.

Még sötétben riadóztatták a mi századunkat és a mellettünk táborozó másik kettőt. Tíz percen belül menetkészen álltunk, tizenöt percen belül ismeretlen irányban meneteltünk. Ned bácsi az élen poroszkált. Amikor szürkülni kezdett, megállította a lovát, hagyta, hogy a századok elmeneteljenek mellette, aztán

elkezdett keringeni körülöttünk, és közben magyarázott és magyarázott.

Vörös volt az ég alja, amikor egy erdei tisztáson gyülekeztünk Ned bácsi körül, a Ball's Bluff nevű magaslat közelében.

- Hallgassatok ide, gyerekek - mondta Ned bácsi. - Amit mi most csinálunk, az afféle indián játék. Annak idején, amikor én még olyan fiatal voltam, mint ti, elég sok bajunk volt az indiánokkal. Nem láttuk őket, nem hallottuk, sejtelmünk sem volt róla, hogy ott vannak a közvetlen közelünkben, csak akkor hűlt meg bennünk a vér, amikor elkezdtek ordítozni, és a kés máris a bordánk között. Egyetlen ilyen támadást kellett megérni, az embernek többet nem volt egy nyugodt pillanata: minden fatörzset leselkedő indiánnak nézett. Hát most mi leszünk az indiánok. Észrevétlen megközelítjük a délieket, aztán üvöltünk, ahogy a torkunkon kifér, és persze sortüzet is zúdítunk a nyakuk közé. Aztán megint eltűnünk, mint az indiánok, nehogy ők skalpoljanak meg bennünket, hiszen többen vannak, mint mi. - Egy kis szünetet tartott, majd folytatta: - Hogy könnyedén és gyorsan mozogjunk, minden fölöslegeset itt hagyunk. Századonként két ember őrzi, míg vissza nem jövünk. Mivel pedig ez a kék egyenruha erősen kirí az őszi avarból, mindenki telitűzdeli magát olyan ágakkal, amiken már barnul a levél, de még nem pereg le könnyen. A fejetekre különösen jól erősítsétek föl az ágakat: az ellenség megfigyelői, ha ugyan nem alusznak, ott ülnek a Ball's Bluff csúcsán, és messzelátóval figyelik a környéket. Hát ne lássanak semmit. - Odafordult az egyik katonához: - No, fiam, hát hogy nyomulunk előre?

- Úgy, parancsnok úr, hogy számolunk.

- Hogy számolunk?
- Innen az erdőből szakaszonként vonulunk ki, és csatárláncban nyomulunk előre tovább a Ball's Bluff felé. Ötven lépést előrehaladunk, majd lefekszünk. Számolunk ötvenig, szép lassan megint 50 lépést haladunk, megint lefekszünk. És így nyomulunk előre.
- Meddig?
- Amíg meg nem halljuk, hogy a rétisas hármat vijjog aztán megint hármat. Akkor fekve maradunk, és megtöltjük a puskánkat. Aztán már a századparancsnokunkat figyeljük, aki karddal ad jelet a gyülekezőre. Akkor odakúszunk.
- Jól figyeltél, fiam, kitűnően elmondtad. Ha ilyen jól végre is hajtod, az ellenség még akkor sem vesz észre, ha megfájdul a szeme, annyira mereszti... - Szünetet tartott, majd kiadta a parancsot: - Puskán és töltényeken kívül minden szerelvényt lerakni!
A parancsnok kijelölte az őröket, akik morogtak ugyan, és irigyen nézegettek minket, amint ágakat tördelünk, és kidíszítjük magunkat, mint a karácsonyfát, de hát parancs, az parancs. Amikor pedig indulásra készen sorakoztunk valamennyien, a parancsnok így szólt:
- Mielőtt indulunk, kinek van valamilyen kérdése?
Nekem volt.
- Nem tudom, szabad-e egy közlegénynek ilyet kérdezni...
Ned Baker közbevágott:
- Bármit kérdezhetsz. Az nem függ a rendfokozattól.
- Mi megközelítettük az ellenség bal szárnyának a szélét, vagyis visszavonuláskor igen hosszú utat kell megtennünk a Potomac folyóig. Ki biztosítja a hátun-

kat, hogy el ne vágjanak minket? Ne tessék haragudni a kérdésért.

- Már csak azért sem haragszom, fiam - mondta Ned bácsi -, mert én is ugyanezt a kérdést tettem fel Stone tábornoknak, akitől az akcióra a parancsot kaptam. A tábornok azt mondta, nem vonultathat fel ilyen messzire fedezetül még kétszer ennyi embert, műszaki alakulatokat, mert észreveszi az ellenség, és elvész az egésznek a lényege, a meglepetés. Ball's Bluffnál kitüremlik a front, ott a terep nekünk kedvez: így magyarázta a tábornok, aki pedig egymaga többet ért a harcászati taktikához, mint mi itt valamennyien, hiszen katonai akadémiát végzett. - A parancsnok nagy levegőt vett, és tovább folytatta. Már akkor nem lehetett tudni, hogy Stone tábornokot idézi, vagy a saját gondolatait mondja el: - Képzeljétek magatokat ezeknek a derék délieknek a helyébe. Hónapok óta hírét-porát se látták itt a hegyek lábánál az ellenségnek. Ez nem is front, hanem katonai tábor, ahol nincs háború. A katonák rég elfeledkeztek róla. A világon senki se figyel. Az őrszemek alusznak vagy malmoznak, esetleg levelet írnak. Az utolsó pillanatig senki se veszi észre századaink érkezését, és amikor ráböbbennek a valóságra, már kapják is az áldást a nyakuk közé. Akkora lesz a fejetlenség, hogy akár Richmondba elmehetnénk a keletkezett résen. De nem. Mi azonnal visszavonulunk néhány zászlóval, fogollyal, miegymással. Mire feleszmélnek, mire a főparancsnok kiadja a parancsot üldözésünkre, már árkon-bokron túl leszünk. Világos?

- Világos! - kiáltották kórusban a katonák, akik nagyon türelmetlenek voltak. Szerettek volna már indiánosdit játszani. Mivel azonban én nem kiabál-

tam, és Ned bácsi ezt látta, csak nekem, úgyhogy a többiek nem is hallották, odavetette:

- Ez az akció csak akkor lenne veszélyes, ha valaki táviratot küldött volna Beauregard tábornoknak a túloldalra, és közölte volna vele, mi készül. Mivel azonban még a háború első napján elvágták a Déllel összekötő összes távíróvonalakat... Na, indulás!

Az előnyomulás úgy ment, mint a mesében. A fiúk nem kapkodtak, nem ügyetlenkedtek. Onnan föntről még akkor sem lehetett volna semmit észrevenni, ha kinézik a szemüket.

Egyszóval: megkerültük a magaslatot, és a legjobb helyzetben voltunk ahhoz, hogy hirtelen, váratlanul megrohanjuk a front szárnyát.

Láttam, amikor Ned bácsi kissé felemelkedik fektéből. Végigpillantott az emberein, és azt is láttam az arcán, hogy elégedett. Lehetett is. Megnéztem magam is a bajtársaimat. Velem együtt fák, kövek, buckák vagy magunk ásta földhányások mögött hasaltunk lövésre kész puskával.

Ned bácsi kihúzta a kardját, feltérdelt, és megvillantotta a pengét.

Nekem nem volt dolgom, mert a második csoportba tartoztam, őt figyeltem tehát. Annyira, hogy még ordítani is elfelejtettem. De hát üvöltöttek helyettem a többiek. És olyan pokoli tüzelés kezdődött, hogy félig megsüketültem tőle.

Azt nem is néztem, mi történik a déliek állásaiban. Előnyomulásunk idején láttuk valamennyien, hogy a déliek valóban úgy jönnek-mennek, teljesen fedezetlenül, mintha nem is lenne háború. Az történt tehát, amit Ned bácsi megjósolt. Ezek szerint a jóslat másik fele is beválik. Az, tudniillik, hogy annyira megrémülnek majd, hogy valósággal kilyukad a front.

De mi van Ned bácsival? Lefeküdt. Sőt. Eldőlt. Lehet, hogy nem jól láttam, de...

Eddig gondolkodhattam. Akkor már felugrottak a mellettem levők, és rohantak előre. Velük én is. És hallottam a golyók fütyülését. Sőt láttam, amint előttem és mellettem felbuknak a fiúk. Ned bácsi is?

A századparancsnokok felugrálták, hogy mentsék, ami menthető, de abban a pillanatban már össze is estek. Csak mesterlövészek céloznak ilyen pontosan, és csak, ha előre készültek rá, vagyis leshelyükről „belőtték" magukat.

...És akkor egyszerre csak álmodni kezdtem. Azt álmodtam, hogy otthon vagyok, a farmunk közelében. Szántok. Amint felnézek, rohan velem szemközt egy fekete bika, fehér folttal a homloka közepén, a két szarva között. Éppen engem vett célba, és tudtam, hogy ha el nem szaladok, vagy ha félre nem ugrom, felöklel. De - ahogy ez már az álmokban lenni szokott - képtelen voltam elmozdulni. Lehajtottam hát a fejemet, és vártam a bikát. Iszonyú csattanás volt, amikor a homlokunk összeütközött. El is sötétült előttem minden. Ez a vég - gondoltam -, és felébredtem. Az avarban feküdtem, egy fa mellett. A nap ősziesen sütött ugyan, oldalról, de magasan járt: dél lehetett.

Ösztönös mozdulattal a homlokomhoz nyúltam. Fel is szisszentem. Hatalmas dudort tapintottam ki, amelyre vastagon száradt a vér.

- Engem jól felöklelt az a rothadt bika! - morogtam dühösen, és felültem.

Mindenfelé véres halottakat láttam. Mezítláb feküdtek, derékszíj, tölténytáska, puska nélkül. Csak most eszméltem rá, hogy hol vagyok.

A déliek - ezt némi kajánsággal állapítottam meg -,

Úgy látszik, nem bővelkednek lábbelikben, mert mindenekiről lehúzták a bakancsot. Nini! Rólam is. Ezek szerint azt hitték, hogy halott vagyok, mint a többi. De mi történhetett velem?

Körülnéztem. Egy jókora faágra esett a tekintetem. Ott feküdt közvetlen mellettem. Ez lehet a tettes. Több golyó találta - a déliek úgy lőhettek, mint a megszállottak -, letört, engem homlokon talált, félig betakart. Ezért nem vették észre, hogy élek, így meg is mentett. Később jöttem csak rá, hogy nemcsak az arcom, de a ruhám is csupa vér. Az arcom a saját véremtől, a ruhám a bajtársaimétól.

- A fejem még szörnyűségesen zúgott, de már annyira magamhoz tértem, hogy felismerjem a helyzeteimet. Ott vagyok az ellenség közvetlen közelében. Ha nem akarok a többiek sorsára jutni, nem üldögélhetek itt, mint a gazda, aki éppen abba hagyta a kapálást, és most az ebédet várja; villámgyorsan el kell párolognom.

Szerencsére az én puskámat is elvették; amilyen eszeveszett vagyok, még magammal cipelem. Szépen lehasaltam hát, és amilyen gyorsan csak tőlem telt, elkezdtem kúszni abba az irányba, amelyből néhány órával ezelőtt olyan bizakodóan nyomultunk előre.

Akár hiszitek, akár nem, semmi egyébre nem tudtam akkor gondolni, csak arra, hogy mezítláb kell McClellan tábornok elé állnom, miközben az a tükörfényes csizmáját villogtatja.

Reméltem, hogy a hat katona a négy tiszti lóval ott vár a tisztáson, és akkor legalább nem kell végiggyalogolnom lábbeli nélkül a Potomac-front egész hosszát.

Szerencsésen elértem az erdőt. Déli katonának nyomát se láttam. Biztos azok se az enyémet. Mit törőd-

tek ők azzal a háromszáz hullával ott a Ball's Bluff alatt. Biztosan a zsákmányolt holmit csereberélték, és hőstetteiket mesélgették egymásnak.

Hopp! Ez volt az első pillanat, amikor meghökkenve jöttem rá, hogy ezek a déliek vártak minket. Ezek tudták, hogy jövünk, sőt azt is, hogy ide jövünk.

Most már aztán igazán sürgős lett a hazatérés. Hol vannak azok a lovak? Elkunyerálom az egyiket ezektől a jó fiúktól, nekik legalább van valami a lábukon, és megígérem, hogy értük küldöm, mit tudom én, az elnöki hintót. Egyszóval, majd hazudok valami hihetőt.

Sajnos, nem került rá sor. A tisztás üres volt.

Később megtudtam: gyanúsnak találták a nagy zajt. Helyesen következtettek, hogy nemcsak mi lövünk. Kettő közülünk kiszaladt az erdő szélére, ott fölmásztak egy fára, és onnan jól látták, hogyan mészárolnak le bennünket. Vártak egy darabig, de mivel egyetlen árva lélek se jött vissza közülünk, sebtében felrakták a felszerelést a lovakra, és kerülő úton, bujkálva menekültek a Potomac partjára, a táborba.

A táborba érve a rangidős szakaszvezető - ilyen is volt hatuk között - szabályosan jelentkezett Stone tábornoknál, és elmondta, amit tudott. A tábornok megdicsérte, hogy legalább a lovakat meg a szerelvényt megmentették, és elküldte őket körletükbe. Hogy akkor mit csinált, amikor egyedül maradt, nem tudom, csak sejtem. De erről később.

Én tehát déltájt ott álltam az erdei tisztáson. A fejem hasogatott, a gyomrom korgott, és előttem állt egy jókora gyalogtúra a táborig - étlen-szomjan és mezítláb. Szépen, kacskaringósan, illinoisi farmer módjára káromkodtam. Aztán pedig - mivel egyebet nem tehettem - nekivágtam az útnak.

Életveszélyesnek nem volt mondható, mivel nagy kerülőkkel, dombok hajlatai mögött, ligetekben gyalogoltam, nehogy akárcsak messzelátóval megpillantsanak. Habár az se lett volna éppen nagy baj. Sapkám elveszett, katonai felszerelésem nem volt, nadrágom, zubbonyom megfeketedett vérfoltokkal tarkítva. Elvesztettem rézgombjaim egy részét is, azonkívül egyre jobban belepett a por. Nemigen látszottam katonának, inkább mocskos csavargónak.

Lassan haladtam. Igaz ugyan, hogy nem volt új dolog számomra a mezítlábasdi: mi farmergyerekek csak akkor húztunk cipőt, amikor már igen-igen muszáj volt, ha leesett a hó, vagy ha fagyott. De időről időre mégiscsak meg kellett állnom, kiszedni a talpamból egy-egy tüskét vagy a bőrömbe belefúródott apró éles kövecskét.

Késő délután lett, mire a táborba érkeztem.

Kezdetben úgy terveztem, hogy besurranok a körletembe, kölcsönkérek bakancsot, egyenruhát, meg is mosdom alaposan, nehogy így kelljen szégyenkeznem Stone tábornok vagy éppen McClellan előtt. Csakhogy hosszú órákon át más dolgom sem volt, mint gondolkodni a történteken. És egyre jobban dühbe gurultam. Végeredményben nagy piszokságot műveltek velünk.

Mert ugye... Ha mi trombitaszóval, dobpergéssel, harci kiáltásokkal nyomulunk előre, akkor rendben van, a túlerő elbánik velünk. Fára másztunk, fán akadtunk.

Tegyük fel, hogy észrevettek bennünket, még mielőtt ordítani meg lövöldözni kezdtünk. De csak néhány perccel előbb történhetett ilyesmi, előbb nem, az hétszentség! Akkor pedig hogy volt idejük úgy fölfejlődni?

Amikor elkúsztam a helyszínről, beleakadtam Ned bácsi holttestébe is. A homloka közepén volt a lövés, megnéztem. Arra készülnie kellett a mesterlövésznek. Már messziről ki kellett szagolnia, hol a parancsnok és megvárnia a kellő pillanatot, amikor végez vele.

Egyébként is! Mindenhonnan jött az áldás! Valósággal földhöz szögeztek bennünket, vagyis belesétáltunk a csapdába. Mert ez csapda volt a javából.

Így mérgelődtem, káromkodtam éhesen, koszosan, fáradtan és elkeseredetten, mert tudtam, hogy semmit sem érek az okos feltevéseimmel, egyiket se bizonyíthatom. Annyit azonban elhatároztam: nem teszem meg a szívességet Stone és McClellan tábornok uraknak, hanem így állok elibük, lássák, mit műveltek! Akkor még nem is sejtettem, hogy ennél jóval cifrábban fest majd a dolog.

Később megtudtam, hogy az Öreg Ábrisnak a délelőtt folyamán jelentették, nagyobb arányú fegyveres felderítés folyik a front jobbszárnyán, vagyis az ellenség balszárnyán, a Kék Hegyek lábánál, a Ball's Bluff közelében, ott, ahol a déliek frontja kitüremlik. A jelentésből az is kitűnt, hogy az osztag parancsnoka Edward D. Baker.

A titkárait többször is megkérdezte napközben, nem jött-e hír az akcióról. Délután már annyira türelmetlen lett, hogy kocsiba ült, és Sewarddal, aki ugyan külügyminiszter, de régi a politikai barátság köztük, áthajtatott McClellan főparancsnokságára. Ez nem sokkal azelőtt történt, mielőtt én besétáltam a táborba.

McClellan akkor még nem tudott semmit, Stone tábornok, úgy látszik, nem sietett hozzá a rossz hírrel. Áthívatták.

- Van már valami híre a vállalkozásról, tábornok

úr? - kérdezte McClellan, amikor Stone tábornok belépett.

Stone feszes vigyázzban bólintott, és fejét tíz másodpercig nem emelte föl. Döbbent csend ülte meg a szobát. Amikor felnézett, kérdő arcok meredtek rá.

- Vereséget szenvedtünk. És ezt még az a súlyos veszteség is tetézi, hogy hat katona kivételével a három század legénysége és parancsnoki kara sem tért vissza. Egyelőre lehetetlen megállapítani, hogy a veszteség miként oszlik meg, tehát mennyi a halott, a sebesült, a fogoly. - És mivel senki se szólt egy szót sem, röviden elmondott annyit, amennyit maga is tudott.

Seward szólalt meg elsőnek:

- Egyet nem értek, tábornok úr. Miért nem sietett az akciót fedező alakulat a bajba jutott felderítők segítségére?

- A parancsnok - válaszolta Stone tábornok -, úgy látszik, elmulasztotta egyik századát fedezetként hátrahagyni.

- Hogyhogy a parancsnok mulasztotta el?! - csattant fel McClellan hangja. - Én azt a parancsot adtam önnek, hogy végeztessen két-három századnyi erővel fegyveres felderítést. Ez annyit jelent, hogy legalább ugyanakkora erővel kellett volna biztosítania az akciót.

- Uraim! - mondta Stone tábornok. - Belátom, hogy a klasszikus harcászat szempontjából ez az akció szabálytalan volt. Én mégis úgyszólván veszélytelennek tartottam, mert azzal számoltam, hogy a több hónapos zavartalan tábori élet elaltatja a déli katonák éberségét. És mivel tudtam, hogy Baker ezredes részt vett az indiánok elleni harcokban is, a mexikói háborúban is, olyan váratlan és pánikot keltő támadásra

képes, amely nem igényli a szokásos, hosszadalmas, nehézkes és gyakorlatilag álcázhatatlan biztosítást. Teljesen lehetetlennek tartom továbbá, hogy az egész alakulat elpusztult volna. Egyszerűen nem kerülhettek olyan helyzetbe, hogy ez megtörténhessen.

- Amit Stone tábornok elmondott, meggondolandó - jegyezte meg McClellan. - Éppen elnök úr figyelmeztetett legutóbbi megbeszélésünk alkalmával az új haditechnika által megkövetelt új taktika alkalmazására.

Figyelitek? Az előbb legorombította a barátját, most meg védi, méghozzá úgy, mint valami tárgyilagos főparancsnok a beosztott tisztjét. Büdös nekem ez a dolog!

- Azt kérem az elnök úrtól - folytatta McClellan -, bízza rám ennek az akciónak a teljes kivizsgálását.

Ez volt az a pillanat, amikor én már ott álltam a főparancsnok szárnysegéde előtt. Az annyira megijedt madárijesztő külsőmről, hogy azonnal benyitott McClellan szobájába.

- Tábornok úr! Egy katona a Ball's Bluff-i ütközetből.

Hallottam, hogy az Öreg Ábris ezt mondja:

- Nagyon jó lenne, ha mindjárt, itt meghallgathatnánk.

- Küldje be! - hallottam ezután McClellan hangját.

Beléptem, odamasíroztam McClellan tábornok elé, a koszos lábamon vigyázzba álltam, és szabályosan jelentkeztem.

- Mi történt a lábbeliddel - kérdezte a Kis Mac. Ennek az a legfontosabb?!

- Jelentem, tábornok úr: a déliek minden halottról lehúzták a bakancsot.

- És te föltámadtál, fiam? - kérdezte a Favágó, és egy kis mosoly futott végig az arcán.

Úristen! - gondoltam én. - Az Öreg Ábris nem ismert meg. Hogy el lehet torzulva az arcom! - Hangosan így válaszoltam:

- Igenis, elnök úr, feltámadtam. Egy faág fejbe vágott, úgy feküdtem ott véresen, mint aki meghalt, Így maradtam életben.

- És a többiek?

- Nem tudom biztosan, elnök úr, mert amikor feleszméltem, már csak halottak hevertek körülöttem. De nagyon valószínű, hogy mindenki meghalt, mert körös-körül tüzeltek ránk.

- És? - kezdte az Öreg Ábris, de mielőtt folytatta volna, nyelt egyet. - És a parancsnok?

Akkor én azt gondoltam, hogy McClellan akassza fel magát, fütyülök rá meg az egész katonásdira. Ha kiköttet, se törődöm vele!

- Ned bácsi is meghalt, elnök úr - válaszoltam halkan. - Megnéztem közvetlen közelről. Amikor jelt adott a rohamra, mesterlövész találta homlokon.

Most aztán egészen olyan volt Lincoln arca, mint egy öreg favágóé. A ráncai göcsörtösek, mélyek lettek, mint a fakérgen. Arca behorpadt, még jobban, mint máskor, és szemét elfutotta a könny.

- Folytassák - mondta rekedten. Lassú mozdulattal felemelkedett ültéből, és kifelé indult. A küszöbnél megingott. Valamennyien felpattantak, hogy segítségére legyenek, de akkor kiegyenesedett, és kissé roskatag léptekkel elhagyta a parancsnokságot.

McClellan parancsot adott a szárnysegédének, hogy kísérje az elnököt Washingtonba, majd visszajött a szobába. Azonnal rám parancsolt, hogy részletesen mondjak el mindent.

Megtettem. Vigyáztam fenemód, nehogy olyasmit állítsak, amit amúgy se tudnék bizonyítani, de azért éreztettem, hogy kutya van a kertben.

A végén Seward még megkérdezte:

- Mondd csak, fiam, hogy hívnak?
- Jack Andrews.

A külügyminiszter semmit se szólt, csak a szemöldöke szaladt a magasba. Úgy látszik, emlékezett a nevemre, de ő se ismert meg.

És akkor én megint megengedtem magamnak valamit a rendkívüli helyzetre és a szent célra való tekintettel: valamit, ami különben pimaszságszámba ment volna. Nagyon kicsit, nagyon finoman, de félreérthetetlenül rákacsintottam Sewardra, mint aki azt mondja: igen, én vagyok az a bizonyos Jack Andrews, akit a Fehér Házból ismer, de ezek előtt a tábornokok előtt nem akarok többet mondani.

McClellan és Stone is észrevette a kacsintást. Azonnal hátrafordultak, de addigra a külügyminiszter arcán nyoma sem volt annak, hogy neki szólt a jel, pedig láttam, hogy megértette, amit üzentem. Fel is állt, kezet nyújtott a két tisztnek, és elment.

McClellan végigmért, aztán kurtán odavetette:

- Végeztem.
- Tisztálkodj meg - mondta Stone tábornok. - Vételezz új felszerelést, és holnap jelentkezz gyengélkedőre. Végeztem.

Én azonban nem mozdultam. Megint megszólalt bennem az ördög. Pedig tudtam, ha még soha semmiből, ebből nagy baj lesz.

- Mit akarsz? - reccsent rám Stone tábornok.
- Tábornok úr, engedélyt kérek, hogy feltegyek egy kérdést.
- Mondd!

- Kitől tudhatták meg a déliek, hogy jövünk és hogy éppen oda?

- Miért kérdezed ezt? - fordult hozzám vészjóslóan csöndes hangon McClellan.

- Azért, tábornok úr, mert mintha csak vártak volna bennünket.

Láttam, hogy a főparancsnok arca vörösödni kezd. Stone tábornok is láthatta, nem várta meg tehát, amíg az mond vagy tesz valamit. Olyan hangon, mintha kisiskolásnak magyarázna, így válaszolt:

- Az akcióra McClellan tábornok úrtól kaptam írásbeli parancsot. Én pedig Baker ezredesnek adtam tovább. A déliek tehát hármunk közül valakitől kaphattak volna csak felvilágosítást. Mivel az Unió hadiállapotban van a lázadókkal, vagyis nem vagyunk beszélő viszonyban, egyikünknek sem volt módjában tájékoztatni az ellenséget a fegyveres felderítés részleteiről. - Majd jóindulatú hanghordozással hozzátette: - Alaposan fejbe Vágott téged az a faág. Menj, fiam, pihend ki magad!

Szabályos hátraarcot csináltam, ami nagyon komikus lehetett, de kioldalogni még kevésbé volt kedvem mezítláb; katonás léptekkel kivonultam a parancsnokságról, azzal a szent meggyőződéssel, hogy a felderítés nem ért véget. Ellenkezőleg: az én számomra éppen csak hogy elkezdődött.

Akárhogy is vesszük: az elnök legjobb barátját küldték a halálba. Legjobb esetben is butaságból. De hát szabad-e ekkora butaságot elkövetnie a Potomac-hadsereg főparancsnokának?

És jó. Mondjuk mérget veszek rá, hogy sem Stone tábornok, sem McClellan nem közölte a támadás tervét Beauregard-ral. De biztos-e, hogy csak ők ketten tudtak róla?

Mint már említettem, azért jöttem Washingtonba, hogy a Favágónak a haja szála se görbüljön meg. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, ki kell derítenem legjobb barátja halálának okát. Már arról nem is beszélve, hogy én is hajszál híján fűbe haraptam.
Van okom, hogy ne hagyjam annyiban a dolgot.
Munkára fel, Jack Andrews!

Feküdtem a szalmazsákomon. Nem ragadtam már a piszoktól, de piszokul éreztem magam. Az még hagyján, hogy kegyetlenül lüktetett a zúzódás a homlokomon, hanem a fájós fejemet legszívesebben a falba vertem volna mérgemben. Hogy az isten haragjában fogok én nyomozni, amikor katona vagyok, közönséges közlegény, aki kiképzés és katonai regula alatt áll?

Már akkor igen-igen el voltam kámpicsorodva, amikor arra került a sor, hogy a katonaorvos elé kerüljek. (A parancs szerint gyengélkedőre jelentkeztem, küldött is mindjárt a parancsnokom, hiszen ott, az enyémek között én voltam a nap hőse. A fogam se hagytam ott, meg is sebesültem, egyszóval csodámra jártak, kérdezgettek, istenúgyse, még becéztek is: állandóan tömni akartak mindenféle jó falattal.)

Végre szólítanak. Belépek a rendelőbe, és szabály szerint jelentkezem.

- Mi a nyavalya? - kérdi az orvos. - Téged a ló rúgott meg?

Figyelitek, gyerekek? Most már hányadszor? Amikor úgy érzem, hogy mindennek vége, amikor már semmi reményem sincs, hogy kikecmeregjek a slamasztikából, akkor puff, bevág valami. Most ez a lórúgás.

Abban a szent minutumban eszembe jutott, hogy

ismertem én valakit, akiről azt mesélték, hogy a ló rúgta meg. Méghozzá tényleg a fejét. Attól fogva nem is volt ép a szerencsétlen. Ide-oda kódorgott, hol az egyik farmon vállalt napszámot, hol a másikon: trágyát hordott, disznóólat takarított és más efféle munkát végzett.

Mindez akkor villant át az agyamon, amikor az orvos azt kérdezte, hogy megrúgott-e a ló. És mint olyan gyakran az utóbbi időben, nem azt mondtam, amit akartam, hanem, ami kijött a számon.

- Jelentem: nem a ló rúgott meg, hanem a bika rohant nekem. Nem tudtam elfutni, és a homlokunk úgy összeütközött, hogy akkorát csattant, mint az üllőn a kalapács. Akkor dagadt meg a fejem.

Te jóságos isten! Ebből mi lesz? Én most elmondtam itt az álmomat. Ilyen és ehhez hasonló zöldségeket szokott mesélni az a dilinós legény is, ott a szűkebb hazámban, és kicsit bambán, de jóindulatúan vigyorog hozzá. Ahogy most én.

Az orvos szeme tágra nyílt. Ne legyen Jack Andrews a nevem, ha azonnal le nem csukat három hét szigorított fogdába.

- Hogy hívnak?
- Jelentem, Jack Andrews. Illinoisban születtem.
- Hol szolgálsz?
- Az illinoisi 2. ezred 6. századában szolgáltam.
- Szolgáltál? És most?
- Nem tudom. Még nem kaptam új beosztást.
- És a századod?
- Jelentem: megsemmisült.
- Ó, hát te vagy az, aki visszajöttél a Ball's Blufftől?
- Igenis: én.

- De hiszen téged egy faág vágott fejbe!
Na! Ti mit csináltatok volna az én helyemben? Mert ez volt az az utolsó pillanat, amikor még visszakozni lehetett. Tudtam én azt jól. És mit gondoltok, mit tettem? Hülyén bámultam. Olyan élethűen hülye lehetett a tekintetem, hogy az orvos meg se várta a válaszomat. Ő szólalt meg:
- De arra csak emlékszel, hol jártál tegnap?
- Jelentem: emlékszem. Baker ezredes vezetésével fegyveres felderítésen.
- És ott mi történt?
Ez volt az a pillanat, amikor mindent helyrehozhattam volna. Jack Andrews ki is nyitotta a száját, hogy válaszoljon, méghozzá azt, amit már előző nap többször elmondott feletteseinek is, bajtársainak is. Az a bizonyos kisördög azonban megelőzött, és így szólt:
- Ott öklelt föl a bika.
- Fáj a fejed?
- Jelentem: tegnap óta folyton-folyvást.
- És a faág, ami fejbe vágott?
- Jelentem: a bika öklelt fel.
- És a többiek?
- Jelentem, tűzharcban elestek.
- Te nem vettél részt a tűzharcban?
- Jelentem, én is részt vettem. De mindjárt az elején jött a bika, és attól fogva nem tudom, mi történt.
Az orvos legyintett. Aztán megvizsgált. Majd leült, és írni kezdett. Aláírta. A papírt beletette egy borítékba, azt pedig megcímezte.
- Ezt a borítékot elviszed Stone tábornoknak. A továbbiakra vonatkozóan tőle kapsz parancsot.
Tyüh, de égette a kezemet az a boríték! Forgattam jobbra-balra, nézegettem minden oldalról, még az

éleit meg a sarkait is. De persze nem láttam a szövegből semmit.

Akármilyen lassan is ballagtam, csak odaértem. Azt reméltem, hogy Stone tábornok nem lesz a parancsnokságán. Ott volt. És azonnal maga elé parancsolt, amint megtudta, hogy ott vagyok.

- Tábornok úr! Jelentem: parancsát végrehajtottam, gyengélkedőre jelentkeztem. Az orvos százados úr megvizsgált, és ezt a levelet küldte.

A tábornok átvette a borítékot, felszakította és elolvasta. Aztán megnézett engem. Én egyre csak azon töprengtem, mit írhatott az orvos. Amikor pedig nagyon töröm a fejem, úgy látszik, ostoba képet vágok. Aminek nem nagyon örülök, de most mindenesetre jól jött.

- Nem smakkol a katonásdi, mi? - mondta a tábornok kellemetlen, metsző kedélyeskedéssel a hangjában.
- Jelentem: nagyon is, tábornok úr.
- Beteg vagy, nem?
- Jelentem, tábornok úr: kutya bajom.
- És a fejed?
- Majd begyógyul, tábornok úr!
- És a fájdalom?
- Majd kiáll belőle, tábornok úr.
- Nem emlékszel az ágra?
- Miféle ágra, tábornok úr?
- Amiről tegnap azt mesélted, hogy fejbe vágott.
- Jelentem, tábornok úr: a bika öklelt föl.
- Lehet, hogy mindaz, amit tegnap összevissza fecsegtél, mind úgy igaz, mint a bika?
- Úgy igaz, tábornok úr. - A homlokomra mutattam. - Akkorát csattant, amikor nekem rohant, hogy

majd szétment tőle a fejem. És még ma is cseng tőle a fülem.

- Mit szólnál hozzá, Jack Andrews, ha leszerelnélek, egészségi okokra való tekintettel?

Na most, Jack Andrews... Hiszen lehetnél te civil küldönc is a Favágónál. De vajon kellesz-e majd neki? És mit szólna hozzá Stone és McClellan tábornok? Különben is: nem csapda-e ez a kérdés? Csak óvatosan, Jack! Eddig még mindig melletted volt a jó szerencse. Csak semmi bolondság!

Azt kell válaszolnod, amit igazából gondolsz, eddig még mindig bevált.

- Tábornok úr, jelentem - kiáltottam lelkesen -, ha le tetszik szereltetni, rögtön újra jelentkezem önként. Mert én megfogadtam, hogy addig harcolok, amíg a délieket le nem győztük, és újra Unió nem lesz az egész Egyesült Államok.

Stone elmosolyodott, én pedig olyan együgyűen vigyorogtam, ahogy csak tőlem telt.

- Kapsz egy hét betegszabadságot. Akkor újra jelentkezel, és megvizsgáltatod magad a százados úrral. Végeztem.

Első dolgom volt keresni egy újságárust.

Olyan hosszú idő után végre megint kedvenc újságomat, a New York-i Heraldot bújhattam. A politikai hírekkel hamarosan végeztem. És akkor megakadt a szemem egy címen: *Zászlóavatás a táborban.* Az elnök lóháton. Kinek harsognak a hurrák? Hm. Ez érdekes. Rólunk szól, lássuk csak.

Szóról szóra ideírom nektek a cikket, mert ez fontos a továbbiak szempontjából.

Ezen a bánatos, októberi reggelen, amikor a kéklő hegyek szürke párafátylakat csavartak didergő nyakuk köré, és az erdő lombjait bíborvörösre meg aranybarnára festette hóbortos piktoruk, az ősz, 15 000 pennsylvaniai fiú állt feszes vigyázzban a Potomac partján. A zászlók, amelyek majd lobogva szállnak a fejük felett, ha elhangzott a rohamra kiáltó kürtszó, a harci lobogók még összecsavarva, vászontokban várnak a vezényszóra. Ezek a kemény fiúk, akik hónapok óta bakancsos talpukkal a földön, erős markukkal a puska vasán, tekintetükét a szent célra, az Unióra szögezve készülnek a vérzivataros leszámolásra, most büszkén vetik oldalt a fejüket, amikor megvillan a kora reggeli nap fénye a vezénylő tiszt kardján.

És íme: feltűnik egy lovas árnyképe, legalábbis árnyképnek látszik a kora reggel alacsonyan járó nap fényétől megvilágítva. Fölül, mintha csak fekete papírból lenne kivágva: köcsögkalap, alatta hosszú, fekete négyszög, amelyből hosszú, fekete lécek nyúlnak ki a ló nyaka felé, de akár a ló füléig is elérnének. A kengyelvasárnyékok szabadon lengenek, mellettük két árnyékláb csüng jóval a kengyelvasak alá, megközelítve a földet. Csak amikor a lovas árnykép a tisztelgő sorokhoz ér, lehet felismerni, hogy ő az elnök: Abraham Lincoln. Mögötte néhány lépésnyire kocog a kormányzó: Curtin.

Abban a szempillantásban, amikor a fekete árnyékból elnök lett, mögötte pedig a kormányzó arca is kivehetővé válik, amikor tehát a két lovas halálos csöndben megindul, hogy ellépjen a felsorakozott díszsorfal előtt, a sorfal túlsó végén is fel-

tűnik egy lovas alakja. Feszesen ül a nyeregben, teljesen összeforrva a büszke tartású paripával.

Ebben a szempillantásban, mintha az ég dördülne meg, pedig egyetlen bárányfelhő sem tűnik fel az októberi halványkék égen. És a mennydörgés hullámzik előre, az elnök és a kormányzó felé úgy, ahogy az ő fogadásukra odaléptető McClellan tábornok elhalad az alakulatok díszsorfala mellett:

- Hurrá, Kis Mac! Hurrá, Kis Mac!

Soha ilyen ünneplést! Az elnök elismerően néz tábornokára. Jó érzés egy elnöknek, ha nemcsak rátermett hadvezére van, hanem az a hadvezér népszerű is.

Ezután a zászlóavatás ismert szertartása következett, amelynek keretében az elnök átnyújtotta a hadi lobogókat a pennsylvaniai ezredeknek, és rövid beszédet mondott.

MALCOM IVES
helyszíni tudósító

Mi az, ami nektek leginkább feltűnik? Szinte hallom a választ: ez a cikk giccses. Bizony az, méghozzá jócskán. Ámbátor akkor én ezt még nem tudtam, és szégyen ide, szégyen oda - tetszett. Azaz tetszett volna, ha nem ír olyan tiszteletlenül az Öreg Ábrisról. Ez azonban az én szememben akkor mind mellékes volt. Az egész cikkből négy szó érdekelt csupán: az utolsó négy.

Biztosan veletek is előfordult már, hogy nap nap után elmentek egy-egy épület vagy különös alakú fa mellett, és nem is látjátok. Eszetekbe se jut, hogy megnézzétek. És egy nap hirtelen, váratlan, valamilyen okból szemügyre veszitek. Ilyenkor az ember csak áll és bámul. Ez eddig nem volt itt? És ha itt

állt, hogy lehet az, hogy keresztülnézett rajta, mintha üvegből lett volna?! Így jártam én ezzel a Malcom Ivesszel. Majd kiverte a szemem, pedig egy civilt, még ha akkora is, mint egy babszem, nem nehéz észrevenni a tengernyi katona között.

És én ökör, mind mostanáig nem neszeltem föl rá. Pedig hát sülve-főve együtt volt McClellannel meg Stone tábornokkal. Egy civil újságíró! Ráadásul folytonosan McClellannek verte a nagydobot. Aki a Heraldot olvasta, és el is hitte, amit a Herald írt, szentül hihette, hogy szegény öreg Lincoln sírva nyögdécsel a Fehér Házban, nem tudja, mihez kezdjen, de McClellan, a derék, okos, bátor, erős tábornok megmondja neki, mit gondoljon, mit tegyen, mit határozzon.

Malcom Ives tehát fölöttébb gyanús nekem. Ezzel a nyomozás mindjárt holtpontra is jutott, mert ha reggelire megeszem a sapkámat, akkor se tudom kideríteni, mit beszélgetnek a tábornokok ezzel a langaléta újságíróval. Hacsak... Mert ugye, amíg én a Fehér Házban csetlettem-botlottam, mindent tudtam. Amit nem meséltek el nekem, azt véletlen meghallottam. Sokszor nem is véletlenül.

Ti, persze, erre azt kérdezitek, miért nem Mary volt az első, akit felkerestem. Gondolhatjátok, hogy eszembe jutott. Meg is tettem volna, ha csak akkora kis sebesülés van rajtam, mint a köröm feketéje. Amolyan igazi sebesülés. De így?! Olyan átkozott ronda volt a képem, hogy az ördög hozzám képest bálozó kislány lehetett volna. Így állítsak be a lányhoz?

Azzal kezdtem inkább, hogy meglestem, amint McClellan tábornok kilovagol a táborba. Amikor már jó messziről hallatszott a katonák hurrázása, odaballagtam az istállóhoz. Oda, ahol a parancsnokság tiszti

lovait őrizték. A tábornok legénye az istálló előtt szorgalmasan csutakolt egy gyönyörű, fekete harci mént. Nofene! Hiszen éppen most nyargalt el a főparancsnok, mégis itt a lova?

- Helló! - vetettem oda a fiúnak. De közben jól szemmel tartottam. Farmergyerek: látszik, hogy ért a lóhoz. Meg szereti is. Beszél hozzá. A ló állásán, mozdulatain is látszik, hogy öröme telik a dologban, és hogy kedveli azt, aki sürgölődik körülötte.

A fiú felpillantott.

- Helló! - kiáltotta barátságosan vigyorogva.

- Látom, hogy azt gondolod magadban: ez a Jack legszebb fia az anyjának, az, amelyikkel a többit ijesztgetik - jegyeztem meg tettetett szomorúsággal.

- Majd helyrejössz, pajtás - legyintett a lovász. - Az a fontos, hogy ép bőrrel megúsztad a dolgot.

Egyszóval: megismert. No, akkor ütjük a meleg vasat.

- Mondd csak, ma nem lovagol ki a Kis Mac?

- Az? - nevetett a lovász. - Ha kisbalták esnének az égből, akkor is kilovagolna.

- Látom, éppen a lovát ajnározod.

- Kettő van neki - vigyorgott a lovász. - Nem bírná azt egy ló, amit ez az egy tábornok kibír.

- Én mindig csak ezen a lovon látom nyargalászni.

- Mert a másik majdnem szakasztott mása. Az ilyen lovat kedveli. Főparancsnok, válogathat.

Ez se nagyon kedveli a főnökét. Lássuk csak.

- A jó főparancsnok megérdemli a jó lovat. Szeretik a katonák! - tettem hozzá magyarázatképpen.

A legény megint csutakolni kezdett. Csak hümmentett egyet. Annál jobb!

- Ahol megjelenik, hurráznak! - bizonygattam én.

- Dicsérik, mint az istent - mondta közömbösen a lovász.
- Miért? - képedtem el én. - Olyan, mint az isten?
- Aha - bólintott az. - Mindenhol ott van. És mindenbe beledugja az orrát. A gulyáságyukba is, a latrinákba is. Az mindent maga ellenőriz. Saját szememmel láttam. Négyóránként lovat cserél. Nekem pontosan ott kell lennem a jól megabrakolt, ragyogó szőrű váltással, de előfordul, hogy egy óra hosszat is ügetek a nyomában, amíg annyi időt szakít magának, hogy átszálljon a friss ló nyergébe.
- De hát mindenkit lehord!
- Az nem baj. Viszont, ha odakozmálják a szakácsok a levest, senki sem eszik belőle egy kanálra valót se, mert tudják, hogy a tábornok kiszagolja, és megeteti a szakácsokkal. Én magam láttam egyszer. Két teli csajkával ott a jelenlétében meg kellett minden szakácsnak ennie a pocsék ételből. Aztán megvárta, amíg kiöntik az ételt, kisúrolják a kondérokat, és tűzre teszik az új ételt. Az ilyen parancsnok aztán gorombáskodhat a katonákkal is, nem?

Különösek a sors útjai. Azt, hogy miért népszerű McClellan tábornok, egyszerűen és gyorsan megtudtam. Most már valahogyan a lényegre kell térnem. De hogyan? Ezen töprengtem egy darabig, amikor a fiú megtörte a csöndet:
- Te most maródi vagy, Jack?
- Az. Egy hét betegszabadságot kaptam.
- Megtehetnél nekem egy szívességet.
- Ha megmondod, mit...
- Járatni kéne ezt a lovat egy óra hosszat. Én addig ledőlnék aludni. Olyan álmos vagyok, hogy félek, lefordulok a nyeregből.
- Aztán miért?

- Nem hagy a Kis Mac aludni. Egész nap a tábort járja, éjjel meg folyvást számol.
- Éjjel? Mit lehet éjjel számolni?
- Az ellenséget, komám.
- Éjjel sötét van!
- A parancsnokságon nincs.

No, ezt aztán végleg nem értettem. A lovász azonban nem engedte, hogy mardosson a kétség.

- A megfigyelők, fák, tornyok és más efféle magas micsodák tetején kuporognak, és álló nap azt jegyezgetik, mennyi ellenséget látnak. Hoznak-e még nehéztüzérséget, vagy megelégesznek ennyivel.
- Nehéztüzérségük is van?
- Hát nem láttad? Te ott voltál a vonal közvetlen, közelében.
- Persze! Ned Baker, a parancsnokunk még emlegette is, hogy ha elég váratlanul támadunk, nem lesz idejük elsütni az ágyúkat. Kartácsról is emlegetett valamit.
- Úgy látszik, javul az emlékezeted, komám - nevetett a lovász.

„Hohó! Nem voltam elég óvatos. Ezt jóvá kell tenni. Mégpedig azzal, hogy igazat mondok."

- Nem volt baj az én emlékezetemmel, hallod-e!
- Na és a bika?
- Kemény koponyám van nekem, ne féltsd. Látod, hogy még a bika homlokától se törött be. Hanem hogy a bika nem vitte el szárazon, az biztos.
- A lovász nevetett. Megveregette a vállamat, és biztosított, hogy a bikahistóriától eltekintve épelméjűnek tart. Azzal a kezembe nyomta a kötőféket, hogy járassam a lovat, úgyis ráérek, de ha véletlen ide találná hozni az ördög a főnökét, azonnal keltsem föl, mert az nem tűri az ilyen urizálást, amilyen vadállat.

Egy órát járattam a pacit. Miközben elnéztem, milyen szépen lépeget, hogyan tartja meg emelgeti a fejét, igyekeztem megemészteni a hallottakat. És megállapítottam, hogy ez a fickó még valamit kell hogy tudjon, amire én kíváncsi vagyok. Hát majd gondom lesz rá, hogy kiköpje, ami a bögyében van.

Egy óra múltán felráztam a fiút. Az nagyot nyújtózott, felpattant, lekapta a szegről a szerszámot, és fel a lóra. Közben áradozott, milyen rendes fickó vagyok.

- Mondd csak, komám: mennyi az ellenség?
- Vagy kétszer annyi, mint a mi seregünk.
- Lehetetlen. Hiszen itt már annyi a katona, hogy folyót lehetne rekeszteni velük.
- A főnök számította ki, nem én!
- Aztán miből?
- Mondom neked, hogy az őrszemek egész nap plajbásszal rajzolgatják, hogy milyen alakulatok érkeznek odaát. És mindennap a frontra vonul egy-két déli ezred. Bizgatja is folyton a Favágót, hogy ez kell, meg az kell, de (ahogy ő mondja) az a fafejű civil nem érti meg, mire van szükség. Nincsenek valami baráti viszonyban, az szent.
- Talán bennünket is azért küldött oda a pokolba?
- Lehet. Nem tudom. De úgy hallottam, nem ő találta ki, hanem Stone tábornok. Nem is lett volna rossz terv, de úgy látszik, a déliek kiszagolták.
- Kitől tudhatták meg?
- McClellantől nem. Ronda, szigorú ember, de arra mérget vehetsz, hogy nem paktál a déliekkel.
- Stone tábornok?
- Ki tud elmenni az ilyen úriembereken? De hát te is ismered a közmondást, hogy madarat tolláról, embert barátjáról.

Azzal nyeregbe pattant, sarkával kissé megnyomta a ló hasát, az pedig sarkantyú nélkül azonnal vágtába kezdett. Ennek még az én kis zsákmányolt lovam se lép a nyomába. Mert megvolt még a lovam. Csináltam egy kis üzletet. Nem illik ugyan a kincstári holmival spekulálni, de... Egyszóval: mielőtt a táborba vonultam volna, megbeszéltem a Fehér Ház istállójának főlovászával, hogy amíg vissza nem jövök, őrzik a lovamat, ami, ugye, annyit jelent, hogy gondozzák is: járatják, futtatják, csutakolják. Hogy több kedve legyen hozzá, „neki adtam" az én régebbi lovamat. Az se volt kutya!

Fontosabb lenne, ha érteném, mit jelent a közmondás. Én legszívesebben úgy érteném, ha a barát Malcolm Ivest példázná. De az is lehet, hogy ez a jó fiú Stone tábornokra célzott. Az a kérdés, kitől hallhatta a pletykát.

Nem kellett sokáig gyötörnöm magam, hogy rájöjjek: Stone tábornok körül kell szaglásznom. Mivel pedig kissé szokatlan lenne, ha Stone tábornokhoz beállítanék, és a véleményét kérném, kénytelen leszek eddig bevált módszeremnél maradni, és a tisztilegényét kikérdezni.

- Mi a fenét akarsz tőlem? A te felettesed is. Menj a dolgodra, borogasd az ocsmány pofádat.

Ez volt Stone tábornok tisztilegényének a válasza, amikor óvatosan és finoman megpendítettem előtte, hogy érdekelne a véleménye. Barátságtalan fickó, annyi szent. És veszélyes is lehet, ha, teszem azt, járatja a száját, és Stone tábornok megneszeli, hogy mire használom a betegszabadságomat.

Vissza kell tehát vonulnom. De nem hanyatt-homlok!

- Hogy beszélsz a harcossal, aki a halál torkából

jött vissza? - kérdeztem, én olyan méltóságteljes pofával, amilyen csak telt tőlem.

- Ne játszd meg magad! - legyintett a csicskás. - Véletlenül életben maradtál, mert a fejedre esett valami faág...

Nem hagytam, hogy folytassa, közbevágtam, habár tudtam, hogy ezzel megnehezítem a saját visszavonulásomat.

- Egy bikával vertem össze a homlokomat.

- Legfeljebb nekirohantál egy ökörnek, mert annyi eszed van, mint valami birkának. De hát nem érek én arra rá, hogy veled fecsegjek. Eriggy a pokolba!

- Nem tudom, akkor is így beszélnél-e, ha Stone tábornok téged küldött volna a Ball's Bluffhoz.

- Lehet, hogy te dühös vagy Stone tábornok úrra, tőlem mégse hallhatsz róla mást, csak jót. Finom úriember, ha tudni akarod.

- Nem is a tisztiszolgájának találja ki, hogy meneteljen az ellenség kelepcéjébe, azt tudom. De hát kár erről sokat fecsegni. Te ezt nem értheted, itt, így...

- Legyintettem, és úgy tettem, mint aki menni akar. De csak lassan mozdultam, mert sejtettem, hogy ezt nem hagyja a fiú válasz nélkül. Nem is hagyta.

- Vedd tudomásul - kiáltotta dühösen -, hogy nem is Stone tábornok találta ki az akciót.

- Könnyű mindent McClellan tábornokra kenni, mert ő a főparancsnok - kiáltottam most már én is, és éreztem, hogy ez volt az első igazán jól sikerült mondatom.

- Nem vettem részt a tanácskozáson... - folytatta komoran a csicskás - de én szolgáltam föl italt. - Így fejezte be a mondatát. És ezzel engem szörnyű izgalomba hozott.

Annyira megfeszítettem minden erőmet, hogy a le-

hető legokosabbat mondjam, hogy csak mereven néztem a fickó serkenő bajuszára, és hallgattam.

- Hallgatsz! - kiáltotta most már dühtől reszketve. - Egyszóval, nem hiszel nekem. Jegyezd meg magadnak, hogy Tom Bright még akkor sem mond valótlant, ha keresztre feszítik. Amikor bevittem a whiskyt - folytatta -, nem Stone tábornok és nem McClellan tábornok beszélt a támadásról, hanem Malcom Ives, a Herald tudósítója.

- Nocsak...

- Nem hiszed? Hát ide hallgass! Azt mondta, hogy ha ő tábornok lenne, az ellenséges front legtávolabbi pontját támadná meg, mert ott számítanak legkevésbé a támadásra. Én szép lassan töltögettem az italt, mert kíváncsi voltam, mi lesz ebből - folytatta a legény. - De akármilyen lassan mozogtam, három kupica hamar megtelik. Már csak Stone tábornokot hallottam, aki azt emlegette, hogy Lincoln elnök valami újszerű harcászatot követelt McClellan tábornoktól. Érted már, te feketére vert pofájú hős?

- Mindent értek, komám - mondtam én meggyőződéssel. És hozzátettem: - Ne haragudj, hogyha megbántottalak. De ha téged úgy fejen találnak, mint engem, talán még jobban elkeserednél.

Végülis majdnem barátságban váltunk el.

Rohantam a Fehér Házba. Mind a két titkárt ott találtam. A mosolygós, elegáns Hay azonnal tréfálkozni kezdett velem, célzásokat téve a szivárvány minden színében játszó képemre, de Nicolay, akiről az Öreg Ábris azt mondta, hogy olyan pontos és unalmas, mint egy szorzótábla, és húz, mint egy igásló, leintette:

- Hagyd már, kérlek. Jacknek valami mondanivalója van, sőt, valami komoly mondanivalója.

- Honnan veszed? - kérdezte Hay.
- Látom az arcán - válaszolta Nicolay.

Végül is szóhoz jutottam. A második mondatot már Hay is nagy figyelemmel hallgatta, és persze utána az összes többit.

Mindezeknek a dolgoknak hamarosan eredménye mutatkozott.

Amint visszatértem a táborba, elkapott a tábori rendőrség, és se szó, se beszéd, bevágtak a fogdába. Kérdeztem, miért? Vállvonogatás volt a válasz. Parancsot kaptak. A többi őket nem érdekli. Na, jó, majd megmondják.

Csakhogy telt-múlt az idő, és nem történt semmi. A fogda őrsége közben többször kicserélődött, két-három napra társak is jöttek. Nekik annak rendje és módja szerint kiosztották. Engem viszont nem kérdezett senki, nem mondták, hogy bű vagy bá. A legfurcsább az volt, hogy míg a többieknek napközben ki kellett vonulniok, én ott rothadtam reggeltől estig, estétől reggelig. Pokolian unalmas volt, elképzelhetitek.

Még csak azon sem kellett törnöm a fejemet, hogy kinek köszönhetem ezt a kis üdülést. Világos, hogy Stone tábornok pucerja járatta a száját, a tábornok pedig így szabadult meg a kotnyeleskedésemtől.

Azzal is tisztában voltam, hogy a Favágó azonnal kiszabadítana, ha tudná, mi történt velem. De nem tudhatja. Sem neki, sem a két titkárának nem tűnik fel, hogy én hosszabb idő óta nem tolom oda a képemet.

A legegyszerűbb az lenne, ha levelet küldenék az Öreg Ábrisnak. Ennek mindössze annyi akadálya van, hogy nincs papírom, nincs tintám, és nincs körülöttem egyetlen lélek sem, aki nem Stone tábornoknak

kézbesítené a levelet. Megoldás: hogy magam menjek. A Favágó eligazítja majd a sorsomat.

Ne gondoljatok valamiféle romantikus menekülésre. Először is nem volt sem fűrészem, sem reszelőm. Hiába is lett volna, mert a fogda ablakán nem volt rács, amúgy sem lett volna mit eltávolítani róla. Viszont olyan kicsi volt az ablak, hogy azon egy gyerek sem fért volna ki, nem egy illinoisi farmerlegény. Az ajtót pedig lelakatolták, és őrizték is erősen.

Szerencsére volt időm bőven, hát törtem a fejem, legalább nem unatkoztam olyan cefetül, mint az első napokban, amikor egyre csak azt vártam, hogy történik majd velem valami.

Nem volt nehéz belátnom, hogy innen csak úgy ukmukfukk nem lehet elszelelni. Ahhoz ki kell kerülnöm a fogdából. De hát tudjátok, hogy van az a katonaságnál! Parancs, az parancs. Könyöröghetek egy évig egyfolytában az őröknek! Hiába mondom, hogy megrothadok ebben a kutyaólban, engedjenek egy kis friss levegőt szívni. Amíg nincs új parancs, addig a katona a régi parancshoz tartja magát, akármilyen ökörségnek tartsa is különben. Könyörögni, érvelni kilátástalan.

Akár hiszitek, akár nem, hamarosan rájöttem, mit kell tennem. Kihallgatásra jelentkeztem a fogda parancsnokánál. Márpedig ha egy katona kihallgatásra jelentkezik, azt meg kell hallgatni. Amikor elmondta, amit akar, lehet vele ordítani, ki lehet neki osztani egy-két hét szigorítottat, de azt nem lehet mondani neki, hogy coki. Mert ami szabály, az szabály.

Tehát a következő nap reggel fegyveres kísérettel átkísérnek. Ennyit már elértem. Tovább nem töprengek, majd valami jó tündér megsúgja nekem, mit tehetek. Az biztos: ide többé vissza nem jövök.

Remekül aludtam. Azt álmodtam, hogy kis lovam nyergében ülök, és vágtatok a táboron keresztül Stone tábornok nyomában, az pedig időnként hátrapislant, véresre sarkantyúzza a lovát, és menekül előlem. Végül is elértem, és nagyot csaptam a fejére. Akkor föl is ébredtem. Már ideje is volt. Éppen bedugta a fejét az őr, hogy elordítsa az ébresztőt.

Mindjárt kellemes meglepetés is ért. Kaptam bakancsfűzőt és derékszíjat. Ez megkönnyíti a dolgomat. Legalábbis úgy gondoltam.

Aztán megindultunk. Elöl én, mögöttem két lépéssel a két őr.

Körülnéztem. Hát bizony, ebből a menekülésből nem lesz semmi. Amerre jártunk, mindenütt katonai alakulatok meneteltek, a naposok takarították a körleteket, őrök jártak fel és alá a sátrak előtt. Ha hirtelen nekiiramodnék, nagyon valószínű, hogy őreim nem lőnének rám, már csak azért sem, hogy másokat ne találjanak el. De az még biztosabb, hogy egy percen belül elkapnának. Egyszerűen nem lenne, hova bújnom. Ha pedig nem sikerül a menekülés, újra a fogdába kerülök, és akkor az isten se szabadít ki egyhamar.

Engedelmesen bandukoltam tehát a gyengélkedőbarakk felé, mert előző nap természetesen azt jelentettem a parancsnoknak, hogy beteg vagyok. Ez volt

az egyetlen lehetőség, hogy kikerüljek a fogdából, mégpedig a lehető leggyorsabban és mindenféle felsőbb beleegyezés nélkül. Egyelőre azonban nem sok haszonnal.

Az egyik őröm odavágódott az orvos százados elé, és jelentette, hogy gyengélkedőre kísért egy őrizetest. Az orvos rám nézett, de láttam rajta, hogy nem ismer meg.

Hirtelen eléje léptem, és ennyit mondtam, de halkan, hogy csak az orvos hallja:

- Jelentem: Jack Andrews vagyok Ball's Bluffról, akit a ló rúgott kupán.

Az orvos elmosolyodott. Most már tudta, ki vagyok, és bizonyára azt is sejtette, hogy itt valami nincs rendben.

- Menj be, fiam, a rendelőbe - intett nekem. Én mentem is, de nyitva hagytam magam mögött az ajtót, így aztán hallottam, hogy az őreimhez így szól: - Üljetek le, fiúk, várjátok meg a vizsgálat eredményét. - Azzal utánam jött.

És én? Megint dupla vagy semmit játszottam. De nem tehettem volna magamnak szemrehányást akkor sem, ha vesztek, mert nem volt más választásom.

Nem ismertem én ezt a doktort! Lehetett ő Stone tábornok meg McClellan puszipajtása is. Azt se tudtam, jó ember-e, rossz ember-e, okos-e, buta-e, annak a pártnak a híve-e, mint McClellan vagy mint a Favágó, egyszóval, hogy demokrata-e vagy republikánus. Ha ellenségemnek bizonyul, még mindig megpróbálkozhatok valami botránnyal.

- Na, Jack - mondta az orvos, miután becsukta maga után a rendelő ajtaját -, látom, szépen helyrejöttél. Méghozzá magadtól. Egy hét betegszabadságot

adtam neked, te meg már vagy három hete ide se tolod a képedet!
- Azóta fogdában ülök, százados úr.
- És miért?
- Nem mondtak nekem semmit.
Az orvos megcsóválta a fejét:
- Te, Jack! Nekem az a gyanúm, hogy a te betegséged a hazudozás.
- Százados úr! Igazat mondtam, esküszöm.
- Olyan igaz ez is, mint hogy a bika öklelt föl, mi?
- Azt csak álmodtam. Amikor felébredtem, ott találtam magam a hullák között a véres daganattal a homlokomon.
- És ezt a fogdadolgot nem álmodtad?
- Látja, százados úr, hogy hoztak.
- Azt látom, de olyan még nem volt, hogy valakivel ne közöljék, miért csukják le és mennyi időre. Tényleg nem tudod, miért kerültél sittre?
- De tudom, százados úr. Mert olyasmibe ütöttem az orromat, amit nem akartak rákötni. Tudni akartam, hogyan is kerültünk kelepcébe Ball's Bluffnál. Addig nyomoztam, míg csak a fogdában nem találtam magam.
A százados félrebillentett fejjel, elgondolkodva nézett rám. Tudtam, min töpreng.
- Tulajdonképpen - mondta lassan - legokosabban tenném, ha visszaküldenélek a fogdába. Mi közöm ehhez a sötét ügyhöz? Nekem az a dolgom, hogy megállapítsam: egészséges vagy-e, esetleg beteg. Kész.
- Csakhogy nekem - mondtam én, és úgy tettem, mintha legyet hessegetnék a homlokomról - valami baj van az emeleten. Azt állítom, hogy a bika öklelt fel, ott, ahol a többi katona egy szálig golyóktól pusztult el. Amellett tény, hogy valami kemény tárgy, va-

lószínűleg vastag faág, ahogy először állítottam, valóban homlokon vert. Márpedig az ilyen lórúgta fickónak akkor jön meg az esze, amikor szent Dávid két centért hegedülni jár.

- Egyszóval én szabadítsalak ki.

Nem kérdezte, állította, én meg csak bólintottam. Gondolkodott egy darabig, aztán megrázta a fejét:

- Leszerelni nem tudlak. Én csak javaslatot tehetek. Igaz, hogy a parancsnok, rendes körülmények között, az orvosi vélemény szerint dönt, de a te esetedben már történt néhány rendkívüli dolog. Ezt tehát nem kockáztathatjuk meg. Főleg én nem. Miért is tenném? Mi vagy te nekem? Fiam? Öcsém? Vagy akárcsak tisztiszolgám? Ha meg akarsz szabadulni, szökj, meg a saját jószántadból, és vállald egyedül a kockázatot.

- Igenis - vigyorogtam én -, értettem.

- Fészkes fenét értetted - legyintett a százados. Azzal felállt, és kiment a váróhelyiségbe. Az ajtót nem csukta kilincsre. Én persze rögtön odaléptem a réshez, és hegyeztem a fülem.

- Tizedes!

- Parancs.

- Jelentse a fogda parancsnokának, hogy az őrizetest tábori kórházba utaltam, mert nem beszámítható. Lehet, hogy az idegláz csak átmeneti, de az is lehet, hogy élete végéig bolond marad. Orvosi megfigyelésre itt tartom. Várjon, fiam - mondta hirtelen, és bejött a rendelőbe. Alig tudtam elugrani az ajtó mellől.

- Nem akartam írásba adni a diagnózist - mondta nekem, miközben írni kezdett. - De jobb, ha nyoma van a dolognak. Meg aztán ez a szegény fiú úgyse tudná elmondani a felettesének.

Amikor őreim elporoszkáltak, az orvos visszajött a rendelőbe, és így szólt:

- Hallgass ide, Jack Andrews! Téged most annak rendje és módja szerint felveszlek betegnek a tábori kórházba. Eszedbe ne jusson meglógni! Azt bízd rám. Értetted?
- Értettem, százados úr!
- Ajánlom is. Na gyere.

Mondhatom, gyerekek, a tábori kórház valóságos szanatórium volt a fogdához képest. Szerencsére nem kellett ingben-glóriában mászkálnom meg papucsban, hanem a többi járóbeteghez hasonlóan felöltözve jöttem-mentem, fát hasogattam, krumplit hámoztam, vizet hordtam, és segítettem az egészségügyieknek ápolni, emelgetni a súlyos betegeket. Így telt el közel egy hét.

Egy napon loholtak értem. A százados úr hivat.

- Ide hallgass, Jack Andrews! Holnapután délelőtt intézd úgy a dolgodat, hogy feltűnés nélkül kisétálhass a kórház kapuján. Az a fontos, hogy az őrségnek fel ne tűnjön, velük szóváltásba ne keveredj. Lódíts valamit, nem féltelek, elég nagy hóhányó vagy. Namármost - folytatta -, a lovamat valamilyen ürügygyei kihozom az istállóból, és a hátsó kiskapunál levő fához kötöm. Nyald ki magad, legyen katonaformád, és nyugodtan végiglovagolhatsz a táboron, azt fogják gondolni, megint futár vagy. És imádkozz, nehogy beleakadj Stone tábornokba, a főparancsnokba, illetve azokba, akik jól tudják, hogy nem lovagolgathatsz kedvedre. Ha elcsípnek, én nem vállalok semmit, miattam akár főbe is lőhetnek. Így is éppen eleget kockáztatok miattad. Csak azt tudnám, miért.
- Én tudom, százados úr.
- Nem vagyok rá kíváncsi! - kiáltott rám dühösen

az orvos. - A lovamat pedig küldd vissza valakivel, nincs kedvem még meg is fizetni az árát. - Hova mész innen? - kérdezte egészen más hangon.

- A Fehér Házba, az elnök úrhoz.

- Teljesen felesleges, hogy az én szerepemet megemlítsd. Úgyis mindent letagadok, és téged kóros hazudozónak nevezlek. Nem is vagy egyéb az elmebajos bikatörténeteddel!

- Esküszöm, hogy azt álmodtam. És csak azért mondtam el, mert éreztem, hogy még hasznomra lehet, ha bolondnak néznek.

- Jó. Eriggy a fenébe - mondta most már megenyhülve, egy kis mosollyal az orvos. - Aztán vigyázz! Három nap, az csak három nap, nem hosszú idő. De

iszonyúan soknak érzed, ha tudod, hogy a harmadikon dől el a további sorsod.

Eleinte fenemód fönnhordtam az orromat. Nagy hóhányónak, mindenféle hájjal megkent hazudozónak nevezett az orvos, ami akárhogy nézzük is, annyit jelent, hogy nem a csizmaszárban hordom az eszemet. De aztán igen hamar kornyadozni kezdtem. Mivelhogy egyetlen árva hazugság sem jutott eszembe.

És múlt az idő! Mint a veszett fene. Én pedig készültem a szökésre. Kisuvikszoltam a bakancsomat, kifényesítettem a gombjaimat, kipucoltam a foltokat a nadrágomból meg a zubbonyomból, még ki is vasaltam volna, ha egy ilyen tábori kórházban a vasaló rendszeresítve lett volna.

Kérdezte is az egyik pajti:

- Mi az, Jack? Bálba készülsz?

- Nyavalyát! - legyintettem én. - Meg akarok szökni, nem festhetek úgy, mint egy ágról szakadt csavargó.

Az meg röhögött, hogy milyen vicces fiú is vagyok én. Nekem annál kevésbé volt kedvem vigyorogni.

És elkövetkezett az a bizonyos nap. Nem halaszthattam tovább a dolgot. Már csak azért sem, mert a századosom megjelent az udvaron, és amikor elhaladt mellettem, jelentős mozdulattal tudtomra adta, hogy a kiskapu mögött, odakint vár a lova.

A kiskapu... Az lett volna az álomszép! Kisétálni a kiskapun. Megnéztem én azt alaposan. De hiába! Akkora lakat volt rajta, mint az öklöm. És még kívülről is be volt drótozva. Azért is nem állt előtte őr se belül, se kívül.

Most mit csináljak? Én, a nagy hóhányó, aki úgy hazudik, mintha könyvből olvasná?

Fogtam egy vödröt, és szép komótosan megindultam a főkapu felé.
Az őr, persze, megállított:
- Állj!
Megálltam.
- Hova mész? - kérdezte a fiú.
- Megszököm - mondtam én. Mivel semmiféle jó hazugság nem jutott eszembe, az igazat mondtam.
- Gondolhatod, hogy nincs kilépési engedélyem. Ezt a vödröt azért cipelem, hogy téged megtévesszelek vele.
Ha fácántollal csiklandozom a talpát, nem röhöghetett volna olyan harsányan. Csapkodta a combját, törölgette a könnyeit, tapogatta a gyomrát. Amikor pedig a lármára odajött a másik őr, és neki is el kellett mondanom szökési szándékomat, az vele nevetett nem kevésbé harsányan.
Néztem őket egy darabig, aztán legyintettem.
- Nem érek rá. fiúk - jegyeztem meg. - A kiskapunál vár a lovam, még elköti valaki. Szevasztok.
Csak ez kellett! Visítottak, nyerítettek, tántorogtak a röhögéstől. Én meg letettem a vödröt.
- Ez most már nem is kell - mondtam, és tovább ballagtam.
Visszanézve még láttam, hogy egymásnak mutogatják a vödröt, és nevetnek, nevetnek...
Megszaporáztam a lépteimet, befordultam a kerítés sarkánál, végighaladtam a kórház kerítésének hosszanti oldalánál, és megint befordultam. Azonnal megláttam azt a fát, amely a kiskapu közvetlen közelében állt. Nekem is úgy földbe gyökerezett a lábam, mint az övé. A fához nem a százados orvos lova nem volt kötve, de még csak egy szamár sem. Ellopták volna?

Az lehetetlen. Háborúban, katonai táborban nem lopnak lovat. Nem történhetett más: az orvos legénye meglátta a lovat a fánál, fogta, és bekötötte az istállóba.

Ló kell. Mégpedig azonnal. Hátha ezek a bolond, röhögő őrök magukhoz térnek, és riadóztatják a kórházat őrző szakaszt.

Az istálló nem volt messze. Az egészségügyi szekerek lovait tartották itt és napközben az orvos lovát. Beléptem, és elkiáltottam magam:

- A százados úr legénye itt van?

- Nincs - válaszolta egy idősebb katona, bizonyára az istállómester. - Mit akarsz tőle?

- A százados úr kéreti a lovát - mondtam.

- Én nem hagyhatom itt az istállót, egyedül vagyok.

- Nem baj. Odavezetem én!

- Ott áll hátul a boxban. Vidd.

Mint a mesében.

Rohantam hátra. Be a boxba. Le a kötőféket. Föl a szerszámot! Föl a nyerget!

Szerszámoztatok már föl hátaslovat? Ha nem, sejtelmetek sincs róla, hány szíj, hány csat van azon az átkozott szerszámon! És nem mindegy, hogyan húzod meg azokat a szíjakat. Ha laza, lefordulhat a nyereg, ha szoros, vágja a lovat. Mindennek úgy kell állnia, mintha ráöntötték volna.

Haj, pedig de drága volt az időm! Mégse mertem kötőféken elvezetni a lovat, mert az istállómester rögtön gyanút fog.

Na de végre ott állt a ló teljes díszben. Indulás!

És kivel találtam szemben magam? Az orvos tisztilegényével.

- Hát te meg hova mész azzal a lóval?

Megint nem jutott eszembe jobb, mint az igazság.
- Washingtonba, pajtás.
- Meggyógyultál?

Erre azt válaszolhattam volna, hogy meg. Viszont lelki fülemmel már hallottam is a következő kérdést: „És a ló? Mi közöd a százados úr lovához?" A hazugságból mindig baj van: egy soha nem elég belőle. Csak az olyan hazudjon, aki bírja szusszal. Mivel én nem bírom, megint csak megelégedtem az igazsággal.

- Az igazság az, pajtikám, hogy szökésben vagyok. Van ugyan lovam Washingtonban, addig beérem a százados úréval. De ígérem, hogy visszaküldöm.

A legényke nem nevetett. Abból a fajtából való volt, akit úgyszólván képtelenség felderíteni.

- Szóval szökés és lólopás. Az ilyesmiért hadbíróság elé állítják a katonát a háborúban.

- Csak tréfáltam - tettem a vállára a kezemet. - Tudod, ugye... - kezdtem, de az istállómester odalépett.

Akkor döbbent belém, hogy neki azt lódítottam, hogy a lovat az orvoshoz kell vezetni. Pillanatokon belül kiderül, hogy mindkettőjüknek mást-mást mondtam, és...

- Gyerünk a százados úrhoz - mondtam határozottan. Azzal fogtam a kantárszárat, és indultam kifelé. A legény szorosan a nyomomban.

Az istállómestert tehát sikerült leráznom. De mit kezdjek ezzel a komor fickóval?

Nem messze az istállótól megállítottam a lovat, és odaintettem a legényt. Titokzatosan a füléhez hajoltam:

- Már az előbb kezdtem mondani, de jött az istállómester, és nem tartozik rá. Neked elmondom, de...

- felemeltem a jobb mutatóujjamat, és az ajkaimra tettem.
A fickó bólintott. Ez már ínyére való dolog volt.
- Tudod, ugye, hogy én a Fehér Ház futára voltam. Kiképzésre vezényeltek a táborba. Most egyenesen Lincoln elnökhöz megyek. Világos?
Bólintott megint, de láttam, hogy még nem teljes meggyőződéssel. Ezért hozzátettem a mondókámhoz:
- Mit gondolsz? Kiengedett volna az őrség, ha nem hivatalos dologban járok? Titkos és hivatalos dologban!
- Oké, eriggy - mondta a legény. - Vigyázz a százados úr lovára, mert ha valami baja lesz, letöröm a derekadat.
Nem volt rossz ló a doktoré, de közel sem jött az én kis paripámhoz! Mindazonáltal kellemes dolog volt megint nyeregbe ülni. Szabadnak éreztem magam, bár tudtam, hogy még korántsem vagyok az.
Stone tábornok és McClellan parancsnokságát messzire elkerültem, de így is megeshetett volna. hogy beléjük botlom. Különösen a főparancsnok volt veszélyes, hiszen az úgy járt-kelt álló nap. mintha be lett volna sózva.
Húsz perc könnyű ügetés után rásuhintottam a lovamra, és szóval is megkértem, hogy siessen egy kicsit. Akkorra mögöttem volt a tábor. Most már csak az lett volna veszélyes, ha Washington felől szembejön McClellan.
Washingtonban már otthon éreztem magam. Nem is siettem, hanem szép lassan poroszkáltam: mindent és mindenkit látni akartam. Úgy éreztem magam, mint a börtönből szabadult rab, hiszen tulajdonképpen nem is voltam egyéb.
Első utam a Fehér Ház istállójához vezetett.

- Nini! Jack Andrews! Visszavezényeltek? - Ezzel fogadott a kis lovászgyerek, aki a Fehér Ház elé érkező vendégek lovát szokta elvezetni, mármint azokét, akik hosszabb időt szándékoztak tölteni az elnöknél vagy valamelyik elnöki hivatalban.
- Visszavezényeltek?
- Az igazság az, kis pajtás - válaszoltam neki -, hogy magam vezényeltem vissza magam.
- Megléptél? - ámult el a fiú.
- Meg. Sőt elkötöttem az egészségügyi orvos százados lovát is. Mivel azonban nem örülnék neki, ha igazi lótolvajnak nézne, már csak azért se, mert rendes tag, szeretném, ha jól megabrakoltatnád, megitatnád ezt a derék négylábút, és visszavinnéd neki még ma délután. Én nem mehetek, mert ott marasztalnának.

És mi történt? Először tágra nyílt szemmel hallgatta, amit mondtam, aztán meg hangosan nevetett. Az ördög se hitte volna, hogy ilyen tréfás fickó vagyok.

Beballagtam a titkárságra. Gondoltam, megpróbálok szót érteni Hayvel vagy Nicolayvel. De erre nem került sor. Amint megláttak, Hay máris felpattant a székéről, és be a Favágóhoz. Az meg jön ki vele együtt.

- Hallod-e, Jack fiam - azt mondja. - Te aztán alaposan megvárakoztattál bennünket. De hát meg se kérdezem: valóban te voltál az a lórúgta pofájú szörnyeteg, aki mezítláb betántorgott a főparancsnokhoz? Seward, a külügyminiszter meglátta és megértette a kacsintásomat, el is mondta az elnöknek. Ezek után majd azt mondhatnám, hogy az egész Fehér Ház úgy várta a megérkezésemet, mint a Messiást. Mivelhogy

azonban nem jöttem, már-már azt hitték, hogy Seward álmot látott ébren a nagy izgalomban.

Hát szóval: az Öreg Ábris szépen megfogta a karomat, és becipelt a szobájába, leültetett egy kényelmes karosszékbe, és megkért, hogy apróra meséljem el neki, mi és hogyan történt.

Behívta Nicolayt is, amint kiderült, mibe vágtam a fejszémet, és attól kezdve ketten hallgattak, mintha csak én lettem volna maga aranyszájú Szent János.

- Rossz lehet ennek a Stone tábornoknak a lelkiismerete - mondta végül az elnök.

- Én inkább arra szavazok, elnök úr - jegyezte meg Nicolay -, hogy Mr. Malcom Ives nem annyira újságot, mint inkább jelentéseket ír, nevezetesen kémjelentéseket. Igazán ideje lenne... - Nicolay elhallgatott, mert a Favágó magasba emelte mutatóujját.

- Mindent a maga idejében. Magát kértem meg, hogy a végjátszmát dolgozza ki. Bízom a Nicolay-féle precizitásban. Tartsuk magunkat a tervhez.

Nagyon bamba képet vághattam, mert az Öreg Ábris elnevette magát:

- Ez a fiatalember úgy ül itt, mintha kínaiul beszélnénk. Pedig megérdemelné, hogy beavassuk egy és másba. Nagyon, de nagyon jó szolgálatot tett nekünk. És nem is minden kockázat nélkül. - Megcsóválta a fejét és elgondolkodva tette hozzá: - Hogy egyesek mit meg nem engednek maguknak!

Akkor aztán kiküldte Nicolayt, és a lelkére kötötte, hogy senkinek sincs itt. Velem akar beszélgetni.

- Fontos dolgokat akarok elmondani neked, és fontos dolgokat szeretnék megtudni tőled, arról nem is szólva, hogy el kell döntenünk, mi történjék veled. - Így kezdődött hosszú beszélgetésem az Öreg Ábrissal, és mondhatom nektek, hogy élmény volt.

Azt mondja nekem a Favágó, hogy én tulajdonképpen aranyat érek, mert közvetlen közelből láttam a déliek sáncait.

- Ez igaz, elnök úr - bólintottam én. - Mármint az igaz, hogy közvetlen közelből. De sáncokról ott szó sincs.

Nagyot néz a Favágó, és kérdőn emeli magasba a kócos szemöldökét. Én meg folytatom, ha ennyiből nem érti.

- Közönséges, vesszőből font kerítés mögött táboroznak azok. Nem is nagyon magas a kerítés, a válluk, fejük kilátszott mögüle, ahogy jöttek-mentek.

- Úgy látszik - jegyezte meg az elnök -, nagyon bíznak a nehéztüzérségükben. - És mindjárt elmondta, hogy amióta McClellan átvette a Potomac-hadsereg főparancsnokságát, állandó köztük a vita. A főparancsnok mind több és több embert követel, pedig már háromszor akkora a hadsereg, mint a Bull Run menti csata napján volt, nem is szólva a felszereléséről. De hát McClellan úgy védekezik, hogy kevés hat körte kilenc medvének.

Már említettem, hogy a megfigyelők álló nap a fák tetején meg egyéb magas építményekben gubbasztanak és írják amit odaát látnak.

Csak most - talán még nem nagyon későn - tudtam meg, hogy McClellan ezekkel a jelentésekkel traktál-

ja a Favágót. Azt állítja, hogy a déliek kétszer annyian vannak, mint a mieink.

- Elnök úr! - szólaltam meg végre én is. - Ismerik a főparancsnokot odaát?

A Favágó rám nézett, aztán nagyot pattintott az ujjával.

- Téged aztán nem kőbölcsőben ringattak, fiam! - mondta. - Bizony ismerik. Méghozzá nagyon jól. Hiszen Beauregard tábornok, aki a Potomac-hadsereggel szemben álló déli hadak vezére, a West Point akadémia parancsnoka volt. Ez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy McClellan a diákja volt, ő meg az igazgatója, lehet, hogy a tanára is. Ha pedig ismerik... Te mit gondolsz, Jack Andrews?

- Tudják, hogy szeret számolni, hát áprilist járatnak vele. Azok az ágyúk is... - mondtam és legyintettem.

- Az ágyúk? - nézett rám a Favágó érdeklődéssel. - Mit tudsz az ágyúkról?

- Azt, elnök úr, hogy azok el nem sülnek a világ végéig sem, igaz, azt szokták mondani, ha isten akarja, a kapanyél is elsül.

- Arra válaszolj, Jack Andrews - kiáltotta az Öreg Ábris, és most láttam először izgatottnak, mióta csak megismertem -, miféle ágyúk azok!

- Játékágyúk, elnök úr. Fatörzsek. Az a végük, amelyik kikandikál a sövény mögül, feketére van mázolva, meg persze ott, ahol elfűrészelték, hogy csőtorkolatnak látsszék.

- Biztos vagy benne?

- Vagy 150 lépésnyire megközelítettük a déliek állásait, igazán jól lehetett látni. Különösen akkor, amikor fölébredtem, és alaposan szemügyre vettem

mindent. De hát elnök úr is meggyőződhet a saját szemével, ha akar.

- Már megtettem. Fölmásztam egy megfigyelőtoronyba. A tábornok messzelátójával néztem, de ágyúnak láttam azokat a játékokat.

- Mert a megfigyelőállások nagyon messze vannak, elnök úr. A legjobb messzelátó se hozza elég közel az ágyúkat.

- Hát akkor? Hogyan láthatnám saját szememmel? Vagy azt tanácsolod, hogy én is ránduljak ki a Ball's Bluffhoz?

- Arra gondoltam, hogy elnök úrnak van akkora szava, hogy kölcsönkapjon a csillagvizsgálóból egy kisebb távcsövet. Azzal aztán úgy megnézhet mindent, mintha kartávolságra lenne. Néztem már én olyanba, fel volt állítva Springfieldben, a vásáron. Adtam is érte 50 centet, de megérte.

Az elnöknek csudára tetszett a dolog, mindjárt ki is ment a titkárságra, és elújságolta a titkároknak, mi mindent tudott meg tőlem. Azt láttátok volna, gyerekek, hogyan örültek! Én nem tudom, a katonák folyton hurrázzák ezt a McClellant, de itt a Fehér Házban, engem is beleértve, nem állhatják. Később maga Nicolay hurcolkodott ki két napra az egyik domb tetejére, és ott üldögélt éjjel-nappal. Éjjel azért, mert gyanítottam, hogy az a bizonyos két ezred, amelyik minden reggel bevonul a déliek táborába, éjjel masírozik ki onnan. Mármost igaz, hogy éjjel sötét van, és távcsővel csak a holdat meg a csillagokat lehet látni, hiszen azok fényesek. Csakhogy már jócskán ősz volt. A katona őrségen fázik, mint a fészkes fene, őrtüzet gyújt, hogy meg ne gémberedjen. Akik az őrtüzek mellett elhaladnak, jól láthatók a távcsövön keresztül. Mivel pedig ezek az éjszakai séták messze a mi ellen-

séges vonalainktól történtek, és menetgyakorlatszámba mentek, a parancsnokok megengedték a dohányzást. Lehetett látni, amint a sok-sok száz izzó cigarettavég végighullámzik a déli táboron, majd dél felé vonul, hogy belevesszen a sötét éjszakába.

Beszélhetett aztán McClellan tábornok, amit akart, az Öreg Ábris többet tudott az ellenségről, mint ő. De azért nem szólt ám neki azonnal! Megvárta a kellő pillanatot. De az jóval később történt.

Tény, hogy az Öreg Ábrisnak nagyon megfeküdte máris a gyomrát a Kis Mac, aki csak követelődzött, szemtelenkedett, és esze ágában sem volt, hogy támadjon. Azt kérdezitek, miért nem küldte a pokolba? Én is ezt kérdeztem. Azt válaszolta, hogy azért nem, mert akinek isten a barátja, az könnyen üdvözül. A Kis Macnek is majdnem isten a barátja: a hadügyminiszter. Az milliomos. Már a háború előtt is az volt, de most még inkább az. Mondják, hogy már eddig legalább újabb két millióval vastagabb lett. Viszont nem lehet lakat alá tenni, mert akkor a barátai, a pennsylvaniai acélgyárosok megorrolnak a Favágóra, és nem szállítanak acélt meg puskát meg mindent, ami egy háborúhoz kell.

Mi a fészkes fenének elnök az ilyen elnök, ha egyszer nem teheti azt, amit akar? Márpedig nem teheti. De azért lett elnök, mert van sütnivalója, méghozzá nem is kevés. Sőt, van neki olyan titkára, aki pontos, mint egy szorzótábla. Ami unalmas ugyan, de megbízható.

Még mielőtt én mindent kiszagoltam volna, elkészítették a haditervüket. Ez volt az az érthetetlen dolog, amivel példálództak, mielőtt az Öreg Ábris leült volna értekezni velem. Most pedig, hogy sok minden lényegeset megtudtak tőlem, sőt még azt is kitalál-

tam, hogyan lehetne megbizonyosodni a dolgokról, megkezdték a sakkjátszmát.

- Tudsz sakkozni, fiam? - kérdezte a Favágó. Bólintottam, ő folytatta: - Tehát tudod, hogy sokszor a végjátékban dől el a játszma sorsa, amikor már csak néhány bábuja van mindkét játékosnak. Valahogy olyasféleképpen fogom én megmattolni McClellant. Ő a király, Stone tábornok a bástya, Malcom Ives a huszár és Cameron hadügyminiszter a vezér. Először is sakkot adok a Kis Macnek - folytatta az Öreg Ábris. - Azt fogom neki mondani, persze kellő ünnepélyességgel és több vezető jelenlétében, hogy ha ő nem akarja, vagy nem tudja használni a Potomac-hadsereget, adja kölcsön. Ez bizonyára nyugtalanítani fogja. A második lépéssel kiütöm a vezért. Menesztem Cameron hadügyminisztert, a Kis Mac legerősebb támaszát.

- Mit szólnak majd ehhez a pennsylvaniai acélgyárosok? - csúszott ki a számon.

- Jó kérdés! Nyílt levélben teszem közzé, hogy Cameron többszöri kérésére történik az elmozdítása. Ha pedig ezt valaki nem hinné el, annak maga Cameron megmutathatja a neki szóló magánlevelemet. Ebben felkérem, hogy legyen nagykövet Oroszországban, ami hallatlanul fontos poszt, hiszen Oroszország támogat bennünket Angliával és Franciaországgal szemben. Érted? - Bólintottam. - Ezután - folytatta az elnök - megint haditanácsot hívok össze, most már nyomatékosan követelem a hadműveletet a Potomac-fronton. A tábornok kénytelen lesz igent mondani, hiszen nagyon védtelen és bizonytalan lesz a „vezér" nélkül. Aztán pedig kinevezem hadügyminiszternek Stantont.

- Éppen őt? - képedtem el én.

- Azt hiszed, Jack Andrews, hogy nem lesz jó hadügyminiszter? - kérdezte a Favágó.

- Nem tudom én azt megítélni, elnök úr, nem vagyok olyan művelt, nem értek ezekhez a magasabb dolgokhoz. De hallottam egyet-mást erről a Stantonról.

- Mégpedig?

- Hát azt, hogy McClellan tábornok, amikor meg akart pucolni elnök úr meg a szenátorok elől, akik a támadást firtatták, Stanton házában bújt el, és ott számolta az ellenséget.

- Az igaz - bólintott az elnök -, hogy Stanton Mc Clellan ügyvédje volt a békeidőkben. Onnan az ismeretség. Ez azonban nem jelent semmit. Biztos vagyok benne, hogy rendet teremt abban az istállóban, amit Cameron csinált a hadügyből.

- Ezt elnök úr jobban tudja - mondtam. - Én meg azt tudom jobban, hogy Mr. Stanton... - Megakadtam. Nem akartam idézni Stanton szavait, de aztán kivágtam magam. - Egyszóval, Mr. Stanton tiszteletlenül beszélt elnök úrról.

- Azt is tudom - nevetett Lincoln. - Fura gorillának szokott nevezni. Annyi baj legyen! Különben is: valljuk meg őszintén, van ebben némi igazság. A ruha mindig úgy lóg rajtam, mintha rám lenne aggatva. Hiába: az úristen túl hosszú végtagokkal vert meg.

- Akit szeret az ember - mondtam én mérgesen -, azt nem ócsárolja! Márpedig aki elnök urat nem szereti, az a mi ügyünket se szereti.

- Te nagyon fiatal vagy még, fiam, azért gondolkodol ilyen végletesen - mondta az elnök, és úgy nézett rám, mintha valóban a fia lennék. - Tudod - folytatta -, ez a Stanton se leányálom. Vastag szemüveget hord, rossz formájú, zsákszerű emberke. A legvicce-

sebb az, hogy ő tényleg majomra emlékeztet. Így aztán mindenkire haragszik egy kicsit, aki csak valamivel különbül fest, mint ő. Viszont vannak jó tulajdonságai. Kemény fickó, igen rámenős. És becsületes. Amellett reggelente veszi a szatyrot, és maga megy a piacra vásárolni. Tudja, hogy milyen az élet. És az nagyon fontos háborúban.

- Biztos benne, elnök úr, hogy Mr. Stanton a mi szekerünket tolja?

- Majdnem. Megsúgták nekem, hogy amikor megtudta, mik a terveim vele, ezt mondta: „Hadügyminiszter leszek az Öreg Ábris mellett, vagyis az Egyesült Államok igazi elnökévé fogom tenni. Kényszeríteni fogom McClellant, hogy vagy harcoljon, vagy mondjon le." Jó program, mi? - nevetett az elnök. Aztán komolyra változtatott hangon így szólt:

- Most figyelj, Jack fiam, ez tetszeni fog neked. A sakkjátszmában ezután következik Stone tábornok és Malcom Ives letartóztatása. Ezt követi az 1. számú elnöki hadparancs kiadása. Ebben közlöm tábornokunkkal a határidőt, ameddig elő kell készítenie az Egyesült Államok haderejének általános támadását.

A Favágó elhallgatott, és várakozóan nézett rám. Én pedig kiböktem:

- McClellan tábornok úr erőszakos ember.

- Tudom - bólintott az elnök. - Biztos vagyok benne, hogy kézzel-lábbal kapálódzni fog, sőt abban is, hogy árulkodik majd rám a nagyipari hatalmasságoknak, akiknek ő az embere, nem pedig én. És akkor én majd szépen engedek egy kicsit, mert tudom, hogy van egy adu a kezemben. Vagy maradjunk a sakknál: egy gyalogot be tudok masíroztatni McClellan alapvonalára, és lehet, hogy vezér lesz belőle.

A mondat végét olvassátok el még egyszer. Nekem

akkor nem ütött szeget a fejembe, egyszerűen sakk-kifejezésnek tekintettem. Pedig az Öreg Ábris nagyon érti a csűrést-csavarást, mint mondtam, fiskális. Volt ennek a mondatnak más értelme is. Hamarosan rájöttem, hogy mi.

- Tessék már megengedni egy kérdést, elnök úr!
- Kérdezz, fiam, azért ülünk itt együtt.
- Miért mondta el mindezt nekem, elnök úr? Nekem, aki nem vagyok se miniszter, se tábornok, sem egyéb előkelőség.
- Mert valami igen fontosat akarok rád bízni, fiam - válaszolta az Öreg Ábris. És hozzátette: - Az a körülmény, hogy megkérdezted, mutatja az alkalmasságodat.

Nézzem meg, mondta, hogy akit ő kiszemelt új főparancsnoknak, megfelel-e, alkalmas-e. Jó, mi? Én, Jack Andrews, a szökésben levő közlegény, aki, akárhogy is vesszük, csak egy illinoisi suttyó; nemrég még az volt az egyetlen tudománya, hogy almozott a jószágnak. Most meg: én válasszak főparancsnokot. Ezt nem vállalom! Meg is mondtam, persze finoman és udvariasan.

- Hallgass ide, Jack Andrews - mondta a Favágó. - Neked innen amúgy is el kell tűnnöd, hiszen katonaszökevény vagy. És még eltelik elég hosszú idő, mire Stone tábornok meg az a melák firkász lakat alá kerül. Addig téged itt a Fehér Házban megenne az unalom. Meg aztán nem szülne az jó vért, ha kiderülne, hogy a becsületes Öreg Ábris segít megszegni a katonai reglamát. Márpedig biztosan híre járna, hiszen itt állandóan jönnek-mennek a katonák, és jól ismerik a képedet futár korodból. Arra gondoltam, hogy még ma szeded a sátorfádat, és a nyugati frontra utazol. Megkeresed Halleck tábornok csapatait, és a levelem-

mel jelentkezel Grant ezredesnél. Tőle majd megkapod a beosztásodat.

- És ott mi lesz a feladatom, elnök úr?

- Semmi különös, Jack. Egyebet nem kívánok tőled, csak azt, amit itt is megtettél. Jó alaposan nyisd ki a szemedet meg a füledet, és ha legközelebb megint találkozunk, mindent elmesélsz nekem Grant ezredesről. Megegyeztünk?

Ti mit válaszoltatok volna?

Kerestetek már tűt a szalmakazalban? Ha még nem, igazán sejtelmetek sem lehet róla, mit álltam ki, amíg rátaláltam Grant ezredes dandárjára. Mert „nyugati front" tulajdonképpen nincs. Ha valamennyi északit, beleértve a nőket, gyerekeket, sőt a csecsemőket is, sorbaállítanánk, hogy védjék a nyugati államainkat, tehát hogy őrt álljanak a déli határon, a tizedére se jutna ember. Front? A Potomac-hadsereg meg Beauregard vele szemben álló déli csapatai között legalább egy ócska sövény húzódik játékágyúkkal. De itt? Nincs itt, csak a végtelen semmi. Hálát adhat az úristennek a Kis Mac, hogy nem errefelé parancsnok! Itt aztán nem szórakozhatna kedvére a latrinákkal!

No de, hogy az elején kezdjem... Másnap indulnom kellett. De hogyan? Első gondolatom az volt, hogy lovon. De megnéztem a térképet; mindjárt láttam, hogy annál nagyobb őrültséget el sem követhetnék. Kérlek szépen benneteket, ti is nézzétek meg a térképet, rögtön megértitek, hova a pokolba is kellett nekem bevonulnom szolgálattételre.

Keressétek meg Cairo városát, és hogy könnyebben megtaláljátok, mindjárt elárulom, hogy nem Washington környékén van, hanem a Mississippi mellett, ahol az Ohio beleömlik. Valahol ott kellett megtalálnom Grant ezredest.

Jó. Megyek vonaton, ezen már ne múljék. Hanem

a lovam. Azt mégse hagyhatom itt! Igaz az is, hogy el se vihetem. Hogy jön ahhoz egy magamfajta koszos újonc, hogy lova legyen?! Végre is hatszáz mérföldnyire az Öreg Ábristól mi más lehetek, mint egy a koszos újoncok közül? Hacsak... Hiszen viszem az Öreg Ábris levelét! Azt persze nem tudom, mi áll benne. Ő nem kötötte az orromra, én meg nem kérdeztem. Minden tiszteletlenségnek van határa!

Utaztatok ti már 1000 mérföldet vasúton, ló társaságában? Ami a tekervényes vasútvonalakon 1500 is megvan?! Nem kívánom nektek. Az ember leszáll, felszáll, átszáll, várakozik. Ha van mit ennie, eszik, ha nincs, nem eszik. Ivás nélkül is kibírja hosszú ideig. A ló - egészen más. Az olyan, mint valami balerina. Azt folyton pátyolgatni kell. És csak akkor tudod felvezetni a vagonba, ha kapsz vagont, és ha van az állomáson rézsútos dobogó, amin felmegy, és van valaki, aki veled együtt odacipeli azt a dobogót. Ami mellesleg olyan nehéz, hogy még a magamfajta kemény legény is csillagokat lát tőle. Gerendákból van a váza és háromujjnyi deszkákból a teteje.

Azt mondják, a pénz beszél. Az Öreg Ábris gondoskodott róla, hogy a lovammal együtt ne szenvedjünk szükséget. Csakhogy én farmergyerek vagyok: jól tudom, hogy a gazdag pénzzel, a szegény ésszel megy előre. Meg aztán nincs könnyebb a teli erszénynél, szívesen cipelem én azt! Ha lehetett, megtakarítottam a kiadást.

Tehetek én róla, hogy szeretik az Öreg Ábrist? Amikor megtudták, hogy futára vagyok, az ölükben hordoztak, és el nem fogadtak volna tőlem egyetlen megveszekedett centet sem.
Odaértem, fiúk, ez a lényeg.

Grant ezredes elolvasta a Favágó levelét, aztán végignézett rajtam, és megkérdezte:
- Ki vezetett ide?
- A jó szerencse meg a szimatom, ezredes úr - válaszoltam én.
- Miből szimatoltad ki?
- Keréknyomokból, lóganéjból, szemétből. Ha pedig a földön nem volt semmi, néztem az eget.
- Az égen mit?
- Dögevő madarakat. Ahol sok ember, sok állat van, ott mindig kidobnak beleket, más effélét. A dögevő madár követi a katonákat, és köröz a tábor fölött. Láttam a Potomac mellett is.
- Egyszóval te az elnök úr futára voltál?
- Igen, ezredes úr.
- Az nekem is elkelne. De lovat adni nem tudok.
- Van lovam. Magammal hoztam.
- Washingtonból?
- Igenis, onnan.
- Napok óta utazol vele, mi?
- Igenis. És egy fél napja keresgélem az ezredes urat.
- Hadd lássam azt a lovat.
- Jelentem: itt áll a parancsnokság előtt.

Akkor már tudtam, hogy nyert ügyem van. Azt a lovat meg lehet nézni! Egész úton mást se csináltam, mint folytonosan csutakoltam, keféltem, tisztogattam. A szerszámon minden kis veretet kifényesítettem.

Grant ezredes megnézte a lovat. Elismerően bólintott.

- Ez ló! A Fehér Házban minden futárnak ilyen lova van?
- Jelentem: nincs. Ezt én... - megakadtam. De

már akkor semmit sem tehettem, mert az ezredes rámcsapott.

- Ezt te?

Mit volt mit tennem? Az igazat mondtam, mint mindig, ha bajban voltam:

- Ezt a lovat én a Bull Run-i csatában zsákmányoltam.

- Az ellenségtől? - kérdezte Grant ezredes, és szürkéskék szemével majdhogy föl nem nyársalt. Akkor se mertem volna mást mondani, mint a valóság, ha különben erre hajlamos volnék.

- Jelentem, ezredes úr: McDowell tábornok úrtól. Aki maga adta nekem. - És röviden elmondtam futárságom történetét.

- És te elfelejtetted visszaadni?

- Mivel McDowell tábornokot leváltották.

Az ezredes arcán egy kis mosoly futott át, aztán ezt mondta:

- Megéred a pénzedet, annyi szent.

Zsebébe nyúlt, kivett onnan egy plajbászt meg egy darab papírt. Sebtében ráírt valamit.

- Vidd ezt a parancsot Smith ezredeshez. Ott táborozik a domb túlsó oldalán. Azonnal hozd a választ.

- Igenis - mondtam én. Összekattintottam a csizma sarkát, nyeregbe pattantam, és máris indultam. Tudtam, hogy vizsgázom, hát nagyon igyekeztem.

A csizmámon nem volt csak egy kis rövid szárú, gömbben végződő sarkantyú. Jobban szerettem én a lovamat, semhogy éles sarkantyúval kínoztam volna. (Láttam, hogy megnézte jól az ezredes a lovamat a hasa alatt. Ért hozzá, az szent!) Most is: éppen csak hogy megnyomtam a hasát, máris vágtába kezdett, Örült, hogy végre futhat a hosszú, kényszerű vonatozás után.

Mit gondoltok, mi állt a cédulán? Ez: „Hogy tetszik magának ez a fickó?" És mit gondoltok, mit írt Smith ezredes a cédulára? Ezt: „A szeme se áll jól. De a lova príma. Vajon hol lehet ilyen lovat lopni?"

Tudjátok, mi tűnt fel nekem? Nem az, hogy van kedvük tréfálni! Hanem az, hogy a dandárparancsnok ezredes, az alárendeltje is ezredes. Furcsa. Lesz itt mit kideríteni.

- Hat és fél perc - mondta Grant ezredes. - Nem rossz idő. Egyelőre a lovadra való tekintettel futár maradsz. Ha megbecsülöd magad, tartós lesz ez a beosztás.

Látszólag, ugye, nem változott semmi. Bezzeg!

Először is: hogy lehet egy dandárparancsnok csak ezredes? Máshol legalább vezérőrnagy.

Kiderítettem. A katonák mindent tudnak. Isten a megmondhatója, honnan, kitől, de mindent. Csak kérdezni kell tudni. Én meg igazán kérdezhettem, hiszen tökúj voltam itt a nyugati fronton. Hoci-nesze alapon én meg elmondtam nekik, mi a dörgés a Potomac-hadseregnél. Ez különben nagyon is érdekelte őket, nemcsak azért, mert ott volt Washington tőszomszédságában, hanem azért is, mert időközben kinevezték McClellant főparancsnokká, a köszvényes Scott tábornokot pedig nyugdíjba küldték. Mondhatom: furcsán sakkozik az Öreg Ábris. Ő tudja! Biztosan nem ment másképp a dolog, hiszen a Kis Macnek tényleg isten a barátja. És nem is egy.

De hát Grantról akartam elmondani, amit megtudtam.

Amikor megkezdődött az önkéntesek toborzása, a kormányzók azt se tudták, hova kapkodjanak tisztek után. Valakinek kellett vezetni a századokat, ezredeket, dandárokat! Illinois kormányzója is fűt-fát meg-

kérdezett, kit tudnak ajánlani. Mondták neki, hogy St. Louisban bőröket árul valaki, aki elvégezte a West Point akadémiát. Neve: Ulysses Grant.

- Szívesen elvezetnék egy ezredet - mondta Grant -, habár nemigen van ma az Egyesült Államokban, aki ennyi embert vezényelni tudna. Ez alól magam sem vagyok kivétel.

- Márpedig - mondta a kormányzó - én nem egy, nem is két ezred parancsnokává akarom tenni, hanem dandártábornokká.

- Tábornokká? Azt még előbb ki kell érdemelni, kormányzó úr.

Régen volt, de még emlékeztek a beiktatására. Jó heccnek indult. Kajla kalapban, kitérdesedett nadrágban jött a frontparancsnok mellett, mint valami kutyarágta civil. Más sem kellett a katonáknak. Először halkan, majd mind hangosabban viccelődtek. Aztán egyszerre valamelyik elrikkantotta magát:

- Halljuk a parancsnokot! - Tíz másodperc múlva bömbölt az egész ezred.

Grant akkor felemelte a kezét. Csend lett. Feszült figyelem, milyen beszédet fog tartani.

- Mindenki vonuljon a körletébe. Végeztem!

A következő napokban várták a kiáltványt, vagy a napiparancsot. Hiába várták. Grant ezredes csak sétált a táborban. A lustákat és azokat, akik visszapofáztak, őrségre osztotta be. Azoknak, akik reggel elkéstek a sorakozóról, álló nap a cigányok muzsikáltak a hasukban, mert csak a nyálukat nyelhették. Hamarosan olyan rend lett, hogy még!

A mostani dandárparancsnok már egyáltalán nem hasonlított a kezdeti ezredparancsnokhoz. Az igaz, hogy most is elég ágrólszakadtnak látszik, de már mindenki megszokta. Ez nem az a fajta parancsnok, aki

ügy feszít mint McClellan. És nem is üti bele mindenbe az orrát. A kiképzést rábízza a beosztott tisztekre, azt mondja, azok jobban értenek hozzá, ő inkább tanul meg gondolkodik.

Tényleg vannak könyvei, mindenféle hadi tudomány. Belepillantottam, de nem értettem belőlük egy kukkot se. Igaz: én nem végeztem katonai akadémiát, és nem voltam harminckilenc közül a huszonegyedik. Mert ezt is tudják. Mint ahogy azt is, hogy McClellan tábornok évfolyamelső volt. Biztosan azért, mert jól tudott számolni.

Ami azt illeti, itt is vannak hívei a Kis Macnek. Azok arról is tudnak, hogy valami katonai küldöttséggel Európában is járt, és kitalált egy jófajta nyerget, most is azt gyártják a hadseregnek. Lovagolni Grant ezredes is tud. A Kis Mac peckesen ül a lován, Grant meg úgy, mintha oda lenne nőve a nyeregbe. Azt mesélik, hogy akadémista korában akkora akadályt ugratott át, mint amekkora én vagyok. Ez talán ma is ugratási csúcsnak számít. De ennél még különbeket is tudott. A mexikói háborúban vad lövöldözés közepette vágtatott a lőszervételező helyre, úgy, hogy a ló egyik oldalára húzódott le, mint a komancs indiánok. Persze, könnyű volt neki, gyerekkorában ő legeltette apja lovait, már akkor úgy megülte szőrén a lovat, mint más nyeregben sem. Volt ideje meg alkalma, hogy megtanulja.

Ennyit tudtam meg róla melegében. Át sem gondoltam igazán, amikor az ezredes behívott magához.

- Te a Bull Run-i csatában is futárszolgálatot teljesítettél?

- Igen is, meg nem is, részt is vettem a csatában, nem is. - Ezt válaszoltam, de gyorsan hozzátettem: - Már ez olyan csata volt, parancsnok úr.

No aztán töviről hegyire el kellett neki mondanom, amit tudtam. Ő hallgatta, időnként feltett egy-egy kérdést: egyikre tudtam válaszolni, a másikra nem. Közben firkálgatott egy papírlapra.

- De kár - mondta kis idő múlva -, hogy a Ball's Bluff-i vállalkozásban nem vettél részt, illetve nem te vagy az, aki részt vett ugyan, de visszajött.

- Jelentem, ezredes úr - vigyorogtam -, éppen hogy az vagyok. Hiszen azért kerültem ide.

Azt láttátok volna, milyen izgatott lett az ezredes! A legkisebb részlet is érdekelte.

Hanem hamarosan kiderítette, hogy ott valami óriási disznóság történt. Nekem veszettül viszketett a nyelvem, de tartottam a szám. Nem volt felhatalmazásom az Öreg Ábristól, hogy Grant ezredesnek előre elmondjam, mi fog történni a jómadarakkal. Viszont a tüzérség meg az a gondolatom, hogy a Kis Mackel odaátról a bolondját járatják, nem volt titok, hát elmondtam.

- Ez biztos? - kérdezte Grant ezredes, és megint azzal a kedves mosollyal nézett rám, mint amikor megérkeztem, de a világoskék szemén láttam, hogy úgy keresztüllát rajtam, mintha üvegből lennék.

- Az ágyúk igen. Az egyiket vagy százötven lépés távolságból láttam. A másik dologhoz meg csak egy kis paraszti ész kell, ezredes úr! Naponta két ezred? Már bocsánatot kérek az egyenes és bárdolatlan szóért, de honnan a pokol kénköves fenekéről vennének ennyi katonát?

- Te nem szereted McClellan tábornok urat. Hogy lehet az, amikor a katonák általában lelkesednek érte?

- Én az elnök urat ismerem közelről, ezredes úr. Már amilyen közelről az ilyen fiatal kölyök egy nagy

embert ismerhet. Tudom, hogy az elnök úr bölcs ember és még jó is. A főparancsnok úr (magam is hallottam egyszer-kétszer) úgy beszél vele, mint a tanító a buta és lusta kölyökkel. Ahhoz nincs jogom, hogy megítéljem McClellan tábornok urat, de ahhoz igen, hogy ne szeressem.

- Az elnök úrnak, úgy látszik, más a véleménye a tábornokról. Kinevezte főparancsnoknak.

- Tetszik tudni, ezredes úr, milyen a politika!

- Hála isten, nemigen tudom - mosolygott Grant.

- Az Öreg Ábris... Elnézést, ezredes úr, de így hívják, akik szeretik. - Grant ezredes bólintott, én meg folytattam: - Egyszóval, az elnök úr istentelenül érti a politikai huncutságot. Ha muszáj, azt is megteszi, amire semmi kedve, de aztán olyan húzás következik, hogy mindenki csak ámul. Tessék türelemmel lenni.

- Bár úgy lenne - mondta Grant ezredes. - Félek, hogy elkésünk. - Aztán intett, hogy mehetek. Ami kellemes volt, mert még nem voltam annyira katona, hogy a „végeztem" vezényszó túlságosan tetszett volna, kellemetlen volt, mert majd lyukat fúrt az oldalamon a kíváncsiság, hogy mi a fészkes fenéről késünk le. De hát nem kérdezhettem meg! Annyira jóban igazán nem voltam még a parancsnokommal.

Hanem minden hamarosan kiderült. Olyan zenebona közepette, hogy felfigyelt rá az egész ország, úgy értem, hogy Észak is, Dél is.

Igazán nem mondhatom, hogy túlságosan sok futkároznivalóm lett volna. A parancsnok fülig merült a papirosaiba. Én meg elvállaltam nála a takarítást.

Tudjátok, hogy megy ez katonáéknál! Ott söpörnek, ahol a papok táncolnak. És lógnak, amennyit csak lehet. Én aztán takarítottam istenigazából! Mindig,

amikor csak módom volt rá. Bevallom, nemigen volt módom, mert Grant ezredesnek igen sok működni-valója volt és kevés ideje. De ő is szokott aludni, és szerencsére nem ott, ahol dolgozott. Ő is el-elment szemlére, meg miegymás. No, akkor én nagy műfel-fordulást csináltam, még akkor is, ha egy fia porszemet se láttam sehol, aztán beledugtam az orromat Grant ezredes papírjaiba.

Gondolom, különös meglepetést nem okoz nektek, ha elárulom, hogy nem sokat értettem az egészből. Viszont ráakadtam egy térképre, amelyik majdnem mindent megmagyarázott. Csodálkozni fogtok, hogy a délieknek nem jutott eszébe ugyanaz, ami Grant ezredesnek szöget ütött a fejébe.

Hogy mi ütött szöget az ezredes fejébe, onnan tudom, hogy nyakon csípett.

Egy alkalommal annyira elmerültem ennek a főtérképnek a tanulmányozásába, hogy megfeledkeztem az óvatosságról. Mármint, hogy a szemem a térképen, a fülem odakinn. Mert ne gondoljátok, ahogy ez a térkép elkészült, az attól fogva mindig egyforma maradt. Folyton alakult az! Mindenféle titokzatos jelek kerültek rá. Éppen azt próbáltam kitalálni, hogy a legújabb jel mit jelent, amikor megszólalt közvetlen a hátam mögött Grant ezredes.

- A kémkedésért főbelövés jár a fronton. - Szépen, halkan, nyugodtan mondta, minden indulat nélkül. Képzelhetitek, hogy megijedtem. Nem is a főbelövéstől, mert addig még eltelik egy kis idő, közben csak kitalálok valamit, amivel kihúzom magam a slamasztikából. A saját ügyetlenségem ijesztett meg.

Mit tehettem? Megfordultam, és csak ennyit mondtam:

- Értettem, parancsnok úr. - Azzal lehajoltam, és

elkezdtem kifűzni a bakancsomat. (Éppen nem csizma volt rajtam.)
Grant ezredes nevetni kezdett.

- Az ördög vigye el az illinoisi humorodat! - mondta végül könnyeit törölgetve. - Most már megértem, miért vágtak be a fogdába a Potomac mellett. Én se szeretem, ha illetéktelen személyek beleütik a dolgaimba az orrukat, hát még azok, akiknek vaj van a fejükön!

- Ez az én bajom, ezredes úr - válaszoltam szomorúan. - A tudásszomj. Az, hogy mindent fel szeretnék falni. Amellett mi vagyok: egy illinoisi tuskó. Nem tudom, hogy történt, tessék nekem elhinni: egyszer hallottam az Öreg Ábrist beszélni, és attól kezdve mintha ördög bújt volna belém, egyik bajból a másikba keveredem, de egyre csak nyüzsgök.

Az ezredes elgondolkodva nézett rám. Bizonyára azt latolgatta, nem akarom-e falnak vezetni. Tudtam, hogy ez döntő pillanat. Ha most hóhányónak néz, akkor ebben az életben meg nem tudom, mi van a fejében, pedig soha kíváncsibb nem voltam rá. Valami olyat kellene mondani, ami fölér egy isteni kinyilatkoztatással. Okosat, meggyőzőt, szépet, szívre hatót.

Szokás szerint a világon semmi nem jutott az eszembe. Csak hallgattam, mint a sült hal. És akkor egyszerre, anélkül, hogy akartam volna, kinyílt a szám, mintha valaki más szólalt volna meg, hallom a saját hangomat:

- Amikor ott Ball's Bluffnál magamhoz tértem és megértettem, mi történt, nem éreztem se rémületet, se félelmet, se elkeseredést, se gyűlöletet, csak boszszúságot. Leszedték a bakancsomat a kutya déliek, mezítláb kell hazasettenkednem, és majd mocskos,

meztelen lábbal állhatok McClellan tábornok tükörfényes lakkcsizmái elé.

- Miért mondtad el ezt éppen most?

- Nem tudom, ezredes úr - ráztam a fejem. - De azt tudom - tettem hozzá -, hogy ha az ezredes úrnál kellett volna jelentkeznem, eszembe se jutott volna a felszerelésem hiányossága.

- Miért nem?

- Ezt se tudom. Az ilyesmit érzi az ember.

- Tulajdonképpen miért hízelegsz nekem?

- Azért ezredes úr, hogy megkedveljen, és hogy magyarázza el nekem, mi van azon a térképen.

- Mire jó az neked?

- Nem tudnám megmondani. Úgy vagyok én ezzel, mint azok a férfiak, akik majd megdöglenek, ha az útjukba akad valami szemrevaló fehérszemély. Nekik minden nő kellene. Én megdöglöm, ha valamit nem értek. Mert tudom, hogy másvalaki, akinek éppúgy egy feje meg két füle van, mint nekem, nagyon is érti.

- Tudod, kikre emlékeztetsz te engem, Jack Andrews? Azokra a német forradalmárokra, akik nekivágtak a tengernek, hogy nekünk segíthessenek.

- Tetszik látni, milyen tudatlan vagyok! Sejtelmem sincs róla, mi az, hogy forradalmár.

- Olyan ember, aki megelégelte a régi rendet, és fegyvert fog, hogy megváltoztassa.

- Már akkor én igazán minden vagyok, de forradalmár az nem! Hiszen én éppen hogy a régit akarom visszaállítani: az Uniót. Vagyis a régi, az egész Egyesült Államokat.

Grant ezredes mosolygott.

- A régi Egyesült Államokban az volt a rend, hogy délen a fehérek szabadok, a feketék rabszolgák.

Ahogy terjeszkedtünk nyugat felé, mind több és több új államban honosodott meg az a rendszer. Ez a felemás állapot nem maradhat fenn. Vagy minden államban, az egész Egyesült Államokban bevezetik a rabszolgaságot, az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig - és ha a déliek győznek, biztos lehetsz benne, hogy be is vezetik -, vagy mindenhol eltöröljük. Ha mi északiak győzünk, biztos lehetsz benne, hogy meg is tesszük.

- Hát a niggerekért verekszünk? - kérdeztem én elképedve.

- Nem, Jack Andrews, nem a négerekért. Ez a fehérek háborúja a fehérekért. Még akkor is az lenne, ha szökött négereket mindenhol felfegyvereznénk, mint például én is teszem. Láttál te már ültetvényen négereket dolgozni?

A fejemet ráztam.

- Elámulnál, micsoda szerszámokkal túrják a földet. Otromba, ósdi, ősembernek való eszközökkel. Te olyat kézbe se vennél, mert tudod, hogy a velük megmunkált föld a negyedét se termi, mint a tied.

- De hát miért?

- Azért, mert a néger vagy nem tudja kezelni a jobb szerszámot, vagy nem akarja. Ha lehet, tönkreteszi. Úgy bánnak a négerrel, mint az állattal, ő is úgy viselkedik, mint valami rúgós, harapós ló. Világos?

Bólintottam.

- Te ezt, ha akarod, ha nem, megszünteted, amikor legyőzöd a délieket. Ezért vagy forradalmár. - Más hangon folytatta: - A németek, habár messziről, Európából jöttek, jobban tudják, mi történik nálunk, mint mi; azért is jöttek segíteni. Nekem segítenek is! Ezek aztán megtanultak verekedni a maguk forradal-

ma alatt. Katonák is voltak. Európában annyi a háború, mint a nyű... Na gyere, elmagyarázom, mi a helyzet a nyugati fronton. Előbb-utóbb úgyis elkezdődik a tánc, jobb ha akkor már tisztában leszel vele, mi a dörgés. Remélem, hogy golyók fütyülése közben is éppen olyan jól lovagolsz, mint ebben a csöndben.

- Nem tudom, ezredes úr. Még nem próbáltam. De eddig nem tapasztaltam, hogy nagyon gyáva lennék.

Grant ezredes mosolyogva csóválta meg a fejét, pedig igazán nem mondtam semmi tréfásat, de ezeknél a fejeseknél sohase lehet tudni, mit tartanak tréfásnak, mit nem.

- Tudod, ki Buell tábornok?

- Tudom, ezredes úr. Ohio állam hadseregének parancsnoka.

- Az. Parancsot adott Thomas tábornoknak, hogy foglalja el Mill Springst, látod, itt a Cumberland folyó mellett. Ő aztán ügyesen cselezett, és kicsalogatta a városból Zolicoffer déli tábornokot, és szétverte a csapatait. Január 12-én már a kezén volt a város. Erre én azonnal Halleck tábornokhoz lovagoltam, ő a parancsnokom. Újra azt javasoltam neki, amit 9-én egyszer már elmondtam: elfoglalom a Henry- és Donalson-erődöt. Látod? Itt vannak már a déli Tennessee állam területén. A déliek is tudják, hogy Tennessee állam azé, aki a közlekedési vonalakat, vagyis a folyókat és a néhány vasútvonalat kezében tartja. Csak azt nem tudják, hogyan kell tartani.

- Miért? - kérdeztem én. - Ők hogyan tartják?

- Úgy, hogy minden valamirevaló pontot megszálltak, ezek szerint sehol sem elég erősek. Látod, hol van Bowling Green?

- Igen, ezredes úr, Mill Springssel egy vonalban, csak jóval nyugatabbra.
- Itt 30 000 déli táborozik.
- Mert vasúti csomópont - mondtam én.
- Szóról szóra ezt válaszolta Halleck tábornok is. Csakhogy ő hivatásos tiszt. Neki tudnia kellene, hogy ha a két erőd elesik, Bowling Green tarthatatlanná válik. És Johnson tábornok, kedves déli kollégám hanyatt-homlok rohanhat 200 mérföldnyit az erődig vagy Nashville-be. Márpedig az ilyen rohanás 30 000 emberrel és felszereléssel nem gyerekjáték, bár Nashville csak 100 mérföldnyire fekszik Bowling Greentől. Attól tartok, hogy ez a délieknek is eszébe jut. Van ott elég tiszt, aki hadászatot tanult a West Pointban.
- És mikor indulunk? - kérdeztem én.
- Ha McClellan tábornok beleegyezik - válaszolta Grant. - Ő a főparancsnok. Márpedig Halleck tábornok nem szegi meg a reglamát.
- Ha McClellan tábornok úrtól függ, akkor nem lesz ebből hadjárat - mondtam én. - Hallottam, amikor a Fehér Házban azt kiabálta: „Sherman tábornok erősítést kér? A nyugati frontra? Talán innen vonjam el, amikor a déliek ugrásra készen állnak, hogy Washingtonra rohanjanak? Ez az ember idióta! Le kell váltani!"
- Hát igen - sóhajtotta Grant. - Nehéz így gúzsba kötve várakozni.
- Én - mondtam, amilyen szerény pofával csak képes voltam rá -, ha tábornok lennék, mégis kidolgoznám a támadás tervét.
- Potyára? - kérdezte Grant ezredes.
- Hátha történik valami - mondtam én rejtélyesen.

- Csoda? Háborúban?
- Miért kellene csodának történnie? McClellan tábornok, igaz, főparancsnok, de neki is van még főbb parancsnoka: Lincoln elnök úr.
Grant ezredes rám nézett, és úgy éreztem, hogy kék szemének a pillantása a vesémig hatol. Aztán csak ennyit mondott:
- Ami igaz, az igaz. Az elnök nehezen határozza el magát komolyabb lépésre. Rendszerint vár az utolsó pillanatig, de akkor aztán nem végez félmunkát. Lehet, hogy most is így lesz?
- Így - bólintottam én.
- Tudod, mit, Jack Andrews. Akár holnap indulhatunk. A terv készen van. Én is bízom az elnökben, nemcsak te. Nem álmodtad meg véletlenül - hunyorított rám -, mikor üt az asztalra az elnök?
- Ennek a hónapnak a végére álmodtam, ezredes úr.
- No, akkor hamarosan hajókázunk. - Mivel látta, hogy értetlenül nézek rá, magyarázatképpen hozzátette: - Mindkét erőd folyó mellett fekszik. A szárazföldi ostrom lassú lenne, ennek folytán mód nyílna rá, hogy a déliek erősítést szállítsanak vízi úton, sőt felmentő sereget is küldhetnének, és akkor mi két tűz közé kerülnénk. Van nyolc páncélos hajónk. Ha jól manővereznek, sérthetetlenek, viszont tűzerejük hallatlan erős.
- James B. Eads - mondtam én.
Grant ezredes értetlenül nézett rám.
- Ő készítette a hajókat, méghozzá rekord időre vállalta.
Grant bólintott:
- Most, hogy mondod, már emlékszem a nevére.

Ez az a hajómester, aki saját készítésű búvárharangjában leereszkedett a Mississippi fenekére.

- Ezt hallotta meg az elnök, és rögtön küldött érte, hogy utazzon Washingtonba. Ott aztán megegyeztek. Gondolom: könnyen szót értettek, mert a Favágó fiatal legény korában maga is hajót épített, és lehajózott New Orleansba a Mississippin.

- Jól értesült fickó vagy te, Jack Andrews - mondta Grant ezredes, és éreztem, hogy ezúttal komolyan is gondolja. - Most aztán imádkozz - tette hozzá -, hogy az elnök minél hamarabb úgy érezze, hogy itt a tizenkettedik óra!

Január 27-én adta ki az Öreg Ábris 1. sz. hadparancsát. Elképzeltem a Kis Mac ábrázatát, amikor először kezébe vette.

Szinte láttam, amint le-föl rohangál parancsnoki szobájában, és közben dohog:

- I. számú hadparancs! Kitűnő tréfa! Az elnök úr katonásdit játszik. Még hogy ő ad ki hadparancsot! Szép, hogy nem húz tábornoki nadrágot, és a vállára nem rak bojtokat! Ki itt ebben az átkozott északi hadseregben a főparancsnok?

Most már csak az a kérdés, hogy legjobb Mississippi melletti tanítványa, Halleck tábornok, az én Grant ezredesem parancsnoka, hogyan vélekedik erről a hadparancsról.

Abban ugyanis egész pontosan az állt, hogy február 22-ig fel kell készülni a támadásra, és akkor általános offenzíva keleten, nyugaton és délen, a Mississippi torkolatánál. Mióta a Malcom Ives-ügyből megtanultam, hogy vannak közöttünk déli ügynökök, nem volt nehéz elképzelnem, mi a sorsa az ilyen had-

parancsnak. Még jó, ha a déliek nem előbb olvassák, mint a mieink! Egyszóval, sürgős lenne megmozdulni.

És kellemes meglepetésben volt részünk, már úgy értem az ezredesnek meg nekem: Halleck tábornok csak négy napig ült a hadparancson. Már február 1-én megkapta tőle Grant ezredes a parancsot, hogy Foot admirálissal együttműködve, vegye birtokba Henry-erődöt. Láttátok volna az öregfiút! Végre csinálhatott valamit! Ismeritek ezt a fajtát, nem? Az ilyenek képtelenek a hátulsó felükön ülni. Ezek folyton tevékenykednek, még akkor is, ha nincs mit. Hát még akkor, ha van!

Nem kis dolog 18 ezer katonát teljes felszereléssel, lőszerrel, mindenféle szükséges ellátmánnyal hajóra rakni.

Az aztán végleg nem ment a fejükbe, hogy lehet kibírni összezsúfolva, szinte mozdulatlanságra kárhoztatva ilyen marha hosszú úton, le a Mississippin egészen New Orleansig. Mert kezdetben azt hitték, hogy odamegyünk. Az én feladatom volt, hogy elpletykáljam.

- Hallgass ide, Jack - mondta nekem Grant ezredes. - Rád most nincs szükség. Nélküled is belepréseljük a felszerelést, a katonákkal együtt a hajókba. Te csak őgyelegj közben a parton, és meséld el egy-két civilnek, mire készülünk.

Nagyot néztem.

- Mivelhogy minden második civil, aki nézi a rakodást, a déliek kémje.

- El kéne fogni őket! - mondtam én.

- Hiszen ha tudnám, hogy melyik a kém... De még ha tudnám is, legalább egy biztosan kicsúszna a hálóból. Már akkor inkább ellátom őket azzal a híranyaggal, amire úgy áhítoznak.

- Megmondjuk nekik, Hogy Henry- és Donalson-erőd ostromára készülünk?

- Henry és Donalson? - kérdezte Grant ezredes. És olyan csodálkozó arcot vágott, hogy még én sem tudtam túltenni rajta. - New Orleans ellen hajózunk, természetesen. Ez az, amit meg kell tudniok a kémeknek. Hogyan, miként, ez a te dolgod. A lényeg az, ne túl könnyen tudják meg, mert akkor szagot kapnak, hogy bolonddá akarjuk őket tenni. Eriggy.

Ti hogyan csináltátok volna? Bizonyára úgy, ahogy én terveztem: meg kell várni, amíg megszólít valaki, aztán pedig ügyeskedni. Vártam is vagy öt percig, de tovább nem bírtam cérnával. Jól szemügyre vettem tehát a rakparton ácsorgókat, akik úgy nézték a - matróznyelven szólva - behajózásunkat, mint valami cirkuszi látványosságot. Volt ott mindenféle ember: öreg, fiatal, férfi, fehérnép, még gyerek is. Gyerek... hm... Mi lenne, ha...

Odaléptem egy tizenkét éves forma fiúhoz.

- Na, kisöcsém - mondtam neki, és a vállára tettem a kezem - Szeretnél-e velünk jönni?

- Nagyon! - mondta a gyerek felcsillanó szemmel.

Tudtam én, mit csinálok! A fiúk valóságos polgárháborús lázban égtek: állandóan csatákat vívtak. És mivel senki sem akart önként déli lenni, kisorsolták, hogy mikor ki legyen egyik, illetve másik oldalon.

- Azt se tudod, hova megyünk! - mondtam én és barackot nyomtam a fejére.

- Hogyne tudnám - válaszolt a gyerek. - Csatába!

- Bizony - bólintottam én. - Megostromoljuk az erődöt. El is foglaljuk.

- Melyiket? - kérdezte a gyerek, és le nem vette rólam a szemét.

- Nem mondhatom meg - ingattam a fejemet. - Katonai titok.

A fiú büszkén rám vigyorgott.

- Csakhogy én tudom ám!

- Nem tudhatod! - ráztam a fejem.

- Fogadjunk, hogy tudom!

Fogadtunk. Én egy fényes tízcentest tettem az ő színes golyója ellen.

- Hát akkor, mondd meg, hova megyünk verekedni!

- New Orleansba. Annak az erődjét fogjuk megostromolni.

Aggodalmaskodó arccal körülnéztem. Aztán folytott hangon így szóltam újdonsült kis barátomhoz:

- Megnyerted a fogadást. Oda is adom a 10 cen-

tet, de csak egy feltétellel: ígérd meg, szent esküvéssel, hogy senkinek el nem árulod ezt a titkot! Ígéred?

- Ígérem! - mondta a fiú.
- Esküszöl?
- Esküszöm.
- Nesze a 10 cent.

Egészen kipirult a boldogságtól, úgy szorongatta a markában a pénzdarabot. Láttam, hogy már nagyon ment volna, de én még biztosítani akartam magam. Felemeltem az ujjamat.

- Vigyázz! Csak te tudod ezt a titkot a civilek közül. Te most olyasvalamit tudsz, amiről a felnőttek se tudnak. Legfeljebb csak sejtik. Szóval... - A mutatóujjamat az ajkamra tettem. Aztán megveregettem a vállát, és tovább sétáltam.

És mit láttam, amikor néhány perc múlva visszalopakodtam? Azt, amit vártam. Felnőttek egész gyűrűje vette körül a gyereket, az pedig büszkén magyarázott nekik. Hogy mit, az egy pillanatig sem volt kétséges előttem.

Nem sokkal később már fiúk vették körül, majd valamennyien elrohantak valahova. Az élen, természetesen, az én kis barátom.

Tudjátok ti egyáltalán, mi a dezinformáció? Az, amit én csináltam. Készakarva hamis hírt terjesztettem, méghozzá fondorlatos módon. Mint később kiderült, nem is eredmény nélkül. Henry-erődben senki se számított a megjelenésünkre.

Mielőtt hajóra szálltam volna, Grant ezredes magához intett.

- A legénység is úgy tudja, hogy New Orleansba tartunk. Biztonság kedvéért ilyen parancsot hirdettem ki hajóraszállás előtt. Rád bízom, hogy a hajóút alatt mindenki megtudja az igazat. Akkor kezdheted

meg a felvilágosítást, amikor már az Ohión úszunk. Végeztem.

Ha már Grant ezredes is azt mondja, hogy végeztem, akkor ott mese nincs. Se ideje, se kedve csevegni velem. Akkor ez annyit jelent: jól tudom, kisfiam, hogy megbirkózol a feladattal, semmi nyafogás, tessék megerőltetni a fejecskédet.

Képzeljétek magatokat az én helyzetembe. Ott szorongok az egyik hajó fedélzetén. Moccanni alig lehet. A többi hajót nem is igen látom. Ezeknek a fiúknak még csak meg tudom mondani, hova az istennyilába megyünk, de mi a fészkes jó fenét csinálok a többivel? Nem tudok repülni. Nem vagyok isten, hogy mindenütt egyszerre legyek. Postagalambom sincs. A palack szelleme sem áll rendelkezésemre, hogy elvégezze helyettem, amit kell. Akkor mit csináljak?

Ismertek. Amikor kell, csak állok, hápogok, egyetlen ép gondolat se jön sehonnan. Most nem állok, hanem ülök, de ez semmit sem változtat a helyzetemen. És - mint mindig - múlik az idő, és közeledik a cselekvés pillanata. Csak a cselekvés nem közeledik.

- Te, kis haverom! - mondom a mellettem kucorgó katonának. - Nem tűnt fel neked valami?

Persze hogy nem tűnt fel neki. De én figyelmeztetem rá.

- Épp most hagyjuk ott a jó öreg Mississippit.

Az felemelkedik, hogy jobban lásson. Ő nézi a vizet meg a partokat, én nézem az ő képét. Jól van, fiú, oszlik a köd, lassan a nap is kisüt, nem lesz már olyan fene sötét abban a kobakban.

- Ez már az Ohió itt alattunk - mondja.

- Így aztán nehezen vergődünk el New Orleansba, mi? Látom az okos ábrázatodon, arra vagy kíváncsi, hova. Milyen erőd van a Tennessee folyó mellett?

- Henry - válaszolja. Aztán rám bámul. - Miért mondták nekünk akkor azt, hogy New Orleansba megyünk?

- Azért, kis komám - így én -, nehogy valaki elpletykálja az ellenségnek. Így a déliek New Orleansba várnak minket, nem Henry-be. Világos?

- Teljesen. De te - mondta összehúzott szemöldökkel - honnan tudod ezt?

- Onnan, hogy Grant ezredes futárja vagyok. És nem szoktam ráülni a fülemre.

- Akkor ez biztos?

- Ha téged megnyugtat, akár meg is esküszöm rá.

Ennyi kellett neki. Máris oldalba bökte a mellette kuporgót, az meg a körülötte ülőknek mesélte tovább. Láttátok volna, milyen érdekesen terjedt a hír a zsúfolt fedélzeten, mint a hullámzás, amikor követ dobnak a sima felszínű tóba.

Eddig rendben is lett volna a dolog. De a többi hajó. Se a szél, se a víz át nem viszi a pletykát a többire.

Amint így tanakodom csendesen, egyszerre hallom a fejem felett a kapitány hangját. Keményen ordít, ahogy az már kapitányhoz illik.

- Matróz! Őrszem!

- Parancs! - hallom valamivel messzebbről a választ.

- Mi a mennydörgős istennyilát jelzel te itt?

- Jelentem, kapitány úr: válaszoltam az előttünk haladó hajó őrszemének kérdésére.

- Mi az, hogy feleltél? Te csak azt felelheted, amit a kapitánytól vagy annak helyettesétől parancsba kapsz! Meghülyültél?

- Kapitány úr, jelentem, nem hülyültem meg. Az őrszem nem hivatalos kérdést küldött zászlójelzésekkel.

- De a büdös istenfáját! Ti magáncsevegést folytattok?! Mi a fészkes nyavalya ez itt, hadiflotta vagy tánc- és illemtanfolyam? Mit kérdezett, és te mit feleltél?

- Kapitány úr, jelentem, az kérdezte, hogy ha New Orleansba tartunk, miért fordulunk az Ohio folyóra? Azt válaszoltam, azért, mert a Henry-erődöt ostromoljuk meg.

- Honnan a pokolból tudod?

- Az egész hajó tudja.

De akkor már nemcsak a mi hajónkon tudták. Úgy repült a hír végig az egész flottán, mint valami ágyúlövedék. Nem kellett énnekem már a kisujjamat se mozgatnom. Egyik őrszem a másiknak „táviratozta" a hagyományos tengerész jelekkel.

Nem tudom, láttatok-e már erődöt hajóról. Mondhatom nektek, félelmetes.

Messziről még semmi. Szép látvány. Olyan, mintha ügyes gyerekek építették volna homokból. Olyankor még kicsi, játéknak látszik. És szép. Egy kis ékszer a víz mellett. Később, ahogy közeledik feléje a hajó, mindig szebb lesz, mert látszanak a bástyák fokai, a lőrések, a kikandikáló ágyúcsövek. Hanem aztán...

Úszol az erőd felé, és az nő, nő, egyre nő. Az égig ér. És akkora kövekből rakták össze, hogy arról biztos lepattan a legnagyobb kaliberű lövedék is.

Viszont az ágyúi! Szent szűzanyám! Még ilyen öblös ágyúkat a jóisten se látott. És valamennyinek a fekete torka rád ásít. Az első lövedék végig fog söpörni a fedélzeten, és akkor kampec.

Így érzi az ember. És nemcsak én. Láttam a többi cimborát. Hogy nyújtogatták a nyakukat! Felálltak, a korláthoz tolongtak, lökdösődtek, lármáztak, muto-

gattak. Aztán egyre kisebb lett a zaj, végül csak a hajógépek dübörgését lehetett hallani. Mindenki igyekezett elpucolni a korláttól, és olyan kicsire húzták össze magukat az ürgék, amilyenre csak képesek voltak. Kivéve engem.

Nehogy azt higgyétek, hogy én talán afféle illinoisi oroszlán vagyok, aki nem félti a bőrét! Hanem tudtam, mi a dörgés a Henry-erődben. Megkérdeztem én azt a parancsnoktóé! Szeretem tudni, hányadán állok, ha már beleszállok valamibe.

- Ezt az erődöt egy csapásra, könnyen és gyorsan kell elfoglalnunk - mondta az ezredes. - És el is foglaljuk. Még az indiánok ellen épült. Vagyis a harci kenukat kellett ágyútűzzel elárasztani, vagyis közepes vízállás mellett körülbelül vízszintmagasságban érhetnek bennünket a lövedékek, ott pedig erős acéllemezek védik a hajókat, egyszóval meg se kotytyan. Különben arra való a 8 páncélhajó, hogy fedezze a szállítóhajókat.

Én azt is láttam, hogy a mögöttünk haladó hajó szépen lemarad egy kikötésre alkalmas helyen. Tudtam, hogy itt teszik partra azt a zászlóaljnyi katonaságot, amely erőltetett menetben, de észrevétlenül megközelíti az erődöt a szárazföld felől. Amikor aztán a páncélnaszádok össztüzet zúdítanak a víz felől, azok nagy lármát csapnak, és elhitetik a védőkkel, hogy körül vannak véve. Az ezredes majdnem biztosra vette, hogy a védők majd igyekeznek „áttörni" az „ostromgyűrűt", vagyis megszöknek, hátrahagyva a lőszert és a felszerelés jelentős részét.

A kemény dió aztán Donalson lesz, mert ott már várnak majd bennünket.

Nézzétek csak meg a térképet! Azon jól látszik, hogy a két erőd egy kőhajításnyira van egymástól.

Szárazföldön tényleg. De vízen?! Vissza kell hajóznunk a Tennesseen az Ohióra, onnan a Cumberlandre, hiszen annak a folyónak a partján áll Donalson erődje. Ez aztán eltart egy darabig. Közben tízszer is odaérnek a Henryből menekülők Donalsonba, sőt Donalsonból azonnal repül a távirat Bowling Greenbe, ahonnan Johnston tábornok szintén azonnal repülni fog Donalsonba, mégpedig 30 ezer emberével együtt. Szóval: meleg fogadtatásban lesz részünk, az biztos. De hát ez nem lehet másként. Henryvel kellett kezdeni, mert az a gyengébb.

Meglátjuk. Gondoltam akkor.

Szépen felfejlődtünk az erőd alá. Biz' isten, sajnáltam ezeket a jó fiúkat a fedélzeten! Láttam, hogy egy zabszem nem férne beléjük, így nem élvezhették a flotta manőverezését. Aztán elkezdődött a haddelhadd...

A megbeszélt szórványos három ágyúlövés után rágyújtottak a fiúk az erőd túlsó felén a ricsajra. Jól ide hallatszott. Nem tudom, mit mesterkedhettek, de akkora durranásokat lehetett hallani, mintha ágyút sütögettek volna. Mondanom sem kell, hogy egy kályhacsövük nem volt; tüzérség... ugyan... Később kiderült, hogy néhány lőporos ládát elhelyeztek észrevétlen az erőd közelében, és kanóccal a levegőbe röpítették. No, szegény déliek ott a Henryben!

A páncélos nem tűzijátékot tartott nekik, hanem olyan össztüzet zúdított rájuk, hogy majd megsüketültünk belé. A katonák prüszköltek, köhögtek a fedélzeten, mert mindent és mindenkit elborított a csípős lőporfüst. Észre se vettük, hogy az erőd ágyúi visszalőnek. Az óriási lármában nem lehetett megkülönböztetni egymástól az ágyúk dörgését és a lövedékek robbanását. Repeszdarabjaikból - úgy, ahogy

azt Grant ezredes előre látta - nem kaptunk egyetlen egyet sem.

Az egész semeddig se tartott. A védők, annak rendje és módja szerint, „áttörték" az ostromgyűrűt. A mieink néhány sortüzet eresztettek utánuk, hogy gyorsabban pucoljanak, aztán bevonultak az erődbe. Akkor már mi sem lőttünk, hiszen a tüzérek munkáját irányító parancsnokok látták, hogy szemközt megszűnt a tüzelés.

Amikor aztán a lázadók zászlója elkezdett lefelé kúszni, eltűnt, és a helyére az Unió lobogója kúszott fel, végre kitört mindenkiből az öröm ordítása. Fene jó dolog ám győzni, még ha nem is kell érte megmozdítani az ujjadat se, akkor is.

Donalson az Donalson, Donalson az nem Henry. Ezt én már eleve tudtam, mivel Grant ezredes elmondta nekem. De csak akkor értettem meg igazán, amikor már részem volt benne...

Hajóutunk eseménytelenül telt el. Megérkezésünk sem volt olyan regényes, mint Henry alatt. Már megszoktuk az erődök látványát, tudtuk, hogy bevehetők, nem ijedtünk meg tőle, habár sokszorta különb volt Henrynél, húszezer főnyi legénység fért el benne. Pedig az már maga nem kicsi dolog, ha 20 ezer katona egyszerre lő, pláne, ha az ostromlók csak 18 ezren vannak. Ennek - ráadásul - modernizálták a tüzérségi állásait; mondom, hogy nem a Henry-erőd volt.

Lőtávolon kívül kerestünk kiszállásra, kirakodásra alkalmas partszakaszt.

Az aztán a ronda mesterség! Különösen februárban. Tizennyolcezer katonából mindig akad legalább tizennyolc, aki beleesik a vízbe. Képzeljétek maga-

tokat az ő helyükbe. És mennyi minden esik még bele! És micsoda ordítozás folyik ott, micsoda cepekedés. Phű! Rosszabb egy elvesztett csatánál.

De hát annak is vége szakad. A 18 ezer katona menetkészen áll.

Grant ezredes három csoportra osztotta a sereget. Már így vonultunk az erőd alá.

A balszárnyon Smith ezredes, a közepén Wallace, a jobbszárnyon McClerand ezredei építettek állásokat az erőddel szemben. Közben én a lovamat járattam meg futtattam. Nagyon megviselte a lovakat még az ilyen nem túl hosszú hajóút is.

Piszok jó idő volt. Ami folyóban fürdésre dermesztő tél, az sáncásásra, lovaglásra valóságos tavasz. Tudjátok ti is, hogy előfordul február elején ilyen korán jött jó idő, amolyan tavaszi ízelítő.

Az volt Grant terve, hogy egyszerre indítjuk meg a támadást. Foot admirális a folyó felől alaposan helybenhagyja az erődöt ágyúival, mi pedig közelebb nyomulunk a falakhoz, kitapogatjuk gyönge pontját, és megrohamozzuk. Csakhogy Foot nélkül számoltunk.

Ő ugyanis - talán Henry miatt elbízta magát - Donalson közvetlen közelébe hajózott. Ez nem is lett volna baj, sőt! Így többszörös rombolást okoztak volna a lövedékei. Hanem itt aztán nemcsak a jónapot hangzott el, hanem a fogadj isten is. Egyik gránát a másik után robbant, eleinte az ujjnyi vastag acéllemezekhez csapódva, aztán meg a fedélzeteken. Rövid tüzérségi párbaj után a vezérhajón levő admirális egyre-másra kapta a jelentéseket.

- Megsérült a kormányszerkezet. A hajó elvesztette manőverező képességét. Parancsot kérek.

- Kéményünk kilyukadt, füst öntötte el a fedélze-

tet és az ágyúállásokat. A pergőtűzben nem lehet a hibát kijavítani. Parancsot kérek.

- Repeszdarab hatolt a kazántérbe. Félő, hogy a kazán felrobban. Parancsot kérek.

- Rést vágott egy lövedék a fedélzeten. A legénység nem képes ellátni feladatait. Parancsot kérek.

Az admirális belátta, hogy ha nem akarja elveszíteni a flottáját, kereket kell oldania. Nyugodtabb vizekre vonult, és parancsot adott a hibák azonnali kijavítására.

A gyalogság addig élte a maga megszokott tábori életét. Időnként pukkant ugyan egy-egy lövés, de senkit sem talált. Lőtávolon kívül húzódtak a fedezékeikbe, ostromgyűrű volt ez még csak, nem támadás. Hanem úgy látszik, igaz a közmondás: a kutya nem eszi meg a telet.

Február 15-én elkezdett fújni a szél. De micsoda szél! Tépte a zubbonyt, hasogatta a bőrt, könnyet csalt ki a szemünkből. Ha ez így megy, olyan hideg lesz, hogy kifagy a borjú a tehénből. A parancsnok is elkomorodott.

- Átugrom Foothoz - mondta. - Megnézem, hogy állnak azokkal a repedt fazekakkal. - De nem mosolyodott el. Ha már Grant ezredes ilyen komor, akkor csehül állunk.

Na hiszen, enélkül is tudtam, hogy nincs okunk kurjongatásra. Sátraink, pláne fűthető sátraink egyáltalán nem voltak. Szerintem a fő katonai raktárakban sem. Ismerem jól a Kis Macet, kell az neki, nem vesztegeti az isten háta mögött harcoló tábornokainak. De még ha lenne, se hoztuk volna magunkkal. Mondtam már, hogy cipőkanállal szorítottak be bennünket meg a legszükségesebb felszerelést a hajókba. Egyszóval: megy Grant, és ráveszi az admirálist, hogy gyorsan

támadjanak, ostromoljanak, győzzenek, mert ha megveszi a katonákat az isten hidege, egy sárkunyhót nem tudnak elfoglalni, nem Donalson erődjét. Hát jó. Csak sikerüljön.

Talán ha egy óra telt el, amikor az erőd ágyúi elkezdték okádni a tüzet a jobbszárnyunkra meg a középre. Még föl se ocsúdott Wallace és McClerand, a két parancsnok, amikor nyílik az erőd kapuja, és irtóztató tüzelés közben század század után zúdul a nyakunkba. Ha Grant ezredes itt van, botba futnak. De nincs itt, és én nem tudok róla, hogy valakinek is átadta volna a parancsnokságot.

Iszkiri az istállóba! Nyeregbe, Jack Andrews!

Még odavetettem a lovászfiúnak, hogy vágtatok az öregért, aztán megsarkantyúztam a lovamat...

Mind a két lóról szakadt a hab, amikor visszaérkeztünk. De ki törődött a lovakkal? Minden a feje tetején állt. Vadul kavargott a közép- és jobbszárny. El nem tudjátok képzelni, milyen félelmes dolog, amikor ezer és ezer egyenruhás rohan ide-oda, lövések dörögnek, a sebesültek torkuk szakadtából ordítanak.

Láttam én már ehhez hasonlót a Bull Runnál is, de ez sokkal félelmetesebb volt annál. Úgy látszott, hogy mindennek vége. Megborzongtam. Ami nem csoda, hiszen veszettül fújt a hideg szél, és én alaposan megizzadtam a vad vágtában. Mi lesz most?

Grant ezredesre pillantottam. Az úgy ült a lován, mint a kalapja a fején: egyenesen és szilárdan. Arcán nem látszott sem aggodalom, sem riadalom. Kemény fickó, annyi szent!

- Gyerünk - mondta, és egy domb felé lovagolt. Követtem.

A domb tetején megállt, és nyújtotta a kezét a

messzelátómért. Nem tudom, hogyan került hozzám a nagy izgalomban, de a nyakamban lógott.

Az ezredes jó néhány percig szemlélődött. Nekem úgy tetszett, hogy legkevesebb fél óra hosszat. Aztán a zsebébe nyúlt, papírt és ceruzát halászott elő. Leszállt a lóról, nekem odadobta a kantárszárat, ő pedig leült valamire úgy, hogy a széltől a hátával védje a papírlapot, ne lobogjon. És megírta a parancsot.

- Menj Smith ezredeshez - nyújtotta nekem a parancsot. - Az ő ezredei érintetlenek, tehát akcióképesek. Az erődben most mindenki az áttörésre figyel, a Smith-szel szembeni szárnyat bizonyára meg is gyengítették. Egyszóval: támadni kell, tekintet nélkül arra, mi történik a középen és a jobbszárnyon. Az az én dolgom. Gyere oda, keress meg. Addigra rendet csinálok.

Mindezt úgy mondta, mintha ott lettünk volna valahol a Mississippi mellett a parancsnokságon, és az esti csendben, amikor már mindenki alszik, a terveit magyarázgatná nekem. Hidegvérű fickó.

Szegény lovam! Én nem voltam olyan nyugodt, mint a gazdám. Repülni szerettem volna, mégis nagy kerülőt kellett tennem, nehogy belekeveredjek a sűrűjébe.

- Mondd meg a parancsnoknak - bólintott Smith, amikor elolvasta a parancsot -, hogy haladéktalanul indulunk. Hol van ő?

Bizonytalan mozdulatot tettem abba az irányba, ahol csata vagy mi a csuda folyt.

- Én is odamegyek - tettem hozzá. - Az ezredes - parancsa, hogy keressem meg.

- Nem irigyellek - mondta Smith.

Tisztelegtem, és futólépésben távoztam. Fel a nyeregbe. Vágta.

Mielőtt azonban belekavarodtam volna a tömegbe, megrántottam a zablát. Nem lesz ez így jó. Ellenkező oldalról kell megközelítenem őket, onnan, ahol Grant ezredes is szembelovagolt a menekülőkkel. Szerencsére a nagy port, amit a rohanó katonák felvertek, gyorsan elsodorta a szél, így nem volt nehéz kikeresnem a sokaságból kiemelkedő három lovas alakját. Grant megtalálta a két részlegparancsnokot. Toronyiránt odavágtattam. Éppen ezt mondta az ezredes:

- Ott foglaljanak állást - mutatott az erőd irányába. - Ahonnan jöttek.

A másik kettő értetlenül nézett rá, de ő nyugodtan folytatta:

- Smith már támadásban van a balszárnyon. Így van? - fordul felém.

- Így, ezredes úr. A parancsot átadtam. Smith ezredes úr nyomban megkezdte a végrehajtást.

- Látják? Az itteni nyomás perceken belül enyhülni fog. - Aztán hozzám fordult: - Lovagolj a balszárnyra, Jack. Ne is gyere vissza, amíg hírt nem tudsz hozni, hogy mit értek el. Addigra a parancsnoki sátorban leszek.

Mire megint a balszárnyon voltam, Smithék már az erőd közvetlen közelében feküdtek, sőt, egy műszaki század aknát mélyített közvetlen a fal mellett. Őket nem érhette golyó, védte őket az erőd fala. Viszont ha az aknát sikerül megtölteni robbanóanyaggal, és leomlasztják a falat, lehet majd rohamozni.

Grantnak - mint mindig - igaza volt, a déli tüzérek a mieink visszavonulásában gyönyörködtek, és mire észbe kaptak, a balszárny már be is ásta magát, nem is szólva a műszaki századról.

Hamarosan rend lett. Az ostromgyűrű újra be-

zárult. A nap további órái sebesültkötözéssel, élelmezéssel, a veszteségek összeszámlálásával és didergéssel telt el.

Hanem cudar éjszaka következett! Csontig ható északi szél fújt, és hajnalra -12 C fokra lement a hőmérséklet. Nekem istenes volt, mert a lovam melegített. Ámbár a legjobb akarattal se lehetne azt állítani, hogy az a nyitott karám, amiben a parancsnok lova meg az enyém éjszakázott, ne lett volna némileg huzatos. De hát a többiekhez képest valóságos meleg kuckó volt.

Még tábortüzeket se lehetett gyújtani, az ellenség menten odapörköl, aztán sohase fáznak többet, akik a tűznél melegszenek. Így viszont néhány vékonydongájú cimbora véglegesen elaludt, vagyis hát az örök vadászmezőkre költözött.

Egész éjszaka piszkosul fújt a szél, és trombitált. Összeverődtek a rúdra akasztott csajkák, csapkodtak a lőszert borító vitorlavászon-huzatok elszabadult sarkai, zörögtek a száraz faágak, egyszóval, tele volt az éjszaka félelmetes neszekkel. Időről időre ez a nesz lármává erősödött: menetelés hallatszott, fojtott hangú parancsok repkedtek, aztán elhalt az is. Az elgémberedett katonák képzeletével játszott a hideg. Legalábbis így gondoltam én. Talán a többiek is...

Láttátok volna ostromló seregünket, amikor végre kivilágosodott! Kék rongycsomók hevertek a fák és bokrok tövében, oda kuporodtak szegény bajtársaim éjjel, hogy a szél ellen némi védelemre tegyenek szert. De hát annyit ért az, mint amikor hálóba burkolódzik valaki az eső ellen.

A szakácsokat az ezredes parancsára még sötétben fel kellett verni, hogy mire világos lesz, csak a kondérok alá kelljen gyújtani, és negyedórán belül rumos

teát ihasson mindenki, aki csak oda nem fagyott az édes anyaföldhöz.

- Ezredes úr! - mondtam a parancsnoknak. - Azt mondogatják a kapu közelében, hogy éjszaka, legalább egy óra hosszat nagy volt a forgalom.

- Vagyis?

- Tudni nem tudnak semmit, mert sötét volt, lőni nem lőttek, azt gondolták, hogy a mieink mozognak. Nagyon valószínű, hogy a déliek léptek meg Donalsonból.

- Mind? - Grant ezredes megrázta a fejét.

- Biztos, hogy nem mind, én magam is láttam az őröket a falak mögött, de hallottam is furcsa zajokat. Akkor azt hittem, hogy a szél.

- Majd meglátjuk. Most azonnal eriggy Smith ezredeshez, és mondd meg, hogy amint annyira felmelegedtek a katonái, hogy el tudják sütni a puskájukat, és menni tudnak, robbantsák fel az aknát. Aztán roham.

Mire visszaértem, már ott volt a déliek küldöttsége.

Gondolhatjátok, mekkorára nyitottam a fülemet. Még az a szerencse, hogy a sátor vékony falain minden áthallatszik.

- Kérem, parancsnok úr - hallom az egyik déli tiszt hangját -, szíveskedjék megadási feltételeit közölni velem, hogy én tolmácsolhassam Donalson-erőd parancsnokának, Buckner vezérőrnagynak.

Megadási feltételek?! Álmodom? Hallucinálok? Talán magas lázat szereztem éjszaka? Vagy a nagy rumadagtól csíptem be?

De nem! Rövid csend után hallom a parancsnokom hangját. Nyugodtan és határozottan beszél, mint mindig.

- Csak feltétel nélküli megadást fogadok el. Kérem, mondja ezt meg Buckner vezérőrnagy úrnak.

Hinnye, a kutyateremtésit! Smith műszaki százada levegőbe fogja röpíteni azt a falat. Most már kár lenne érte. Viszont nem ronthatok be, amíg ezek itt tárgyalgatnak. Pedig minden perc drága!

Alighogy ezt végiggondoltam, már a lovam nyergében ültem, és az vágtatott a bal szárny felé. A parancsnoki álláshoz tartok, hogy azonnal megmondjam Smith ezredesnek.

Egy pillantás a fal felé, és megmerevedek. Szent isten! A fiúk már nincsenek ott! Elpucoltak, mert azonnal robbantanak! Vagy talán már...

Sarkantyúba kapom a lovam, és irány a fal! Talán már az őrök is tudják, hogy megadás lesz, és nem lőnek. Meg aztán a vágtató lovast a mesterlövészek is csak véletlen, ha eltalálják.

A szemem majd kiesik. Keresem az apró lángocskát, amely a földön a fal felé kúszik. Sehol. Hát persze, ha ilyen ménkű gyorsan vágtatok!

Lelassítom a lovam futását, és végre! Ott a lángocska. De hogy fut, mint az őrült! És már milyen közel van a falhoz. Gyerünk!

A lovam akkorát ugrik, mint a szöcske, majdhogynem levet a hátáról, nem szokta meg ő az ilyen bánásmódot. Mindegy. Végre itt vagyok. Leugrom a lóról. Letérdelek.

Abban a pillanatban dörögni kezdenek a fegyverek. Úgy tüzelnek, mint a mennydörgős ménkű. A lovam! De annak van esze. Továbbvágtat. Nem találták el, hála isten.

Nézek a fal felé, ott semmi. Se hang, se füst. Úristen, engem az enyémek lőnek! De hogy! Mintha forró

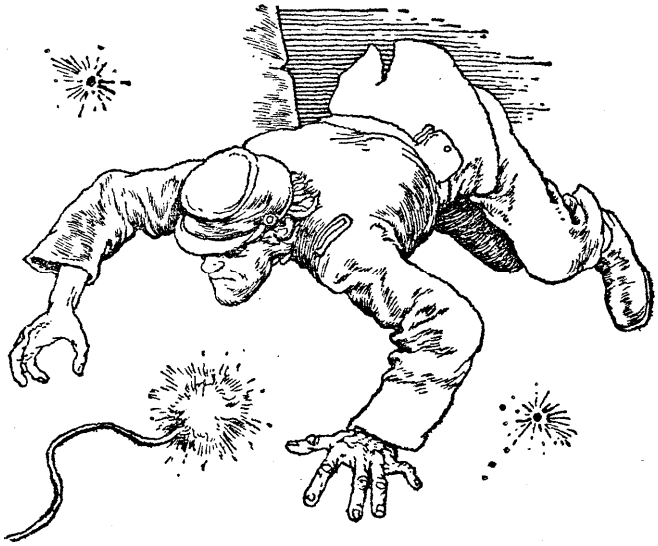

kés metszene az arcomba. Odakapok. Nedves, meleg. Törje ki a... eltaláltak. Fenét! Akkor nem filozofálgatnék itt. Csak súrolt a lövedék!

Hasra vágom magam, és kukkolok a mieink felé. Kéne szólni, hogy ne hülyéskedjenek, de nem lehet, mert olyan nagy a lárma, hogy úgyse hallják.

Szent isten! Közben megfeledkeztem a kanócról. A végén a nyakam közé röpül az egész fal.

Nézek körül. A láng sehol. Mégis eltaláltak volna, és már magamon kívül vagyok? Megcsípem magam, és fáj. Hát akkor?

Óvatosan tapogatni kezdem magam körül a földet. És egyszerre csak valami puha spárgaféle akad a kezembe. A kanóc!

A kanóc megvan. De miért nem ég?

Mit gondoltok, miért nem égett? Mert rajta feküdtem. Amikor attól tartottam, hogy északi testvéreim

tésztaszűrőt csinálnak a bőrömből, és hasra vágtam magam; éppen a lángoló végére sikerült feküdnöm. Minden rendben.

Rendben? Nézek Smith vonalai felé, és látom, hogy katonák kúsznak felém. Vagy huszan. Jézusmária! Ezek tábori csendőrök pisztollyal, rohamkéssel. Mögöttük a műszakiak. Azt hiszik, hogy én... Szépen állunk!

Csak most érzem, hogy a pofám hogyan ég! Odanyúlok. A szentségit! Ebből dől a vér! De hát mit számít az?! A robbantást kell megakadályozni. De ha ezek ideérnek, és mindjárt ideérnek, meggyújtják a kanócot, az biztos, mint a halál. Illetve még annál is biztosabb.

És akkor mentő ötletem támad: megmarkolom a gyújtózsinórt, és teljes erővel húzni kezdem. De nincs is szükség erőfeszítésre. Jön az, mint a parancsolat. Már itt is van az egész, egy gubancban. Magam alá gyűröm... Úúgy... Most már jöhetnek!

Csak néhány lépésnyi távolságra vannak tőlem kék egyenruhás bajtársaim, és üldözőim, amikor óriási ordítás tör ki a táborunkban és puskaropogás vagyis örömlövések.

Felugrottam. Donalson erődjén a lázadók zászlója helyett fehér zászlót lengetett a hideg, északi szél. Boldogan mosolyogtam, de csak egészen rövid ideig, mert hirtelen megragadták és hátracsavarták a karomat.

- Megvagy, piszok áruló! - hallatszott egy hang mögülem.

- Hála isten, az erőd fala is megvan. Kár lett volna érte. - Ezt én mondtam.

- Azt te nem tudhattad. De pofa be! Majd a hadbíróság előtt beszélhetsz, ha kérdeznek.

- Hallgatok, csak a lovam aggaszt.

- A lova - mondta ugyanez a hang gúnyosan. Meg akartam nézni, ki az, de keményen belemarkoltak az üstökömbe. - Halljátok? A lova. Kitől loptad, te szemét?!

Ezekkel nem lehet dűlőre jutni. És nem veszhet el, hiszen okos ló az. Meg aztán a tisztekén kívül ez az egyetlen ló az egész táborban. Megadóan mentem hát arra, amerre lökdöstek.

Amikor Smith ezredes parancsnoki álláspontja elé értünk, az ezredes éppen nyeregbe szállt, bizonyára, hogy Granthoz lovagoljon. Meglát engem. Rám pillant. Újra megnéz. Megrázza a fejét, mint aki nem akar hinni a szemének.

- De hiszen te Jack Andrews vagy! Mi történt veled?

- Ezredes úr, jelentem, megsérültem.

- Ezredes úr, jelentem - lépett elő a tábori csendőrszakasz parancsnoka -, ezt a fickót szabotázson értük és elfogtuk. Közben sebesült meg.

- Miféle szabotázsról beszélsz? - kérdezte Smith.

- Megakadályozta, hogy felrobbantsák a kijelölt falszakaszt.

- Igaz ez? - fordul hozzám az ezredes.

- Igen. Már nem volt idő, hogy ezredes úrnak jelentsem ezt - és fejemmel az erőd felé mutattam, ahol a fehér zászló lobogott. - Sajnáltam volna a falat, mert most már a miénk...

Amikor a felcserek némileg rendbe tették a pofámat, és megint jelentkezhettem a parancsnokomnál, azt közel sem találtam olyan jókedvűnek, mint amilyen én lettem volna a helyében. Aztán még ő vígasztalt engem.

- Ne lógasd az orrod, Jack Andrews. Igaz, hogy

véletlen északi golyótól származik a sebesülésed, de ez a lényegen semmit sem változtat. Az északiak Donalson-erődkének védelmében sebesültél meg. Mellesleg szólva, sokkal értelmesebb módon, mint azok, akik az ellenség áttörési kísérlete során sebesültek meg vagy éppen elpusztultak.

Akkor aztán minden kiderült. Floyd tábornok, aki eredetileg parancsnoka volt az erődnek, azt hitte, hogy azért nem támadunk, mert erősítésre várunk, márpedig úgy ítélte meg a helyzetet, hogy akkor reménytelen a védekezés. Elhatározta tehát, hogy kitör. Az azonban nem sikerült, Grant idejében megérkezett. Erre aztán éjjel meglógott háromezer katonájával. Azt hallottam én is meg azok az északiak, akiknek a közvetlen közelében masíroztak el.

- Amikor az a tisztecske, aki a megadás feltételeit kérte tőlem - mesélte Grant ezredes -, azt állította, hogy Buckner vezérőrnagy az erőd parancsnoka, mindjárt gondoltam, hogy éjszaka történt egy és más.

- Miért mondta ezredes úr, hogy csak feltétel nélküli megadást fogad el? - kérdeztem én.

- Mert nem válaszolhattam azt, hogy első és legfontosabb feltételünk bemenni az erődbe, melegedni. Ezek lélekben már letették a fegyvert. Akkor meg minek a feltétel? Le nem harapjuk a fejüket feltétel nélkül se, elvonulni semmiképp sem hagyjuk őket. Így még mi lehettünk lovagiasak. Nem?

Egy erődbe bevonulni, amit föladtak, nem nagy dolog. De elhelyezni 18 ezer katonát egy erődben, ahol foglyul ejtettünk megközelítőleg ugyanannyit, az már nem olyan egyszerű. Nekem a lovammal is törődnöm kellett.

Az volt az első dolgom, amikor Smith ezredes kiszabadított, hogy futottam a lovam után. De nem kellett messze futnom. Jött velem szemben. Mint megtudtam, el akarták csípni a katonák, de kicselezte őket, és szépen visszakanyarodott a kis gazdájához.

És akadnak, akik azt merik állítani, hogy a ló buta állat!

Úri módon elszállásolhattuk volna azt a néhány tiszti lovat, ha az istálló nem kellett volna a hadifoglyoknak, így aztán egy kisebb lőporkamrát alakítottunk át ideiglenes istállónak. Ez eltartott egy darabig.

Végre jóllaktam, megmosakodtam, szép kötést kaptam a képemre, és beállítottam Grant ezredeshez. Föl se nézett. Ennek meg mi baja?

Meg kéne kérdezni, de hát hogyan? Mit kérdezzek? Hogy miért lógatja az orrát egy hős, egy győztes, akit ki fognak tüntetni? Vagy azt, hogy mikor kapja meg a vezérőrnagyi csillagot? Esetleg mondjam azt, hogy én az ő helyében fél lábon ugrálnék, és jól beolvasnék Halleck tábornoknak?

Amint így tűnődöm, egyszer csak rám néz, és azt kérdezi:

- Szeretsz játszani?

- Nemigen értek a kártyához, ezredes úr. Centekkel dobálni, ahogy a legények szoktak a kocsma falánál, tudok.

- Nem olyan játékra gondolok, de mindegy. Megpróbáljuk. Te vagy Grant ezredes. Én vagyok Halleck tábornok. Rendben?

- Át kell vennem a kitüntetést? - kérdeztem vigyorogva. De Grant ezredes legyintett.

- Kapsz te mindjárt olyan kitüntetést... Tessék jelenteni.

- Tábornok úr! 1862. február 16-án Donalson erődje feltétel nélkül megadta magát. Zsákmány: 11 500 fogoly, 50 ágyú. Veszteség 500 halott, 2108 sebesült. Eltűnt 224 fő.

- Honnan tudod ilyen pontosan?

- Amíg az ezredes úr elgondolkodott, én átnéztem a válla felett, és elolvastam a távirat szövegét.

- Jó szemed van - bólintott Grant. - Tehát - folytatta - ismét én vagyok Halleck tábornok. Önnek különös fogalmai vannak a fegyelemről, Grant ezredes! Én önnek Henry-erőd elfoglalására adtam parancsot. Mire mit tesz ön? Jelenti, hogy elfoglalta Donalsont is.

- Elfoglaltam, tábornok úr!

- Nagyszerű! - kiáltotta Grant ezredes olyan felháborodott hangon, mintha tényleg Halleck tábornok lenne. - Elfoglalta! Utólag könnyű ezzel érvelni. És ha nem sikerül? Elég hibát követett el, hogy ne sikerüljön.

- Hibát? - kérdeztem én elképedve.

- Azt - bólintott Grant-Halleck. - Mégpedig súlyos

hibát és egész csomót! Eltávozott a frontról anélkül, hogy valakit megbízott volna a helyettesítésével.

- De hát ki gondolta volna... - kezdtem. De Grant-Halleck rám reccsent:

- Ne szabadkozzék! A hadvezérnek minden lehetőséget számításba kell vennie! De sorolom tovább a balfogásait, ezredes. Nem figyelmeztette Foot admirálist Donalson erődjének nagy tűzerejére, és nem intette óvatosságra.

- Egy admirálist? Én?

- Ha már elkövettem azt a meggondolatlanságot, hogy egy közönséges ezredest ekkora feladattal megbízzak, elvártam volna tőle, hogy sokkal gondosabb s körültekintőbb legyen.

- Csak azért vagyok ezredes, mert nem fogadtam el a tábornoki rangot - mondtam én merészen. (Grant ezredes nem volt kicsinyes, és nem kérdezte meg, honnan tudom. Folytatta.)

- Ez az egyetlen, amiért dicséret jár önnek. Kellően értékelte saját magát. Hányadik volt évfolyamtársai között West Pointban?

- Jelentem, tábornok úr - kiáltottam -, 39 közül a huszonegyedik.

- Na látja! Bizonyára ezért nem jutott eszébe tábortüzeket gyújtani, hogy a legénység meg ne fagyjon a -12 fokos hideg éjszakában.

- Jó célpontok lettek volna az ellenségnek, tábornok úr.

- Lőtávolon belül igen, ezredes úr! Lőtávolon kívül azonban életmentő lett volna. Az első vonalban állandóan válthatta volna a legénységet.

- Ebben tábornok úrnak igaza van, de az biztos - mondtam én megdöbbenve, egyben teljes meggyőző-

déssel -, hogy még egyszer ilyen hibát nem követek el.

- Ha ez vasárnapi iskola lenne, könnyekig meghatódnék - mondta metsző gúnnyal Grant-Halleck. - Ez azonban katonaság. És a katonaságnál első a fegyelem. Hogy nem állítom hadbíróság elé, és nem csapom el, kizárólag annak köszönheti, hogy a front mozgásban van, és első a háború érdeke. De nagyon vigyázzon, Grant ezredes! Túl könnyen kapta a rangját, éppolyan könnyen el is vesztheti.

- Ha én nem lehetek ezredes - kiáltottam most dühösen -, akkor McClellan még százados se lehetne.

- Nem ér a nevem! - nevetett Grant ezredes. - Nem szabad megsérteni a játék szabályait.

- Milyen szabályt sértettem meg?

- A leglényegesebbet. Nem engem alakítottál, hanem magad szólaltál meg. De - tette hozzá - érdekes játék volt, meg kell hagyni.

Istók úgyse, érdekes volt! Már csak azért is, mert majdnem szóról szóra megismétlődött igazából. Annyira, hogy Halleck tábornok elcsapta Grantot, mint dandárparancsnokot. Jó, mi? Elfoglal két olyan erődöt, amivel bedönti Tennessee állam védőfalát, most már majd meg sem állunk isten tudja meddig, és akkor ahelyett, hogy... Na, de figyeljetek ide!

Levelet kaptam Marytől. Emlékeztek még talán rá. Az a jóképű leányzó, aki elárult nekem egyet-mást az akkor még igen-igen vadonatúj Kis Macről. Most pedig írt. Itt a levél...

Kedves Jack!

Hallottam, hogy elfoglaltátok Donalson-erődöt, itt Washingtonban mindenki nagyon örül neki, csak a Kis Mac nem, mert ő nem is olyan régen azt

mondta, hogy az egész Potomac-hadsereg nem lenne elég a Tennessee elleni hadjáratra, aztán ti most milyen ügyesek voltatok; csudára szeretnék látni egy ilyen erődöt, meg azt, ahogyan elfoglaljátok, de sajnos, azt se láttam, amikor a Kis Mac elmasírozott az egész hadsereggel, mert az Öreg Ábris igen erősködött, hogy támadni kell, és azt mondta a Kis Macnek, hogy ő esküszik rá, hogy az ágyúk nem sülnek el, meg arra, hogy feleannyian sincsenek odaát, mint a mieink; aztán tényleg neki lett igaza, mert feketére mázolt fatörzsekkel ijesztgette Lee a Kis Macet; de azt nem tudta meg, menynyien vannak, mert mire a mieink odaértek, már senki se volt az állásokban; akkor a Kis Mac úgy gondolta, hogy minden rendben van, és szépen visszamasírozott az összes csapatokkal a régi táborhelyre, aminek a Favágó nem örült; szerintem a Kis Mac csak borsot akart az orra alá törni, én hallottam, amikor azt mondta valakinek, hogy addig nem lesz támadás, amíg hajókon Richmond közelébe nem viszik a csapatokat, és ha Stantont meg is üti a guta, akkor is elő kell neki teremteni azokat a hajókat, és tényleg elő is teremtette; én még soha annyi hajót nem láttam életemben, és milyen sokáig tartott, amíg a hajókra szállították azt a tömérdek katonát meg felszerelést meg lovat meg mindent, és én megszámoltam a hajókat, akár hiszed, akár nem száznyolcvannyolc nagy vitorláshajó és, nyolcvannyolc kisebb hajó, olyan bárkaféle szállította el a csapatokat, és itt csak 20 ezer katona maradt McDowell tábornok vezetésével, mert Washingtont meg kell védeni; igaz, Stanton meg az Öreg Ábris 40 ezret követelt, de McClellan tábornok fityiszt mutatott, legalábbis itthon, amikor a 40

ezer embert emlegette, és nem is hagyott annyit, mert sokkal fontosabb, hogy elég katona legyen Richmond bevételére, mint Washington védelmére; én ezt nem értem, de hallottam, amikor a tábornok mondta, de csak addig, amíg el nem vitorláztak, attól fogva nem sokat tudok, csak azt, hogy borzasztóan sokat lótott-futott a Kis Mac ott, ahol partra tették a hadsereget, még többet lovagolt, mint itt; egy ismerős fiú megbetegedett, hazaküldték, ő mesélte; de azért ne légy féltékeny, te jobban tetszel nekem, meg ő csak beteg, nem úgy, mint te, aki hős vagy, legalábbis azt írta az újság, hogy megsebesültél, amikor megvédted Donalson erődjét; ezt nem értem egészen, hiszen neked el kellett volna foglalnod, mégis megvédted, hogy kitől, azt nem tudom, de az a fontos, és én nagyon büszke vagyok rád, szoktam is hencegni veled, akkor azt mondom, hogy a vőlegényem vagy, ami nem igaz, de akár lehetnél is, nem? Mondja az a fiú, aki a többit is mondta, hogy ott Yorktownnál, ahol a Kis Mac most ide-oda lovagol, nem jó ott lenni, mert nagyon nagy a sár, ott pedig, ahol nincs, csak két ásónyira kell leásni, máris ott a víz, annyi a szúnyog, hogy meg kell dögleni tőle, neki is félcipónyira dagadt a képe, de azért a Kis Macet mindenki éljenzi, biztosan azért, mert őneki ott is mindig fényes a csizmája meg a lova, ami csoda, mert olyan sár van, hogy még. Itt Washingtonban nincs semmi újság, csak mesélnek ezt-azt, például, hogy Halleck tábornok lesz a nyugati front parancsnoka, nem tudom, te örülsz-e ennek vagy sem, nekem mindegy itt Washingtonban; nem is láttam még Halleck tábornokot, aki lehet, hogy nem is olyan jóképű, mint a Kis Mac, talán öreg is, nem is nemzeti hős, mint

Grant ezredes, akit vagy el fognak csapni, vagy kinevezik tábornokká, minden attól függ, hogy a Favágó kire hallgat, mert van, aki nagyon nem állhatja Grant ezredest, én nem ismerem, azt mondják, hogy szőke és kék szeme van, igaz? Ezzel be is fejezem a levelemet, ne haragudj, hogy ilyen sok mindent írtam, de úgy kikívánkozott belőlem, és mégiscsak kedvellek téged, ezt most, hogy olyan messze vagy, meg is mondhatom, és sokszor gondolok a szép napokra, amikor együtt sétáltunk Washingtonban, és amikor egyszer még a lovadra is felültettél, bár akkor féltem, csak nem mertem mondani, nehogy kiábrándulj belőlem, ha egyáltalán belém ábrándultál volna. És most minden jót kíván neked a te hűséges Maryd.

Belevaló kislány, azt el kell ismerni. Vőlegény. Én. Na, hagyjuk. Hanem hogy Halleck tábornokot nevezné ki az Öreg Ábris a nyugati front főparancsnokává? Azt tudnám, minek a Favágónak még egy McClellan? Mert ez a Halleck tábornok... És mi az, hogy elcsapják Grant ezredest, vagy előléptetik? Már el is csapták. De hogyan akar így háborút nyerni a Favágó? A fene eszi! Nem értem én innen messziről ezt a nagy politikát. De vajon Grant ezredes érti-e? És ha érti, hajlandó-e megmagyarázni nekem? És ha én egy buta kislány levelével hozakodom elő, nem küld-e a pokol mélységes fenekére? Mert jó: gyerekkorában ő is lovakat őrzött, de nem őriztük együtt, főleg nem jártunk együtt West Pointban akadémiát.
De hát ti ismertek. Ha egyszer valami fúrja az oldalamat, csak kijön belőlem, meg se igen szoktam várni a kedvező pillanatot. Most megvártam, mert nem kellett soká lesben állnom.

- Hallgass csak ide, Jack Andrews! - mondja nekem Grant ezredes egy reggel. - Rólad már néhányszor bebizonyosodott, hogy nem szorult csizmaszárba az eszed. Mondd meg nekem: dandárparancsnok vagyok én vagy csak ezredparancsnok vagy az se? Halleck tábornok úgy leszedte rólam a keresztvizet, hogy nem álltam a lábamon. De határozottan nem mondta ki, hogy elcsap.

- Én csak közönséges közlegény vagyok, ezredes úr, de majdnem biztos vagyok benne: a szolgálati szabályzat előírja, hogy a parancsnoki kinevezéseket napiparancsban kell kihirdetni. Mivel én napiparancsban nem hallottam, hogy Grant ezredes helyett valaki mást neveztek volna ki dandárparancsnokká, nekem most is Grant ezredes a dandárparancsnokom.

- Csak azt tudnám, hogy Halleck tábornok miért vár ezzel a napiparanccsal?

- Ő talán már tudja, hogy... - kimondtam, és úgy tettem, mintha megbántam volna, elharaptam a mondatot.

- Már megint tudsz valamit? Talán levelet kaptál az elnök úrtól?

Most jön a dolog kínos része. Meg kell mondanom, hogy egy kislánytól kaptam levelet, méghozzá nem is egy Cathrine Chasetől, akinek neve van a politikában, hanem csak egy Marytől, egy névtelen kis Marytől, aki... Ilyenkor szoktam megérezni, hogy a törpe csak törpe, ha a hegytetőn áll is.

- Mi az? Oda a bizalom? - kérdezte Grant ezredes felhúzott szemöldökkel.

- Azért nyögöm ki ilyen nehezen - válaszoltam én -, mert attól félek, ezredes úr azt hiszi majd, hogy a bolondját járatom.

- Nocsak.

Jó ez a nocsak, mi? Úgy értheted, ahogy akarod. Azt is jelentheti, hogy éppen elég volt a sületlenségekből, ő aztán nem kíváncsi sem a virágnyelven elmondott zagyvaságaidra, sem arra, ami állítólag, esetleg mögötte lappang. De jelentheti az ellenkezőjét is. Azt, hogy ha már maszlaggal etettem a parancsnokomat, köpjem ki, amit még a bögyömben tartok.

- Az igazság az, ezredes úr, hogy ezt kaptam. - És átnyújtottam Mary levelét.

Azt hittem, hogy az ezredes csak éppen hogy belepillant a levélbe, aztán visszaadja. Éppen az ellenkezője történt. Kényelembe helyezte magát kényelmetlen székén, és betűről betűre elolvasta a levelet. Közben fel-felkiáltott, hümmögött, nevetett, fejét csóválta. Amikor befejezte az olvasást, hozzám fordult.

- Tudod-e, Jack Andrews, hogy a szerencse fia vagy?

- Gyanítottam, ezredes úr. Eddig még mindig megúsztam, ha fülig merültem valami komoly csávába.

- Az mellékes! - legyintett az ezredes. - Viszont ez a kislány szeret téged. És micsoda kislány! Ugyanolyan talpraesett, mint te vagy, ha nem tesz még rajtad is túl!

- Ezredes úr tréfál.

- A lehető legkomolyabban beszélek. Ebben a levélben minden benne van, ami lényeges. Ráadásul még kellemes hírt is olvashattál ki belőle.

- Az, hogy McClellan tábornok nincs Washingtonban, legfeljebb az elnöknek meg Stantonnak kellemes, de nekünk...

- És Halleck kinevezése? Az kutya?

Puff! Mégiscsak jó orrom van nekem. Nem vagyok

még elég firnájszos, hiszen nem tudtam, mire vélni a dolgot, de...

- Ha Halleck tábornok főparancsnok lesz, akkor kiknek lesz a közvetlen fölöttese? - kérdezte Grant.

- A hadseregparancsnoknak.

- Vagyis nekem nem. És akkor ki lesz az én fölöttesem?

- Buell tábornok. Tyűha! - tettem hozzá, mivel Buell tábornok volt az, aki fütyült McClellan tilalmaira, és megindította a nyugati hadjáratot Mill Springs elfoglalásával. Akkor támadt az én parancsnokomnak is az az ötlete, hogy Donalson és Henry következik.

- De tyűha ám! - bólintott vidáman az ezredes. - Buell tábornok, azt hiszem, kedvel engem, mert tudja, hogy akarok és tudok verekedni.

- Te jóisten! - kiáltottam én, mert ebben a pillanatban gyulladt ki a fény sötét fejemben.

- Már megint mit találtál ki? - kérdezte Grant ezredes.

- Azt, hogy miért igaz ez a pletyka, és hogy az elnök úr miért nevezte ki Halleck tábornokot ilyen magas posztra, holott...

- Csend! - mondta határozottan Grant ezredes, összecsaptam a sarkamat. Igaza van az öregnek, mégiscsak közlegény vagyok, és Halleck tábornok mégiscsak tábornok!

- Azért - folytattam, mintha semmit sem szándékoztam volna mondani Halleck tábornok spirituszáról -, azért, mert megtudta, hogy ezredes úrnak a tábornok parancsnoksága alatt nincs módjában ellátni a dandárparancsnoki teendőit elég önállóan.

A fene egye meg! Nehéz ám ilyen gömbölyűen beszélni a magamfajta fickónak! De úgy látszik, min-

dent meg kell tanulnom, még a fiskális csűrést-csavarást is.

- Ebben a dologban, azt hiszem, tévedsz, Jack Andrews. Az elnök még csak nem is igen tud rólam.

- Donalson hőséről? A feltétel nélküli megadást követelő Grant ezredesről? Akiről oldalas cikkeket írtak az újságok?

- Azt meg honnan tudod?

- Marytől.

- Nem is említi.

- De ez benne volt a borítékban. - És átnyújtottam a Herald egyik számának kitépett lapját. Azon aztán szembenézhetett Grant ezredes az öklömnyi betűs nevével.

Elolvasta a cikket, visszaadta nekem, és megkérdezte:

- Mondd, Jack Andrews; te tudod, mi a stratégia?

- Valami katonai micsoda - válaszoltam én, némi szégyenkezéssel, mint mindig, amikor valamiről kiderült, hogy sejtelmem is alig van róla.

- A stratégia, Jack, a katonai győzelem tudománya. A nagy, a végső győzelemé, amivel véget vet az ember a háborúnak. Ilyen kis győzelmeket, mint a donalsoni, nem nehéz aratni. Kell hozzá egy kis szerencse, egy kis bátorság, és kész a győzelem. Kis győzelem, nem döntő győzelem. Csak akkor van értelme, ha része a nagy győzelmi tervnek, a stratégiai elgondolásnak.

- Most, hogy ezredes úr ezt mondja, eszembe jut az elnök. Még a kezdet kezdetén, amikor elpáholtak bennünket a Bull Run mellett, és az elnök úr azt magyarázta, hogy hosszú lesz a háború, akkor emlegette a stratégiai tervet.

- Milyen stratégiai tervet?

- Amilyen akkor még nem volt. Szerintem még most sincs, hacsak McClellan tábornok ki nem fundált valamit.

- A mi tábornokainknak, és nemcsak itt északon, délen is, az a baja, hogy folyton Napóleonra meg Nagy Frigyesre gondolnak, amikor hadászatról van szó. Pedig ez itt nem Európa, hanem Amerika. Különben is: Napóleon is akkor győzött először, amikor a maga útját járta, nem amikor másokat másolt.

- Ezredes úrnak van stratégiája?

- Erről még korai beszélni, Jack, egyelőre meg kell nyerni néhány kisebb csatát. Majd aztán. Akkor esetleg meg is kérlek valamire.

Gondolhatjátok, hogy kékültem, zöldültem a kíváncsiságtól, de hiába. Sok víz lefolyik addig a Mississippin, amíg Grant tábornok megkér arra a bizonyos dologra, amiről egyelőre dunsztom sincs. Mert nehogy esetleg azt gondoljátok, hogy Donalson erődjében csücsülünk a babérjainkon! Több mint 100 mérföldnyire délre vagyunk már: Shilhónál. Ez egy kis Tennessee-beli városka egy másik, alig valamivel nagyobb városka mellett, amelynek Pittsburg Landing a neve. Mind a kettő a Tennessee folyó mellett fekszik, nem messze Corinthtól, ami már komolyabb város, hiszen két vasútvonala is van, most pedig arról nevezetes, hogy Johnston tábornok ide vonult vissza Bowling Greenből. Márpedig Bowling Green majd 250 mérföldnyire van Corinthtól.

Én aztán tudom, mi az visszavonulni! Jó, magát Johnston tábornokot meg a seregét nem érte csapás. De villámgyorsan kellett kiürítenie Bowling Greent, aztán Nashvilleből is egykettőre továbbállt, mert tudta, hogy mi nem játszunk McClelland-féle ide-oda masírozgatást. Egyszóval nem akarta, hogy elvágjuk

a déli vasúti csomópontoktól. Most aztán annyi szerveznivalója van, hogy mi nyugodtan készülhetünk későbbi csatákra.

Volt is mit készülni. Grant ezredes csapatai sem voltak különbek, mint a Potomac-hadsereg. Ezeket is meg kellett tanítani a jobbraátra meg a balraátra. Igaz, most már szagoltak egy kis puskaport, de attól még nem lettek jól képzett katonák. Egyszóval, folyt a gyakorlatozás. Kellemes tavaszi idő volt már és nyugalom. Igaz, mélyen bent csücsültünk az ellenséges Tennesseeben, de senki sem aggódott. Grant ezredes sem.

Hohó! Mi az, hogy ezredes? Hiszen közben megjött az Öreg Ábris legfelsőbb parancsa, és Grant ezredes megkapta vezérőrnagyi kinevezését. Ez már valami. Szerintem tábornok is lehetne, de nem én osztogatom a rangokat. Szerencse, mert a Kis Mac őrmesternél többre nem vihetne nálam. És ebből is mennyi bonyodalom származna!

Lenn délen, a Mississippi torkolatánál van New Orleans. Ez az egyetlen déli kikötő, amit nem tudott a tengeri flottánk elzárni. Ez lyuk volt a blokádon, méghozzá jókora lyuk. Özönlött rajta keresztül az utánpótlás. Tovább föl a Mississippin és a keletre tartó vasútvonalak segítségével a frontokra: a keleti frontra, Richmondba és a nyugati frontra, amit ismertek az eddig elmondottakból. Nekünk Buell tábornok csapataival együtt az volt a feladatunk, hogy elvágjuk a keletre tartó vasútvonalakat, délen pedig Farragut admirális és Butler tábornok mesterkedett azon, hogy elfoglalja a bevehetetlennek nevezett erődöt, mármint azt, amelyik New Orleanst védte a tenger felől.

Sejtettük, hogy mivel sem Lee, sem Jefferson Davis nem küldte legelni az eszét, maguk is jól tudják,

mi szakadhat a nyakukba. Egyszóval lesz itt még tánc. De majd csak akkor, ha mi megsarkantyúzzuk magunkat.
Hát nem várták meg.

Május 6-a volt. Szép, napfényes reggel. Madárfütty, orgonaillat, bogárzümmögés, ahogy az elő van írva tavasz idején. Én éppen Pittsburg Landing főutcáján lovagoltam, szokás szerint üzenetet vittem a főhadiszállásról. Persze nem hajtottam a lovamat. Legszívesebben minden kerítés mellett megálltam volna, hogy orgonát szedjek, egy ölre valót.

A lovam előbb neszelt föl, mint én. Hegyezni kezdte a fülét, felvágta a fejét, és megtorpant. Ennek meg mi baja?

És máris éreztem a lőporfüst csípős szagát. Aztán hallottam a lármát is: puskaropogást, gránátok robbanását. És már meg is jelentek az első visszavonuló katonák.

- Menekülj! - kiáltotta felém az egyik, amikor elrohant mellettem. - Nyakunkon a déliek! Százezren vannak! - azzal rohant tovább.

És én valóban vágtázni kezdtem, persze a főhadiszállás felé.

Csak néhány perc telt el, hogy Grant vezérőrnaggyal visszaérkeztem a főutcára, de akkor ott már teljes volt a felfordulás.

Pittsburg Landinget afféle kórházvárosnak rendezte be a parancsnok. Ott ápolták a sebesülteket, rokkantakat és ott volt a hadtáp is. Most mintha már az ellenség is megérkezett volna.

Jajveszékelő sebesültek, lőporfüstös, mocskos katonák, elszabadult lovak egymás hegyén-hátán, az utcát pedig felborult szekerek torlaszolták el.
Grant vezérőrnagy nyugodtan, mozdulatlan arccal

szemlélte ezt a szörnyű látványt. Bevallom, nekem minden porcikám reszketett, és alig tudtam legyűrni a hányingeremet. Hát ha sehol, de itt mindennek vége!

- Egy menekülő katona azt kiáltotta, hogy százezer déli támad - mondtam fogvacogva.

- Százezer... - ismételte a parancsnok, és elmosolyodott. - Jó, ha az egész Délen összesen van százezer katona.

A mosolytól meg a nyugodt, majdnem csevegő hangsúlytól egy pillanat alatt visszanyertem a lelki nyugalmamat. És egészen természetesnek tartottam, hogy ezt mondja:

- Ballagjunk a főhadiszállásra.

Ott aztán elkezdett dolgozni, mint a motolla. Én is csak úgy röpködtem ide-oda. De a beosztott törzskari tisztek is rohantak a helyszínre.

Lőszer és tartalék indult előre. (Mondtam nekik, hogy hidegvérrel lökjék félre a menekülőket, ha kell, adjanak rájuk sortüzet. Ez volt Grant parancsa.) Riadóztattuk mindazokat, akik nem voltak valamilyen okból a táborban, vagyis Shilho környékén, és menetszázadba állították őket, hogy bármely pillanatban bevetésre készen indíthatók legyenek. Amikor pedig itt hátul már nem volt teendő, a frontra lovagoltunk.

Az első vonalat tényleg áttörték. A második megingott, és azok a katonák, akik elvesztették a fejüket, a városba menekültek.

A második rohamot már vezényelt össztűz fogadta. Fellélegeztem. De csak percekre. Mert a második rohamot követte a harmadik, azt a negyedik, azt az ötödik, és az isten tudja, hányadik. És bár a mieink úgy lőttek, mint az őrültek, mintha a déliek sohase akartak volna elfogyni.

És pokoli volt a zaj. Megesküdtem volna, hogy tényleg százezren vannak.

Ez a fura dolog Grant vezérőrnagynak se tetszett. Odakérette magához Sherman vezérőrnagyot, az egyik beosztott tisztjét, és megkérte, fogjon neki néhány délit. Aztán gyorsan szedje ki belőlük, hányadán állunk, és üzenje meg velem.

Elindultunk. Láttam Sherman arcán, hogy erősen facsarja az agyát. Kellett is. Grant vezérőrnagy mindig így tesz. Kiadja a parancsot, és kész. A többi annak a dolga, aki a parancsot kapta.

No, én már tudtam is, mit kéne csinálni, de nem mertem megnyikkanni. Hogy a fenébe is? Sherman mégiscsak vezérőrnagy, én meg? Valahogy pedig meg kéne mondanom, már csak azért is, mert én magam is kíváncsi lettem volna: hogy a fenébe fütyülnek itt a golyók úgy, mintha minden puskának tizenkét csöve lenne odaát!

Egyszerre csak megrántja Sherman a lova zabláját, és rám rivall:

- Te hogy csinálnád?
- Tábornok úr, jelentem, én nem csinálnék semmit.
- Várnád, hogy a déliek jöjjenek, mi?
- Hát jönnek! Nem győzzük visszaverni őket!

Sherman a homlokára ütött! Szidta magát, hogy ez neki nem jutott eszébe. De aztán meg is szervezte akkurátusan.

Kiválasztott egy keskeny, erre a célra megfelelő frontszakaszt. Ott kitanította a katonákat.

Persze közben folyt a rohamozás; mint a mennydörgős ménkű, úgy jöttek! No, azon a bizonyos szakaszon, a mi oldalunkon kezdett gyérülni a lövöldözés, majd teljesen abbamaradt. Hát már rohan is egy déli szakasz, elöl egy tiszttel, mögötte második, har-

madik, negyedik szakasz, egész század. Azt hitték, áttörték a frontot.

Hát az első szakasz át is tört, még karcolás se esett rajta. Hanem a többi... Azokból nem sok maradt. Olyan kartácstüzet kaptak közvetlen közelről, hogy valósággal szétfröccsentek.

Az első szakasz pedig szaladt, szaladt, és nem talált ellenséget, mindenki elbújt előlük. Erre tétován megálltak. Akkor dördült el hátuk mögött a tábori ágyú. Erre aztán megértették, hogy kelepcébe kerültek.

- Ha így áll a dolog, ahogy ezek állítják - mondta Sherman -, akkor nekem itt kell maradnom és szervezni a védelmet.

Odavágtattam, ahol éppen Grant vezérőrnagy intézkedett.

- Vezérőrnagy úr, jelentem: negyvenötezres déli sereg áll velünk szemben. Hopp! - Ez a hopp annyit jelentett, hogy egy lövedék levitte a sapkámat a fejemről.

- Johnstonnak nem volt negyvenötezer embere.

- Beauregard tábornokot, aki a Bull Runnál vert meg minket, átirányították a nyugati frontra, és május másodikán érkezett meg. Őt megelőzte Bragg tábornok, aki már április 29-én itt volt. Amikor megtudták, hogy Buell tábornok még nem érkezett meg a főerőkkel, azonnal elhatároztak egy támadást. Az a tervük, hogy a mi ezredeinket beleszorítják a Tennesseebe.

- Nem rossz terv - mormogta Grant. - De nem is jó - tette hozzá hangosabban és határozottabban. - Igaz, hogy be vagyunk szorítva három kis folyó és a Tennessee közé, tehát nem tudunk kitörni. Viszont nem lehet bennünket átkarolni, bekeríteni sem. És hiába vannak negyvenötezren, nem tudják kihasznál-

ni a tömegfölényt, mert csak a nyitott oldalon tudnak támadni. - És már intézkedett is. - Végiglovagolod a parancsnokokat: szorosan egymás mellé a katonákat! Vezényelni a tüzet, hogy minél hatásosabb legyen. Tábori tarackokból kartácstüzet, de csak, amikor tömeges támadóhullám közeledik. Jelszó: holnapig tartsunk ki, addigra megérkezik Buell tábornok, és elkergeti őket.

Csak a csoda mentett meg azon a fene magas lovon, hogy szitává nem lőttek, és ha a lovam nem mesebeli táltos, hát azt is kilövik alólam. Volt olyan fatörzs, amiből másnap százharminckét belefúródott lövedéket kapartak ki.

Kora délután már érezni lehetett volna, hogy csökken a nyomás, ha a mi katonáink nem lettek volna holtfáradtak, és ha nem lett volna ideát is annyi a halott, hogy már nem győzték elhurcolni az egészségügyiek.

Grant vette észre, hogy valami történt a túlsó oldalon, valami jelentős. Amikor ezt Sherman vezérőrnagy megtudta, már nem is várta a parancsot, megint megszervezte a délifogást. Így aztán hamarosan megtudtuk, hogy Johnston tábornok elesett.

- Ez jó hír - mondta Grant. - Johnston jobb katona Beauregardnál, habár hibát követett el, hogy nem Donalsonba menetelt Bowling Greenből, hanem seregének csak egy részét küldte oda. Viszont most majdnem kiköszörülte a csorbát. - Az égre nézett, - Jól beborult, hamar leszáll az este. Azt hiszem, megúsztuk.

De nem szárazon. Alighogy besötétedett, megeredt az eső. Az amúgy is halálosan elcsigázott katonák kétségbeesetten káromkodtak.

- Lovagolj körbe, Jack! Adják ki a jelszót: ez a

ronda idő nekünk dolgozik. A túlsó oldalon kétszer annyian áznak bőrig.

Kora hajnalban megint elkezdődött a lövöldözés, de világos volt, mint a nap, hogy ezek a rohamok nem igaziak. Felderítőink valóban jelentették, hogy az ellenség megkezdte az elvonulást Shilho térségéből.

Ott várakoztam a közelben, amikor a parancsnok megkérdezte Sherman vezérőrnagyot:

- Üldözni kéne őket. Mi a véleménye?

- Két álló nap élveztük kitüntető jelenlétüket - válaszolta Sherman. - Akkor lássam őket, amikor a hátam közepét.

Így aztán maradtunk.

Amikor végre megint beszélgetni lehetett a parancsnokkal, megkérdeztem:

- Mi az oka, hogy ha istentelen nagy a fölfordulás, vezérőrnagy úr olyan nyugodt, mintha díszszemlén a tisztelgő századot venné szemügyre?

- Ha megígéred, hogy nem meséled el fűnek-fának, elárulom neked, Jack Andrews, hogy olyankor nekem is futhatnékom van. De mindjárt el is szégyellem magam. Úgy teszek hát, mintha semmi különös nem történt volna. Ettől mindenki megnyugszik körülöttem, és néhány percen belül kiderül, hogy valóban nem történt semmi különös. Különben is: a háború őrültség. Emberek ezrei egymásra rontanak, és mindent elkövetnek, hogy elpusztítsák egymást. Így aztán nem csoda, ha zűrzavar zűrzavart követ.

- Ezt így tetszett tanulni West Pointban?

- Ezt így tetszettem tanulni a nyugati hadszíntéren. Az ilyesmit nem tanítják az iskolában, sajnos.

Jártatok már Memphisben? Még nem? De azt tudjátok, hol van! A Mississippi mellett, Tennessee államnak csaknem a déli határán, vagy 150 mérföldnyire Cairótól. Egyébiránt semmi különös nincs abban a városban azon kívül, hogy Grant vezérőrnagy dandárja itt van elszállásolva, tartalékban.

Ha netán azt gondolnátok, hogy Halleck tábornok mint a nyugati front parancsnoka azt mondta a gazdámnak: „Jól verekedtetek, gyerekek, a kétszeres túlerőt feltartóztattátok, igazán rátok fér egy kis pihenés, eriggyetek Memphisbe" - nagyon tévedtek. Az igazság az, hogy Grant vezérőrnagy megsokallta a tábornok piszkálódását, és ő maga kérte tartalékba helyezését.

Miközben mi az ellenséget aprítottuk, az meg minket, de végülis hiába, délen csoda történt. A bevehetetlennek kikiáltott New Orleans-i erőd nem tudta megvédeni a várost. Bíz' isten, szívesen elmondanám az ostrom történetét, de egyrészt nem voltam ott, másrészt türelmetlenül várom a pillanatot, amikor arról számolhatok be, hogyan lettem katonai futár.

Április 29-én tehát elveszett a déliek szeme fénye: New Orleans. Amikor - már a mi csatáink után - megtudtuk, mit gondoltok, mit mondott Grant vezérőrnagy? Ezt:

- Nem kell már elfoglalnunk Corinthot.

- Fontos vasúti elágazás - mondtam én. - Csak nem adják föl, mikor 46 ezer emberük van!

- Ha a 46 ezer katonát az Úr táplálná, mint az ég madarait, akkor igen. Nem lehet, fiam, vasúti elágazást tartani, ha a fővasútvonal minden állomása az ellenség kezén van.

Így kerültünk Memphisbe, amit Corinth-hoz hasonlóan kénytelenek voltak föladni a déliek.

Ez olyan város, mint általában a déli városok: szélesek az utcák, de kövezetlenek, úgy száll a por, hogy néha szemed, szád tele lesz vele. Sok látnivaló nincs: lassan baktató ekhós szekerek, rengeteg lótrágya, még több légy. Időről időre feltűnik egy-egy hintó, bennük hosszú, fehér ruhában elegáns ladyk. Férfiak lóháton, fiatalok, öregek, soványak, kövérek mind széles karimájú kalapban, bőrülepű lovaglónadrágban, sarkantyús csizmában. És mindenütt négerek, derékig csupaszon, mezítláb. Matrózok dülöngélnek, nótáznak egymásba kapaszkodva, dől belőlük a rumszag. Naponta egyszer éles sípszó hangzik, megjött a vonat. Ez Memphis. Itt megöl az unalom.

Így gondoltam, mert időközben elfelejtettem, hogy Grant vezérőrnagy alkalomadtán meg akar kérni valamire. Pedig ez az alkalom elérkezett.

Közben ugyanis keleten is történt egy és más. Megint a bolondját járatták a déliek a Kis Mackel, majdnem hajszálra úgy, mint Manassasnél. Hetekig szervezgetett a tábornok, míg a saját lovon ülési rekordját is megdöntötte, annyit nyargalászott sánctól sáncig, ágyúállástól ágyúállásig. Amikor aztán minden készen volt az összes irodákkal, raktárakkal és persze a makulátlan latrinákkal, a Kis Napóleon kiadta a parancsot az előnyomulásra. És... Úgy, mint Manassasnél, itt is üres állásokat talált.

Amikor pedig végre rászánta magát, hogy egyenesen Richmond ellen vonul (ami mellesleg igazán nem volt valami nagy elhatározás, hiszen ott feküdt közvetlen közelben), akkor elkezdődött a tánc.

Jackson gyorsan mozgó alakulatai feltűntek a sereg mögött, és alaposan megvámolták a raktárak készleteit, sőt magukkal hajtottak néhány ezer foglyot is. A Kis Mac még meg se fordította a csapatait, amikor Jacksonék már köddé váltak.

Washington is megijedt. Jackson nagyon megközelítette a fővárost. Igaz, hogy McDowell tábornok 20 ezer emberrel vigyáz a fővárosra, Jacksonnak legfeljebb ha 5-6 ezer lehetett, de talán még annyi se, hiszen képtelenség gyorsan mozogni sok katonával, mert sok katonának sok lőszer, sok fegyver, sok felszerelési tárgy kell. De hát a civilek ijedősek. Ezt odaát is tudják, ezért is küldték a Potomacre a *Merrimac*et is.

A *Merrimac* valamikor közönséges, fából készült hajó volt, de páncéllemezeket erősítettek rá és orrára éles, hegyes vágósarkantyút. Persze megrakták ágyukkal is. A *Congress* és *Cumberland* vonult fel ellene, de mivel közönséges fahajók voltak, el is bánt velük egykettőre. Szerencsére nekünk is volt adunk: a tutajra szerelt sajtosláda. Legalábbis annak nevezték a kis páncélos monitort. Mármint a *Merrimac*en. De csak addig, amíg ki nem derült, hogy forgó ágyútornya van, és olyan mozgékonyan manőverezik a nagy, nehéz *Merrimac* körül, mint a bibliai történetben Dávid a Góliáttal vívott küzdelemben.

Washingtonban még jobban megijedtek. Fantasztikus számokat suttogtak egymásnak az emberek. Jackson 17 ezreddel portyázik a főváros körül, Leenek 200 ezer katonája van, és a déliek egész flottányi

*Merrimac*kel rendelkezik. Hát persze: éppen azért rendeztek a déliek ilyen parádés meglepetéseket, hogy mindenki hasfáját kapjon Washingtonban. Így szerették volna valamennyire visszabillenteni a mérleget, ami ugyancsak felénk billent a nyugati fronton kiverekedett sikerekkel. Később aztán kiderült persze, hogy a 200 ezer mindössze 80, és abba beleszámít Jackson serege is. De hát ahol McClellan a főparancsnok, ott kétszer kettő nem négy, hanem legalább tizenöt.

Aztán mégiscsak megtörtént a nagy csata, mert McClellan sem bírta már cérnával, hogy ahova vonul, ott csak elhagyott táborhelyet talál, viszont egy pillanatig sem lehet biztonságban Jackson ezredeitől. Lassan, komótosan, akkurátosan megindult tehát Richmond ellen.

Akkor aztán Lee is látta, hogy nem lehet tovább taktikázni. Kiválasztotta McClellan frontjának leggyengébb, rosszul biztosított pontját, és megindította a támadást. Nagy csata lett belőle. Szörnyű öldöklés folyt. Tizenhatezer katonát veszítettünk mi, húszat a déliek. Ráadásul nem változott semmi. Washington is állt, Richmond is állt. Bezzeg, ha az én gazdám van ott a Kis Mac helyén! No, de ezt hagyjuk!

Egyszóval így festett a dolog. Keleten sehogy sem, nyugaton meglehetősen. Már éppen azt vártam, hogy megint kitör valami a mi környékünkön, amikor azt mondja Grant vezérőrnagy:

- Erőltesd meg magad, Jack. Holnap reggel legyen valami katonaformád. Kitüntetéseket osztogatok.

Mi közöm nekem ahhoz? Kitüntetések osztogatásához nem kell futár!

Ezt persze csak gondoltam, és vártam, hátha a parancsnokom mond még valamit. De nem mondott.

Parancs az parancs. Puccparádéba vágtam magam. De nemcsak én, az egész dandár másnapra készült. Meg is lehetett nézni a fiúkat, csak úgy virítottak a kék zubbonyok meg a kék nadrágok, és villogtak a rézgombok.
Én szemben álltam a felsorakozott századokkal, a háttérbe húzódva. Nem tartoztam egyik ezred állományába sem, a parancsnok vezérkarához voltam beosztva futárként.
Aztán elkezdődött a parádé.
A parancsnok beosztott tisztjeivel ellovagolt a tisztelgő sorfalak előtt, és mindenütt meghallgatta a parancsnokok jelentését. Aztán felment egy erre a célra készített emelvényre, és beszédet tartott. Leírom szóról szóra, mert annyira jellemző Grant vezérőrnagyra.

- Katonák! Két nagy győzelmet verekedtünk ki. Köszönöm nektek, jól harcoltatok. Legszívesebben mindenkit kitüntetnék, elsősorban azokat, akik hősi halált haltak. Együtt fagyoskodtunk Donalsonnál, együtt áztunk Shilhónnál, nehéz volt kiválasztani azt a néhány katonát, akik bátorságukkal, állhatatosságukkal, talpraesett akcióikkal kiérdemelték a megkülönböztetett dicséretet. Lehet, hogy nem is minden esetben sikerült jól a választás. Vigasztalja ez azokat, akik úgy érzik, hogy ők most kimaradtak a kitüntetettek közül, holott rászolgáltak volna. Lesz még bőven alkalom, hogy bebizonyítsák rátermettségüket. A kitüntetéseket minden ezrednél az ezredparancsnok osztja ki. Én magam csak a vezérkarhoz beosztott futár, Jack Andrew mellére tűzöm ki a kitüntetést, mert megakadályozta a már birtokba vett Donalson falának felrobbantását, és közben meg is sebesült, valamint azért, mert Shilhónál félelmet nem ismerő

bátorsággal vitte a parancsokat a front minden pontjára, állandó gyalogsági és tüzérségi tűzben. - Azzal lejött, odalépett hozzám, és a mellemre tűzte a kitüntetést.

Arra eszméltem fel, hogy valamennyi ezred bömböli a hurrát. Akár hiszitek, akár nem, majd elsülylyedtem szégyenemben. Mi az istennyilát csináltam én? Amit mindenki megtett volna az én helyemben. Csak én tudtam, hogy már a miénk az erőd, persze hogy nem hagytam tönkretenni a falát! És a sebesülésem? Azt jobb lett volna nem emlegetni. A saját bajtársaim puffantottak belém, szép kis dicsőség! És Shilhónál? Az a dolgom, hogy vigyem a parancsokat. Futár vagyok, nem pesztonka. A csatatéren pedig lőnek, de attól még vinni kell a parancsokat, sőt éppen azért kell vinni. Meg aztán: könnyebb eltalálni a gyalogost, aki egy helyben van, mint a vágtató lovast, bár az igaz, hogy jóval nagyobb célpont. Röviden szólva: nekem eszembe se jutott volna, hogy kitüntessem magam. A fiúk viszont éljeneznek. Ez nekem szólna? A fene eszi, csak nem lettem hős?! No, ha így festenek a hősök, akkor a háború sokáig fog tartani!

Nem gondoltam volna, hogy ez a nap még valami meglepetést tartogasson számomra. Pedig a nagyobbik még hátravolt.

Amikor elcsöndesedett a tábor, Grant vezérőrnagy behívott a szobájába.

- Említettem neked, Jack, hogy alkalomadtán kérek tőled valamit. Ez az alkalom eljött. Arra akarlak megkérni, hogy utazz Washingtonba.

- Futárpostát viszek?

- Azt. Lincoln elnöknek. Szeretném, ha már holnap indulnál.

Nem tudom, észrevettétek-e, hogyan beszélt Grant vezérőrnagy. Én észrevettem. Nem parancsot adott. Ezt a katonáéknál ismeretlen szót használta, hogy *kérek*, és hogy *szeretném, ha*. Itt valami rendkívüli dologról lehet csak szó.

Hallgattam, Grant vezérőrnagy pedig folytatta:

- Nem hivatalos futárútról van szó. Te szabadságra utazol Washingtonba. Az irataidban is ez áll majd. Érted?

- Vezérőrnagy úr, jelentem: egy szót se.

- Mondtam már neked, hogy stratégia nélkül nem lehet háborút nyerni. Ezt odaát is tudják. Hosszabb ideje töröm a fejem, mi lehet a stratégiai elképzelésük. Egyelőre nem tudtam rájönni. De sejtek valamit. Mindenesetre az, hogy elrendelték az általános mozgósítást, arra vall, hogy mindent egy lapra tesznek fel, hogy gyorsan akarnak nagy eredményt elérni. Ha ez nem sikerül, végük van.

- Mi lehet a tervük?

- Ez az, amit nem tudok, és még csak következtetni se tudok rá, nincs támpontom. Viszont nekem van egy stratégiai elképzelésem. Ez keresztülhúzná a déliek számítását. Ezt a tervet viszed el Washingtonba Lincoln elnöknek.

- Táskában?

- A fejedben.

Szíveskedtek érteni? Egy stratégiai tervet fejben. Ráadásul ebben a fejben. Ez már sok volt egy kicsit. Meg is mondtam kereken a vezérőrnagynak, hogy ezúttal bakot lő. Grant bólintott.

- Tény, hogy helyesebb lenne, ha magam mennék, vagy ha részletes, kidolgozott tervet küldenék az elnöknek. De magyarázat nélkül is megértheted: pillanatnyilag olyan a helyzetem, hogy nem akarok ujjat

húzni Halleck tábornokkal. Éppen ezért sem neki, sem másnak nem szabad tudnia, hogy nem szabadságra igyekszel. Másrészt háború van. Ilyen hosszú úton sok minden történhet az emberrel. Nem szeretném, ha a terv az ellenség tudomására jutna. Benned bízom, nem fogsz fecsegni, ha bajba kerülsz, se árulsz el semmit. Amellett majdnem biztos vagyok benne, hogy nem kerülsz bajba.

- De hát, vezérőrnagy úr! Ez magas haditudomány, és én mi vagyok? Buta paraszt.

- Okos paraszt vagy, fiam. És ez nagy különbség. Néhányszor bebizonyítottad, hogy vág az eszed. Én pedig mindent elmagyarázok neked. Azt akarom, hogy megértsd, miről van szó, és hogy a szószólója légy a stratégiai tervemnek, ami - mellesleg - csak félig az én tervem.

- Hát kié?

- Két német újságíróé. Ne nézz rám hitetlenkedve! Tudod, hogy vannak német tisztjeim. Ezek vagy bevándoroltak, vagy verekedni jöttek Amerikába. Magad is tapasztalhattad, hogy 1848-ban jól megtanulták Európában. Ők lefordítják nekem az ide érkező német újságok fontosabb cikkeit. Az egyik ilyen cikkben fehéren-feketén benne van, hogyan kell legyőzni a délieket.

- Mit tudhatnak azok ott a tengeren túl arról, mi történik itt?

- Láttál már vásárt toronyból?

- Nem láttam, de értem, hogy hova akar kilyukadni, vezérőrnagy úr. Gyerekkoromban sokat másztam fára, és onnan nézve minden világos és érthető, ami a földön összegubancolódottnak látszik. A tengeren-túlról jobban látni, hogy mi itt a dörgés?

- Úgy látszik, igen. Ezek különben is okos embe-

rek lehetnek és forradalmárok. Március végén írtak egy terjedelmes tanulmányt a mi háborúnkról. Engem megdicsérnek, McClellant elmarasztalják.

- Derék emberek! Mi a nevük?

- Nem sokat fog neked mondani, fiam, én is csak most hallottam róluk. Karl Marx az egyik, Friedrich Engels a másik.

- És ők megmondják, hogyan kell győzni?

- Meg, fiam.

- Úgy, hogy én is megértem?

- Úgy.

- Annyira egyszerű lenne?

- Az igazán nagy dolgok mindig egyszerűek. Ez az emberekre is áll. Gondolj például Lincolnra.

Aztán elmondta. Félóráig se tartott. Megmutatta a térképen. Valóban megértettem. És azt is, hogy nem késlekedhetek egyetlen napot sem.

Nem vagyok érzelgős gyerek, de valami szorongatta a torkomat, amikor elköszöntem Grant vezérőrnagytól. Valahogy maradtam volna is, röpültem volna is. Valahogy itt lettem igazi katona, ha nem is voltam igazi katona. Meg aztán itt éreztem először, hogy teszek valamit a győzelemért. Tudom én, hogy a kocsis oda hajtja a lovat, ahova az úr parancsolja. De kocsis voltam és nem akárkinek a kocsisa. Egy biztos: összerúgom a patkót a Favágóval, pedig szeretem az öreg fiút, ha nem csinál fővezért a parancsnokomból.

Hosszú és kacifántos utazás volt. Sokkal tekervényesebb, mint Washingtonból idefelé.

Ha nincs a lovam, játszva elérek Washingtonba. Felkapaszkodom mindig arra a vonatra, amelyik éppen indul. De így...

Hanem minél jobban közeledtem a fővároshoz, annál világosabb lett előttem, hogy valami nincs rendben. Amikor pedig azt hallottam, hogy Washington veszélyben van, hegyezni kezdtem a fülem. Miféle veszélyben lehet Washington?

A sok zavaros civilfecsegésből lassanként megértettem valamit. Nevezetesen azt, hogy McClellant leváltották, már nem fővezér, és a Potomac-hadsereg John Pope tábornok vezérlete alatt megint ott áll valahol Washington és Richmond között. Ha még ugyan ott áll. És ha nem mese az egész. Tudniillik a legképtelenebb dolgokat híresztelték különféle déli tábornokokról, akik itt is, ott is feltűntek volna, hogy visszafoglalják az elvesztett területeket, illetve benyomuljanak más határállomásokba is.

Az egészre ügyet se vetek, ha Grant vezérőrnagy még elutazásom előtt nem említi, hogy gyanús neki a déli általános mozgósítás, és hogy emögött stratégiai tervet sejt. Talán már meg is kezdődött volna?

Amikor aztán még jóval a Kék Hegyek hágója előtt mindenkit, engem is leszállítottak a vonatról, mond-

ván, hogy nem megy tovább, már tudtam, hogy nem volt vaklárma az úton hallott sok mendemonda.

Most aztán dicsértem az eszemet, hogy nem hagytam Memphisben a lovam. (Ki tudja, mienk-e még a város?!) Csak az a kérdés, merre? Legrövidebb út azon a hágón át vezetett, amelyen a Manassasbe tartó vasútvonal is keresztülhalad: a Throughfare-hágón át. De miért nem megy a vonat?

Ahány embert kérdeztem, mind mást mondott. Leghihetőbbnek az a hír látszott, hogy az ellenség előnyomult, és elfoglalta a vasútvonalat, talán a hágót is. Márpedig mindenre inkább vágytam, mint Lee fogságába esni. Nincs más hátra, nagyot kell kerülnöm.

Csakhogy van egy közmondás, amely szerint legjobb az egyenes út. Az egyenes út pedig a manassas-i vasútvonal mellett vezet, a legközelebbi, a Throughfare-hágón keresztül. Hát én arra megyek!

A Kék Hegyeken keresztül igen kellemes utam volt. Csend, madárdal, patakcsobogás, ahogy a könyvekben áll. A hágó környéke pedig teljesen kihalt volt, magát a hágót sem őrizte senki. Vaklárma lett volna az egész?

Tovább lovagoltam a vasútvonal mentén Manassas felé. Sehol egy lélek, a bakterházak üresek, de maga a vasútvonal sértetlen. Már csak 10-15 kilométernyire lehettem a várostól, amikor mégiscsak megmozdult a félsz a gyomromban. Éppen most, az út végén történjen velem valami helyrehozhatatlan? Azt már nem!

Körülnéztem, merre látok füstöt. Amerre füst van, ott tűzhely van, ahol tűzhely van, ott ember van.

Megláttam a füstöt, megindultam toronyiránt, és hamarosan ráakadtam a csapásra, ahol kocsikerék- és

patkónyomok bizonyították, hogy jó felé megyek. Nemsokára a kis farm is láthatóvá vált.

- Hát te? - mordult rám a farmer. Puska volt a kezében, és így válaszolt a köszönésemre. Na hiszen! Jó helyen járok én is. Ez Virginia, rajtam meg kék egyenruha van.

- Ne haragudjon, bátyám, az alkalmatlankodásért. Egy kis vizet, ha lehetne a lovamnak.

- Jó ló.

- Az. Tiszti.

- De te nem vagy tiszt.

- Nem én!

- Loptad.

- Az ember onnan lop, ahonnan lehet.

- Megszöktél?

- Meg. A Potomac-hadseregből.

- És most?

- Manassasbe tartok.

- Be akarsz állni Jacksonhoz?

- Jackson Manassasben van?

- Ott hát. Nem azért mész oda?

Itt álljunk meg egy pillanatra. Ismertek. Nem állhatom a hazugságot. Mostanáig a tiszta igazat mondtam. Nem akartam belekeveredni valami lódításba, amiből ki tudja, mi lesz.

- Tulajdonképpen nem is Manassasbe tartok, hanem Washingtonba - feleltem.

- A Favágóhoz, mi?

- Hozzá.

- Aztán minek?

- Grant vezérőrnagy elmondta nekem, mi a stratégiai terve, amivel meg lehet nyerni a háborút, és én meg elmondom az Öreg Ábrisnak.

- Te vagy bolondnak nézel engem, vagy te magad

vagy bolond. - Felhúzta a fegyvere kakasát. - Szállj le a lóról. Kár az neked. És takarodj.

Cifra helyzet. Itt állok kék egyenruhában valahol délen, mindenesetre a déliek háta mögött, ráadásul éppen a legendás Kőszikla Jackson jár előttem... Hopp! Amikor idáig jutottam gondolatban, füttyentettem egyet.

A farmer felemelte a puskáját, és megcélozta a fejemet.

- Mielőtt fejbe lőne, mondja már meg, kedves bátyám: mikor vonult el erre Jackson hadserege?

- Nem kell azt neked tudnod a másvilágon, piszkos északi csavargó - mondta sötéten a farmer, és meghúzta a ravaszt.

Furcsa dolog ám a halálfélelem! Amikor ott sürgölődtem Shilhónál, és úgy záporozott ránk az áldás, mint a jégeső, eszembe se jutott, hogy én is meghalhatok. A lovamat féltettem néha, de magamat... Most meg. Hirtelen elállt a szívem verése, és a homlokomat kiverte a hideg veríték. A kakas csettenését dörrenésnek hallottam, és megesküdtem volna rá, hogy fütyül a felém tartó lövedék.
A puska csütörtököt mondott.

Most aztán a farmer ijedt meg. Sarkon fordult, és rohanni kezdett a háza felé. Ez annyira nevetnivaló volt, hogy hirtelen magamhoz tértem. Sarkantyúmmal megbíztattam a lovamat, és eléje vágtam. Megtorpant.

- Nem válaszolt a kérdésemre, kedves bátyám - mondtam, mintha semmi sem történt volna.

- Két napja - nyögte kétségbeesetten. És megadóan várta, mit csinálok vele.

Én azonban tisztelettudóan köszöntem, és méltóságteljesen elléptettem a közeléből. Amikor pedig már

harminc lépésnyire voltam tőle, vágtába kezdtem. A legjobbkor. Csaknem egyidőben hallottam most már az igazi dörrenést és a lövedék fütyülését. Kicserélte a töltényt, és utánam lőtt a nyavalyás! Mindegy. Jó előjel, hogy megúsztam. És most már nyugodtan lovagolhatok Manassas felé.

Jackson tábornok mindig ott jelenik meg, ahol valami gyors akciót kell végrehajtani. Ha két napja foglalta el Manassast, akkor én ott már hűlt helyét találom.

Így is történt.

Amikor Manassasen átlovagoltam, nem tudtam még, hogy Jackson hova tűnt, és minek sétál itt Washington környékén, az én szememben csak az volt a fontos, hogy nyitva az út Washington felé. Végre is nekem küldetésem van!

Megint az ismerős úton kopogtak a lovam patkói. Ezen a nyári napon az út teljesen kihaltnak tetszett. Csak nem Jackson nyomdokain haladok Washington felé?

Aztán megvontam a vállam. Kár találgatni. Minden kiderül a Fehér Házban. Vagy ha nem jutok oda...

Odajutottam, méghozzá minden nehézség nélkül.

A lovászfiú csak meregette rám a szemét: meg is ismert, nem is.

- A lovamra csak ráismersz, ha engem el is felejtettél! - mondtam neki, és nagyot vertem a vállára.

- Bánj vele jól - folytattam -, megérdemli. - Megnyerte a shilhói csatát.

- A fene se gondolta volna, Jack, hogy híres ember leszel, akiről írnak az újságok.

- Az újságok - legyintettem én megvetően és fennsőbbségesen -, a fele se igaz, amit írnak. - Közben, hízott a májam. Ott Memphisben rühelltem, hogy a

bajtársak előtt csinálnak velem parádét, azok előtt, akik éppúgy vásárra vitték a bőrüket, mint én, de ezek a fiúk, itt a hátországban csak hadd tátsák a szájukat, még akkor is, ha nem is érdemlem meg igazából.

Beléptem a titkárságra, és megálltam az ajtóban, feszes vigyázzban, ahogy illik. Mind a két titkár odanézett.

- Nicsak! - kiáltotta a csinos fickó, nevezett John Hay. - Hősünk megérkezett! Odanézz - mutatott felém. - Odanézz, Nicolay! Ott a sebhely az arcán, nem volt kacsa, amit írtak róla.

- Az egyetlen alkalom - mondta Nicolay szokása szerint mosoly nélkül -, amikor Herald igazat írt.

Hay odajött hozzám, megveregette a vállam, megérintette a sebhelyet az arcomon (ronda, mély barázda, életem végéig látszani fog), és mindenféle kedves marhaságot mondogatott. Nicolay megvárta, amíg megunja, aztán odahívott az asztalához, és keményen megszorította a kezem.

- Büszkék vagyunk rád, Jack Andrews.

- Az elnök úr? - kérdeztem, mert azonnal másról kezdek beszélni, amint érzem azt a megveszekedett gombócot a torkomban.

- Bent van - mondta Nicolay. - Szünet nélkül tárgyal.

- Az a baj - mosolygott Hay -, hogy Marconi feltalálta a távírót. Szakajtószám hordják az öregnek a jelentéseket, azokat bogarássza.

- Jackson már rég nincs Manassasben.

- Micsoda?! - kiáltotta Hay. - És ezt te csak így mellékesen mondod? Honnan tudod?

- Mert Manassasen keresztül lovagoltam Washingtonba.

Hay felugrott, és kopogtatás nélkül benyitott az elnök szobájába. Rövidesen kidugta a fejét a Favágó, és intett, hogy menjek be.

- Te valóságos kisördög vagy, Jack. Akármikor megjelensz, mindig hozol valamilyen meglepő hírt. Ki vele!

Tudjátok jól: kedvelem az Öreg Ábrist, el is felejtem, milyen nagy, ember, amikor beszélgetünk. Hanem olyankor kettesben szoktunk lenni. Most azonban tele volt a szobája. Miniszterek meg más efféle nagyságok meredtek rám. Láttam az arcukon a megütődést. Mi a fészkes jó fenét tudhat ez a kölyök, amit ők nem tudnak? Nem szeretem én az ilyesmit. Nem nekem való az ilyen cirkuszi mutatvány.

Állok, és nyelek nagyokat. És hallom az Öreg Ábris hangját:

- Nyugodtan beszélj csak, Jack. Ezek előtt az urak előtt nincs titkunk. Hiszen éppen azért vannak itt, hogy a katonai helyzetet megbeszéljük és döntsünk, hogy mi történjék.

- Én csak annyit tudok, elnök úr - nyögtem ki végre -, hogy amennyit láttam, az édeskevés. A Throughfare-hágó előtt, jóval előtte megállították a vonatot, és mindenkit leszállítottak. Hogy a többi utassal mi történt, nem tudom. Én magammal hoztam a lovamat.

- Honnan, Jack?

- Memphisből, elnök úr.

- Szép teljesítmény. Na, mondd tovább.

- Először a Snicker felé akartam kerülni, mert tartottam tőle, hogy belerohanok a déliekbe, de aztán mégis az egyenes utat választottam. Manassas környékén egy farmer majdnem belém eresztett egy golyót, de megúsztam. És megérte, mert tőle értesül-

tem, hogy Jackson tábornok alakulatai két nappal előbb foglalták el Manassast. Ebből mindjárt tudtam, hogy oda nyugodtan mehetek.

- Tudtad?

- Majdnem biztos voltam benne. Jackson tábornok egyre csak rohan. Eddig legalábbis, ha jött, mindig köddé vált.

- Ez egyikünknek se jutott eszébe. Pedig logikus.

- Manassasben nem is találtam déli katonát, hírmondójuk se maradt.

- És most hol lehetnek?

- Sejtelmem sincs róla, elnök úr, de ha parancsolja, kiderítem.

Hallottátok volna, mekkora nevetés fogadta ezt a kijelentésemet. Pedig isten az atyám, hogy nem szántam tréfának.

Az elnök is mosolygott.

- Utána lovagolsz és megnézed?

- Nem, elnök úr. Megkérdezem, hogy hol van Lee a főerőkkel. Oda tart Jackson is. Mindig ezt csinálja.

- Hol tanult ez a fickó hadászatot? - kérdezte Seward, a külügyminiszter. - Amikor legutóbb találkoztunk, közönséges gyalogos volt, akit dagadtra vert egy faág a Ball's Bluffnál.

- Külügyminiszter úr, jelentem, Grant vezérőrnagy úr futára voltam. És folytonosan kérdésekkel kínoztam a parancsnokomat.

Megint nevettek.

- Úgy látszik - jegyezte meg az Öreg Ábris -, válaszolgatott neked a vezérőrnagy. Hát akkor - tette hozzá - vizsgázz. Lee a Kék Hegyek tulsó oldalán, a Shenandoah folyó völgyében nyomul előre.

- Akkor Jackson is oda tart. Mivel a Throughfare-hágón nem kelt át (akkor találkoztunk volna), a

Snickeren vonult keresztül. Én éppen beléjük szaladok, ha nem az egyenes utat választom. De mivel anyám mindig azt mondta, hogy legjobb az egyenes út, nem sokáig tétováztam. Azért vagyok itt és nem Jacksonéknál fogoly. Így gondolom én ezt egyszerű, illinoisi paraszti ésszel. És ha elnök úr kívánja, valóban elvágtatok és felderítem, mi hogy történt.

Erre megint kitört a nevetés. De nem úgy nevettek, mintha szamárságot mondtam volna. Úgy nevettek, mint az őrök a frontkórház előtt, amikor feketén-fehéren megmondtam nekik, hogy éppen szökni akarok.

- Most látom - mondta az elnök -, kitüntetést kaptál. Még egyet akarsz szerezni melléje?

- Éppúgy nem érdemelném meg, elnök úr, mint ezt. - És a plecsnimre mutattam.

- Az eredményes felderítés semmi?

- A fegyveres felderítés, az valami. Ha Ball's Bluffnál nem árulnak el bennünket... De megállapítani, hogy merre szelelt el az ellenség... - Megvetően legyintettem.

- Nono! - emelte fel mutatóujját az elnök. - Majdnem otthagytad a fogadat a Manassas környéki felderítéskor.

- Ez más, elnök úr. Csak a földet kell nézni. Kiveri az ember szemét az a rengeteg nyom, amit az elvonuló katonák maguk mögött hagynak.

- Tulajdonképpen - jegyezte meg az elnök - igen-igen hasznos lenne biztosan tudni, valóban megszabadultunk-e legalább egyelőre ettől a Jacksontól. De hát te nemrég érkeztél hosszú, fárasztó utazás és lovaglás után Washingtonba, lehetetlen...

Közbevágtam:

- Engedelmet kérek, elnök úr, háborúban semmi sem lehetetlen. Ilyenkor csak egy dologra szabad

gondolni: használ-e az ügynek. És aki meghal az Unióért? Máris indulok, ha megengedi.

Ejnye, a rézangyalát: az elnök szeme könnybe lábadt. De könnyen elérzékenyedik a kisöreg! Pedig én nem mondtam egyebet, mint a legegyszerübb igazságot. Ha amúgy is küszködik a gombóccal - de jó, most nem nekem, neki van gombóc a torkában -, majd segítek én, van még mondandóm.

- Csak egy kérésem lenne, elnök úr. Ha megjövök, szakítson nekem egy kis időt.

Az Öreg Ábris rám nézett. Én vissza. A szemem meg se rebbent. Ő nem szólt, csak bólintott. Ebből rögtön megértettem, hogy megértett. Tisztelegtem, és szabályos hátraarccal elhagytam az elnöki szobát.

Ez a földerítés csak amolyan sétalovaglás volt. A lovak, a kerekek, a bakancsok letörölhetetlen nyomot vésztek oda, ahol Jackson ezredei meneteltek. És a szemét... El nem tudjátok képzelni, mennyi szemetet szór el néhány ezer katona, miközben erőltetett menetben vonul valahova. Nem kellett a Snickerig lovagolnom, hogy biztos legyek benne: jól kiszámítottam, amit különben nem is volt nagy kunszt kiszámítani.

Mire visszaérkeztem Washingtonba, már Pope tábornok is ott volt.

- Legjobb, ha be se dugod az orrod, kisfiam - integetett Hay a Favágó ajtaja felé. - Teljesen bezsongtak az öreg fiúk!

Ha nem, nem. De megkértem Hayt, legalább annyit közöljön az Öreg Ábrissal, hogy Jackson valóban a Snicker felé menetelt, bizonyára a túloldalon van találkája Leevel.

- Még csak ez kellett nekik - legyintett Hay. -

Sejtelmük sincs róla, mit akarnak a déliek. Te se tudod?

- Ha Washingtont akarnák elfoglalni - tűnődtem -, inkább Lee tábornok jött volna át erre az oldalra és nem Jackson innen a túlsóra.

- Akkor Harper's Ferryt akarják elfoglalni - mondta Nicolay. - Onnan pedig le akarják rohanni Washingtont.

- A Shenandoah völgyét pedig alaposan megsarcolják - tette hozzá Hay. - Lehet. De nem valószínű. Közben Pope tábornok rendbe szedi a seregét. Az 70 ezer ember. És egyesül McClellannel. Az újabb 54 ezer ember. Összesen 124 ezer.

- Azt mesélgették a vonaton - jegyeztem meg én -, hogy Leenek 200 ezer katonája van.

- Ez McClellan lázálma. A fele sincs. Sokat mondok, ha 80 ezer ember. A felszerelésük biztosan csapnivaló. A baj csak az, hogy McClellan a sértettet játszsza, nem akar Pope tábornok beosztottja lenni, és ezért nem csatlakozik a főerőkhöz.

- De hiszen ez árulás! - kiáltottam én.

- Az - bólintott Nicolay. - Amikor azonban Washington forog kockán, nem érünk rá hadbírósági ügyekkel foglalkozni.

- És a többi frontokon? Arról is beszélnek, hogy... - kezdtem, de Hay legyintett.

- Mindenhol mozgás van, a déliek támadnak. De még senki se tudja itt nálunk, tulajdonképpen mit akarnak. Egy biztos, nekünk nem szabad elveszítenünk Washingtont, mert külföldi ellenségeink, különösen Anglia csak erre vár, és elismeri a lázadók kormányát Dél igazi kormányának. Akkor aztán fújhatjuk a blokádot. És ha utánpótlást kapnak, ezer évig tart a háború.

Csak ha föltekertem volna az eszem, mint a döglött borjú a farkát, nem értettem volna meg, hogy itt nekem ma nem terem stratégiai tanácskozás az Öreg Ábrissal. A déliek stratégiájával foglalkozik, akár tetszik neki, akár nem.

Szállást kellett keresnem. Szabadságos katona voltam, de mégis szolgálatban. Az Öreg Ábris, persze, gondoskodott volna rólam, ha tudja, hogy áll a bál. De hát az istennek se jutottam szóhoz. Majd holnap. Addig lesz valahogy. Ha máshol nem, hát a lovam jászlában elhálok. Hacsak...

Eszembe jutott az én kis tündérem. Látjátok, milyen bolond is vagyok? Amikor a kötelesség szólít valahova, akkor hallgat a szívem. De amikor van egy kis időm, meg amikor megszólal a gyomrom, megjelenik lelki szemem előtt a kis Mary.

Először arra gondoltam, hogy elbandukolok gyalog, de mindjárt meggondoltam a dolgot. Tudjátok, milyenek a nők. Még azt hiszi, hogy elcsaptak, mint elnöki, főparancsnoki és mifene futárt. Meg aztán más dolog az lóhátról bekocogni az ablakon, mint odasündörögni, akár egy munkát kunyoráló vándormunkás.

Derék gyerek ez a lovászfiú, meg kell adni! Úgy ragyogott a lovam, hogy vetekedett volna McClellan tábornokával. De már én annál kevésbé. Poros voltam, borostás, koszos, gyűrött.

A csizmámat ki tudom suvikszolni, magamat rendbe tudom tenni, de a ruhámon rajta van az egész tekervényes, háborús utam minden piszka.

Csak egy szót kellett volna szólnom Haynek vagy Nicolaynek. Csakhogy: egyrészt nem szeretek kérni, másrészt nem akartam az orrukra kötni, miért és hogyan jöttem, mit és miért akarok mondani a Favágónak. Ha ő elmondja nekik, az ő dolga. Én nem tehe-

tem meg. Tudom, hogy ez a két fiú aztán igazán híve az elnöknek életre-halálra, de Grant vezérezredes más. Az csak az én gazdám. Valami egyebet kell kifundálnom.

Ruhát kizárólag valamilyen alakulatnál kaphatok, ott is a gazdasági hivatalban. Márpedig nincs az a géhás altiszt, aki szóba áll velem papír nélkül. Papírt pedig csak az alakulatom irodájában kaphatnék Memphisben. A kör, az áttörhetetlen szolgálati kör itt be is zárul, és ebből nincs kiút, illetve nem lenne, ha mindenhol meg nem lehetne találni a kiskaput. A hadügyminisztériumnak persze vannak raktárai, és azokban annyi egyenruha, hogy folyót lehetne rekeszteni vele. Csak azt kellene kitalálnom, kihez forduljak, és mit mondjak neki.

Azt, hogy kihez, azon nyomban kitaláltam: Stanton titkárhoz. Ezek a titkárok mindent el tudnak intézni, ha akarnak! De mit mondjak neki? Mindegy, miközben odaérek, kitalálom.

Azon kaptam rajta magam, hogy föl és alá járkálok a hadügyminisztérium előtt. Ejnye, Jack Andrews, inadba szállt a bátorság? Nem így szoktad te ezt csinálni! Rohamra, fiú!

Azzal befordultam a kapun, és egyenest be a miniszter titkárságára.

Egy óra múlva olyan egyenruhában feszítettem, olyan gyönyörű, új csizmám volt, hogy majdnem tisztnek éreztem magam benne. Büszkébb voltam rá, mint a plecsnimre.

Ti most arra vagytok kíváncsiak (én is arra voltam), nyakamba ugrik-e az én kis Marym, ha meglát. Bevallom: elképzeltem, és készültem is rá. Úgy gondoltam, az lesz a leghelyesebb, ha én férfias keménységgel viselem el ezt az érzelgősséget, és csak meg-

veregetem a hátát, amint hamvas gyümölcsként csüng a mellemen. Persze gyöngéden, de mégis éreztetve, hogy az ellágyulás a nők dolga.

Aztán minden szépen sorban úgy történt, ahogy kiterveltem. Ragyogóra kefélt lovammal megálltam Mary ablakánál, és bekopogtam. Az ablak mindjárt ki is nyílt, és kinéz rajta egy öreg banya. Mondom neki, hogy Maryt keresem. Mire ő azt sipítja, hogy ne rajta keressem, és becsapja az orrom előtt az ablakot. Na, tessék. Most mi a fészkes fenét csináljak?

Nem értem rá sokáig tűnődni, hallom, hogy mögöttem éktelenül nevet egy fehérszemély. Megfordulok. Hát ő.

Persze rögtön leszálltam a lóról. Most jön a nyakba ugrás. El is engedtem a lovam kantárszárát, hogy útban ne legyen. Ha a csatában nem veszett el, itt Washingtonban nem féltem.

Biz' isten, megcsinosodott ez a lány! Na, mi lesz azzal az ugrással?

- Hát te hogy kerülsz ide, Jack?
- Látom, nem is örülsz nekem.
- Olyan váratlanul jöttél, nem is tudom, örüljek-e.
- Bezzeg örülnél annak a bizonyos fickónak, akit hazazavartak Yorktown mellől!

Mary grimaszt vágott, és ezt felelte:

- Ha tudni akarod, annak igen.

Mit kellett volna erre válaszolni? Semmit. Szépen fel kellett volna szállni a lovamra és elporoszkálni. És mit válaszoltam én? Hülyeséget válaszoltam.

- A leveledben nem ilyesmiket olvastam. Hazudtál.
- Egyáltalán nem emlékszem rá, mit írtam a levelemben.

Ezt merte állítani! Nem emlékezett rá, hogy egy „hősnek" mit írt. Amit szerencsére csak gondoltam,

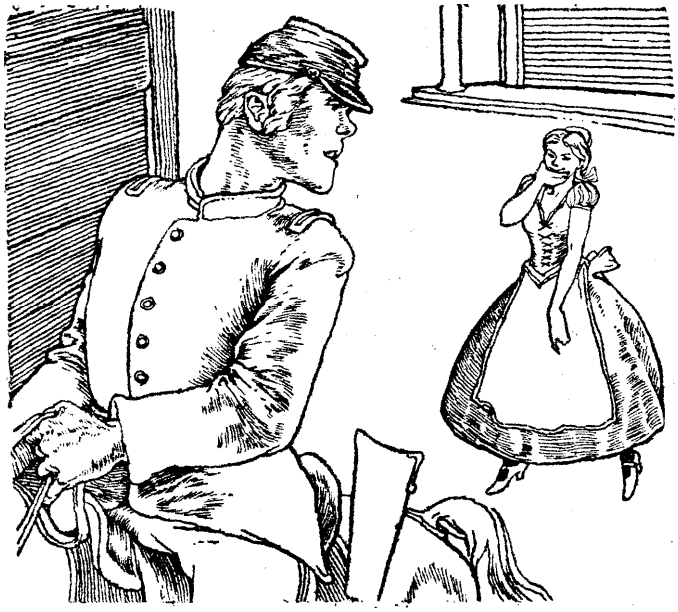

de nem mondtam, annyira tökfej nem vagyok. Sőt, ha már elkövettem az említett butaságokat, végre valami olyasmi is elhagyta a számat, amit nem kell szégyellnem.

- Sajnos, nem tudom bizonyítani, amit állítok - mondtam álszent pofával -, mert eldobtam a leveledet. (Ott hordtam a szívem fölött, a mindenit!) De hát kár is erről sok szót ejteni. Csak látni akartalak. Most már láttalak, mehetek is. - Ezzel fordultam, pattintottam az ujjammal a lovamnak, az meg szépen jött, úgy, ahogy ebben már régebben megállapodtunk.

Akkurátusan beletettem a lábam a kengyelbe, megmarkoltam a nyeregkápát, aztán egy szökkenéssel a nyeregben voltam. Közben egyre csak az járt az

eszemben, hogy szép új egyenruhám ugyan van, de szállásom még mindig nincs, pedig igen-igen elkelne, nem is szólva az evésről. Egyszóval ezt mondtam:

- Mary! Ha lesz egy kis időm, talán még meglátogatlak egyszer. - Ez annál is inkább dicséretre méltó, mert először durcásan azt akartam mondani, hogy akkor fog majd látni, amikor a hátam közepét. De még idejében lenyeltem ezt a badarságot.

Megeresztettem a zablát, amit eddig feszesre húztam. A lovam pedig boldogan megindult. Éreztem a combjaimmal, hogy remegnek az izmai, annyira indulna. De fegyelmezett ló volt. Jól tudta, a zablalazítás annyit jelent, hogy lépésben indulni. Így aztán nagyon jól hallottam, amit Mary mondott:

- De fönnhordod az orrodat, Jack Andrews, amióta megmentetted Donalson erődjét! - Megállítottam a lovamat, de nem fordultam meg, vártam a folytatást. - Azért, mert én csak szobalány vagyok, nem kéne velem magas lóról beszélni!

- Azért nem is - válaszoltam komor meggyőződéssel.

- Én egész másképp képzeltem el a találkozásunkat.

- Én is.

- Te hogyan?

Leugrottam a lovamról. Odaléptem hozzá, és megcsókoltam.

- Így.

A többit már nem érdemes elmondani. A lényeg az, hogy jól megebédeltem, Mary gazdái tejben-vajban fürösztöttek, olyan büszkék voltak rám, mintha a fiúk lettem volna.

Hanem most fogóddzatok meg! Amikor megkérdeztem, nem tudnának-e a környéken valamilyen szál-

lást, ott marasztaltak. Én persze úgy gondoltam, hogy majd berendezkedem a pajtában. Nincs annál kellemesebb. Szénaillat, szalmaágy, csend, csak az egerek neszeznek. Egész más történt.

- A tábornok úr szobája amúgy is hosszú ideje üres - mondta a háziasszony, Mary gazdaasszonya. - Foglalja csak el arra a néhány napra, amíg szüksége van rá.

Szabadkoztam egy darabig, magyaráztam, hogy közönséges közlegény vagyok, még közönségesebb illinoisi parasztgyerek. De a hölgy csak mosolygott, ingatta a fejét, és azt mondta, hogy tudja ő, kiféle-miféle vagyok (Szűzanyám, ha tényleg tudá?!), bízzam csak rá.

Így lettem két-három napig a tábornok szobájának bitorlója. Panaszra így semmiféleképpen sem lehetett okom. Már ami a magánéletemet illeti. Mert egyébként...

A Fehér Házban azzal fogadtak másnap délelőtt, hogy folyik a csata Washington körzetében. Csata? De hát ki csatázik kivel?

- Lee - magyarázta Nicolay - átkelt a Throughfare-hágón (ott, ahol én is jöttem, és ahol akkor hírehamva sem volt még Leenek és már Jacksonnak), és megtámadta Pope csapatait.

Nem hittem el. Jackson besétál ezen a szoroson, bevonul Manassasbe, továbbvonul, és visszasétál a Kék Hegyeken túlra a Snicker-hágón. Se csata, se zsákmányolás, semmi, csak séta. Aztán, amikor újra csatlakozik Leehez, együtt megint átkelnek a Throughfare-hágón, és csatába kezdenek. Hát ha ennek van értelme, akkor én megeszem a fejemet.

- Ők sem tudják, hányadán állnak! - intett a fejével Hay a Favágó szobája felé. - Te, Jack, úgyis

mint hadviselt harcos, hogy magyaráznád meg a dolgot?

Megpróbáltam közönséges paraszti ésszel gondolkodni:

- Ha Leenek az lett volna a terve, hogy megtámadja Pope-ot, illetve, hogy elfoglalja Washingtont, nem kellett volna előreküldenie Jacksont, vagy ha már előreküldte, annak nem kellett volna nagy kerülővel visszakutyagolnia oda, ahonnan jött, hogy megint ugyanoda érjen most már Leevel együtt.

- Brávó! - mondta Hay. - Elmés megállapítás.

- Ésszerű - bólintott Nicolay is. - De akkor miért jött Jacksom?

- Tudták itt Washingtonban, hogy csak Jackson katonái jöttek és nem Lee az egész seregével?

- Nem - rázta fejét Nicolay. - Tulajdonképpen tőled tudtuk csak meg az igazságot.

- Akkor az is lehet, hogy Lee azt akarta elhitetni, hogy itt az egész déli hadsereg.

- Hogy Pope visszavonuljon a jó állásaiból? - kérdezte Nicolay.

- Azt én nem tudom - ráztam a fejem. - Honnan is tudnám? De az is lehet.

- Én már értem! - ütött a homlokára Hay. - Lee azt akarta, hogy Pope helyet csináljon neki. Észak felől akarja átkarolni Washingtont.

- Ez megint lehet - bólintottam én. - De akkor miért támadta meg mégis Lee Pope csapatait, hiszen most már lett volna helye, hogy továbbvonuljon. Ha a Kék Hegyek mögött vonul, a kutya se nyúl hozzá.

- Talán mégis más a szándéka... - mondta elgondolkodva Nicolay.

- Csak eszébe jut Pope tábornoknak, hogy fog-

lyokat szerezzen, és megtudja tőlük, mi a dörgés! - mondtam én.

- Mi jut eszébe Pope tábornoknak! - legyintett Hay. - Az szegény örül, ha valamelyik tisztje egyáltalán végrehajtja a parancsait. Ezek az őrült tisztek, akik éppúgy szenvedtek a Yorktown melletti mocsarakban, mint a legénység, most is visszasírják a Kis Macet.

- Megnézném én a saját szememmel - mondtam, mert hirtelen elfogott a vágy, hogy egy kis puskaport szagoljak.

- Fene jó viccei vannak ennek a fiúnak - nevetett Hay. - Fogja magát, és a frontra lovagol magánfelderítésre.

- Majd törvényesítjük - mondta Nicolay. - Adunk neki egy elnöki parancsot, hogy mint az elnöki iroda futára menjen a frontra, és kap egy üres papírokkal megtöltött borítékot, Pope tábornoknak megcímezve. Végre is: jó lenne tudni, mi a ménkű folyik itt Washington tőszomszédságában.

Látjátok: az istennek se jutok szóhoz!

Ami itt, a Kék Hegyek és Washington között történt, azt hivatalos, hadászati nyelven így fejezték ki (akkor olvastam, amikor megint Washingtonban voltam): „Mivel Pope tábornok bárhonnan, csak éppen nem a Throughfare-szoros felől várta a támadást, balszárnyát nem erősítette meg eléggé, ezért a balszárny megingott, mire a tábornok néhány kilométerrel hátrább vonta a csapatait ezen a frontszakaszon Washington irányába." De milyen ez a gyakorlatban, ahogy én láttam?

Már átéltem néhányszor a „mindennek vége"-hangulatot, amikor a kétségbeesett, rohangáló embereket, felborult járműveket, gazdátlan lovakat, elszórt

felszerelési tárgyakat megpillantottam. Most megint látnom kellett. És ez az a látvány, amit nem lehet megszokni.

Pedig ezen az első napon még nem történt semmi különös. Lee serege csak éppen hogy megpöckölte a Potomac-hadsereg nevű óriást. Amikor Pope tábornok úgy érezte, hogy benne van a slamasztikában, kérte McClellan segítségét. A kedves Kis Mac erre táviratot küldött a hadügyminiszternek, Stantonnak: az iránt érdeklődött, hogy tulajdonképpen most micsoda az ő hatásköre, kinek van alárendelve, milyen seregrészek fölött rendelkezik. És nem mozdult.

Láttam a titkárok arcán a csalódottságot, amikor jelentettem, hogy az ellenségnek hírét-porát se láttam, és hogy annyit se tudok, mint amikor a frontra mentem.

Ráadásul kilépett az ajtaján az Öreg Ábris. Most aztán tényleg öreg volt. Mély árkok a szeme alatt, és a szemében sem csillogott az a kedves mosoly, amitől olyan atyás szokott lenni az arca.

- Tudod-e már, Jack Andrews, mit akar ez a Lee? - kérdezte tőlem tréfásan, de láttam, hogy nagyon szeretné, ha meg tudnám mondani.

- Még nem tudtam kideríteni, elnök úr, de esküszöm, legkésőbb holnapután fogok valami olyat mondani, amit itt senki se tud.

Az Öreg Ábris sóhajtott.

- Ránk férne, Jack fiam, csak igyekezz. - És roskadozó léptekkel kiment a titkárságról.

Alig tudtam elaludni McClellan ágyában. Egyre csak a gondterhelt Favágót láttam lelki szememmel. És, mint a malom, úgy zúgott a fejem, benne őrlődött az agyam, az agyamat pedig zúzta, dörgölte, törte a kérdés: hogyan tudjak meg valamit a déliekről, vala-

mit, ami lényeges. És egyszerre csak, mintha villám fénye világított volna bele, rájöttem: egyetlen mód van erre, ha odamegyek közéjük.

Úgy aludtam egész éjjel, mint egy csecsemő. Egy pillanatra se jutott eszembe, milyen veszélyes ötletem támadt. Csak másnap reggel, a józanító világosságban ötlött fel bennem. De akkor már ott tapostam a füvet a jól ismert terepen a Bull Run környékén.

A lovamat, persze, nem hoztam magammal. Csizmát se, bakancsot húztam. De a vadonatúj kék egyenruhám helyett nem volt mit felvennem. Egyszóval tőrőlmetszett északi katona voltam, láthatta mindenki. Ez baj. De majd csak lesz valahogy.

Át kell jutni. Mégpedig nem úgy, hogy foglyul ejtsenek. Fogolynak lenni mindenképpen rossz, én pedig semmiképpen sem érnék vele semmit.

Azt fogom hát mondani, hogy megutáltam ezt a niggerimádó csürhét, és felcsapok déli katonának. Aztán majd meglépek az első kedvező alkalommal! De hogy kerüljek oda? Már, tudniillik, minél előbb. Nem akartam sokáig csellengeni itt, a mi felünkön. Igaz: a zsebemben volt az a bizonyos, Pope tábornoknak címzett levél, de ismertem már a tábori csendőröket: nehéz azokkal szót érteni. És most minden perc drága.

Egyáltalán, hol az ellenség? Nyoma nem volt sáncoknak, beásott tüzérségnek, sátortábornak, más efféléknek.

Minden mozgásban volt. Ide-oda vonultak kisebb-nagyobb alakulatok, katonai szekérkaravánok zörögtek különféle irányokban, ismeretlen céllal. Lövöldözést, csatazajt még távolról sem hallottam.

Már jól benne jártunk a délelőttben. Kutyául megéheztem. Lekanyarítottam a hátamról a borjúmat, és egy elhagyott farm kocsiszínébe húzódva falatozni

kezdtem. Annyira elmerültem a kosztolásban és a gondolataimban, hogy nem hallottam a lépteket. Arra neszeltem fel, hogy vagy négyen állnak körül. Négy katona, szürke egyenruhában. Akkor még csak enynyit láttam. Hinnye, az istenfáját, benne vagyok a kakaóban! Felnéztem rájuk.

- Sziasztok, srácok! - mondtam. - Mi van?

- Te aztán szerencsés fickó vagy - jegyezte meg az egyik, akinek nem volt cipő a lábán, és bár szürke katonazubbonyt viselt, közönséges civilnadrágot hordott.

- Már mér lennék szerencsés? - kérdeztem, miközben tovább szalonnáztam, mintha semmi se történt volna.

- Halljátok, fiúk? - mondta a mezítlábas. - Milyen tréfás fickó! Nem elég, hogy zsákmányol egy teljes északi felszerelést, még a hátizsák is teli menázsival, amikor másnak a szeme kopog az éhségtől.

- Mondtam én, hogy ti ne egyetek?

Az élet a legnagyobb mesemondó. Az élet úgy tud hazudni, hogy bármelyik újságíró a Heraldnál a hangyánál törpébb lesz mellette. Látjátok. Ki se nyitottam a pampulámat, mégis megszületett a leghihetőbb történet. Máris déli vagyok, anélkül, hogy fel kellett volna csapnom délinek. Így mégiscsak más.

Hanem ezek fenemód éhesek. Ügyet se vetnek rám, csak falnak, mintha napok óta nem láttak volna kosztot. És most, hogy így nyugodtabban szemügyre veszem őket: milyen kopottak, rongyosak! Az egyikük mezítláb jár, a másikon civil cipő van, de már az is olyan rozzant, hogy nemsokára kifűzés nélkül levetheti, akár akarja, akár nem.

- Gyerekek - mondom. - Úgy zabáltok, mintha három napja nem ettetek volna!

- Mi tegnap délben ettünk utoljára, és nem biztos, hogy esténél előbb lesz-e valami a hasunkban. Miért? Te milyen alakulatnál szolgálsz?

Az élet nagy mesemondó, de nem nagy rendező. Ha az lenne, figyelmeztetett volna, hogy meg kell tanulnom az új szerepet. A kórságos nyavalya tudja, mifé-le alakulatok vannak a délieknél. Halandzsázással csak lebukni lehet. Különben is: eddig még mindig bevált az igazmondás.

- Az igazság az - mondtam tehát -, hogy az alakulatom nagyon messze van, én meg szabadságon vagyok.

- Szabadságos katona a fronton? Te félrebeszélsz.

- Nem egészen vagyok szabadságon, csak az alakulatomtól.

A mezítlábas havernak megállt a szájában a falat. Fönnakadt a szeme, úgy nézett rám. Puff! Ennek dereng valami.

- Mit nézel úgy rám? Önként jelentkeztem, hogy felderítek valamit az ellenség körül.

- Ó, fene! - legyintett a mezítlábas, és tovább rágott. - Akkor te nem zsákmányoltad ezt a maskarát, hanem kaptad.

- Persze - bólintottam. - A hadügy utalta ki. A központi raktárból való.

- Olyan is! - mondta elismeréssel a rozzant cipőjű, és végignézett saját magán. - De hát akkor: disznóság, hogy elzabáljuk a menázsidat!

- Egyétek csak nyugodtan. Az északiaknál van bőven, majd teleeszem magam.

- Ott aztán van dögivel, a rosseb enné szét őket! - szólalt meg az egyik, aki eddig csak némán evett. - Bezzeg nálunk... Hiába futnak a kékek, ha egy-

szer mi úgy elgyengülünk a koplalástól, hogy üldözni se tudjuk őket!

- Azért olyan rosszul nem állunk! - mondtam én teljes meggyőződéssel.

- Nem ám! - legyintett ez. - Ma még talán egyszer tudnak főzni a szakácsok, holnap már nemigen, aztán csak a vésztartalék marad, amit parancsra ehetsz meg éhenhalás ellen.

- A szállító osztagok mindig késnek. Nekik nem sürgős - legyintettem én.

- Mit adod itt a hülyét? - reccsent rám a mezítlábas. - Én talán azért járok mezítláb, mert várom, hogy utánam hozzák a bakancsomat? És a többiek, akiknek szintén nincs? És ez itt? - A nadrágjára mutatott. Aztán meg a többiekre: valamennyin volt valami kívánnivaló. - Szemétül állunk, komám. Te is csak addig feszítesz, amíg ez a maskara lesz rajtad, aztán... - Köpött egyet.

- Hát akkor mi lesz velünk? - kérdeztem én síri hangon.

- Tudja a jó fene - rántotta meg a vállát a mezítlábas. - Lee a fővezér. Fájjon az ő feje ezért, ne az enyém!

Hanem most már szerettem volna annyit kiszedni ezekből a fickókból, amennyit csak lehet. Közben viszketett a talpam; minél előbb megpucolni, mielőtt újabb katonák nem jönnek, mert azok esetleg okosabbak lesznek emezeknél.

- De hát meddig lehet ilyen rongyosan és éhesen elkutyagolni? - kérdeztem én.

- Nem tudjuk. Azt se tudjuk, meddig kell elkutyagolnunk. Mikor kötötték azt a katona orrára? Soha. Most se. Azt az egyet tudjuk, hogy az ellenség a Bull Run patak felé húzódik, most minden alakulatunk

oda tart. Ott biztosan csata lesz. Mi azért is nem sietünk. Csatába nem lehet elég későn érkezni, különösen, amikor nem kap az ember menázsit. Egyszóval, ne menj toronyirányt a Bull Run felé, mert ott nem tudsz észrevétlen elvegyülni a kékek közé.

- Na - mondom -, fiúk, itt a maradék. Én indulok. - Azzal szedelődzködtem, és nyugodt mozdulatokkal ugyan, de indultam kifelé a farm gazdasági udvarából. Alig haladok néhány lépést, megreccsen mögöttem egy marcona hang:

- Állj! Föl a kezekkel!

Ez meg ki a fészkes istennyila?

Fölemelt kezekkel hátraarcot csináltam, és szembenéztem egy szakasz déli tábori csendőrrel.

- Te mit keresel itt, átkozott északi kutya?

Mielőtt válaszolhattam volna, megjelentek újdonsült tejtestvéreim, jobban mondva szalonna-bajtársaim. Mezítlábas parancsnokuk válaszolt a kérdésre.

- Nem északi. Csak az egyenruhája. Felderítésbe megy.

- Tudod valamivel igazolni?

A kérdés nekem szólt. Engem pedig kivert a hideg veríték, mert tudtam, hogy most lebuktam. Nekem aztán az égvilágon semmiféle igazoló iratom nincs, illetve van, az, amit Nicolay adott, és amire ráütötte az elnöki bélyegzőt. Ha azt megtalálják nálam, lőttek nekem, de a szó szoros értelmében.

Ösztönös mozdulattal a zsebemhez kaptam, és ott megzörrent a boríték. A boríték! Amiről teljesen megfeledkeztem. Ami Pope tábornoknak van megcímezve. És - szerencsére - nincsen benne semmi szöveg.

Benyúltam a zsebembe, és kivettem a borítékot.

Átnyújtottam a parancsnoknak. Az elolvasta a címzést, és forgatta a kezében.

- Mit bizonyít ez? Lehetsz az északiak futára is!

- Akkor mit keresnék itt? Pope tábornok biztos sokkal közelebb van Washingtonhoz, gondolom, valahova a Bull Run környékére vonult vissza. Én azért kaptam ezt a levelet a Fehér Ház pecsétjével, hogy a táborban ne nézzenek csellengő északi katonának, hanem az északi tábori csendőrök továbbengedjenek. Persze, nincs semmi szöveg a papíron, ami a borítékban van.

- Azt könnyű mondani! - nézett rám komoran az őrmester.

- Kár ugyan a pecsétért, mert utána az egész levél semmit sem ér, de hogy őrmester úr meggyőződjön róla, nyissa ki. A boríték nélkül is kivágom magam, ha kell.

Láttam az arcán, hogy nem meri feltörni a pecsétet. Az viszont komolyabb veszéllyel járt volna. Esetleg elvisz valami magasabb parancsnokhoz, és akkor tényleg végem. Gyorsan határoztam tehát.

Odaléptem, kivettem a kezéből, és felszakítottam a borítékot, aztán visszaadtam neki.

Kivette a papírt, megnézte. Az elnöki titkárság nyomtatott fejű levélpapírja volt. És - természetesen - nem volt rajta egyetlen sor írás sem.

- Jól van - morogta a parancsnok. - Enélkül most mit csinálsz?

- Majd elboldogulok. Hanem lenne egy kérésem. Kísérjenek el olyan helyre, ahonnan feltűnés nélkül eljutok az északiakhoz. A többit bízza rám.

- Helyes. Indulás.

Hosszú, tekervényes út volt. Nélkülük nemigen lettem volna képes végigjárni ebben a kék egyenruhá-

ban. Így viszont mindenki azt hitte, hogy a tábori csendőrök fogtak egy északit, és viszik valahova, esetleg kivégezni; kit érdekel? Ezzel szemben most már nyugodtan nézelődhettem, senki se gyanakodott rám, legkevésbé a csendőreim. És mit láttam?

A gulyáságyúk sehol sem füstöltek. Ezzel szemben közönséges, kemény terménykukoricát főztek kondérokban. És az egész hadsereg, legalábbis az a része, amelyiket én láttam, olyan ágrólszakadt volt, mintha mi vertük volna meg őket, és nem fordítva.

Úgy látszik, Pope se Grant. Az ám, Grant! Egész elfeledkeztem vezérőrnagyomról, pedig hát nem azért küldött ide, hogy felderítősdit játsszam meg kémesdit. Gyerünk csak szaporán vissza Washingtonba!

Nem mondhatom, hogy visszatérésem Washingtonba különösebben kalandos lett volna, de hosszú volt és fárasztó. A nagy kerülő miatt rám esteledett, és mivel már egyszer megjártam a környékbeli farmerekkel - biztos, ami biztos -, inkább a szabad ég alatt aludtam egy szalmakazalban.

Végül is egyszerre érkeztem az újabb vereség hírével. Ez a Bull Run patak nekünk nem hoz szerencsét!

Érdekes, hogy semmi pánik. Úgy látszik, nincs katasztrófa. Vagy már Washington is hozzáedződött a kudarchoz? Ez elsősorban a Kis Macnek köszönhető. Fogtam egy széket, és behúzódtam az egyik sarokba, kiböjtölöm az Öreg Ábrist; csak akkor megyek el innen, ha ő is nyugovóra tér.

Szép komótosan múltak az órák. Miniszterek, tábornokok, szenátorok, isten tudja, kiféle-miféle fejesek jöttek-mentek, ki se hűlt a Favágó kilincse. Na, mondtam magamnak, Jack Andrews, előbb lesz vége

a háborúnak, mint hogy te bejuthatnál hozzá! De csak ültem konokul, nem bízva a csodában, mégis várva a csodát. És jött.

Az Öreg Ábris egyszer csak kilép a titkárságra, és azt mondja:

- Fiúk! Mit tudtok arról a Jack gyerekről? Már vagy két napja elment azzal, hogy ha törik, ha szakad, megtud valamit Lee tervéről. Csak nem történt vele valami baj?

Még mielőtt bármelyik titkár kinyithatta volna a száját, odapenderültem eléje.

- Elnök úr, jelentem - mondtam -, a vállalt feladatot végrehajtottam, és órák óta várok, de elnök úr nagyon elfoglalt.

Megörült nekem az öreg fiú! Megveregette az arcomat, a karomat, és mosolygott. Biz' isten, jó érzés, ha egy ilyen elnök kedveli az embert.

Bementünk. Leültetett. Elmeséltem mindent. Már amennyit sikerült látnom, hallanom.

- Most már értem - mondta az Öreg Ábris -, miért nem üldözi Lee visszavonuló csapatainkat. Mert nem üldözi.

- Könnyű győzelme volt? - kérdeztem én.

- Nem. Véres csata volt. És csata, nemcsak amolyan fejvesztett rohanás, mint az első Bull Run-i. Washington nincs veszélyben egyelőre.

- Csak egyelőre?

- Nem tudjuk, mit tervez az ellenség. Ez a támadás is teljesen váratlan volt. Pedig biztos, hogy komoly céljuk van vele.

Ez volt az a pillanat, amikor elő kellett rukkolnom az aduval. Éppen kinyitottam a számat, amikor az Öreg Ábris szelíden rám nézett, és így szólt:

- Biztos vagyok, hogy fontos mondanivalód van

számomra, Jack. - Bólintottam. Ő folytatta: - Csak úgy ukmukfukk nem jöttél volna meg onnan a pokol messziségből. - Újra bólintottam. - Mégis - mondta a Favágó - meg kell értened, hogy pillanatnyilag Washington sorsa a legfontosabb. Minden másról csak akkor lehet és csak akkor érdemes beszélni, ha Washington biztonságban lesz.

Nem jutok szóhoz az istennek se. De hát tehetek-e valamit ellene?

- Megvárjuk, mi Lee következő lépése. Addig Pope rendbe szedi a hadseregét.

- És McClellan tábornok?

- Utólag egyenesen örülök az engedetlenségének. Van egy érintetlen 55 ezer fős hadseregünk. Nem tudom, Leenek hány embere van, de ha olyan gyenge az ellátásuk, ahogy tapasztaltad, hiába vannak akármennyien, nem bírnának vele. De mondtam, hogy Pope tábornok 70 ezer embere megfogyatkozott ugyan egy kissé, de még mindig hadsereg. Olyan emberre kell bízni, akinek ez a hadsereg valóban engedelmeskedik.

Szörnyű gondolatom támadt.

- Csak nem azt tervezi, elnök úr... - kezdtem.

Lincoln bólintott:

- Nem tehetek egyebet.

- Már engedelmet kérek, elnök úr - kezdtem, de ő nem hagyta folytatni.

- Tudom, fiam. Azt akarod mondani, hogy Pope csak egy csatát vesztett, McClellan viszont egész sorozatot. - Bólintottam. - Én még azt is hozzáteszem, hogy ezért a mostani vereségért is McClellan a felelős. Látom az arcodon - tette hozzá mosolyogva -, egy kissé bolondnak nézel, hogy ezek után mégis McClellant akarom újra kinevezni. Csakhogy egyet

ne felejts el. Létrehoztunk egy hadsereget McClellan vezérletével, és ez a hadsereg őmellette van, s nem mellettem. Pope se tud parancsolni nekik.

- De McClellan soha meg nem veri Leet! - kiáltottam kétségbeesetten.

- Látod, Jack, ez az, amire nem esküszöm meg. A háború, ezt magad is tapasztalhattad, egészen fantasztikus helyzeteket teremt.

Hogy a Kis Mac, és hogy éppen a legendás Leet?... Ahhoz csodának kellene történnie. Ezt gondoltam, és persze sejtelmem sem volt róla, hogy egy ilyen csodának nemcsak szemtanúja, hanem cselekvő részese is leszek.

Három szivar nem nagy érték, különösen nekem nem, akinek több esze van annál, semhogy dohányfüsttel büdösítsem a számat. Ennek a három szivarnak, amiről itt szó lesz, mégis úgy megörültem, mintha megnyertem volna a háborút. És ha én vagyok McClellan tábornok helyében, nemkülönben Grant vezérőrnagy feje az enyém helyében, meg is nyertem volna. Mint a vöcsök.

Kérlek benneteket, ne vágjatok se csodálkozó, se kételkedő arcot. Három szivar, az csak maréknyi összecsavart dohány - békében. Azzal ugyan nem lehet megnyerni a békét. De a háború háború, annak egészen mások a regulái. Nem hiszitek? Hát hallgassatok ide!

A Kis Mac, mint egy varázsló, egykettőre hadsereget csinált az elkeseredett, összekavarodott, megfogyatkozott tömegből. Hűtlen lett volna saját magához, ha azonnal meg nem számoltatja a halottakat, sebesülteket, rokkantakat. Kiderült, hogy 14 ezer embert vesztettünk az ellenség 2000-es veszteségével szemben. (Nagyon valószínű, hogy Leenek sokkal több a kétezer, mint nekünk a tizennégy!) Kedvenc tábornokom tehát azt tehette, amit legjobban szeretett, és leginkább értett: szervezhetett és számolhatott. Igaz: nem sokáig.

Lee serege megmozdult, de nem csatárláncba fej-

lődve nyomult előre, hanem menetoszlopokban vonult, méghozzá a Potomac felé. Aztán jött a hír, hogy Leesburgnél, ott, ahol a Potomac nagyot kanyarodik, átkeltek az innenső oldalra. Ha megnézitek a térképet, azonnal megértitek, hogy most már nemcsak Washington, de Baltimore is veszélyben volt. Baltimore! Biztosan nem felejtettétek még el, mennyire szeretnek ott bennünket.

És ha még emlékeztek rá: Maryland állam, amelyben most már Lee és csapatai meneteltek, határállam, rabszolgatartó állam, kezdetben nagyon hetykén viselkedett! Sem azelőtt, sem azóta nem hallottam az Öreg Ábristól olyan kemény szavakat, mint amilyenekkel akkor meghunyászkodásra késztette ezt a marylandi bandát. És most Lee, a várva várt déli hős érkezik oda, még ha rongyosan és éhesen is. Mi lesz, ha Maryland teljes egészében fellázad? Akkor Washington tényleg egérfogóba kerül!

Itt azonban még nem tartottunk. És mert mindenki, aki számított, ettől félt, megkérték McClellant, hogy ne tévessze szem elől Leet, és az első adandó alkalommal csapjon le rá.

Így is történt. McClellan szintén menetoszlopokba állította a saját érintetlen és az elcsapott Pope újjászervezett hadseregét, és megindult Lee nyomában azzal, hogy ha Washington ellen fordulna, oldalba kaphassa. És természetesen azonnal táviratot küldött a Favágónak: erősítést kért.

- Nincs eszénél ez a McClellan - dühöngött Hay, amikor elolvasta a táviratot. - Másfélszer-kétszer annyi katonája van, mint Leenek, remekül felszerelt hadserege, míg a másik oldalon koplaló madárijesztők vonszoljak magukat. Ha én az elnök helyében vagyok...

- Ha te az elnök helyében lennél, amit sem neked, sem az Uniónak nem kívánok - szólt közbe Nicolay -, akkor azt táviratoznád vissza, amit ő is fog. Nevezetesen, hogy a Porter tábornok vezénylete alatt álló 21 ezer ember bármikor rendelkezésére áll, és egyébként is megkap minden erősítést, amit csak itt, Washington körzetében elő lehet teremteni.

Valóban így történt, azzal a különbséggel, hogy nem táviratot kapott a Kis Mac, hanem futárpostát. Azt pedig szerénytelen személyem kézbesítette.

- Nem ismer rád a tábornok, ne félj - mondta nekem Lincoln. - De még ha rád ismer is... Kapsz tőlem megbízólevelet, és legyen nálad a szabadságos leveled, zubbonyodon pedig a kitüntetésed. Különben se féltelek. Megléptél te már McClellan tábornoktól nehezebb körülmények között is.

Hát igen. Még ha veszélyes is, nem árt, ha van valaki a Kis Napóleon környezetében, aki nem szédeleg a meghatottságtól, hogy őt láthatja és hallhatja. A Favágótól azt az utasítást kaptam, hogy jól nyissam ki a szememet, és ha szükséges, azonnal nyargaljak Washingtonba.

A levéllel, mondta az Öreg Ábris, nem kell sietnem. Ha nem is olyan részletesen, táviratilag is megnyugtatják a Kis Macet, hogy mindent megkap, amire szüksége van. Tehát nem muszáj vágtáznom.

Gyönyörű idő volt. Az ősz mindent bearanyozott. A földeken sárgállott az érett kukorica, és Maryland kertjeiben földig húzták a gyümölcsök a fák ágait. Ennek a Leenek piszok szerencséje van. Még azok se fáznak, akik mezítláb menetelnek, és bizonyára mindenki megtömte már a bendőjét, ha mással nem, főtt vagy sült kukoricával, almával, körtével, szilvával

Sőt! Disznót, marhát, szárnyast annyit vásárolhatnak, amennyit csak akarnak, de ahogy én a kedves, jó marylandieket ismerem, ajándékba is adnak „felszabadítóiknak". És itatják friss tejjel a drága fiúkat rogyásig. Mondom, hogy szerencséje van Leenek.

Szerencséje? Hátha ő így is tervezte? Végtére is nem nehéz kiszámítani, hogy szeptemberben mi vár egy hadseregre Marylandben!

Ennivaló várja. De neki cipőre, ruhára, fegyverre és munícióra is szüksége van. Azt Marylandben nem talál! Lehet, hogy nem is Washingtont akarja elfoglalni, hanem... Itt lefékeztem a gondolataimat. Nem azért küldtek McClellanhez, hogy kitaláljam Lee stratégiai tervét, hanem hogy időben értesítsem a Fehér Házat, ha a Kis Mac megint... Mit tudom én? Nem akarom, hogy túl nagyképűnek tartsatok. Tényleg nem vagyok én elég okos ahhoz, hogy egy hadvezért ellenőrizzek! De a Favágó, aki maga is a földdel meg a bozóttal bajlódott fiatal korában, bízik az én józan, paraszti eszemben. És, ugye, tényleg ráhibázok néha az igazságra, ha másként nem, vak tik is talál szemet alapon?

Egyszóval, sütkéreztem 1862 őszének cirógató napsugaraiban, le-leszakítottam egy-egy kedvemre való érett gyümölcsöt, ha a nyeregből minden nyújtózkodás nélkül el tudtam érni. Mivel a marylandiekben nem bíztam, olyan közel haladtam a menetoszlopokhoz, hogy percek alatt odaérhessek, illetve hogy valami megkergült lesipuskásnak se legyen mersze belém ereszteni egy ólomdarabot. De azért lehetőleg nem mutatkoztam a katonák előtt. Az ezredeik körül lovagló tisztek látványa semmi érdeklődést nem keltett a katonák között, megszokott lévén. De egy lovagló közlegény, az más. Ráadásul sok tiszt is megirigyel-

hette a lovamat. Semmi kedvem sem volt a közfeltűnéshez. Jelentik McClellannek, hogy... Nem, nem, nem, nem. Úgy akarok a Kis Mac elé állni, hogy az ne engem, hanem a levelet nézze érdeklődéssel. Hanem, mint már annyiszor ezekben a különös időkben, nem kívánságom, óhajom és a józan ész szabályai szerint történt, ami történt. Ugyanis: váratlanul megtaláltam a már említett három szivart.

McClellan többé-kevésbé Lee nyomában járt. Nem egészen: némileg közéje és Washington közé ékelődve. Én viszont, aki közel is meg távol is akartam lenni az északi menetoszlopoktól, a déliek csapásán haladtam, és az ő táborhelyeiken haladtam át. 1862. szeptember 13-a volt, délután. Már erősen megnyúltak az árnyékok, nemsokára este lesz. Valószínű, hogy a tábornok is kiadja a táborozási parancsot.

Azon spekuláltam, nem lehetne-e holnapig elhúzni a levélátadást. Hoztam magammal annyi élelmet, hogy másnapig nem halok éhen. A lovam zabos zsákja még nem üres, legelhet egy kis füvet is; ha nagyon muszáj, lopok neki néhány cső kukoricát.

Esetleg éppen ezen a táborhelyen tölthetném az éjszakát...

Megállítottam a lovam, és leszálltam. Nyújtózkodtam.

Lovam is megkönnyebbülten rázta meg magát. Én pedig meglazítottam rajta a nyerget, és körülnéztem, hol táborozhatnék le.

Ezek a déliek is! Mintha csak versenyeztek volna a szemetelésben. Persze, amikor az ember alakulatban érkezik az ilyen táborhelyre - különösen ha McClellan tábornok a főparancsnoka -, eszeveszetten takarítani kezd, mert mérget vehet rá, hogy előbb-utóbb

megjelenik a Kis Mac a helyszínen, és akkor... Még rágondolni se jó! De én, egyedül, csak nem takarítom az ellenség piszkát?! Undorral körüljártattam a tekintetemet a meggyalázott természeten, és mielőtt továbbindultam volna, megvetően belerúgtam a lábam előtt heverő papírcsomóba. Az arrébb gurult.

Hm. Ebben van valami. Lehajoltam és megtapintottam. Mindjárt föl is egyenesedtem vele.

Egy boríték. Ki is lehet betűzni rajta valami alezredesnek a nevét. Annak címezték.

A borítékból hosszúkás csomagocskát halásztam elő. Az magától kinyílt. A papírból három igazi, még le se vágott végű, szép sárga szivar mosolygott rám.

Háborúban nagy kincs az ilyesmi. Pénznél többet ér. A dohányos ember a lelkét odaadja három ilyen úri szivarért. Nekem pedig, aki - akárhogy is veszszük - egy kicsit a tilosban járok, szükségem lehet valaki lelkére.

Mielőtt visszacsomagoltam volna a szivarokat a papírba, egy pillantást vetettem a rajta levő szövegre.

Észre se vettem, hogy a három szivar kihullott a kezemből. A szememmel valósággal faltam a sorokat.

„Észak-Virginia-Hadsereg 191. sz. hadparancs 1862. szeptember 13. Megparancsolom, hogy a hadsereg valamennyi egysége a mai napon keljen át a South Hill Turner nevű hágóján, helyezkedjék el az Antietam patak völgyében, és várja meg Jackson és McLaws tábornokok megérkezését Harper's Ferry, illetve Martinsburg alól. Amíg hadseregünk két fele újból egyesül, alakulataink a következőképpen helyezkedjenek el Sharpsburg körzetében..."

Az elszállásolási részletekre már nem voltam kíváncsi! Legszívesebben felugrottam volna a lovamra, és végig vágtattam volna a menetoszlopok sok kilo-

méteres sora mellett, ezt üvöltözve: - Emberek! Bajtársak! Északiak! Tudom már, mit akar az ellenség! Azt is tudom, hogy most meg lehet őket semmisíteni! Össze lehet őket morzsolni! Emberek! Bajtársak! Megnyertük a háborút!

Talán meg is teszem, ha Grant a főparancsnok. De McClellan! Mit lehet egy ilyen embernél előre kiszámítani?!

Álltam, kezemben a lovam kantárszárával a szemétmező közepén, lábamnál a három extra minőségű szivarral. De nem sokáig. Máris ott álltam, persze még csak gondolatban a Kis Mackel szemben.

„Látom - bólint a tábornok, és rám néz szúrós tekintetével. - A déliek hadparancsa. Hiteles. Chilton tábornok, Lee szárnysegéde írta alá. Jól ismerem az írását."

„Támadunk? Ugye, támadunk, tábornok úr?!"

„A támadás nem annyiból áll, hogy elkiáltjuk magunkat, rohamra, és ezzel kész. Számítás, műszaki előkészítés, részlettervek, szállítás megszervezése et cetera, et cetera."

„De hát, tábornok úr, az isten szerelmére! Itt most nem lehet tétovázni! Azonnal kell cselekedni! Ez a hadparancs annyit jelent, hogy pillanatnyilag két részre van szakítva a déli sereg. Az egyik fele épp most halad át a South Hill túlsó felére, a másik fele pedig a két erőd ostromával foglalkozik! Olyan nyomasztó számbeli fölényünk lehetne..."

„Nincs szükségem rá, hogy egy futár hadászati magyarázatokat fűzzön a kezemben levő parancshoz. Különben is: magam döntöm el, saját megfontolásom alapján, mit cselekszem."

„De hát, tábornok úr! - kiáltottam én. - Abból, hogy Lee átvonult a hegységen túlra, és hogy seregé-

nek másik felét is oda várja, magyarázatot lehet találni minden eddigi lépésére, sőt a többi hadszínterek eseményeire is! Nagyszabású stratégiai terv ez, amit most tábornok úr egyetlen hadmozdulattal és egy megsemmisítő csatával semmivé képes változtatni."

„Elég volt a pimaszságból! Különben is: milyen jogon mászkálsz te a vonuló csapatok körül?"

„Az elnök úr levelét hoztam."

„Hol az a levél?"

„A táskámban. Ez a parancs olyan fontos, hogy a levélről teljesen megfeledkeztem."

„Jellemző! Egy katonai futár, aki a kötelességéről megfeledkezik, viszont belekapcáskodik olyasmibe, amihez semmi köze, és amihez nem ért, mert nem is érthet. Takarodj vissza Washingtonba!" - És nagyot horkant.

Akkor tértem magamhoz. A lovam horkantott a fülembe, én meg annyira nekieresztettem a képzeletemet, hogy valósággal önkívületben éltem át a meg nem történt beszélgetést. Hát akkor mi történjék? Ti mit csináltatok volna?

Én meghúztam a lovamon a megeresztett nyeregbevedert, fel a hátára, és vágta. Most aztán rohamra, Jack Andrews! Legyen bár a Kis Mac maga az úristen, akkor is fülénél fogva hurcolom a győzelem felé.

Mire megtaláltam a főhadiszállást, már mindenütt készen voltak a táborveréssel, és a Kis Mac is visszatért támaszpontjára. Kezemben az elnöki levéllel, csak épp hogy tisztelegtem az őrt álló katonáknak meg a Kis Mac előszobájában levő szárnysegédnek, és máris beléptem a főparancsnokhoz.

- Tábornok úr, Jack Andrews, az elnök futára jelentkezem. Levelet hoztam az elnök úrtól.

- Hogy mersz bejelentés nélkül belépni?

- Jelentem, tábornok úr, igen fontos okmányt hoztam.

- Annyira még egy elnöki levél se lehet fontos, hogy egy közlegény ilyen függelemsértést kövessen el.

- Nem az elnöki levél a fontos és sürgős, tábornok úr, hanem ez. - És átnyújtottam a hadparancsot. Majd hozzátettem: - Egy elhagyott déli táborhelyen találtam. Három szivar volt belecsomagolva.

De akkor már a Kis Mac nem figyelt arra, amit mondtam, úgy falta a szöveget, mint én, amikor megtaláltam.

Amikor elolvasta, rám nézett összehúzott szemmel, fürkészőn.

- Te vagy az a... - kezdte. Tehát fölismert.

- Igen, tábornok úr. Aki olyasmibe ütötte az orrát, ami nem rá tartozott, és aztán megszökött.

- Ez a kitüntetés? - kérdezte, és a fejével felém intett.

- Donalson alatt és Shilhónál szereztem.

- Úgy látszik, mégsem vagy akkora gazember, mint akkor hittem. Éjszaka indulunk - tette hozzá. - Ripityára verem Leet. Te maradj, mert esetleg levelet viszel az elnöknek.

Látjátok? Nem lehet a háborúban semmit előre kiszámítani. A Kis Mac ráharapott a dologra. Esküszöm, soha nem bánom meg, ha nemzeti hőst csináltam belőle. Pedig Grant jobban megérdemelné. Úgy látszik, ebben az egyben nem Grantnak van igaza, aki szerint a szerencse, úgyszólván, semmi szerepet sem játszik abban, hogy a hadvezér győz vagy sem. No, majd meglátjuk.

Itt táboroztunk, még ebben a pillanatban (tudtam, hogy már nem sokáig) a South Hill közelében. Ez a hegylánc tulajdonképpen a Kék Hegyek folytatása a Potomac völgyétől északra, és éppúgy része az Appalache hegyvonulatnak, mint a Kék Hegyek vagy az Allegheny-hegység. Most pedig már tudjuk, hogy Lee éppen átkelőben van a hegyeken, és az elvágja őt serege másik részétől, amely Harper's Ferryt és Martinsburgöt ostromolja. A Kis Mac azonnal látta, hogy ezentúl biztosan számbeli fölényben lesz Leevel szemben, és ezt a fölényt addig biztosíthatja, amíg szüksége lesz rá.

Hamarosan jött is a parancs, hogy minden katona egyék és pihenjen, mert éjszakai menetelés következik. Amikor a nap végre kisütött, hogy vége legyen a csípős hajnalnak, ott emelkedett felettünk a South Hill vonulata meg a Turner-hágó. Egy hegyi meg egy lovas alakulat már a sötétben megközelítette azt a kisszámú őrséget, amelyet Lee hátrahagyott. Nemsokára az előre megbeszélt füstjelek adták tudtunkra, hogy indulhatunk: a Turner a miénk.

A Kis Mac ontotta a parancsokat. Tüzérütegeket ásni be a hágó mindkét oldalára. Két ezred letáborozik, és meggátolja Jackson és McLaws csapatainak átkelését. Egy-egy zászlóalj elvonul, és megszállja a Turnertől jobbra és balra a legközelebbi hágókat.

Aztán megindultunk a hágón keresztül az Antietam patak völgyébe, Lee nyomában.

És most kezdtem én izgulni. Nézzétek meg a térképet, mindjárt meglátjátok, miért. Ha Leenek csak egy csöpp sütnivalója van, meg sem áll, átkel a Potomacen, és futárt küld Jacksonnak és McLawsnak, hogy nagy kerülővel jöjjenek, így néhány nap múlva egyesülhetnek.

Azért izgultam, mert nemcsak én ismertem a Kis Macet, hanem Lee tábornok is. Vagyis bölcsen tudta: kell ennek a piszmogó dugasznak néhány nap, amíg elhelyezkedik az egész töméntelen haderejével, amíg hadi rendbe áll, amíg beássa a tüzérséget, hogy végre támadjon. Ha ő nem áll meg, McClellan ugyan utána nem fut! Márpedig Lee tábornok nem valami kis kezdő tábornokocska! Ha jól emlékszem, még az öreg Scott tábornok, a nyugdíjba küldött csúzos főparancsnok mondta, hogy Lee másik száz tábornokkal fölér.

Sajnos, egyebet nem tehettem, mint hogy „szorítottam".

Amikor megbizonyosodtam, hogy ez a csata az én közreműködésem nélkül megy végbe, elhatároztam, hogy legalább szemlélője leszek, ha már katonája nem lehetek.

Felszereltem magam pokróccal, élelemmel, mindennel, ami csak egy több napos kiránduláshoz kell, és kerestem magamnak egy nem túl messzi, magaslati pontot, olyat, ahonnan az Antietam patak környéke szemügyre vehető. Mondanom sem kell talán, hogy velem volt sok csatát és kalandot megért meszszelátóm, benne bíztam, és nem alap nélkül. Kipányvázott lovacskám békésen legelészett a

közeli tisztáson, én pedig hosszabb táborozásra rendezkedtem be. Ismerve a Kis Mac tempóját, loptam magamnak egy sátorlapot is meg egy külön pokrócot a lovamnak. Már akkor alaposan benn jártunk a szeptemberben. Igaz: az időre nem panaszkodhattam, tartotta magát a száraz, enyhe, napos idő - nappal, de éjszaka bizony már csípős volt a levegő, különösen itt a hegyen meg közvetlen a hegy lábánál. Aztán nem akadt egyéb dolgom, mint nézelődni. Volt mit.

A Kis Mac, mint mindig, most is tempósan, alaposan készülődött a csatára. Ebben az esetben nem kellett neki attól tartania, hogy közben az ellenség megszökik, sem pedig attól, hogy Jackson, a maga 20 ezer katonájával rázúdul valamilyen nem várt irányból. Soha így nem biztosította meg a hátát, mint itt az Antietam völgyében a három szivar jóvoltából.

Jól lehetett azt is látni innen, hogy a déliek Sharpsburg köré tömörülnek. Végigfutott a hátamon a hideg. Úgy látszik, Lee töviről hegyire ismeri a shilhói csatát. Ő is úgy akar harcolni, hogy mögötte a Potomac, vagyis a visszavonulás lehetetlen. Itt csak kitartani vagy megdögleni lehet. Ráadásul a déli tábornok bezsúfolta egész hadseregét a Potomac folyó és az Antietam patak alkotta háromszögbe. Ha a mieink támadni akarnak, csak a háromszög nyitott oldalán rohamozhatnak, és akkor tömény tűz fogadja majd őket, mint a délieket a miénk Shilhónál. És minél inkább előrenyomulnak, annál töményebb.

De lássuk, mit csinál McClellan!

Magaslati pontokra állítja fel a tüzérséget és a társzekerek, mint szorgalmas hangyarajok, hordják, hordják a muníciót. Erre nem gondoltam, hiszen Shilhónál nemigen jutott szóhoz a tüzérség, nem volt ott arra idő, arról nem is szólva, hogy az ellenség bízott

nyomasztó túlerejében. Itt viszont idő is van, a terep is megfelelő, és a kis helyre tömörült ellenség védhetetlen a tüzérségi tűzzel szemben. Nem is olyan kevés a vágott dohánya a Kis Macnek, mint ahogyan mindmostanáig mutatta. Lehet, hogy tényleg eljött az ő életének meg ennek a háborúnak a nagy pillanata, amikor minden eldől?

Közben múltak a napok. A lelkemet eluntam odafönn, és a szorgos előkészületeken kívül még mindig nem történt semmi. Mi lesz, ha Leenek mégis megjön az esze, és szedi a sátorfáját? De tehettem-e egyebet, mint hogy szurkoltam odafenn a lelátóm tetején?!

Tizenharmadika volt, amikor megtaláltam a legendás három szivart, isten ajándékát. Aztán jött 14-e, 15-e, 16-a, majd 17-ének reggele is felvirradt. Sűrű köd lepte el az egész környéket, nem tüzérséggel, gyalogsági fegyverrel is csak vaktában lehetett volna lőni. Ha kétcentnyi esze van ennek a szerencsétlen Leenek, most átkel a Potomacen, megteheti anélkül, hogy mi bármit észrevennénk, és bármit tehetnénk ellene. Még az a jó, hogy a józan eszében nem bízhatok, csak az úri gőgjében.

Egyre csak az járt a fejemben, amit Grant vezérőrnagy mondott egyszer Leeről.

- Nem hiszek a hadvezérekről szóló legendákban. Azokat vagy célzatosan agyalják ki, hogy megrémítsék az ellenséget, vagy éppen az ellentáborban keletkeznek a gyávák között. Lee nem valami csoda, amilyennek beállítják. Jó ember, becsületes parancsnok, akinek mindenki a kedvében jár az elnöküktől kezdve a közkatonáig, de túl ünnepélyes, túlságosan méltóságteljes. Túl koros ahhoz, hogy gyorsan és helyesen tudjon dönteni a csatatéren, ahol minden percek alatt változik. És még valami: igazi déli úr, aki meg-

vet mindenki mást, akár néger, akár fehér. Nem szabad egy hadvezérnek az ellenséget csak az érzelmek alapján megítélnie.

Közben pedig sírva átkozódtam a Kis Mac tehetetlensége, lassúsága, tetvészkedő piszmogása miatt. Ne felejtsétek, hogy én már szolgáltam igazi hadvezér alatt! Nagyon jól el tudtam képzelni, mit tenne Grant vezérőrnagy McClellan helyében. Már semmit. Rég megette volna az egész gyülevész déli bandát reggelire. Meddig akar még várni ez a lehetetlen fráter?!

Sejtelmem sem volt róla, csak jóval később tudtam meg, hogy nemrég táviratot küldött Washingtonba:

„Harcra készen farkasszemet nézek az ellenséggel. Az Antietam patak völgyében sűrű a köd. Amint javulnak a látási viszonyok, megkezdem az ütközetet."

Az idő vánszorgott, a köd pedig kavargott körülöttem. Aztán egyszerre csak világosodni kezdett. Egyre több fát láttam magam körül, végre kisütött a nap. Most már előttem, alattam fehérlett a páratenger, mint óriási köpülőben a tejszín.

Nem vagyok templomba járó gyerek, lehet, hogy el is kárhozom, mert csak ritkán jut eszembe, hogy az Úrral is meg kellene hánynom-vetnem életem dolgait, de most fennhangon imádkoztam. Egy kis szelet kértem, akármilyen irányút, csak vigye már a fészkes istennyilába ezt a ködöt! És lám csak, szellő kerekedett, és láttam, amint a sűrű fehér pára végighömpölyög a hegy lábánál, át a Potomacen és tovább. Hohó! Látom már a Potomac folyót! Hurrá! Akkor nemcsak én látom, hanem a tüzérek is. És ami még fontosabb: látja a tábornok. És azt is látja, amit én, hogy a déliek ott vannak, nem mozdultak el. Hát akkor rajta!

- Tűz!

Én kiáltottam egyedül, de kiáltásomat úgy visszhangozták a hegyek, mintha az egész északi hadsereg kórusban kiáltott volna. Egy pillanatig meredten hallgattam, aztán kitört belőlem az öröm kiáltása: megkezdődött! A mi tüzérségünk dübörgött, és az ágyúk hangját sokszorozták meg visszhangozva a hegyek.

Feküdtem, ültem, felálltam, de egy pillanatra se vettem le a szememet a csatatérről. Pontosabban úgy mondhatnám, hogy a leendő csatatérről, mivelhogy csatának még nyoma sem volt. Csak a tüzérség dolgozott cefetül. A Kis Mac most aztán úgy irányította a hadműveletet, ahogyan azt megálmodhatta valamikor, és ahogyan eddig sohasem sikerült neki, mivelhogy eddig nem történt csoda. Váratlan esemény annál inkább, ami mindig megzavarta terveinek megvalósítását. Emlékszem: Grant vezérőrnagy egyszer, amikor megkérdeztem tőle, miért nem győz soha McClellan, holott nagy és jól felszerelt hadserege van, ezt válaszolta:

- Az a baj, hogy csak a saját tervét látja, kizárólag a maga elképzeléseire összpontosítja a figyelmét. Ahhoz a sakkjátékoshoz hasonlít, akit mindig meglep, valahányszor leütik a bábuját.

Most aztán nem fenyegette ilyen veszély a Kis Macet! És bármennyire nem kedveltem őt, meg kell vallanom, a tüzérség nem akárhonnan és nem akárhogyan lőtt. Eddig minden alkalommal az volt a baj, hogy olyan akkurátusan beásta a tüzérséget, hogy az állásokat olyan tökéletesen és precízen kiépíttette. Most? Mint valami óriási lövöldében, valóságos tüzérségi célba lövés folyt a déli csapatok állásaira.
Ott aztán volt mozgás! Jól láttam: egyre több egy-

ség húzódik be Sharpsburg házai közé, hogy menedéket találjon.

Igen ám! Csakhogy ezt a Kis Mac is észrevette. Előbbre vezényelte a tüzet. Megtehette. A jól kiépített tüzérségi állásokban úgy dolgoztak a tüzértisztek, mint a mérnökök, és a legénység, mint a munkások az üzemben.

Annál nagyobb volt a fölfordulás odaát. Először csak por és füst szállt a városka fölé, de nemsokára fellobogtak a tüzek is. Égtek a széna- és szalmaboglyák a gazdasági udvarokban, égtek a házak padlásai, a kerítések, a kocsik, a szekerek, a hordók, minden, ami csak lángot foghatott.

Mire gyalogságunk megkapta a parancsot a mélyen tagolt futóárokrendszer megrohanására, már ott is halomszám hevertek a halottak és sebesültek, a háttérben, mármint a déliek mögött szünet nélkül robbantak a tüzérségi lövedékek, időről időre magasba szökkent a láng, a füst és a por, amikor egy-egy ház kiégve összeomlott.

Ha Leenek nem is sikerült amolyan Shilho-rendszerű húsdarálót berendeznie, mégsem bírtunk könnyen a déliekkel. Úgy védekeztek, mint a sarokba szorult vadállat, amelyik életre-halálra verekszik, mert nincs vesztenivalója. Csakhogy a Kis Mac óriási számbeli fölényben volt Leevel szemben. És ki is használta.

A holtfáradt, rongyos, éhes, megtizedelt déliek lélegzethez se jutottak, mert a Kis Mac szünet nélkül újabb és újabb pihent csapatokat vetett harcba.

A futóárkok sorra a kezünkbe kerültek. Jól láttam innen, hogyan váltja fel a szürke szint a kék, amely lassan, de feltartóztathatatlanul hömpölygött előre a Potomac folyó felé.

Mindenről megfeledkeztem. Nem ettem, nem ittam, azt se néztem meg, a lovam, mit csinál. Csak akkor vettem észre, hogy elmúlt a nap, amikor dideregni kezdtem. Szeptember derekán már rövidek a napok, hamar leszállt az est. Idefönn. Odalenn világos volt. Az égő város majdnem nappali fénybe burkolta a terepet.

Hirtelen szörnyű furcsán éreztem magam: valami megváltozott. De hiába meresztettem a szemem, semmit se láttam. Akkor körülfüleltem. Semmi nesz.

Ez az! Semmi nesz! A tüzérség elhallgatott, és nem visszhangozzák a hegyek a gyalogsági fegyverek csattanásait sem. Vége lenne a csatának? Lee letette volna a fegyvert?

Még egyszer alaposan végignéztem messzelátóval az égő város még megmaradt kormos falait, és láttam, hogy Lee főhadiszállásán, megtépázva ugyan, de ott leng a déli lobogó. Ezek szerint nem adták meg magukat. Akkor miért nem támadunk? McClellan megint hagyja, hogy az ellenség elszeleljen? Éjszaka minden nehézség nélkül átkelhetnek a Potomacen, világít hozzá a sharpsburgi tűzijáték! Hát ezt meg kell tudnom!

A lovam békésen legelészett, őt nem izgatta az Antietam patak melletti csata. Eleget ettél, kis barátom, gyerünk!

Este volt, amikor odaértem a Kis Mac főhadiszállására. Útközben meg-megcsillantak a tábortüzek: mindenütt fortyogtak a gulyáságyúk, és lőporfüsttel vegyes hagymaszagot sodort a hegyekből fújdogáló hűvös esti szél.

Az őrnek odavetettem:

- Elnöki futár! - És rácsaptam oldalamon függő

bőrtáskámra. Abban tényleg a futárpostát szoktam tartani.

Most már csak az a kérdés, hogyan jutok át a szárnysegéden meg a többi vezérkari tiszten, akik a Kis Mac „előszobájában" lopják a napot? Arra nem volt időm, hogy valami tervet eszeljek ki, annál sürgősebb volt, amiért jöttem.

Beléptem. Körülnéztem. Sehol senki. Áthelyezték volna a főhadiszállást? Igaz: ez a ház, ahol a Kis Mac berendezkedett, messze van a harcok színhelyétől, de ő nem Grant, aki közelről kedveli az ágyútüzet. Mindig tisztes távolból irányítja a hadműveleteket. Arról nem is szólva, hogy akkora vezérkarral irányítja hadseregét, az maga is egy kis tiszti ezreddel ér föl. De hát hol vannak? Illetve, ha nincsenek itt, hol van velük együtt a Kis Mac?

Csendesen a főparancsnok ajtajához léptem és füleltem. Rozsdás kést a nyakamba, ha nincs ott benn valaki, sőt valakik. Talán éppen ő és a szárnysegéde, a többiek meg vacsoráznak, vagy kiküldte őket számolni, mármint a veszteséget meg az ellenség hulláit.

Tudtam, hogy amit teszek, életveszélyes, a szó legszorosabb értelmében. Mégsem tudtam ellenállni a csábításnak.

Amilyen lassan csak lehetséges, lenyomtam a kilincset. Tudtam, hogy a tábornok nem tűri a nyikorgó ajtókat. Ahol ő berendezkedik, ott megkenik a kilincseket is, az ajtók sarkait is.

Miközben a kilincs lefelé haladt, egyre gyorsuló szívveréssel vártam, hogy odabenn felbődül a Kis Mac. Most!

Egy picit engedtem a szorításból, az ajtó pedig megmozdult: pontosan akkora rés támadt rajta, amennyi nekem elég ahhoz, hogy vissza tudjam en-

gedni a kilincset, és ahhoz, hogy halljam, ami ottbenn elhangzik.

- Nos, George - hallottam bentről egy férfi hangját -, mit csinálsz Leevel?

Rögtön megismertem a hangot. A Kis Mac apósáé, aki vezérkari főnöke is egyúttal. És igazán a legjobbkor nyitottam ki ezt az ajtót. Most már lesz, ami lesz, végighallgatom a beszélgetést.

- Azt csinálok Leevel, amit akarok - válaszolta a tábornok, és én lelki szememmel láttam, hogyan dülleszti ki a mellét.

- Persze hogy azt csinálsz vele, amit akarsz - hallottam megint Marcy tábornok hangját, és végigfutott a hátamon a hideg.

Nem tudom, észrevettétek-e már, hogy az ellenszenves embereknek a hangja is az. Erről a Marcy tábornokról nekem mindig valami ragadós dolog jut eszembe: lép, láp, macskaméz, csiriz, mit tudom én! A hangja is olyan: ragadós. Ezen a ragadós hangján folytatta:

- Most már csak az a kérdés, mi a terved vele.

- Még nem döntöttem - válaszolta a Kis Mac.

- Helyes. Jól meg kell fontolni - jelentette ki Marcy, mintha nem tudta volna, hogy McClellan, a kedves veje mást se tesz, mint fontolgat, ahelyett, hogy odaütne. De talán nem is azért, mert ő maga tökfej, hanem éppen, mert a kedves apósa... Lássuk csak, mit is mond a kedves apósa!

- Tudod, ugye, hogy Porter 30 ezer embere tartalékban várja a parancsot? Nem vettek részt a csatában.

- Tényleg - mondta a Kis Mac. - Utólag kaptuk őt Lincolntól, és a csata hevében teljesen megfeledkeztem róla.

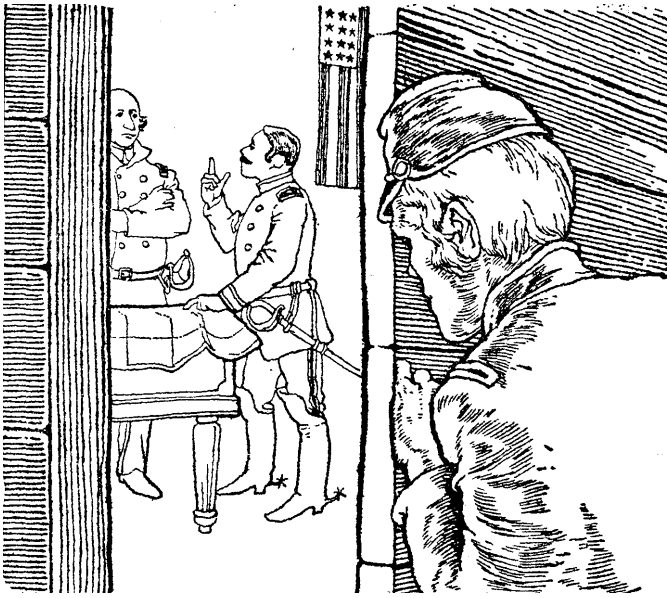

- Ezzel a sereggel egyszerűen bele lehetne söpörni Leet, rongyos katonáival együtt a Potomacbe, persze abban az esetben, ha nem inkább a fogságot választja. Nem tudom, gondoltál-e rá, milyen nagy dolog Amerikában tönkreverni Leet.

- Igen. Gondoltam - vágta ki büszkén a Kis Mac. - Ez már meg is történt.

- Megtörtént, és mégse történt meg - mondta Marcy tábornok. Puff!

Ebben a pillanatban belépett valaki. A döntő pillanatban!

De csak egy őrmester volt.

Rémülten azonnal feléje fordultam. Felemeltem a kezem, mintegy álljt parancsolva, az ajkamra tettem

a mutatóujjamat. Majd nagy lélekjelenléttel intettem, hogy menjen.
Hát elment.
Tovább hallgatóztam.
- Úgy fest a dolog, hogy nekünk is legalább akkora a veszteségünk, mint nekik, és még mindig itt vannak a Potomac innenső oldalán.
- Teljesen tőlem függ, mi lesz a sorsuk.
- Ma még igen, George. Már éjszaka megkezdhetik az átkelést, odaát egyesülhetnek Jacksonnal. Akkor nem lesz könnyű elbánni Leevel!

Figyelitek? Ez a Marcy tábornok valósággal azt szuggerálja a Kis Macbe, hogy támadjon, hogy számoljon le teljesen Leevel. A szavak legalábbis erre utalnak. De én folytonosan az ellenkezőjét hallom ebből a ragadós hangból. Biztosan elvakult vagyok, mert ha valakit utálok, azt nagyon utálom. De hát majd kiderül. Csak most ide ne hozzon az ördög valakit!

Úgy látszik, a Kis Mac sem volt egész biztos benne, hogyan és mit hall, mert megkérdezte:
- Azt ajánlja, adjak parancsot Porternek, és kora hajnalban, esetleg még éjszaka rohanjam meg őket?
- Abban az esetben igen, ha úgy határoztál, hogy tökéletes győzelmet akarsz.
- Miért ne határoznék úgy? - kérdezte McClellan döbbent hangja.
- Ki tudja? Talán politikai meggondolásból - válaszolta Marcy tábornok ragadósnál is ragadósabb hangon.

Ez az! Mégiscsak helyesen súgta valahol a fejemben az a kis manó, hogy... Na, de halljuk, mi következik.
Nem következett semmi. Sebbel-lobbal berohant a

Kis Mac szárnysegéde. Mire én a hátam mögött - mintha most léptem volna ki a szobából - betettem az ajtót, tisztelegtem és kimentem.

Lassan mentem. Minden izmomat megfeszítettem, hogy ne siessek, pedig legszívesebben rohantam volna, így azonban mit jelentett ez a nyugodt kivonulás?

Elértem az ajtót. Kinyitottam. Átléptem a küszöböt. Becsuktam magam mögött. Hurrá!

Azaz, hogy nem hurrá. Megúsztam ugyan, de mi lesz Leevel? Miért akarja a Kis Macet az apósa lebeszélni a támadásról?

Mindegy, hogy miért! Ha egyszer le akarja beszélni, le is tudja. Könnyű Katát táncba vinni és a Kis Macet rábírni, hogy ne táncoljon.
De ha így van, mit csináljak én?

Rágtam az öklöm tehetetlen kétségbeesésemben. Tudtam, hogy hiába is próbálok beszélni a Kis Mac fejével, nem hallgat rám, legfeljebb annyit érek el, hogy megint lecsukat. Az is megfordult a fejemben, hogy elvágtatok Porter tábornokhoz, és azt hazudom neki, hogy McClellan parancsára támadnia kell. De hát egyetlen távirat elég és kiderül, hogy lódítás az egész. Megint csak én fizetnék rá, semmiért. Nincs más hátra: indulnom kell Washingtonba. De mielőtt elindulnék...

Néha már-már komolyan gyanakszom magamra, hogy egy kerékkel több jutott ki nekem, mint másnak. Mert ahelyett, hogy szedtem volna a motyómat, szereztem volna egy kis menázsit, és lovagoltam volna toronyirányt Washingtonba, egyre csak azt mondogattam magamnak:

- Mégiscsak szégyen úgy elmenni, hogy meg se próbáltam! Biztos, hogy nem hallgat rám, annál döly-

fösebb, de akkor is! Gyalázat, ha egyetlen szó, annyit se mondok neki.

Aztán valóban nekiláttam, hogy előkészüljek az útra, piszok éhes is voltam az egész napi koplalás után, és amikor már minden készen állt az indulásra, szépen megálltam a főhadiszállás előtt, odakötöttem a lovamat az egyik cölöphöz, és bementem.

Szabályosan jelentkeztem a Kis Mac szárnysegédjénél, és azonnali kihallgatást kértem a főparancsnoktól, mivel indulok Washingtonba. A szárnysegéd furcsállva nézett rám, de bizonyára arra gondolt, hogy ezelőtt ott látott a parancsnoka ajtajában, fontos személy lehetek, szó nélkül bement a Kis Machez. Amikor kilépett, fejmozdulattal jelezte, hogy én belépheteк. Ez eddig sikerült.

- Tábornok úr! Engedélyt kérek, hogy Washingtonba távozhassak.

- Nem tartozol a Potomac-hadsereg kötelékébe, engedély nélkül is távozhatsz.

- Köszönöm, tábornok úr. Elviszem az elnök úrnak a győzelem örvendetes hírét.

- Már küldtem táviratot.

- Láttam a csatát, tábornok úr, van mit mondanom.

- Jól van. Mehetsz.

- Beszámolhatok az elnök úrnak a teljes, megsemmisítő győzelemről?

- Arról számolhatsz be, ami történt, amit láttál.

- Még ma éjjel szorítja tábornok úr a Potomacbe Leet, vagy csak holnap reggel?

A Kis Mac szúrós szemmel nézett rám, és nem válaszolt. Én folytattam:

- Mert akkor csak holnap délelőtt indulok.

A Kis Mac még mindig nem szólt semmit, hát én folytattam:

- Tábornok úr az Egyesült Államok nemzeti hőse lesz, együtt emlegetik majd a nevét George Washingtonéval. Aki Leet legyőzi, megnyeri a háborút. Aki megnyeri a háborút, egyesíti az Államok két felét, azt pedig mindenütt imába foglalják az emberek!

- Te találtad meg Lee hadparancsát, ezzel sokat segítettél, ez igaz. De nem jogosít fel rá, hogy közlegény létedre beleavatkozz a főparancsnok dolgába. Elég volt a szájalásból. Végeztem.

Tudjátok: nem szoktam lódítani, hízelegni se tudok. Amit mondtam, komolyan gondoltam. Ebből a Hüvelyk Matyiból óriás lehetne, ha most az egyszer nem érzi úgy, hogy szúnyog a bika mellett, vagyis McClellan Lincoln mellett. De hát, úgy látszik, hiába: akit isten akasztófára rendelt, nem hal az a vízbe. A Kis Mac már sokszor üstökön ragadhatta volna a szerencséjét, de mindig elszalasztotta a kellő pillanatot. Miért lenne most más, amikor tálcán kínálja neki a sors a majdnem napóleoni dicsőséget? Talán jobb is így.

Amikor Washingtonban az Öreg Ábrisnál jelentkeztem, ezzel a kérdéssel fogadott:

- Miért hagyta átkelni McClellan tábornok Leet a Potomacen? Nem volt elég ereje a déli hadsereg megsemmisítésére?

- Elég esze nem volt, elnök úr, már engedelmet kérek. És sajnos - tettem hozzá -, nem is fogja üldözni Leet. Szépen végignézi majd, amint Lee Richmondba vonul. Ez olyan biztos, mint hogy itt ülök elnök úr íróasztala előtt.

- Ha ezt megteszi, elcsapom. Végleg és visszavonhatatlanul.

Amikor mindent részletesen elmondtam, az Öreg Ábris bólintott:

- Tiszta sor. Attól tart, hogy ha győz, nem szeretett Demokrata Pártja, hanem az én pártom, a Köztársasági Párt szerzi meg a többséget a parlamentben. Pedig... ha megnyeri a háborút, talán még elnök is lehetett volna; azt pedig nem kívánom az Uniónak. - Aztán, mint hogyha az egész antietami csata mindennel, ami vele jár, már nem is lenne fontos, mosolyogva így szólt: - Ideje már megbeszélnünk, hogyan kell megnyerni a háborút. Végre van egy kis időnk, meg aztán egyébként is ajánlatos lenne hozzákezdeni.

A stratégiai tervek, amiket nem mondhattam el hetek óta, mert a sok elfuserált csatától az istennek se tudtam szóhoz jutni. Emlékszem még rá egyáltalán?

- Ha Richmondot elfoglalnánk - vágtam a közepébe -, nem nyernénk meg vele a háborút.

- Én is azt hiszem - bólintott az Öreg Ábris. - Áttennék a fővárost máshova.

- Ők se nyernék meg a háborút Washington elfoglalásával.

- Valószínűleg nem - mondta elgondolkodva a Favágó. - Bár nekünk sokkal kellemetlenebb lenne, mint nekik. Hát akkor - kérdezte - Grant szerint mi kell a háború megnyeréséhez?

- Az, hogy kettévágjuk Délt.

- De hiszen Tennessee meg New Orleans elfoglalásával majdnem kettévágtuk már.

- Csak majdnem, elnök úr. De még ez a majdnem se tökéletes. Tegyük föl, hogy sikerül az egész Mississippi völgyét megszereznünk, akkor is marad még egy vasútvonal, amelyen ha nem is árad, de legalább csörgedezik az utánpótlás keletre.

- Georgián keresztül?
- Igen.
- Vagyis: el kell foglalnunk Georgiát?
- Nem kell! Grant vezérőrnagy azt mondja, hogy a két német újságíró stratégiai elgondolása azért zseniális, mert elég Miledgevillt és a mellette levő Gordont elfoglalni és tartani, akkor a vasútvonal a déliek számára hasznavehetetlen. Grant vezérőrnagy a főparancsnok helyében a Potomac-hadsereggel lekötné Leet, közben Sherman tábornokot néhány ezreddel a két város elfoglalására küldené. Amikor pedig már érezhető az utánpótlástól elvágott déliek gyengülése, meg lehet őket verni, és el lehet foglalni Richmondot. Akkor aztán Jefferson Davis se tehet mást, mint hogy megy.
- Ilyen egyszerű lenne?
- Én is ezt kérdeztem Grant vezérőrnagytól.
- És ő mit válaszolt?
- Azt, hogy az igazán nagy dolgok mindig egyszerűek.
- Milyen igaza van - mondta az Öreg Ábris. - Azt hiszem, az is ilyen egyszerű dolog, hogy nem lehet mindenkinek egyformán kedvezni: a délieknek is, a határállamoknak is, az északiaknak is, a négerfelszabadítóknak is. Nem lehet Abraham Lincoln személy szerint az emberi egyenlőség híve és mint elnök óvatoskodó, ügyeskedő kis fiskális!
- Mit fog tenni, elnök úr?
- Helyrehozom az eddigi hibákat, fiam, és aztán megnyerjük ezt a háborút.
- Az Egyesült Államok megint olyan lesz, mint azelőtt.
- Ha rajtam múlik, jobb lesz annál, fiam.

Tulajdonképpen régóta ismerjük egymást. Nem is szívesen szakadok el tőletek, olyan türelmesen hallgattátok, amit meséltem. Lehet persze, hogy közben azt gondoltátok, amit mondani szoktak a magamfajta fickóról: annyit locsog, hogy más becsületes ember nem is fecseghet mellette. Be is fejezhetném tulajdonképpen, hiszen, amit akartam, elmondtam, de azt még tudnotok kell, hogy az Öreg Ábris egyre-másra küldözgette sürgető táviratait a tábornoknak. Az nagyon jól érezhette magát az Antietam patak partján, mert nem mozdult az istennek sem. Így aztán Lee zavartalanul találkozhatott Jacksonnal, és hol a Kék Hegyek innenső, hol meg a túlsó oldalán, csigalassúsággal vonulhatott dél felé. Amikor aztán már attól lehetett tartani, hogy váratlanul Washington ellen fordul, mégiscsak elhagyta a Kis Mac is elfuserált győzelmének színterét, és hasonló lassúsággal, nehogy véletlenül csatára kerülhessen sor, Washington felé tartott.

Közben a választásokon tényleg a demokraták törtek előre. A szavazó azt mondta, hogy azért szavaz a másik pártra, mert Lincoln nem elég erélyes, mert Lincoln pártjának a politikusai nem tesznek eleget azért, hogy a háborút megnyerjük végre. És most már a legelvakultabb McClellan-pártiak is látták: kizárólag a Kis Napóleon a hibás.

Már sűrűn hulló hópelyheket kavart a szél, amikor a hadügy egyik tábornoka beállított a Kis Mac parancsnoki sátrába, és átadta neki az elnök írásbeli üzenetét: nem főparancsnok többé. Utóda Burnside tábornok.

Hát nem Grant? Ezt kérdeztem magamtól. De akkor már járatos voltam a politikában, és megvontam a vállamat: úgy látszik, nem jött el még az ideje. Az Öreg Ábris jobban ért ehhez.

Hadd mondjam meg mindjárt itt, hogy két év múlva megint hallatott magáról a Kis Mac. Ő lett a demokraták elnökjelöltje. Amikor a köztársaság pártiaké a Favágó! Majdnem megsajnáltam a bukott egérkét, amint mérkőzni próbál a harci elefánttal. Mint tudjátok, sohasem lett elnök, úgy eltűnt, mint macska a ködben.

Még egy dátumot érdemes megjegyezni: 1864. március 3. Akkor rendelt bennünket Washingtonba az Öreg Ábris, hogy kinevezze Grant tábornokot a félmilliós északi hadsereg főparancsnokává. Egy kicsit elhúzódott ez a kinevezés, már rég túleshettünk volna az egész háborún.

De hát én, a futár könnyen beszélek - lóhátról. (Ja, igaz: azóta három csillagot kaptam, akárcsak a gazdám.)

Végül is minden úgy történt, ahogy kellett. Sherman tábornok birtokba vette a georgiai vasútvonalat, mi pedig - Grant tábornokkal az élen - végleg és visszavonhatatlanul, megvertük Leet.

Amikor aztán végre megint beállítottam a mi kis farmunkra, apám elismerően végigpaskolta a lovamat (végül is csak a nyakamon ragadt, mivelhogy sehol se volt már nyilvántartva a szegény pára!), és azt mondta:

- Látom, fiam, lovat szereztél. A háborút is megnyerted. Most már csak egy menyecske kellene.
- Hát iszen... - mondtam én. - Lenne, lenne, csakhogy túlságosan városi kisasszonyka az ide.
- Lári-fári - legyintett az öreg Andrews. - Ha szeret, majd beletörik. Aztán teneked van-e hozzá hajlandóságod?

Látjátok, gyerekek, ez az... Van-e hozzá hajlandóságom... Bezzeg amikor politikáról meg háborúról van szó, tudom, hogy mennyi a kétszerkettő, de ezek a szívbéli dolgok...

TARTALOM

Naplót írok vagy mit 5
Nem hagyom lepuffantani
az Öreg Ábrát 6
Elkezdem a polgárháborút 22
Véres majális 35
Hurrá, Kis Mac! 60
Csapda a javából 69
Nyomozok 87
A Favágó megcsóválja a fejét 104
Megismerem a dörgést 117
Megraktam a délieket 126
A hős tartalékban 165
Katonai futár lettem 184
Az istennek se jutok szóhoz 193
Felcsaptam délinek 214
Három szivart találtam 224
A Kis Mac nagy pillanata 233
Naplót írtam vagy mit 250